OM

AUKTION

SÅSOM MEDEL ATT ÅVÄGABRINGA AFTAL.

I.

AKADEMISK AFHANDLING,

SOM MED SAMTYCKE AF

JURIDISKA FAKULTETEN VID UPSALA UNIVERSITET

TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES

Å LÄROSALEN N:o IV

LÖRDAGEN DEN 11 DEC. 1897 KL. 10 F. M.

AF

TORE ALMÉN

JURIS UTRIUSQUE KANDIDAT AF GÖTEBORGS NATION.

UPSALA 1897

AKADEMISKA BOKTRYCKERIET

EDV. BERLING.

I.

Att förhållandet mellan tillgång och efterfrågan å ett föremål, om det också icke uteslutande är bestämmande för dess pris, likväl derå utöfvar ett väsentligt inflytande, är en sats, hvilkens sanning af nationalekonomerna allmänt erkännes. Erfarenheten visar ock, att den som af en eller annan anledning vill eller är nödsakad att aflåta någon honom tillkommande rättighet, plägar vidtaga åtgärder för att öka efterfrågan derå, likasom å andra sidan den, som önskar förvärfva en rättighet af visst innehåll, söker erhålla vidgad kännedom om, hvilka personer möjligen kunna befinnas villiga att aflåta en dylik rättighet. Framkallandet af konkurrens mellan de personer, bland hvilka man hoppas att finna sin medkontrahent, är det medel, som man anlitar för vinnande af förmånligast möjliga vilkor i det aftal, man är sinnad att ingå. Medlen att framkalla denna konkurrens äro skiftande: annonsering i tidningar, kringsändande af prislistor, skyltande o. s. v., åtgärder, hvilka alla hafva det gemensamt, att de rikta sig mot allmänheten eller åtminstone en vidare krets af personer. Initiativet härtill kan tagas ej mindre af den efterfrågande än af den utbjudande[1]; rubri-

[1] Vi bortse härvid från den omständigheten att, såsom Neumann (i Schönberg, Handbuch der politischen Oekonomie, 3 Aufl. I s. 243) påpekar, hvarje utbjudare vid onerösa aftal, om hvilka här endast är fråga, i sjelfva verket tillika är efterfrågare af den önskade motprestationen. Är en af prestationerna, såsom ju vanligen är fallet, bestämd att utgå i penningar, framstår nämligen den andra för en naturlig uppfattning såsom hufvudprestation, och det är förhållandet till denna, som i allmänna språkbruket är bestämmande för användningen af termerna utbjudande och efterfrågan.

ken »åstundas köpa» förekommer i tidningarnas annonsafdelningar likaväl som tillkännagifvanden om, att föremål äro till salu.

Ett medel, som i eminent grad är egnadt att framkalla konkurrens mellan spekulanter å en viss vara eller prestation, är anställande af auktion å densamma. Då man vill söka bestämma, hvad som faller under detta begrepp, kan man i viss mån hemta ledning af sjelfva benämningen. Ordet auktion, det atinska *auctio*, härledes af verbet *augere*, hvilket som bekant betyder öka, stegra; det häntyder således liksom motsvarande tyska ord *Versteigerung, Steigerung* på en ökning eller stegring. Frågar man sig då, hvad det är, som härvid stegras, så vet en hvar, att detta är buden (ropen) af de olika spekulanterna. Men hvad äro då dessa bud? För att kunna besvara denna fråga, bör man göra klart för sig syftet med en auktion. Redan före auktionstillfället är den sak eller prestation, som utgör föremål för utbjudandet, bestämd af den, som låtit anställa auktionen[1]; vid detta tillfälle skall deremot mot prestationens höjd bestämmas just genom spekulanternas af konkurrensen föranledda stegring af sina bud. Man kan således redan af ordets härledning sluta sig till, att det ursprungligen användes endast om det förfarande, hvarmed man afsåg att framkalla en stegring af motprestationen. En dylik stegring ligger i auktionstillställarens intresse endast i det fall, då auktionens föremål är en rättighet, som han önskar aflåta mot så hög ekvivalent som möjligt. Det är också otvifvelaktigt, att det var för åvägabringande af dylika aftal, der det var auktionstillställarens afsigt att *aflåta*, icke att förvärfva en viss rättighet, framför allt vid försäljningar, som auktioner allra först kommo till användning. Så synes redan under den romerska republikens äldre tid det hafva blifvit sed att å auktion försälja

[1] För att med ett gemensamt namn beteckna denna person, vare sig han är säljare, nyttjanderättsupplåtare, leveranstagare eller annat, och för att icke nödgas hvarje gång begagna omskrifningar sådana som »den som låter anställa, den som tager iniativet till auktionen», taga vi oss friheten att hädanefter benämna honom *auktionstillställare*, en term, som icke bör kunna förvexlas med det allmänt brukliga uttrycket auktionsförrättare.

för svårare brott dömda personers egendom; vid föryttring af krigsbyte liksom vid exekution för indrifvande af staten tillkommande skatter och afgifter synes detta förfarande hos romarna äfven tidigt hafva kommit i bruk[1]. Äfven frivilliga auktioner för enskildas räkning användes i Rom i stor utsträckning, ja, enligt Mommsen[2] spelade de i det dåtida affärslifvet en relativt mera betydande rol än i våra dagar, då de der delvis fylde samma ekonomiska funktion, som numera tillkommer kommissionshandeln. Då i en senare tid, låt vara äfven den långt före det romerska kejsardömets dagar, ett liknande förfarande som vid försäljningsauktioner började användas äfven af den, som önskade mot minsta möjliga vederlag *förvärfva* en viss rättighet (t. ex. få ett arbete utfördt), kom så småningom[3] uttrycket

---

[1] Jfr Kindervater s. 2; Regelsberger s. 162 ff.

[2] Mommsen, Die Pompejanischen Quittungstafeln. (i Hermes, Zeitschrift für klassische Philologie, XII s. 91—100. 1877).

[3] Att termen auctio redan hos romarne skulle hafva användts äfven om ett dylikt förfarande, är visserligen föga sannolikt, (jfr Schirmer, De voluntariis privatorum auctionibus apud veteres Romanos commentatio, Vratislaviæ 1858, pag. 14), men att begreppet sedan länge haft denna vidsträckta omfattning, är i hvarje fall utom allt tvifvel. I den tyska doktrinen och lagstiftningen talas ständigt om »Versteigerung an den Meistbietenden oder Wenigstfordernden», och Lungstras (Das Zustandekommen des Rechtsgeschäfts bei der Versteigerung, Dissertation, Bonn 1885 s. 9) benämner det senare slaget »uneigentliche Versteigerung». Att man äfven i vårt land insåg det språkligt oegentliga i att om dylika fall använda uttrycket auktion, framgår af Kongl. Resolutionen på Städernas besvär d. 28 Aug. 1727 § 38 (Modée I s. 720), der det talas om utbjudande af leveranser »likasom vid auktioner sker, *dock* med prisets altmer och mer förminskning». — Den romerska rättens terminologi på detta område är äfven i andra afseenden omtvistad. Puchta, (Cursus der Institutionen, 9 Aufl. bearb. von P. Krüger, II § 238 not e) och Kindervater (s. 2) antaga, att auctio i motsats till subhastatio betecknade de auktioner, som icke skedde »unter Autorität des Staats», under det Regelsberger (s. 163), Lungstras (a. a. s. 11) och Olshausen (De auctionis natura, Dissertatio, Berlin 1867, pag. 8 ff.) äro af den åsigten, att auctio var den generela termen, som i sig innefattade äfven subhastatio, ett ord, af hvars härledning man kan sluta till, att det ursprungligen användes om försäljning för statens räkning af fångar eller annat krigsbyte, hvarvid som symbol af segrarens rätt plägade uppresas en lans (hasta). Sedermera betecknades dermed all offentlig försäljning af statens egendom, och slutligen användes det om alla af

auktion att begagnas äfven i dessa fall, oaktadt det var ganska oegentligt, då auktionstillställaren här ingalunda åsyftade att framkalla en stegring, utan fastmera en sänkning af den motprestation, som genom auktionen till beloppet skulle bestämmas.

Det utmärkande för det förfarande, vi nyss karaktäriserat, är denna stegring, resp. sänkning af buden, detta samband mellan dem, som gör, att ett senare bud i förhållande till ett föregående ter sig som ett öfver- resp. underbud[1]. Detta är emellertid endast ett af de sätt, auktionstillställaren

---

offentlig myndighet förrättade auktioner, äfven om de egde rum i enskildt intresse; Jfr härom Olshausen, a. a. pag. 6 ff. — En helt annan betydelse hafva dessa ord i den moderna tyska rättsvetenskapen; under det Versteigerung och Steigerung (i Sydtyskland äfven Gant och i Österrike Feilbietung) äro generela termer, begagnas ordet Auktion endast, då fråga är om försäljning af lös egendom, liksom Subhastation blott betecknar försäljning af fast egendom (och fartyg), försåvidt den eger rum inför domstol eller annan offentlig myndighet, se Koch, Recht der Forderungen, Berlin 1858—59. III s. 819, Sintenis, Das praktische gemeine Civilrecht, 2 aufl. II s. 253. Det latinska licitatio (af verbet licitari = täfla) utmärker egentligen sjelfva bjudandet vid hvilken auktion som helst, om det också företrädesvis användes om de fall, då med auktionen afses att åvägabringa ett annat aftal än försäljning (Lungstras, a. a. s. 11). I den dansk-norska rätten betecknar motsvarande uttryck (licitation) de fall, då auktionstillställaren afser att förvärfva en viss rätt (jfr Nellemann s. 20), under det att den franska jurisprudensen egentligen begagnar termen licitation endast om de fall, då auktionen eger rum för försäljning af föremål, som äro objekt för samegande-rätt, för att upplösa den bestående gemenskapen i afseende å dem, se Zachariæ, I s. 546 not 23. Generela termer för auktion äro i Frankrike vente publique, enchère, hvilket sistnämnda ord äfven betecknar sjelfva budet vid en auktion. I England användes ordet auction i samma vidsträckta betydelse, som man i Sverige tillägger motsvarande uttryck. — Något ord af rent svenskt ursprung, som i likhet med det i vårt land allmänt använda ordet auktion häntyder på successiv stegring af buden, finnes icke. Den i vårt äldre lagspråk (1734 års lag H. B. 10: 2 och 16: 7, U. B. 5: 3 och 4 jämte ett flertal särskilda författningar) brukliga termen »offentligt utrop» motsvarar emellertid till fullo begreppet auktion; den har dock nu alltmera kommit ur bruk och användes icke i utsökningslagen, deremot förekommer den ännu i de flesta städers auktionsreglementen.

[1] Nellemann s. 3 och Schweigaard II s. 345 inlägga båda i sjelfva begreppet auktion, att buden skola sluta sig till hvarandra som bud och öfverbud (resp. underbud). Att vi icke anse detta nödvändigt, för att ett förfarande enligt svensk rätt skall kunna karaktäriseras som auktion, framgår af det i texten närmast följande.

kan välja för att nå det med auktionen åsyftade målet att på förmånligast möjliga vilkor sluta ett oneröst aftal. För ernående af detta syfte kan han äfven gå till väga på ett annat sätt, som äfven det faller in under auktionens begrepp. I stället för att låta spekulanterna sjelfva genom bud och öfver- resp. underbud bestämma motprestationens höjd kan han nämligen låta täflingen spekulanterna emellan ega rum i den form, att han låter auktionsförrättaren förslagsvis utropa den ekvivalent, som fullkomligt motsvarar hans önskningar, och, om ingen är hugad att på sådant vilkor med honom sluta aftal, sänka, resp., om det är fråga om förvärfvande af en rättighet för honom, höja dennas belopp, till dess någon spekulant förklarar sig villig att mot utgifvande resp. erhållande af den sålunda till beloppet bestämda ekvivalenten förvärfva resp. prestera det, som varit föremål för utbjudandet. Äfven ett förfarande, som på detta sätt reglerar täflingen mellan spekulanterna, faller in under begreppet auktion[1]; äfven här förekommer denna successiva sänkning resp. stegring af motprestationen, ehuru den här utgår icke från spekulanterna, utan från den, som låtit anställa auktionen, eller från någon å hans vägnar handlande person. Kombinationer af dessa metoder kunna ock tänkas; en sådan utgöra i sjelfva verket de i vår rätt förekommande auktionerna i upp- och afslag.

Att framkalla täflan mellan spekulanter är som sagdt syftet med en auktion, men att detta syfte skall nås, att vid en vanlig öfver- eller underbudsauktion flera bud, det senare öfverskjutande eller understigande det föregående, verkligen skola afgifvas, kan man icke fordra. Äfven om blott ett enda bud afgifves, är förfarandet en auktion[2], och det aftal, som på basis

---

[1] Härom synes råda enighet bland alla författare, som särskildt uppmärksammat dessa jämförelsevis sällsynta förfaringssätt, se t. ex. Windscheid, II § 308 not 11. Enligt svensk rätt har man desto större skäl att hänföra ett sådant förfarande till auktion, som det ingår såsom det ena och — såsom vi nedan skola se — det mera väsentliga momentet i det för vårt land egendomliga utbjudningssätt, som kallas upp- och afslag och som ju, enligt hvad af såväl P. U. L. § 12 som U. L. § 103 mom. 2, jämförd med § 87, framgår, faller in under auktionens begrepp.

[2] Detta hindrar naturligen icke, att det i en positiv lagstiftning kan vara stadgadt, att försäljning ej må ske, såvida icke ett visst minimum af

af de förut bestämda vilkoren kommer till stånd med den, som gjort detta bud, måste anses vara ingånget å auktion. Täflingen mellan spekulanterna såsom något för auktion karakteristiskt måste förläggas till den subjektiva sidan, måste ligga i auktionstillställarens syfte; objektivt fordras blott, att *tillfälle till täflan* funnits, ej att detta tillfälle verkligen begagnats. Under denna förutsättning kan man tala om auktion, äfven om intet enda bud afgifvits; i så fall är auktionen visserligen utan allt intresse i privaträttsligt afseende, men det behöfver derför ej sakna all betydelse, om man anser det som auktion eller ej. Om t. ex. en person tilltalas för oljud och förargelseväckande beteende eller för olaga utskänkning eller utdelning af bränvin vid ett tillfälle, då en fastighet efter föregående kungörelse utbjudits till försäljning, bör han enligt vår mening icke undgå det i Str. L. 11: 15 resp. Kongl. Förordn. d. 24 Maj 1895 §§ 25 eller 31 därför stadgade ansvar, om det styrkes, att vid ifrågavarande tillfälle något bud å fastigheten icke afgafs. Af det sagda framgår, att vi icke anse det ligga i auktionens begrepp, att vid eller genom densamma ett aftal bringas till stånd; vi föredraga derför en definition, i hvilken auktionen säges vara ett förfarande, hvarigenom man på visst sätt *söker* bringa ett aftal till stånd, framför de mera vanliga uttryckssätten, att den är ett sätt, ett medel att åvägabringa aftal. Konsekvensen af den motsatta åsigten leder till att i de fall, då något bud ej afgifves eller

---

täflan vid auktionen eger rum; fastmera gifver en dylik bestämmelse vid handen, att en föreskrift, att viss egendom ej må säljas annorledes än på auktion, icke i sig innebär detta, det vill med andra ord säga, att i begreppet auktion icke ligger, att täflan verkligen dervid eger rum.

Exempel på ett stadgande af åsyftade slag erbjuder den för de ryska östersjöprovinserna gällande lagkodifikationen af år 1864. (Denna är icke blott en officiel författningssamling, utan en verklig gällande lag, se Erdmann, System des Privatrechts der Ostseeprovinzen, Liv- Est- und Curland. Riga 1889—94. I s. 4 ff.). I dess tredje band, som reglerar privaträtten, art. 3958 stadgas nämligen: Zur Abschliessung einer Subhastation von Immobilien müssen mindestens von zwei Bietern Gebote (Bot und Überbot) gemacht sein. Nach Curländischem Landtrecht, Reval'schem und Rigischem Stadtrecht ist schon ein einziges Gebot ausreichend. Bei der Verauktionirung von Mobilien ist ein Überbot nicht erforderlich. — Att en bestämmelse sådan som den först anförda icke innebär någon synnerligen effektiv garanti mot en försäljning till uppenbart underpris, ligger i öppen dag.

aftal af annan anledning ej kommer till stånd, tala om auktionsförsök, en term, som också i äldre svenska rättsfall påträffas. Nu gällande lag använder deremot ej en sådan terminologi; i U. L. § 108 heter det nämligen: »Kan ej försäljning ske, förty att bud ej göres eller antages; då skall ny auktion hållas» etc. Här talas ju om *ny* auktion, och dermed utmärkes onekligen, att det föregående tillfället också det varit en auktion, oaktadt i det ena af de förutsatta fallen något bud dervid ej afgifvits.

Af det anförda framgår, att man kan benämna en förrättning auktion, oaktadt något bud dervid icke afgifvits; å andra sidan bör emellertid redan här framhållas, att icke hvarje aftal, som vid ett auktionstillfälle kommer till stånd, kan anses vara genom auktionen åvägabragt. Hvad derför ytterligare erfordras, om det är väsentligt, att det bud, som föranledt aftalet, omedelbart föregåtts af och framkallats genom ett utbjudande, och om det är nödvändigt, att förrättningen med klubbslag afslutas, dessa och liknande spörsmål låta sig icke besvaras utan en ingående undersökning på den juridiska innebörden af de olika momenten i sjelfva auktionsförfarandet och måste derför tillsvidare lemnas å sido.

Af auktionens ändamål, som är att genom täflan mellan spekulanterna få till beloppet bestämd den högsta eller lägsta möjliga ekvivalenten för den rättighet, auktionstillställaren vill aflåta eller förvärfva, följer, att nämnda förfaringssätt endast kan komma till användning, då fråga är om åvägabringande af ett oneröst aftal[1]. Men icke ens för alla sådana lämpa sig auktioner. Syftet med dem är ju att framkalla konkurrens, och endast der detta låter sig göra, kunna de derför med fördel användas. Häri ligger förklaringen till, att en person, som önskar förvärfva ett visst individuelt bestämdt föremål, icke för vinnande af detta syfte kan betjena sig af auktion. Föremålet finnes ju till endast hos en person, och andra personer kunna följaktligen icke åtaga sig att prestera detsamma för billigare pris och derigenom förmå denne att nedsätta sina anspråk. På samma sätt förhåller det sig i viss mån med rätten till presta-

---

[1] Regelsberger s. 168.

tioner, hvilkas värde är väsentligen beroende af den prestetrandes person. Äfven i dylika fall är det ju egentligen endast en person, som kan aflåta den ifrågavarande rättigheten, någon konkurrens kan följaktligen dervid icke komma till stånd. Det är af denna anledning, som aftal, vid hvilka kontrahenternas förpligtelser väsentligen bestå i rent personliga eller, om vi så må uttrycka oss, individuela prestationer af i viss mån obestämd omfattning, — frånsedt de till familjerätten hörande aftalen, exempelvis bolags- och ombudsmannaaftal — icke kunna åvägabringas genom auktion. Går deremot den eftersträfvade rättigheten ut på en personlig prestation af preciserad beskaffenhet och utsträckning, som kan fullgöras af den ene likaväl som af den andre, kan en verklig konkurrens uppstå, och den, som vill förskaffa sig en dylik prestation, kan mycket väl dervid betjena sig af auktion såsom medel. Man bör nämligen ingalunda föreställa sig, att auktionsförfarandet endast skulle lämpa sig för åvägabringande af sådana aftal, der medkontrahentens person är utan betydelse. Detta är endast fallet, då prestation och motprestation genast utbytas mot hvarandra, t. ex. vid försäljning mot kontant betalning. I ett sådant fall bör det naturligen vara säljaren likgiltigt, med hvem aftalet kommer till stånd, men vid en auktion existerar förpligtelsen att köpa strängt taget alltid åtminstone några ögonblick före denna förpligtelses fullgörande, och så länge det är fråga om en förpligtelse, som ännu icke är fullgjord, är det tydligt, att dess värde för den berättigade är beroende af den förpligtades förmåga att fullgöra densamma. Än större betydelse får medkontrahentens person, om den genom budet ingångna förpligtelsen enligt auktionsvilkoren icke genast skall från den bjudandes sida uppfyllas, t. ex. vid försäljning på kredit, eller om i det ifrågavarande aftalets begrepp ligger, att dess fullgörande erfordrar en längre tid, t. ex. ett arrendeaftal eller ett arbetsbeting. I dessa fall är ett högre bud icke alltid förmånligare än ett lägre, utan här spelar medkontrahentens person en stor rol för auktionstillställaren. Dessa fall skilja sig dock derigenom från de ofvannämda, i hvilka den eftersträfvade rättigheten består i en rent personlig prestation, att här, förutsatt att aftalet fullgöres, är likgiltigt, af hvem detta sker, medan det

deremot naturligen icke kan vara likgiltigt för t. ex. den, som vill bilda ett handelsbolag, om han till bolagsman erhåller den ena eller andra personen[1].

Det kan ifrågasättas, huruvida skiftes- och bytesaftal kunna åvägabringas genom auktion. Om en person vill bortskifta en fastighet mot en annan dylik, kan han tydligen icke derför betjena sig af auktion. Orsaken härtill är den, att spekulanterna i så fall skulle komma att som vederlag bjuda, den ene en, den andre en annan fastighet, och att dessa bud ej skulle stå i något förhållande af öfver- och underbud till hvarandra. För att detta förhållande mellan buden skall råda, fordras nämligen, att de skola vara så att säga kommensurabla, d. v. s. sådana, att ett senare bud *i sig sjelf* framstår som en höjning eller sänkning af det föregående[2]. Derför fordras åter, att dessa

---

[1] Till hvilkendera gruppen af aftal tjenstehjonslegan hör, kan synas tvifvelaktigt. Anser man i likhet med Winroth (Om tjenstehjonsförhållandet enligt svensk rätt, Upsala 1878 s. 3 ff.), att det utmärkande för detta aftal just är obestämdheten i tjenstehjonets förpligtelser, skyldigheten att med viss begränsning upplåta sin arbetskraft till förrättande af hvilket arbete som helst för husbondens räkning, så synes deraf följa, att en persons åtagande att mot viss lön tjena en husbonde icke är något så noga bestämdt, att det skäligen bör vara denne likgiltigt, om prestationen i stället fullgöres af en annan person. Från husbondens sida ingå deremot obestämda personliga prestationer i mindre mån i aftalet, och derför förefaller det ur denna synpunkt icke alldeles otänkbart, att en person, som ville mot ersättning upplåta sin arbetskraft åt andra, för erhållande af högsta möjliga lön skulle kunna anlita auktion. De i vårt land ännu förekommande auktionerna till utackorderande af fattighjon förete i sjelfva verket icke oväsentliga likheter härmed, ehuru den, som anställer auktionen, här är fattigvårdsstyrelsen och den arbetskraft, som upplåtes, icke anses ega det värde, att den uppväger skyldigheten att förse den fattige med husrum och föda, hvadan auktionen i dessa fall antager formen af en underbuds- i stället för af en öfverbudsauktion.

[2] I fråga om arrendeauktioner för kronans räkning uttalas denna grundsats i Kongl. Br. d. 27 Febr. 1880 och Kammarkollegii Cirkulär d. 27 Mars s. å., hvarest vederbörande förbjudas att vid auktioner å kronoarrenden antaga »obestämda anbud» för giltiga. Motsvarande bestämmelse meddelas för leverans- och entrepenadauktioner i § 18, 1 c och för försäljningsauktioner i § 64, 1 af Kongl. Förordn. ang. statens upphandlings- och entreprenadväsende med mera d. 17 Nov. 1893 (i det följande citerad »Upphandlingsförordningen») samt i Kongl. Förordn. ang. hushållningen med

bud skola gå ut på föremål af samma kvalitet, så att för öfver- eller underbud endast behöfves en ändring i kvantiteten af detta föremål, ty då så är fallet, framgår ju värdet af detta bud i förhållande till det föregående af budet sjelft, utan att derför fordras någon undersökning af det bjudnas beskaffenhet. Denna är nämligen på förhand bestämd af auktionstillställaren och genom auktionsvilkoren meddelad spekulanterna.

Vid träffandet af detta afgörande har denne visserligen fria händer, men af auktionens natur följer, att denna ekvivalent måste hafva vissa egenskaper, för att någon effektiv täflan skall kunna komma till stånd. Är auktionen anstäld för aflåtande af en rättighet och skall således ekvivalenten utgifvas af spekulanterna, är det tydligt, att ett fördelaktigt resultat af auktionen endast då är att vänta, när ekvivalenten är bestämd att utgå i föremål, hvilka förefinnas hos eller kunna anskaffas af ett flertal spekulanter. Hvarje bud vid en sådan auktion är en utfästelse att prestera vissa generiskt bestämda saker såsom vederlag för den utbjudna rättigheten; vore vederlaget en viss bestämd sak, vore som nämdt all konkurrens omöjlig.

Då i auktionens natur ligger, att den skall ske under form af en successiv och så småningom skeende höjning eller sänkning af kvantiteten af den bestämda ekvivalenten, följer deraf vidare, att endast sådana föremål, af hvilka enheten har ett relativt ringa värde i förhållande till det utbjudna, fullt lämpa sig till ekvivalent derför vid en auktion. Denna senare grundsats angående ekvivalentens beskaffenhet gäller äfven vid auktioner, anstälda i afsigt att förvärfva en rättighet åt auktionstillställaren; deremot erfordras i ett dylikt fall icke, att ekvivalenten skall vara endast generiskt bestämd, då den ju här skall utgöras icke af någon bland spekulanterna utan af auktionstillställaren sjelf.

Betrakta vi auktionsväsendet, sådant det faktiskt gestaltar sig, skola vi finna, att de ofvan antydda omständigheterna i af-

de allmänna skogarna i riket d. 26 Jan. 1894 § 52. — Utan stöd af något uttryckligt stadgande har i Kongl. Maj:ts Dom d. 29 Apr. 1842 förklarats, att ett vid en för enskild räkning hållen auktion å en fastighet ingifvet skriftligt anbud å 100 riksdaler utöfver högsta eljes förekommande skriftliga eller muntliga anbud, dock ej öfver visst belopp, icke hade bort antagas; se Carlén, Handbok i svenska lagfarenheten. Stockholm 1843. s. 410.

seende å ekvivalentens beskaffenhet dervid komma till synes. Det utan jämförelse vanligaste är, att ekvivalenten af auktionstillställaren är bestämd att utgå i penningar; penningen är ju också af alla saker den, hvars individualitet är af minsta betydelse, och mer än något annat föremål tillåter den en beräkning i huru små delar som helst, hvadan en på så sätt bestämd ekvivalent bäst lämpar sig för en småningom skeende ökning eller minskning. Att emellertid i likhet med Wendt[1] påstå, att det ligger i auktionens begrepp, att ekvivalenten skall utgå i penningar, anse vi afgjordt oriktigt; de fall, då så ej är händelsen, förete ingalunda så stora olikheter mot de öfriga, att man är berättigad att utmönstra dem från begreppet auktion. Förekommer emellertid ingen bestämmelse om ekvivalentens beskaffenhet i auktionsvilkoren, är man berättigad att antaga, att den skall utgå i penningar, eller närmare bestämdt i landets gällande mynt[2].

Exempel saknas icke på auktioner, vid hvilka ekvivalenten enligt auktionsvilkoren skall utgå i något annat föremål än penningar; i kungörelser om arrendeauktioner förekommer stundom bestämmelsen, att »arrendet skall utgå i spannmål, hälften råg och hälften korn, till det belopp, som vid auktionen bestämmes». I Kongl. Kung. d. 3 Dec. 1810[3] ang. kungs- och kungsladugårdars bortarrenderande stadgades ock, att »de under arrendet begripna förmåner, hvilka hittills blifvit stälda under auktion för penningar, hädanefter utbjudas emot afgift i spannmål att levereras in natura, eller betalas i penningar efter ortens årliga markegång», och motiverades denna ändring dermed, att kronans inkomst af de bortarrenderade krono-

---

[1] Wendt, Lehrbuch der Pandekten, Jena 1888, § 201, s. 495.

[2] Jfr. rättsfall i N. T. 1864 s. 720 ang. betydelsen af villfarelse i fråga om ekvivalentens beskaffenhet; enligt auktionsvilkoren borde utropet ske i riksdaler banko, en person afgaf bud i tro, att beloppet afsåge riksdaler riksmynt.

[3] Backman I s. 145. Jfr. Kongl. Kung. d. 17 Dec. 1799, Backman I s. 142. — Här liksom eljes i denna afhandling vid återgifvande af ordalagen i äldre och nyare författningar, memorial och riksdagshandlingar är stafningssättet förändradt till öfverensstämmelse med det nu brukliga; förekommande kursiveringar äro ock, der ej annat särskildt säges, gjorda af författaren.

godsen dymedelst skulle blifva af myntets stigande eller fallande mera oberoende. I senare tider har man emellertid återgått till principen om arrendets utgörande i penningar. Sålunda stadgades i Kongl. Br. d. 11 Maj 1855 samt Kammarkollegii och Statskontorets Kungörelse d. 29 Juni s. å., att arrenden af statens egendomar borde bestämmas att utgå antingen i spannmål eller i penningar eller i båda tillika, och i Kongl. Br. d. 14 jan. 1871 och Kammarkollegii och Statskontorets kungörelse d. 8 Apr. s. å. tog man steget fullt ut, i det man föreskref, att arrendet skulle utgöras endast i penningar, en grundsats, som kvarstår i nu gällande författning i ämnet, Kongl. Kung. d. 10 Nov. 1882 mom. 10.

Återvända vi efter detta aktgifvande på ekvivalentens beskaffenhet vid auktioner till den fråga, som ledde oss in på ämnet, nämligen om skiftes- och bytesaftal kunna åvägabringas å auktion, så låter sig densamma med ledning af det sagda lätt besvaras. En person, som önskar mot fast eller lös egendom tillbyta sig en fastighet, kan lika litet som hvarje annan spekulant å en individuelt bestämd sak för sina syften betjena sig af auktion. Deremot finnes det intet hinder för, att den, som vill mot afstående af lös eller fast egendom förvärfva en kvantitet lösa saker, för vinnande af detta mål anställer auktion. Så t. ex. kan en landtbrukare, hvilkens skörd af hafre slagit fel, men som har råg till afsalu, utlysa auktion med tillkännagifvande, att han ämnar å viss dag bortbyta t. ex. 1,000 tunnor råg i smärre poster till den, som för hvarje utbjuden kvantitet erbjuder sig att prestera mest hafre af fullgod beskaffenhet. Att en auktion emellertid å sådana vilkor näppeligen faktiskt förekommer, är tydligt; af det föregående framgår ock skälet dertill. Ekvivalenten bör ju kunna presteras af så många som möjligt, för att någon verklig konkurrens skall komma till stånd; genom en dylik bestämmelse inskränkes emellertid högst betydligt kretsen af spekulanter, som äro i stånd att fullgöra auktionsvilkoren, och dermed också konkurrensens effektivitet.

Vi öfvergå nu till den teoretiskt intressanta och praktiskt vigtiga frågan, om det bör anses ligga i auktionens begrepp, att täflingen skall ega rum *muntligen* mellan närvarande spekulanter, hvilka kunna höra hvarandras bud, eller om man till

auktion bör hänföra äfven de fall, då en person, som vill ingå ett oneröst aftal af visst innehåll, genom allmän kungörelse uppmanar hugade spekulanter att inom viss tid ingifva anbud derå. Dessa bud kunna under hand muntligen afgifvas af spekulanterna före den utsatta tiden, eller ock kan ett visst tillfälle utsättas, vid hvilket spekulanterna en och en inkallas för att uppgifva det yttersta pris, för hvilket de vilja åtaga sig arbetets eller leveransens fullgörande[1]. Numera tillgår emellertid härvid alltid så, att spekulanterna i kungörelsen uppfordras att senast viss dag ingifva skriftliga och förseglade anbud.

Detta förfaringssätt är af vida yngre datum än de muntliga underbudsauktionerna; tidigast torde det hafva kommit till användning i Frankrike, i Tyskland synes det först i medlet af vårt århundrade hafva vunnit insteg[2]. I vårt land var infordrande af skriftliga anbud utan samband med auktioner redan vid århundradets början icke alldeles okändt, utan förekom stundom vid upphandlingar för kronans räkning[3]. Detta sätt att gå tillväga blef emellertid föremål för åtskilliga anmärkningar, och antagligen var det af denna anledning, som det i Kongl. Reglementet ang. Kronoauctioner för Landt- och Sjöförsvaret d. 20 Dec. 1825 icke förekommer någon antydan om en möjlighet att begagna sig af infordrande af skriftliga anbud utan samband med auktion. I fråga om leveranser och entreprenader, som erfordrades inom andra grenar af statsförvaltningen än försvarsväsendet, funnos inga utförligare bestämmelser före utfärdandet af Kongl. Kung. d. 10 Maj 1889.

---

[1] Om ett dylikt utbjudningssätt yttrar Heitmüller, Tankar om Auctioners Nytta i Gemen m. m., Stockholm 1764, s. 17, att det »allenast nyttjar namn af auktion» utan att medföra de fördelar, som äro förenade med en verklig auktion, der spekulanterna »icke allenast gemensamt höra hvarandras bud utan ock äga rätt och tillfälle att göra sina öfverbud».

[2] Jfr. Huber, Das Submissionswesen, Tübingen 1885 s. 3 ff.

[3] Se riksdagshandlingarna 1809—10, Ridderskapets och Adelns protokoll September 1809 s. 92. Jfr. äfven en motion vid riksdagen 1815. (Borgareståndets protokoll I s. 310), der det säges, att detta förfaringssätt antagligen vunnit insteg i följd af Kongl. Res. d. 22 Sept. 1790, hvarigenom Karlskrona stads invånare tillerkändes optionsrätt till kronoleveranser för amiralitetet; åtminstone skulle det aldrig förut varit kändt. Motionären föreslår totalt afskaffande af detta system med »hemliga anbud», då det ej lemnar någon garanti för oväld från embetsmyndigheternas sida.

och embetsmyndigheterna plägade derför ofta anlita utvägen att infordra skriftliga anbud, ett förfaringssätt som jämväl vid anskaffningar för flottans och arméns räkning möjliggjordes genom bestämmelser i vissa för dem utfärdade reglementen från 1870- och början af 1880-talet[1]. Den nu gällande författningen i detta ämne, Kongl. Förordn. ang. statens upphandlings- och entreprenadväsende m. m. d. 17 Nov. 1893, hvilken i allt väsentligt öfverensstämmer med 1889 års endast provisoriskt utfärdade kungörelse, har i synnerligen stor utsträckning låtit systemet med infordrande af skriftliga anbud komma till användning. Vid leveranser och entreprenader har nämligen detta förfaringssätt i § 1 stälts vid sidan af och, af ordställningen i denna § jämförd med § 59 att döma, till och med tillerkänts företräde framför anställandet af underbudsauktioner[2], och jämväl vid försäljning af staten tillhörigt gods får det brukas i stället för auktion. Orsaken till, att systemet med infordrande af skriftliga anbud vunnit insteg vid sidan af auktionsförfarandet och att detsamma i våra dagar erhållit en sådan utsräckning, att det vid leveranser och entreprenader för statens eller kommunernas räkning faktiskt nästan undanträngt[3] de förut ensamt brukliga underbudsauktionerna, är att söka deri, att detsamma icke är förenadt med samma olägenheter, som vidlåda dessa, framför allt det förhållandet, att en spekulant afgifver sitt bud

---

[1] Se Betänkande och förslag ang. ordnande af statens upphandlings- och entreprenadväsende, afg. d. 6 Okt. 1888, Sthlm. s. à. sid. 51 ff., 59 ff, hädanefter benämdt »upphandlingskomiténs betänkande».

[2] I motiven till författningen, Upphandiingskomiténs betänkande s. 104, säges uttryckligen, att komitén ansett auktion vara det minst tjenliga sätt för framkallande af täflan, då fråga är om leverans eller arbete för statens räkning, och af denna anledning valt ordställningen i § 1, ja komiterade anse sig till och med behöfva försvara, att de öfver hufvud tilllatit auktioner i dylika fall, med att detta förfaringssätt i vårt land förr varit hufvudformen för åstadkommande af leveranser och entreprenader för statens räkning. Jfr. i fråga om försäljningar ofvannämda betänkande s. 143.

[3] I upphandlingskomiténs betänkande s. 104 säges det, att utom skandinaviska halfön auktion icke, såvidt komitén kunnat inhemta, användes inom statens anskaffningsväsende. Jfr deremot Huber a. a. s. 323 ff, som säger, att vid »Verdingungen» af offentliga arbeten licitationen nedsjunkit till ett sällsynt undantag i förhållande till submissionen (infordrande af skriftliga anbud).

icke som resultat af en mogen öfverläggning af de omständigheter, hvilka äro bestämmande för hans förmåga att för detta pris fullgöra sitt åtagande, utan deraf att en annan bjuder under honom, invaggar sig i förhoppningen att likaväl som denne för det lägre priset kunna gå i land med företaget, och derför, gripen af en viss ifver, som sjelfva auktionsförfarandets hastiga fortgång i viss mån föranleder, går ännu lägre i bjudandet, till dess han stannar för ett bud, som han icke mägtar fullgöra, eller vid hvars fullgörande han genom att prestera sämsta möjliga kvalitet söker till det minsta möjliga reducera följderna af sin öfverilning[1].

Fråga är nu, om ett sådant infordrande af skriftliga anbud utan samband med någon täflan mellan närvarande spekulanter rätteligen bör hänföras till auktionens begrepp eller icke. Flere tyska författare besvara denna fråga jakande och anse det sakna juridisk betydelse, om täflingen sker muntligen eller genom ingifvande af skriftliga anbud, hvilket senare fall i den tyska rättsvetenskapen benämnes Versteigerung in Submissionswege eller blott Submission[2]. Andra åter finna det oegentligt att gifva begreppet auktion en sådan utsträckning[3], och Schott[4] går så långt, att han påstår, att det enda gemensamma för dessa förfaranden är det syfte, hvari de anställas, som vid båda är framkallandet af konkurrens. Nordiska författare[5], som behandlat

---

[1] Jfr. Huber a. a. s. 323 samt Upphandlingskomiténs betänkande s. 79 ff., 85 och 104.

[2] Regelsberger s. 165, Thöl. I: 2 s. 180, Dernburg II s. 31.

[3] Så Seuffert, De auctione, Dissertatio, Monachii 1854, pag. 6; Brinz, Lehrbuch der Pandekten, 2 Aufl., besorgt von Ph. Lotmar, IV s. 329; Wendt, a. a., § 201 s. 496; Stobbe III s. 91.

[4] Scott, Der Obligatorische Vertrag unter Abwesenden. Heidelberg 1873 s. 148. not 256.

[5] Nellemann s. 3; Schweigaard II s. 345; Hagströmer i Nordisk Familjebok, artikeln Auktion. Samma mening synes vara hyllad af Rabenius, då han i sin afhandling: De auctionibus publicis, Upsala 1769, pag. 3 yttrar: Semper igitur ubi pinguiores conditiones oblatæ decidunt inter plures *in uno eodemque actu* de jure adquirendo, vocatur istud negotium auctio. Sicque contentio de pretio, alias prohibita, ad essentiam hujus contractus facit. Jfr. äfven pag. 6: Ipsa indoles et natura auctionis exigit, ut plures licitatores & auctores *adsint*.

frågan, anse det vara något för begreppet auktion väsentligt, att täflingen eger rum mellan närvarande spekulanter, så att den ene kan höra den andres bud. För vår del ansluta vi oss afgjordt till denna senare mening. Vi hafva redan förut antydt, att vi finna det för auktion karaktäristiska i en successiv höjning eller sänkning af den ekvivalent, som genom auktionen skall bestämmas, vare sig denna sker af spekulanterna genom deras af konkurrensen framkallade bud eller utgår från auktionsförrättaren och endast har karaktären af från auktionstillställarens sida förslagsvis framstälda ekvivalenter. Detta är emellertid något, som endast kan förekomma, då spekulanterna äro närvarande och hafva tillfälle att med uppmärksamhet följa den fortgående stegringen eller minskningen af ekvivalenten och med hänsyn såväl till dennas belopp som till andra spekulanters förmodade åtgöranden bestämma sitt eget handlingssätt. Om deremot den ene en dag och den andre en annan insänder eller afgifver anbud å ett föremål eller en prestation, stå dessa bud, oaktadt de framkallats af en föregående uppfordran och oaktadt de på en gång öppnas och komma under pröfning, icke till hvarandra i något förhållande af bud och öfverbud, och hafva, juridiskt sedt, icke större samband än två anbud å samma sak, som utan föregående infordrande ingå till samma person.

Med den åsigt, vi här uttalat, öfverensstämmer ock den i vårt land brukliga terminologien. Visserligen förekomma i tidningsannonser under rubriken »leverans- och entreprenadauktioner» ofta fall, i hvilka blott infordras skriftliga anbud, utan att någon verklig auktion eger rum. Men i lagspråket är en annan terminologi iakttagen. Redan den omständigheten, att ordet auktion icke förekommer i 1734 års lag, utan att der begagnas uttrycket offentligt utrop[1], som obestridligen förutsätter ett muntligt förfarande, och att man alltid identifierade dessa båda uttryck, har gjort, att man hos oss aldrig varit benägen att gifva begreppet auktion den vidsträcktare omfattning, som

[1] I 1714 års förslag till exekutionsstadga kap. 6 § 3 (införd i det följande) förekom ordet auktionskammare, men detta utbyttes mot utrop. Om anledningen härtill upplyses man af den kortfattade anteckningen i lagkommissionens protokoll d. 29 Nov. 1714: »för auktionskammare sättes utrop, som är ett svenskt ord».

det i den tyska doktrinen erhållit. Gällande författningar gifva ock vid handen, att infordrande af skriftliga anbud icke anses falla under begreppet auktion. Så ställas i den redan omnämda Upphandlingsförordningen §§ 1 och 59 infordrande af skriftliga anbud och auktion i motsats till hvarandra såsom fullkomligt skilda saker, och i Kongl. Förordn. ang. vilkoren för försäljning af bränvin m. m. d. 24 Maj 1895 § 9 mom. 2 (liksom i föregående författningar i ämnet alltsedan Kongl. Kung. d. 17 Maj 1867 ang. ändrad lydelse af § 10 mom. 2 i Kongl. Förordn. d. 26 Okt. 1866) medgifves för visst fall infordrande af skriftliga anbud å den rätt till minuthandel med och utskänkning af bränvin, hvilken *eljes* skolat å auktion utbjudas, hvarmed ju tydligen utmärkes, att detta förfarande icke betraktas som auktion.

Om också härmed den svenska rättens ställning till ifrågavarande spörsmål lärer vara klargjord, kan man dock ej med en naken hänvisning härtill affärda spörsmålet, om vid auktioner på förhand afgifna skriftliga eller muntliga anbud få komma under ompröfning och om i så fall ett aftal, ingånget med den, som afgifvit ett dylikt bud, kan anses åvägabragdt genom auktion. För särskilda fall, nämligen i fråga om auktioner för statens räkning, finnas härom uttryckliga bestämmelser. Redan tidigt och innan ännu systemet med infordrande af skriftliga anbud enbart vunnit insteg i vårt land, synes det hafva varit brukligt att kombinera detta förfarande med auktioner för statens räkning på det sätt, att i auktionskungörelsen medgafs rätt för en hvar att före auktionsdagen insända skriftliga anbud, hvilka i sammanhang med de muntliga skulle komma under pröfning[1]. Angående lämpligheten af en dylik tillåtelse voro meningarna synnerligen delade[2]; uttryckligt stadgande i ämnet

[1] Ett sådant förfaringssätt förordas redan af Öfverdirektören vid kronans auktioner J. C. Heitmüller i hans ofvannämda år 1764 utgifna arbete, s. 20, der det jämväl nämnes, att man redan då plägade gå till väga på detta sätt vid kronans auktioner. Att det äfven vid början af vårt århundrade var i bruk, framgår af Ridderskapets och Adelns protokoll, Sept. 1809, s. 92.

[2] Se å ena sidan de ofvan sid. 13 not. 3 omnämda motionerna och Ständernas skrifvelse vid riksdagen 1809—10 (Ridderskapets och Adelns protokoll Apr. 1810 s. 944), att vid upphandlingsauktioner några »sär-

meddelades först genom Kongl. Regl. ang. Kronoauktioner d. 20 Dec. 1825 § 11 mom. 2 [1], som vid leverans- och entreprenadauktioner äfvensom under vissa förutsättningar vid försäljningsauktioner legaliserade ett dylikt förfaringssätt. Motsvarande bestämmelse återfinnes i den nu gällande Upphandlingsförordningen §§ 2, 3 och 59, 2, hvilket senare lagrum utan alla inskränkningar tillåter skriftliga anbud jämväl vid försäljningsauktioner [2]. Beträffande arrendeauktioner å kronans fastigheter funnos inga stadganden i förevarande afseende, förr än genom Kongl. Br. d. 13 Maj 1864 och Kammarkollegii kungörelse d. 3 Juni s. å. tillåtelse gafs att jämväl vid dem ingifva skriftliga anbud, ett medgifvande, som upprepas i Kongl. Kung. ang. förvaltningen af kronans jordbruksdomäner d. 10 Nov. 1882 mom. 7 [3] och

---

skilda anbud» ej måtte få ega rum, hvilken skrifvelse i denna del af Kongl. Maj:t genom nådigt bref d. 29 Maj 1810 bifölls: jfr. å andra sidan Riksens ständers skrifvelse vid riksdagen 1815 (Bihang till riksståndens protokoll, 5 saml. 4 afd. sid. 30).

[1] För ett specielt fall fanns redan i Kongl. Br. d. 1 Maj 1811 uttryckligen stadgadt, att förseglade anbud vid upphandlingsauktioner finge göras och emottagas. Se Lundequist, Sammandrag af författningar ang. Sveriges Rikes Kammar-Verk, Nyköping 1821, s. 539.

[2] I Upphandlingsförordningen § 14, jfr. § 62, medgifves till och med afgifvande af anbud genom telegram under väsentligen enahanda förutsättningar som de i lagen om rättegångsfullmagt genom telegram d. 13 Juli 1887 angifna.

[3] I det af särskilda komiterade d. 19 Maj 1876 afgifna betänkande ang. ordnande af förvaltningen af Statens fastigheter m. m. sid. 66 ff. hemstälde dessa, som förordade införande af valrätt mellan spekulanterna å arrendet, i sammanhang dermed, att vid utarrendering af statens fastigheter man i stället för auktion borde använda infordrande af skriftliga anbud. Vid förslagets granskning inom statsutskottet vid 1877 års riksdag påyrkades emellertid, att jämväl muntliga anbud måtte, såsom dittills varit fallet, tillåtas. Under förarbetena till den nu gällande författningen i ämnet togs frågan härom i förnyadt öfvervägande och ifrågasattes, om icke endast muntliga anbud borde få förekomma, men på anförda skäl funno sig de tillsatta komiterade föranlåtna att tillstyrka, att den i förevarande afseende gällande principen om auktion såsom form för arrendeupplåtelsen med rätt att dervid äfven taga hänsyn till ingifna skriftliga anbud måtte bibehållas, och detta blef som nämdt ock stadgadt i 7:de momentet af Kongl. Kung. d. 10 Nov. 1882. Jämväl efter denna författnings utfärdande har fråga förevarit om upphäfvande af grundsatsen, att vid arrendeauktioner

som genom Kongl. Förordn. ang. hushållningen med de allmänna skogarna i riket d. 26 Jan. 1894 § 52 utsträckts till att gälla jämväl de der omnämda auktionerna å skogsafverkningsrättigheter. Alla de anförda författningarna hvila på principen om en kombination af de båda system, som finnas för framkallande af en allmän konkurrens, nämligen muntlig och öppen täflan vid auktion och ingifvande af skriftliga anbud. En annan grundsats har deremot kommit till uttryck i Kongl. Skrifvelsen till Domänstyrelsen d. 18 Maj 1888, i hvilken vederbörande förbjudas att vid auktioner till försäljning af mindre kronoegendomar emottaga skriftliga anbud [1].

Man kan fråga sig, huruvida hänsyn till ingifna skriftliga anbud bör tagas vid auktioner i de fall, då man, såsom vid för enskildas räkning anstälda auktioner är händelsen, icke har någon positiv föreskrift i ena eller andra riktningen att åberopa. Dervid bör man göra skilnad mellan de fall, då aftalets slutande å auktion är i lag föreskrifvet och då vederbörande af fri vilja bestämt sig för att dervid begagna sig af auktion i stället för att ingå aftal under hand. I senare fallet förefinnes naturligen intet hinder för att i kungörelsen intaga en uppfordran att före auktionen insända anbud, ett förfaringssätt, som vid frivilliga

---

å statens fastigheter jämväl ingifna skriftliga anbud skulle få komma under pröfning. Sa hemstälde Andra kammarens tillfälliga utskott vid riksdagen 1892 om skrifvelse till Kongl. Maj:t i detta syfte, men denna hemställan blef af kammaren afslagen; ej heller vid riksdagen 1893 vann en motion härom bifall.

[1] Huruvida detta stadgande bör anses vara upphäfdt genom Upphandlingsförordningen § 59, 2 kan vara föremål för olika meningar. Nämda författnings tredje kapitel handlar om försäljning af staten tillhörigt gods, men äfven om antagas bör, att, såsom det i motiven (Upphandlingskomiténs betänkande sid. 143) säges, författningen icke blott är afsedd att ersätta femte artikeln i 1825 års reglemente ang. kronoauktioner, hvilken afsåg auktioner å lös egendom, utan jämväl bör tillämpas, då försäljning af kronans fasta egendom kan ifrågakomma, — något som af författningen sjelf, hvilkens detaljbestämmelser uteslutande synas afse lös egendom, icke otvetydigt framgår — lärer man väl få anse, att jämväl bestämmelsen i § 59. 2 är förenad med det vilkor, som i fråga om kardinalstadgandet i § 59, 1 uttryckligen är utsagdt, nämligen »derest ej annorlunda blifvit föreskrifvet», och följaktligen antaga, att nu ifrågavarande bestämmelse i Kongl. skrifvelsen d. 18 Maj 1888 fortfarande är gällande.

fastighetsauktioner ock stundom förekommer, dock icke om de förrättas af auktionsverk i stad. Jämväl utan en dylik bestämmelse i kungörelsen måste det anses stå den, som utlyst auktionen, fritt att taga hänsyn till inkomna skriftliga eller muntliga anbud, såvida han icke redan vidtagit sådana åtgärder i och för auktionen, att han derigenom kan anses hafva iklädt sig förpligtelser mot spekulanterna. Vid hvilken tidpunkt detta är fallet, är ett spörsmål, hvars besvarande vi nödgas uppskjuta.

Annorlunda gestalta sig dessa förhållanden i de fall, då det är i lag påbjudet, att det ifrågavarande aftalet skall åvägabringas genom auktion. Om i ett sådant fall, t. ex. vid försäljning af utmätt egendom, skriftliga anbud böra få ingifvas och aftal få afslutas med den, som afgifvit ett sådant, i händelse det är förmånligare än högsta muntliga budet, är tydligen beroende derpå, huruvida ett skriftligt bud, som vid en auktion öppnas, har karaktären af ett auktionsbud eller icke. För att kunna besvara denna fråga måste man göra klart för sig förloppet vid en auktion, der äfven skriftliga anbud förekomma. Detta kan antingen gestalta sig på det sätt, att de skriftliga anbuden redan *före* utropet öppnas och för de närvarande spekulanterna göras bekanta samt att vid det derpå följande utropet början göres med det lägsta eller högsta af dessa, hvilket, i händelse under- eller öfverbud ej sker, med klubbslag fästes. Detta förfaringssätt synes hafva varit det i vårt land tidigast förekommande[1] och förordades jämväl i tvenne motioner vid riksdagen 1823, som med en i sak antagligen föga betydande ändring af vederbörande utskott förordades[2]. Det andra sättet att gå till väga är, att man låter utrop och bjudande ske i vanlig ordning och först, *sedan* det sista muntliga budet med klubbslag fästats, skrider till öppnande af de ingifna skriftliga anbuden. Det är detta förfaringssätt, som vid auktioner för statens räkning iakttages och som i både Upphandlingsförordningen § 16, 3 (jfr. § 63) och Kongl. Kung. d. 10 Nov. 1882, mom. 7, är uttryckligen föreskrifvet.

---

[1] Heitmüller a. a. s. 20.

[2] Se riksdagshandlingar 1823, Borgareståndets protokoll, bilagor s. 444, Bondeståndets II s. 529 och Bihang 10 saml. 1 bd. s. 537 (ständernas skrifvelse).

Skilnaden mellan dessa båda metoder är ingalunda oväsentlig. Öppnas de skriftliga buden redan före utropet, kan ju en hvar genom att göra ett aldrig så obetydligt lägre eller högre bud betaga den, som ingifvit det skriftliga anbudet, all utsigt att mot den deri förbehållna ekvivalenten få fullgöra sitt åtagande resp. mot utgifvande af nämda ekvivalent förvärfva den eftersträfvade rättigheten, och det är tydligt, att tillåtelsen att få ingifva skriftliga anbud under sådana förhållanden icke kommer att betraktas såsom någon så särdeles stor förmån, utan antagligen i de flesta fall kommer att stå obegagnad. Skall deremot den muntliga täflingen vara afslutad, innan de skriftliga anbuden få öppnas, komma skriftliga anbud i vida större utsträckning till användning, ja, det är fara värdt, att i så fall den verkliga konkurrensen allenast kommer att ega rum mellan de skriftliga anbuden och att den föregående muntliga täflingen nedsjunker till en skenkonkurrens[1], desto farligare som en spekulant genom att med låtsad ifver deltaga i denna intill visst belopp, hvilket af en annan bjudes, men af honom ej under- resp. öfverbjudes, kan ingifva denne den föreställningen, att han icke vill gå längre, men just härigenom lyckas för ett obetydligt lägre (högre) belopp, hvilket han skriftligen bjudit, förskaffa sig den utbjudna leveransen eller saken till ett pris, hvilket, om det muntligen bjudits, den andre spekulanten otvifvelaktigt skulle hafva under-resp. öfverbjudit[2].

Efter denna utläggning återvända vi till frågan, om ett aftal, ingånget med den, som afgifvit ett skriftligt, vid ett auktionstillfälle öppnadt anbud, kan anses åvägabragt å auktion, en fråga, med hvars besvarande svaret äfven är gifvet å spörsmålet om tillåtligheten af skriftliga anbud i de fall, då lagen föreskrifver auktion såsom medel att åvägabringa aftal utan att dervid särskildt tillåta eller förbjuda förseglade anbud. Trots den påpekade skilnaden mellan de olika förfaringssätten vid

---

[1] För att i någon mån motverka detta är i Upphandlingsförordningen § 16, 3 föreskrifvet, att före öppnandet af möjligen ingifna skriftliga anbud (och således ej heller före utropet) ej må göras bekant, huruvida sådana ingifvits eller icke.

[2] Jfr. Upphandlingskomiténs betänkande s. 79 ff. och Andra kammarens protokoll 1892, II n:r 29 s. 52.

budens öppnande tveka vi icke att på enahanda sätt i båda fallen besvara dessa frågor[1]. Vare sig de tilläfventyrs ingifna skriftliga anbuden öppnas före eller efter utropet, kunna de enligt vår mening icke anses som verkliga auktionsbud. Anser man det vara något för begreppet auktion väsentligt, att spekulanterna äro tillstädes och kunna höra hvarandras bud, synes oss det sagda endast vara en nödvändig konsekvens häraf; deraf att andra personer äro närvarande, då ett skriftligt anbud öppnas, och eventuelt (om öppnandet sker före utropet) med ledning deraf kunna bestämma sitt handlingssätt, om de skola göra öfver- eller underbud eller icke, kan detta bud icke i förhållande till dess afgifvare få karaktären af ett auktionsbud med de egendomliga konsekvenser, som deraf följa. Ett stöd för den här framstälda åsigten kan ock hemtas från en positiv bestämmelse, nämligen § 52 i Kongl. Förordn. ang. hushållningen med de allmänna skogarna i riket d. 26 Jan. 1894. Der meddelas bestämmelse bland annat för det fall, att skogsafverkningsrätt ej kan »å auktion *eller* i följd af skriftligt anbud afyttras». Då i denna § föreskrifves, att auktion å afverkningsrättigheter skall anställas, och infordrande af skriftliga anbud enbart ej tillåtes, måste den anförda bestämmelsen syfta på en försäljning till den, som före auktionen ingifvit anbud. Icke desto mindre anses den afyttring, som genom antagandet af detta anbud

[1] En motsatt uppfattning uttalas af Kammarkollegium i ett utlatande d. 23 Aug. 1860, infördt i Juridiska Föreningens tidskrift arg. 22 s. 185 ff. Det var fråga om en arrendeauktion a ett boställe, och kollegium uttalar här den åsigten, att, da i tillämpliga författningar förseglade skriftliga anbud lika litet äro uttryckligen tillatna som uttryckligen förbudna, de böra före det muntliga utropet öppnas och för närvarande spekulanter tillkännagifvas. K. M:t (i Civildepartementet) fann icke skäl i kollegii öfverklagade beslut göra ändring. — I Kongl. Skrifvelsen ang. försäljning af vissa mindre kronoegendomar d. 18 Maj 1888 gör sig deremot den enligt vårt förmenande riktiga uppfattningen gällande. Der säges nämligen, att vid den försäljning af dylika egendomar, som jämlikt Kongl. Brefvet d. 29 Maj 1874 egt rum, skriftliga köpeanbud blifvit af vederbörande auktionsförrättare emottagna, »ehuru stöd för ett sadant förfarande saknas i författningen, som, beträffande sättet för försäljningen, endast stadgar, att försäljningen skall ske a offentlig auktion till den högstbjudande».

kommer till stånd, enligt hvad af ordet »eller» framgår, icke hafva skett å auktion[1].

Af den framstälda åsigten följer den praktiskt vigtiga regeln, att i ett fall, då auktion i lag påbjudits, vederbörande icke äro berättigade att antaga skriftliga anbud, vare sig dessa öppnas före eller efter det muntliga utropet. För antagande af ett skriftligt anbud å t. ex. en till konkurs afträdd fastighet[2] fordras således samma förutsättningar som för försäljning under hand, och detta äfven om nämda bud skulle öppnas vid ett auktionstillfälle och visa sig betydligt öfverstiga det högsta dervid afgifna budet. På samma sätt skulle en förrättare af exekutiv auktion, om han toge hänsyn till ett ingifvet, före eller efter det muntliga utropet öppnadt skriftligt anbud å det utbjudna föremålet, handla i strid med den ovilkorliga föreskriften i U. L. § 87, att försäljning af utmätt egendom skall ske genom offentlig auktion[3]. Om detta bud är högre än det högsta vid sjelfva auktionen afgifna, kan sådant visserligen synas hårdt och man kunde tycka, att då ett sådant bud lände både borgenär och gäldenär till fördel, det också borde få antagas. Sannt är väl, att i vissa fall tillåtande af skriftliga anbud verkligen skulle kunna leda lill högre pris å det utbjudna, men å andra sidan skulle sådant medföra betydande olägenheter, om hvilka vi i det föregående gjort en antydan. Frågan om befogenhet för förrättare af exekutiv auktion att emottaga skriftliga anbud

---

[1] I Upphandlingskomiténs betänkande s. 99 yttras om vid auktion inlemnade skriftliga bud, att de »ingalunda betaga förrättningen hennes egenskap af auktion utan allenast äro en särskild form för anbuds afgifvande dervid». I förra delen af detta yttrande kunna vi väl instämma, men att ett skriftligt anbud, derigenom att det öppnas vid en auktion, skulle kunna antaga karaktären af ett auktionsbud, kunna vi icke inse; denna omständighet bör ingalunda kunna betaga budet dess egenskap af skriftligt bud och denna är, enligt hvad vi ofvan sökt visa, oförenlig med egenskapen af auktionsbud.

[2] Exempel å förekomsten af skriftliga anbud vid en konkursauktion erbjuder det sid. 9 not 2 omnämda rättsfallet.

[3] Ej heller enligt preussisk rätt anses skriftliga anbud vid exekutiva auktioner tillåtliga, se Krech u. Fischer, Die Preussische Gesetzgebung betreffend die Zwangsvollstreckung in das unbewegliche Vermögen, 3 Aufl. Berlin 1894 s. 238.

är för öfrigt endast de lege ferenda[1] af intresse, då ju enligt gällande rätt en sådan befogenhet måste anses utesluten genom stadgandet i U. L. § 87.

Härmed hafva vi sökt angifva, hvad som erfordras, för att ett förfarande skall kunna karaktäriseras som en auktion. Såsom en sammanfattning af den föregående utvecklingen torde kunna uppställas följande bestämning af detta begrepp[2]. Auktion är ett förfarande, hvarigenom en person, som vill ingå ett visst *oneröst* aftal *söker få fixeradt beloppet af en* redan förut till beskaffenheten bestämd *ekvivalent* för den rättighet, han vill aflåta eller förvärfva, och detta genom att bereda *närvarande* spekulanter *tillfälle till täflan* genom ett *successivt* höjande eller sänkande af denna ekvivalent, vare sig denna åtgärd *utgår från spekulanterna* sjelfva *eller* i auktionstillställarens intresse *företages af auktionsförrättaren.*

Då auktionen är ett medel, som kan användas och faktiskt användes för åstadkommande af helt olika aftal, och de spörsmål, hvartill densamma i juridiskt afseende gifver anledning, till stor del äro gemensamma för alla dessa fall, är det lätt förklarligt, att läran om auktion inom rättssystemet plägar behandlas inom privaträttens eller åtminstone obligationsrättens allmänna del i samband med frågorna om anbud och accept eller den s. k. aftalsläran[3]. Dervid plägar man emellertid ofta

---

[1] Vid granskning af Kongl. Maj:ts Proposition med förslag till ny Utsökningslag inom det för sådant ändamål vid 1877 års riksdag tillsatta särskilda utskottet framstäldes i en reservation mot utskottets utlåtande förslag om, att vid exekutiva auktioner å fast egendom skriftliga anbud måtte tillåtas, se nämda utskotts utlåtande nr. 2 sid. 149. Nämda förslag omfattades, enligt hvad vid diskussionen i kamrarna uppgafs, inom utskottet med så stora sympatier, att det till och med kring sig lyckades samla majoritet, ehuru till följd af åtskilliga omständigheter utskottets utlåtande kom att gå i annan riktning. Äfvenså torde man i första kammarens beslut om återremiss af § 103 kunna inlägga betydelsen af en opinionsyttring för det ifrågavarande förslaget, som af kammaren ansågs mindre äfventyrligt för gäldenären än en försäljning endast i uppslag.

[2] Jfr. Nellemann s. 3, Hagströmer i Nordisk familjebok, artikeln »Auktion», Lungstras, a. a. s. 8.

[3] Så Windscheid II, § 308, 2, Dernburg II § 14 och Regelsberger §§ 31—40. I den nya tyska civillagen, som d. 18 Aug. 1896 promulgerades,

inskränka sig till en undersökning af den sedan gammalt omtvistade frågan, när ett bindande aftal i dylika fall kommer till stånd, och dermed närmast sammanhängande spörsmål. De mera speciela frågorna om parternas inbördes rättigheter och skyldigheter, och i hvad mån dessa röna inflytande deraf, att aftalet kommit till stånd å auktion, beröras ofta först vid behandlingen af det speciela aftal, hvars rättsverkningar derigenom modifieras. Då auktionen vid köpeaftalet har sin största användning och det egentligen endast är vid detta, som den omständigheten, att aftalet kommit till stånd å auktion, utöfvar något inflytande på kontrahenternas rättsliga ställning efter aftalets slutande, behandlas emellertid af vissa författare läran om auktion i sin helhet i anslutning till framställningen af köpeaftalet[1], något som visserligen kan ur praktisk synpunkt försvaras, men, rent systematiskt sedt, måste erkännas vara mindre tillfredsställande. För öfrigt är att märka, att till följd af auktionens ingående som ett moment i exekutionsförfarandet och det nära sambandet mellan de materiela och formela rättsreglerna härvid synnerligen beaktansvärda bidrag till utredningen af de vid auktioner förekommande tvistefrågorna lemnats äfven af författare på det processuela området[2]. På grund af dessa omständigheter måste man vid en framställning af de rörande auktioner gällande materiela grundsatserna taga hänsyn äfven till vissa regler angående förfarandet vid en auktion, och de med uppgiften förknippade svårigheterna ökas ytterligare genom nödvändigheten af att vid framställningen af ämnet äfven beakta de till en helt annan gren af rättsvetenskapen hörande bestämmelserna, angående hvilka personer eller myndigheter som äro berättigade att leda ett auktionsförfarande.

återfinnes hufvudstadgandet om auktioner (§ 156) i Allgemeiner Theil, dritter Abschnitt (Rechtsgeschäfte), dritter Titel (Vertrag).

[1] Förster-Eccius, II § 130. Bland svenska författare Schrevelius, II § 287.

[2] Kommentatorerna till den tyska Civilprocessordnung och de särskilda Landesgesetze beträffande exekution i fast egendom; bland nordiska författare framför andra Nellemann, Læren om Auction, Kjöbenhavn 1894 och Schweigaard, II §§ 207—226.

II.

Vi hafva redan i det föregående antydt, att auktion kan anställas likaväl i syfte att få bestämd ekvivalenten för den rättighet, auktionstillställaren vill aflåta, som för att låta konkurrensen afgöra, huru mycket han sjelf skall utgifva för att förvärfva en eftersträfvad rättighet. Endera af de blifvande kontrahenternas förpligtelser är således alltid redan före auktionen till sitt innehåll bestämd. Vid auktioner, der auktionstillställaren aflåter en rättighet, är detta händelsen med hans egen förpligtelse; i de fall deremot, då auktionen är anstäld i och för förvärfvande af någon rättighet, är det deremot den blifvande medkontrahentens skyldigheter, som före auktionen äro af auktionstillställaren faststälda. Att bestämma omfattningen af den andre kontrahentens till beskaffenheten redan förut bestämda förpligtelser och att göra detta genom konkurrensen på det för auktionstillställaren förmånligaste sättet är nu auktionens syfte. Förmånligast för honom är naturligen, då hans egna förpligtelser skola bestämmas, att dessa blifva så små som möjligt, då medkontrahentens skola fixeras, att de få största möjliga höjd, och förfarandet vid en auktion går derför ut på, i förra fallet att framkalla så låga, i senare så höga bud som möjligt. Några termer, som beteckna dessa olika slag af auktioner, finnas icke inom den svenska rättsvetenskapen antagna. Uttrycken *öfver-* och *underbudsauktioner* kunna nämligen icke anses till fullo motsvara dem, då nämda indelning är gjord ur synpunkten icke af det mål, som auktionstillställaren med auktionen eftersträfvar, utan af det förfaringssätt, han dervid anlitar. Auktionstillställaren kan emellertid som nämdt i det fall, då han eftersträfvar högsta möjliga ekvivalent, gå till väga äfven på det sätt, att han låter auktionsförrättaren sjelf småningom sänka

den förslagsvis utropade ekvivalenten, och ett sådant fall kan man icke pressa in under uttrycket öfverbudsauktion utan att göra våld på ordet. I de fall, som öfverhufvud träffas af indelningen i öfver- och underbudsauktioner, kommer denna emellertid att sammanfalla med den här gjorda, och då dessa termer vunnit burskap, komma vi i det följande att använda dem, der det icke är nödvändigt att särskildt utmärka, att jämväl de fall afses, då ändringen af ekvivalenten företages af auktionsförrättaren, hvilka falla helt och hållet utom berörda indelning.

Innan vi ingå på ett angifvande af de aftal, hvilka pläga ingås genom öfver- och hvilka genom underbudsauktioner, må det tillåtas oss att påpeka, att mellan dem ej finnes något så oöfverstigligt svalg, som det vid första påseendet synes. Förhållandet kan nämligen vara det, att en auktionstillställare utom den rättighet, han vill genom auktion förvärfva eller aflåta, kan på förhand hafva bestämt äfven en viss motprestation, hvars värde kanske af spekulanterna anses motsvara eller till och med öfverträffa hufvudprestationen. I dylika fall kan det inträffa, att en spekulant för åtagandet af förpligtelser förbehåller sig viss ekvivalent utöfver den rätt, som enligt auktionsvilkoren medföljer förpligtelsen i fråga, en annan åter anser sig kunna gå i land med fullgörande af denna skyldighet endast mot erhållande af den på förhand bestämda rättigheten, under det att en tredje tilltror sig att kunna utom sjelfva prestationen utgöra visst penningebelopp för att förvärfva den rättighet, som i hans ögon har större värde än den förpligtelse, han genom budet ikläder sig. Ett exempel skall visa detta. En fabriksegare låter utlysa entreprenadauktion å undanskaffande af visst slags affall från fabriken med rätt för entreprenören att tillgodogöra sig detta; i detta fall kan auktionen börja som underbudsauktion, derefter kan ett bud afgifvas utan förbehåll om annan ekvivalent än rättigheten att tillgodogöra sig affallet, och slutligen kan en spekulant, som anser denna rätt mera värd än skyldigheten att ombesörja bortskaffandet, utfästa sig att för erhållandet af rättigheten betala visst belopp, som af någon annan höjes, dermed en öfverbudsauktion uppkommer.

Bortsedt från sådana sällsynta undantagsfall, i hvilka en och samma auktionsförrättning utgör en kombination af under-

och öfverbudsauktion, äro alla auktioner antingen det ena eller det andra[1]. Till öfverbudsauktionerna höra framför allt *försäljningsauktioner*. Såsom redan förut är nämdt, var det vid försäljning, som auktioner allra först kommo till användning, och det är också för åvägabringande af dylika aftal, som de ännu i dag hafva den ojämförligt största betydelsen, särskildt såsom tjenande att motverka de olägenheter, som härflyta af en af olika anledningar nödvändig eller önsklig skyndsamhet i afsättningen.

Erfarenheten visar ock, att det är i sådana fall, som auktioner oftast förekomma, så t. ex. i samband med utredning och skifte af kvarlåtenskapen efter död person, vid flyttningar från en ort till en annan och vid föryttrande af en gäldenärs egendom för att genom de inflytande medlen skaffa betalning åt en eller flera borgenärer. Mindre ofta förekommer deremot auktion vid yrkesmessig försäljning, ehuru den i senare tider äfven på detta område har fått en vidsträckt användning. Man betjenar sig deraf såväl inom grosshandeln, särskildt vid försäljning af utomeuropeiska produkter i första hand till fabrikanter eller grosshandlare[2], som ock i detaljhandeln, der de i synnerhet anlitas vid s. k. realisationer, hvilka i senare tider blifvit föremål för en särskild, restriktiv lagstiftning[3]. Jämväl i samband med gårdfarihandeln förekomma stundom auktioner

[1] Upp- och afslagsauktionerna äro visserligen äfven de kombinationer af olika auktionssätt, men detta beror derpå, att det vanliga sättet för utbudet vid dem är atföljdt af det förfaringssätt, som består i ekvivalentens successiva ändring genom auktionsförrättaren: någon verklig underbudsauktion förekommer vid dem icke.

[2] Jfr. Lexis i Schönberg, Handbuch der politischen Oekonomie. 2 aufl. II s. 683 not. 25. — Exempel på förekomsten af auktioner äfven i vårt land i sådana fall hafva vi i den i Kongl. Privilegiet för Ostindiska kompaniet d. 14 Juni 1731, punkt 2, (Modée II s. 853) meddelade föreskriften om offentlig försäljning eller auktion å skeppens innehafvande laddningar vid deras återkomst till Göteborg. Bestämmelsen upprepas i de förnyade privilegierna för nämda kompani och återfinnes jämväl i Kongl. Maj:ts Privilegium för Vestindiska kompaniet d. 31 Okt. 1786, § 11 (Modée XIII s. 451).

[3] Se Kongl. Förordn. ang. utvidgad näringsfrihet d. 18 Juni 1864 § 10 mom. 1 i dess lydelse enligt Kongl. Förordn. d. 30 Juni 1893.

särskildt i utlandet, s. k. Wanderauctionen, hvilka delvis ersatt de förr i större utsträckning än nu förekommande marknaderna[1].

Den rätt, som genom en försäljningsauktion öfverlåtes, behöfver icke vara eganderätten till fasta eller lösa saker; såsom sådana auktioner böra ock anses de i Kongl. Br. d. 12 Nov. 1755[2] och Kongl. Förordn. d. 9 Maj 1826 § 4 omnämda auktionerna å besittningsrättigheten till kronorusthåll[3], likaså auktioner å fordran eller rättighet, som omtalas bland annat i Konk. L. § 53 och U. L. § 89, i det först nämda med ordalagen »varde rättigheten, såsom annan lös egendom, å auktion försåld».

Äfven för afsättande af icke individuelt bestämda saker kan man betjena sig af öfverbudsauktioner. Det aftal, som då genom auktionen kommer till stånd, är tydligen ett leveransaftal; för åvägabringande af ett sådant kan altså icke blott den blifvande leveranstagaren utan äfven leveransgifvaren begagna sig af auktion som medel[4].

Är auktionen anstäld för upplåtande af nyttjanderätt till fast egendom, talar man om *arrende-* eller *hyresauktioner*. Dessa hafva sin största användning, då nyttjanderättsupplåtelsen sker af annan än egaren till den fastighet, som skall bortarrenderas eller uthyras, t. ex. förmyndare, styrelser för kommuner, inrättningar eller fromma stiftelser.

Hvad statens fastigheter angår, så började man redan i Karl XI:s tid att vid deras utarrendering betjena sig af auktioner[5], och i en Publikation d. 25 Maj 1720[6] stadgades uttryckligen, att vissa uppräknade kungsgårdar skulle komma att genom auktion utarrenderas till den mestbjudande och att det

---

[1] Lexis i Schönberg, a. a. II. s. 795.

[2] Kungjordt genom Krigskollegii kungörelse d. 28 Nov. s. å. (Modée VI s. 3694.)

[3] Jfr. rättsfall i N. T. 1872 s. 238 och i N. J. A. 1891 s. 344.

[4] Exempel på auktioner, anstälda af leveransgifvaren för afsättande af dylika föremål, erbjuda de i Kongl. Br. d. 13 Mars 1830 och Statskontorets cirkulär d. 29 Okt. s. å. omnämde auktionerna till försäljning af kronans öfverflödiga tiondespannmål. Jfr. ang. tiondetackjern Bergskollegii bref d. 14 Juli 1794, Lundequist, a. a. s. 360.

[5] Betänkande, afg. af särskilda komiterade ang. ordnande af förvaltningen af statens fastigheter m. m., Stockholm 1876, s. 23.

[6] Modée I s. 285.

vid auktionen faststälda arrendebeloppet skulle årligen utgöras genom levererande in natura till »Håf-förtäringen» och »Kongl. Stallstaterna» af en mängd uppräknade matvaror och persedlar. Sedan i Kongl. Br. d. 3 Apr. 1728 generela bestämmelser meddelats ang. ett visst sätt för arrendesummans bestämmande, hvarvid auktion ej kom till användning, påbjöds genom Kongl. Br. d. 12 Apr. 1748, att de kungsgårdar, som derefter blefve lediga, skulle upplåtas på arrende till den högstbjudande, hvarvid insättningssumman vid auktionen borde bestämmas i viss proportion till kungsgårdens ränta. Detta stadgande upprepades sedermera i Kongl. Br. d. 13 Aug. 1766 och Kammarkollegii Kungörelse d. 31 Okt. s. å. §§ 1, 16[1], hvarest uttryckligen föreskrefs, att någon skilnad icke vidare borde göras mellan större och smärre kungsgårdar, utan utarrenderingen af alla dylika ske genom auktion, hvilket förfarande jämväl borde användas vid utarrendering af åtskilliga andra uppräknade slag af kronans fastigheter[2]. Äfven bortarrenderande af boställen, borde, der sådant ifrågakom, enligt Kongl. Br. d. 20 Febr. 1805 och d. 4 Okt. 1806[3] ske genom auktion. Bestämmelserna om arrendeauktioner å kronans egendomar hafva under innevarande århundrade undergått mångfaldiga förändringar, hvilka vi i det följande endast undantagsvis komma att beröra, men principen, att utarrendering deraf skall ske å auktion, kvarstår oförändrad ännu i den gällande författningen i ämnet, Kongl. Kung. ang. förvaltningen af kronans jordbruksdomäner d. 10 Nov. 1882 mom. 7[4], och undantag derifrån medgifves endast för

[1] Modée, VIII s. 7291, 7293.

[2] Angående utarrendering af kronans fisken hade redan förut bestämmelser meddelats i Kongl. Res. på Allmogens besvär d. 25 Maj 1720, § 38, (Modée I s. 176) och i Kongl. Br. d. 3 Apr. 1728. Ytterligare föreskrifter i ämnet förekommo i Kongl. Res. på allmogens besvär d. 20 Nov. 1786 § 13 (Modée XIII s. 487) Kammarkollegii skrifvelse d. 11 Febr. 1788 och Kongl. Br. d. 21 Maj 1810 (Backman I s. 145).

[3] Backman I s. 146.

[4] En kortfattad redogörelse för i utländsk lagstiftning gällande grundsatser rörande bland annat sättet för utarrendering af statens fastigheter lemnas i det af särskilda komiterade d. 19 Maj 1876 afgifna betänkande ang. ordnande af förvaltningen af statens fastigheter m. m., Stockholm s. å., s. 45—54. I Finland gälla härom enligt en förordning d. 26 Apr. 1871 väsentligen samma grundsatser som i vårt land.

de fall, då vederbörande begagnar sig af möjligen förefintlig optionsrätt.

Ganska nära arrendeauktionerna stå i afseende å beskaffenhet af den rätt, som genom auktionen upplåtes, de i Kongl. Förordn. ang. hushållningen med de allmänna skogarna i riket d. 26 Jan. 1894 § 52 omnämda auktionerna å skogsafverkningsrättigheter, hvilka under vissa förutsättningar kunna i de sex nordliga länen förekomma i stället för de vanliga skogsauktionerna till försäljning af virke.

Äfven i andra fall än sådana, som kunna hänföras till försäljning eller till upplåtelse af nyttjanderätt till fast egendom kan man betjena sig af öfverbudsauktioner. Såsom sådana måste anses de i Kongl. Förordn. d. 24 Maj 1895 §§ 9 och 11 föreskrifna auktionerna å rätten till minuthandel med eller utskänkning af bränvin, hvilka i vår lagstiftning påbjödos genom Kongl. Förordn. d. 18 Jan. 1855 §§ 10 och 14, men redan dessförinnan icke voro i praxis alldeles okända[1]. Dit böra ock hänföras de i vissa auktionsreglementen[2] föreskrifna auktionerna å sjelfva auktionsrättigheten, som derigenom af staden för viss tid upplåtes på entreprenad åt den mestbjudande. Dessa och liknande auktioner kallas stundom entreprenadauktioner, en benämning, som kan förklaras ur den synpunkten, att den högstbjudande här icke likasom vid en försäljningsauktion förvärfvar en rättighet, hvars utöfvande eller icke utöfvande är hans ensak, utan i och genom budet äfven ikläder sig en förpligtelse att utöfva den erhållna rättigheten. I sjelfva verket är denna sida af saken (förpligtelsen) det primära; att vederbörande icke desto mindre kan utfästa sig att betala visst belopp och att sålunda öfverbuds- och icke underbudsauktioner i dylika fall komma till användning, beror derpå, att ekvivalenten för hans prestation skall till honom erläggas, icke af medkontrahenten (kommunen), utan af enskilda personer, hvilka af dennas åtgöranden äro bundna.

Genom underbudsauktioner är det hufvudsakligen tvänne aftal, som pläga ingås, nämligen leveransaftal och arbetsbeting.

---

[1] Jfr. rättsfall i J. A. 23 s. 533.

[2] Reglementet för auktionskammaren i Upsala d. 8 Juli 1835 § 1, för Stockholms bokauktionskammare d. 9 Febr. 1831, § 2.

Är auktionen utlyst för anskaffande af vissa icke individuelt bestämda föremål, kallas den *upphandlings-* eller *leveransauktion*. Sådana hafva sin förnämsta användning, då fråga är om anskaffande för statens eller någon kommuns räkning af varor i större kvantiteter, exempelvis upphandlingar af beklädnads- eller bespisningsämnen för kaserner, fängelser, sjukhus och hospitaler. Är det fråga om träffande af aftal angående arbetsbeting exempelvis uppförande af en kyrka, ett skolhus eller annan publik byggnad, verkställande af ett utdikningsföretag, en väganläggning eller dylikt, benämnes förfarandet *entreprenadauktion*, med hvilken term dock äfven utmärkas åtskilliga fall, vid hvilka det vid auktionen ingångna aftalet ej kan betraktas som något arbetsbeting, exempelvis då det afser öfvertagande af renhållnings- eller belysningsskyldigheten i en stad, å skjutsningsbesväret å landet o. s. v.

Angående leveransauktioner för statens räkning funnos bestämmelser redan i Kongl. Res. på Städernas besvär d. 16 Okt. 1723 § 36[1] och d. 28 Aug. 1727 § 38[2], och kort derefter eller i Instruktionen för Kammarkollegium d. 11 Okt. 1734 § 3 och Kongl. Res. på Städernas besvär d. 12 Apr. 1739 § 2[3] meddelades en generel föreskrift, att »alla upphandlingar och entreprenaderingar till kronans behof» borde ske genom auktion[4]. En mängd detaljbestämmelser i ämnet förekomma i spridda författningar från 1700-talet[5]; utförliga och sammanhängande före-

---

[1] Enligt Gynther, Författningssamling för Kongl. Maj:ts Flotta I s. 454 (1851) stadgades redan genom Kongl. Br. d. 21 och 24 Okt. 1717, att anskaffningar för flottan borde ske genom offentliga auktioner. Dessförinnan fick deremot amiralitetet utan att anställa auktion handla af den, som gaf bästa varan för bästa priset, Kongl. Br. d. 9 Dec. 1686.

[2] Modée I s. 459 och 719.

[3] Modée II s. 1037 och 1448.

[4] Genom Kongl. Br. d. 19 Jan 1756 (Lundequist, a. a. s. 353) inskärptes ytterligare, att uppförande af publika byggnader och vidtagande af större reparationer derå skulle utbjudas på entreprenad. Förnyade bestämmelser rörande auktioner, entreprenader och upphandlingar gåfvos i Kongl. Br. d. 24 Okt. 1766 (Bredberg, Underrättelser för Executoren, Stockholm 1785, 1787, II s. 136).

[5] Åtskilliga sådana författningar finnas anförda hos Branting (Handbok öfver författningar, Stockholm o. Örebro 1827—31, s. 92, 236); Gynther, (a. a. I s. 454, 461 ff.) samt i Upphandlingskomiténs betänkande s. 28 ff.

skrifter meddelades först genom Kongl. Regl. ang. Kronoauktioner för Landt- och Sjöförsvaret d. 20 Dec. 1825 art. 2 och 3. Numera hafva bestämmelserna i ämnet sammanförts i Upphandlingsförordningens första kapitel, hvilket dock, såsom ofvan nämts, vid sidan af auktion utan alla inskränkningar medgifvit infordrande af skriftliga anbud[1].

Efter denna allmänna öfversigt af de aftal, vid hvilkas åstadkommande auktionen eger den största betydelsen, vilja vi rikta vår uppmärksamhet på de indelningar af auktioner, hvilka blifvit gjorda ur annan synpunkt än den, som varit afgörande vid deras särskiljande i försäljnings-, arrende-, leverans- och entreprenadauktioner. Den i juridiskt afseende mest betydelsefulla indelningen, särskildt för de frågor, åt hvilka vi i det följande hufvudsakligen komma att egna vår uppmärksamhet, är utan tvifvel den i uppslags- och afslagsauktioner och den dermed delvis sammanfallande i öfver- och underbudsauktioner. Då emellertid ett angifvande af de väsentliga skiljaktigheterna mellan dessa olika slags auktioner icke låter sig göra utan en redogörelse för sjelfva förfarandet vid en auktion och en ingående undersökning på frågan om särskildt utbjudandets juridiska karaktär, nödgas vi tillsvidare lemna åsido såväl denna fråga som den egendomliga kombination af olika auktionssätt, som i svensk rätt är känd under namnet upp- och afslagsauktion.

I stället vilja vi rikta vår uppmärksamhet på det särskiljande af auktioner, som blifvit gjordt i å ena sidan *enskilda*, *privata* eller *slutna* och å andra sidan *allmänna*, *offentliga* eller *öppna* auktioner. Gränsen mellan dessa kan dragas på olika sätt. Vanligen hänför man till de privata auktionerna endast sådana, der rätt att deltaga i bjudandet blott medgifves vissa bestämda personer[2]. Dylika auktioner hafva en ganska underordnad betydelse i jämförelse med de offentliga; de vanligast förekommande fallen äro, då sterbhusdelegare på detta sätt sins emellan fördela kvarlåtenskapen efter arflåtaren eller då vid ett föreningssammanträde till föreningen skänkta eller för dess räkning inköpta föremål sålunda försäljas bland föreningens

[1] För den utländska lagstiftningen i ämnet finnes en redogörelse i Upphandlingskomiténs betänkande s. 1—27.

[2] Nellemann s. 4.

medlemmar[1]. Med offentlig auktion deremot menas vanligen en sådan, vid hvilken allmänheten får deltaga i bjudandet; att vissa personer på grund af särskilda förhållanden (exempelvis auktionsförrättaren, förmyndaren för en omyndig säljare o. s. v.) äro uteslutna från rätten att bjuda med, betager naturligen ej förfarandet dess karaktär af offentlig auktion.

Ifrågasättas kan emellertid, om det icke, för att en förrättning skall kunna anses som en offentlig auktion, erfordras något mera, nämligen att den skall vara på något sätt på förhand allmänneligen kungjord[2]. Till stöd för riktigheten af en dylik uppfattning enligt svensk rätt kunde man möjligen vilja åberopa Konk. L. § 51. Sedan i dess första moment stadgats, att konkursgäldenärens fasta egendom ej må utom i vissa fall säljas annorledes än å offentlig auktion, heter det i mom. 2: Lös egendom må *ej heller* säljas annorledes än å auktion, den der blifvit lagligen kungjord. Af detta stadgande, särskildt orden »ej heller», kunde det synas framgå, att man ansett hvad som här föreskrifves angående lös egendom redan vara i fråga om fastigheter uttaladt, och sådant kunde, då i mom. 1 ordet kungörande icke ens nämnes, i så fall icke hafva skett på annat sätt än genom påbudet om »offentlig auktion», i stället för hvilket i mom. 2 endast hade användts det dermed enligt lagens mening synonyma uttrycket »auktion, den der blifvit lagligen kungjord». Vi tro dock icke, att man på grund af detta lagrum — som för öfrigt äfven därutinnan är skäligen obe-

[1] Såsom en privat auktion bör väl ock anses det i Sjölagen d. 12 Juni 1667 kap. 13 Skipmannabalken omnämnda fall, der skepparen förklaras berättigad att, om bland afliden sjömans kvarlatenskap finnes något »förderfveligt gods, det vid masten att utsälja at den mest gifva vill i reda penningar eller mot lönens afkortning», för öfrigt ett bland de äldsta svenska lagrum, som syfta på auktion. Jfr. Kongl. Res. på Krigsbefälets besvär d. 11 Jan. 1757 § 43 (Modée, VI s. 4511).

[2] Hvad tysk rätt beträffar, uttalas det i ett i Seufferts Archiv für Entscheidungen der obersten Gerichte 1876 nr. 165 refereradt rättsfall den åsigten, att i Handelslagens föreskrifter för vissa fall (exempelvis art. 343, 365) om »öffentlicher Verkauf» på den försumlige kontrahentens risk måste inläggas den betydelsen, att auktionen skall vara på något genom lag eller sedvana bestämdt sätt på förhand allmänneligen kungjord. Äfven Sintenis, a. a. II s. 254 anser detta följa af begreppet offentlig auktion. Jfr. ang. dansk rätt Nellemann s. 4, 44.

stämdt, att det endast föreskrifver, att auktionen skall *lagligen* kungöras, oaktadt några generela bestämmelser angående kungörande af auktioner, såsom vi nedan skola se, icke finnas i gällande rätt, — är berättigad att draga den slutsatsen, att i begreppet offentlig auktion enligt lagstiftarens mening skulle ligga, att densamma måste vara på ett eller annat sätt på förhand kungjord. I denna åsigt styrkes man vid ett aktgifvande på sättet för stadgandets tillkomst. Konk. L. § 51 gifver genom sitt innehåll tydligen vid handen, att dess bestämmelser äro hemtade från Lagberedningens år 1850 afgifna förslag till Handelsbalk kap. 21 § 18, som i sin tur är bygdt på motsvarande § i Lagkomiténs förslag till allmän civillag. I båda dessa förslag återfinnas efter bestämmelserna angående försäljning af fast egendom orden: »lös egendom må ej heller» o. s. v., men de båda sistnämnda orden äro här bättre på sin plats, då i nämda stadgandens första del verkligen ordas om kungörande af auktioner. Då nu i den 1862 utfärdade konkurslagen sistberörda bestämmelse kom att få sin plats i § 52 i stället för i § 51, bibehöll man icke desto mindre i denna § orden »ej heller», och dessa kvarstå der ännu i dag, oaktadt de ordalag, som syftade på kungörande af konkursauktioner kommo att försvinna ur konkurslagen vid den ändring, som dess § 52 genom lagen d. 1 Maj 1885 undergick.

Vi anse följaktligen, att man icke, för att en auktion skall kunna karaktäriseras såsom offentlig, enligt svensk rätt kan uppställa någon ytterligare fordran utöfver hvad som allmänt derför anses af nöden, nämligen att allmänheten till densamma skall ega tillträde. Deraf följer, att om, såsom allmänt antages, städernas auktionsverk hafva uteslutande rätt att inom stadens område besörja offentliga auktioner i allmänhet, — en fråga, till hvilken vi återkomma — en enskild person lärer vara oberättigad att anställa auktion å en plats, dit en hvar eger tillträde, t. ex. ute på en gata eller en gård, äfven om han icke genom kungörelser i tidningarna eller på annat sätt på förhand inbjudit allmänheten till densamma[1]. Deremot kan utan tvifvel en panthafvare, som genom auktion utan något

[1] Jfr. Gram, Den danske Formueret, 2 Udg. II: 2 s. 38.

föregående kungörande låter försälja en förstånden pant, därigenom ådraga sig skadeståndsskyldighet i förhållande till pantens egare; men detta behöfver ingalunda förklaras dermed, att han skulle hafva handlat i strid mot grundsatsen om pantens försäljning å offentlig auktion, ty skadeståndspligt torde kunna åläggas honom, äfven om försäljningen skett å en på sedvanligt sätt kungjord auktion, om han nämligen dervid på annat sätt åsidosatt pantegarens intresse t. ex. genom att utlysa auktionen till en tid eller en plats, vid hvilken någon verklig konkurrens icke är att förvänta. Panthafvarens skadeståndspligt kan i ena som i andra fallet förklaras deraf, att han är skyldig icke blott att sälja panten å offentlig auktion, utan jämväl att vid försäljningen iakttaga pantegarens intressen, der de ej komma i strid med hans egna[1], och derför behöfver man ingalunda tillgripa utvägen att i begreppet offentlig auktion inlägga någon fordran på ett föregående kungörande på ett eller annat sätt.

Tyska författare draga stundom gränsen mellan offentliga och privata auktioner på ett annat sätt och lägga till grund för densamma icke den omständigheten, om flera eller färre hafva rätt att deltaga i bjudandet, utan om auktionen förrättas af offentlig myndighet eller enskild person[2]. Denna mindre vidsträckta omfattning gifver man i allmänhet åt begreppet offentlig auktion, då det är fråga om tolkningen af de stadganden, som enligt åtskilliga rättssystem utesluta eller försvåra vindikationsrätten till på sådant sätt försålda lösa saker[3]. En-

---

[1] Detta förklarar den af åtskilliga författare inom Gemeines Recht hyllade åskådningen, att panthafvaren skulle vara egarens mandatarie eller åtminstone böra anses som en procurator in rem suam. Se en liflig polemik häremot hos Dernburg, Das Pfandrecht. II. Leipzig 1864. s. 108—114.

[2] Förster-Eccius II s. 119.

[3] Så enligt uttryckligt stadgande civillagarna för konungariket Sachsen § 315 och för kantonen Zürich § 655; jfr. den schweitziska Bundesgesetz über das Obligationenrecht art. 206. På samma sätt tolkas de motsvarande bestämmelserna i Allgemeines Landrecht für die preussischen Staaten I: 15 § 42, Code civil art. 2280 och den österrikiska Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch § 367, se Förster-Eccius II s. 119 och Zeitschrift für französisches Civilrecht XXII s. 289. At annan åsigt är Dernburg I s. 429 ff. I betraktande af bestämmelsen i § 36 mom. 2 af Gewerbeordnung für das deutsche Reich måste innebörden af § 935 mom. 2 i den nya tyska civillagen antagas vara densamma, se Motive zu dem Entwurfe eines bürgerlichen Gesetzbuches für das deutsche Reich. Berlin 1888, III s. 349.

dast den, som inropat lös egendom på en auktion, som egt rum inför offentlig myndighet eller åtminstone inför en person, hvilken erhållit särskild anställning eller koncession och sålunda erbjuder större garantier i afseende å redlighet än en privat auktionsförrättare, kan enligt dessa rättssystem göra anspråk på en undantagsställning i förhållande till öfriga förväfvare i god tro.

I en liknande betydelse användes termen offentlig auktion af såväl Lagkomitén som Lagberedningen [1], hvilka dermed betecknade en auktion, kungjord på samma sätt som en exekutiv och förrättad af utmätningsman eller annan, som dertill satt är. Hvad vi betecknat som offentlig auktion motsvarades i dessa lagförslag närmast af uttrycket öppen auktion, ehuru detta enligt deras terminologi var en »sådan, som eljes efter skedd kungörelse i tidningarna eller från predikstol hålles å rum, dit allmänheten tillträde eger». I olikhet mot de i utlandet rådande grundsatserna skulle deremot den undantagsställning i afseende å vindikation, som enligt lagförslagen [2] borde tillkomma en inropare af lös egendom, ega rum, vare sig auktionen var offentlig eller endast öppen.

Lagförslagens distinktion mellan offentliga och öppna auktioner kan icke anses vara öfverensstämmande med gällande rätt. Enligt denna beteckna båda dessa termer samma sak, om ock genom uttrycken öppen auktion eller öppen täflan särskildt utmärkes motsatsen mot tillåtligheten af skriftliga och förseglade (slutna) bud. Att vi icke heller anse den betydelse, som lagförslagen genom att fordra kungörande inlade i termen öppen auktion, vara med gällande rätt öfverensstämmande, framgår af det föregående.

Indelningen i offentliga och privata auktioner är i mera än ett afseende af stor praktisk betydelse. Sålunda står det en hvar fritt att anställa privata auktioner, under det man plägar anse, att offentliga auktioner till försäljning af egendom understundom icke få af enskilda personer förrättas. Vidare är det

---

[1] Lagkomiténs Förslag till Allmän civillag (1826) U. B. 4: 43, Lagberedningens Förslag till U. B. 4: 51 (1850).

[2] Lagkomitén H. B. 1: 9; Lagberedningen H. B. I: 18, 19.

blott fordringar, grundande sig på inrop af lös egendom å en offentlig auktion, som äro i åtnjutande af den rätt till exekution, utan att betalningsskyldighet förut blifvit gäldenären ålagd, som U.L. § 55[1] under vissa förutsättningar medgifver[2].

---

[1] Auktionsreglementena för Hernösand § 26, Karlshamn § 7 och Sundsvall § 20 innehålla bestämmelser, som medgifva ytterligare lättnader att erhålla exekution för auktionsinrop: lagligheten af dessa bestämmelser synes emellertid med skäl kunna ifrågasättas.

[2] Den privilegierade ställning, som den svenska lagstiftningen i detta afseende tillerkänner auktionsfordringar, är så mycket mera egendomlig, som den ju tillkommer äfven de fordringar, som grunda sig på inrop af lös egendom å af enskilda personer förrättade auktioner, oaktadt några omständigheter, som göra ett af en sådan person utan någon egentlig kontroll från inroparens sida fördt auktionsprotokoll så särskildt trovärdigt, icke föreligga. Att man här, der hvarje skriftlig förbindelse af gäldenären saknas, tillåter utmätning utan föregående konstaterande af betalningsskyldigheten, men icke medgifver sådan å af gäldenären utfärdade bevittnade skuldebref, är onekligen anmärkningsvärdt, desto mera som, i händelse gäldenären icke utan jäf erkänner skulden, betalningsskyldighet i regel icke kan honom åläggas i exekutiv väg, utan fordringsegaren nödgas vid domstol göra sin rätt gällande. Orsaken till såväl detta medgifvande i lagstiftningen som till det genom Kongl. Förordn. d. 10 Juni 1841 sanktionerade och redan förut i praxis (se J. A. V s. 73 ff. och Delldén, Juris in patria exsecutivi lineamenta, Upsala 1838, s. 50 ff.) rådande förfaringssättet att i dylika fall medgifva s. k. vilkorliga utmätningsresolutioner är väl att söka deri, att dylika fordringar ofta äro så obetydliga, att kostnaderna för deras utkräfvande eljes skulle stiga till samma belopp som sjelfva hufvudfordringen.

I äldre tider medgafs i vissa fall en ännu snabbare exekution för fordringar, grundande sig på auktionsinrop. Auktionskammaren i Stockholm tillerkändes nämligen redan genom Öfverståthallarens bref till Magistraten d. 10 Aug. 1674 (Lagerström s. 7) och Kongl. Rådens bref till Öfverståthållaren d. 31 Okt. 1703, § 3 (Lagerström s. 25) rättighet att genom »egne utskickade» förrätta exekution till indrifvande af fordringar, härledande sig från inrop af egendom å auktionskammaren. Äfven banken åtnjöt i afseende på exekution för fordringar, grundande sig på inrop å af densamma anstälda auktioner, vissa företrädesrättigheter. Med nu rådande grundsatser, enligt hvilka exekutionsförfarandet, i hvilkens intresse det än eger rum, alltid är en statlig akt, som bör af embetsmyndigheter och icke af borgenären förrättas, är det naturligen oförenligt att låta exekution för auktionsinrop ske af annan än de vanliga myndigheterna.

Äfven i Norge intaga auktionsfordringar såväl i afseende å exigibiliteten som eljes en viss privilegierad ställning, men detta är mindre egendomligt, då förrättande af auktioner i detta land af ålder varit förbehållet

Auktioner äro vidare antingen *frivilliga* eller *tvungna*. Vid denna indelning af auktioner har man närmast haft uppmärksamheten riktad på försäljningsauktioner och plägar derför i allmänhet karaktärisera en frivillig auktion såsom en sådan, för hvars anställande det erfordras samtycke af egaren till det, som skall säljas, under det att till tvungna auktioner räknas sådana, som lagligen kunna ega rum, utan att dylikt samtycke behöfves. Huruvida i det speciela fallet egaren samtyckt till en sådan försäljning, är utan betydelse; en konkursauktion är en tvungen auktion, äfven om konkursgäldenären är med om densamma[1].

Principielt sedt, kan man emellertid äfven i andra fall, än då man åsyftar försäljning af egendom, göra skilnad mellan frivilliga och tvungna auktioner. Exempel på, om vi så få säga, exekutiva arrendeauktioner erbjuder den österrikiska lagen »über das Executions- und Sicherungsverfahren» d. 27 Maj 1896. Visserligen har man icke medgifvit den utmätningssökande borgenären att yrka derpå i stället för tvångsförvaltning (sekvestration) af fastigheten, men deremot kan tvångsförvaltaren enligt § 111 mom. 2 på begäran tillerkännas rätt att »einzelne oder die gesammten Erträgnisse der Liegenschaft im Wege öffentlicher Versteigerung an den Meistbietenden zu verpachten»[2]. Någon motsvarighet härtill finnes visserligen icke enligt svensk rätt, men deremot kan det tänkas, att borgenärerna i en konkurs besluta att i stället för att sjelfva ombesörja förvaltningen af t. ex. ett industrielt företag upplåta detta på arrende åt den mestbjudande; en dylik arrendeauktion måste rätteligen anses som en tvungen auktion.

Det gifves åtskilliga fall, i hvilka en auktion sker å en annan persons risk än dens, som låter anställa densamma.

---

vissa embetsmän och auktionsprotokollen följaktligen der kunna tillerkännas ett visst vitsord. Jfr. Schweigaard II s. 416 ff. och Hallager, Den norske Obligationsret, Kristiania 1859, 60, I s. 193.

[1] I svensk praxis, isynnerhet äldre sådan, har man ofta användt uttrycket frivillig auktion i en så vidsträckt bemärkelse, att derunder innefattats alla andra än exekutiva auktioner. Jfr. J. A. XIV s. 474.

[2] Jfr. v. Canstein i Allgemeine österreichische Gerichtszeitung 1894 s. 238 och, hvad den hittills gällande rätten beträffar, samme författares Lehrbuch des österreichischen Civilprocessrechtes, Berlin 1893, II s. 671.

Exempel härpå hafva vi i Kongl. Kung. ang. förvaltningen af kronans jordbruksdomäner d. 10 Nov. 1882 mom. 27 och 31, enligt hvilka stadganden en arrendator, som i följd af bristande fullgörande af sina skyldigheter blir från arrendet skild, icke desto mindre skall vara pligtig att för den aftalade arrendetiden betala skilnaden mellan den af honom bjudna arrendesumman och högsta budet vid en ny arrendeauktion å fastigheten för den återstående tiden [1]. På samma sätt förhåller det sig, om i ett leverans- eller entreprenadaftal i stället för visst vite såsom påföljd för underlåtet eller försenadt fullgörande är stipuleradt, att den andre kontrahenten i så fall skall ega rätt att på den försumliges risk och kostnad anställa auktion för upphandling af varan eller utförande af arbetet [2].

Huru nära dessa och liknande fall stå de tvungna auktionerna, framträder särskildt tydligt, om man riktar uppmärksamheten på ett fall, der fråga är om en försäljningsauktion, t. ex. om två personer aftalat om försäljning af viss lös egendom på det vilkor, att köparen skall erlägga betalning viss dag och samtidigt afhemta egendomen vid äfventyr, att den eljes kommer att på hans risk säljas å offentlig auktion [3]. En dylik öfver-

[1] Motsvarande stadgande förekom i fråga om utarrenderade militiebeställen redan i Kongl. Br. d. 4 Mars och Krigskollegii kungörelse d. 5 Apr. 1843.

[2] En dylik rätt tillerkände sig staten utan stöd af något aftal genom Statskontorets cirkulär d. 20 Jan. 1773 (Backman, I s. 165), enligt hvilken författning vid tredska af räntegifvaren att utgöra spannmål in natura sådan borde å upphandlingsauktion uppköpas och räntegifvaren vidkännas auktionspriset med omkostnaderna. — Enligt dansk rätt anses den, som ingått ett leverans- eller entreprenadaftal, utan vidare ega en dylik befogenhet, se Gram a. a. II: 1 s. 262.

[3] Den tyska handelslagen tillerkänner i art. 343 och 354 en säljare rätt att utan särskildt förbehåll i aftalet på köparens risk å offentlig auktion sälja en ännu icke traderad vara, med hvars afhemtande eller betalande köparen är i mora. Dock erfordras i regel en föregående »Androhung» till köparen. — Ett stadgande af liknande innebörd förordades i Lagkomiténs förslag till allmän civillag H. B. I: 22 och i Lagberedningens förslag till H. B. I: 16. I Nya lagberedningens förslag till lag om köp och byte (1895) omnämnes deremot icke någon sådan rätt för säljaren (se §§ 32, 33). En dylik befogenhet kan ej heller utan stöd af särskildt aftal ur gällande rätt härledas, men då köparens skadeståndspligt bör bestämmas med hänsyn till skilnaden mellan det aftalade priset och

enskommelse kan nu uppfattas på två väsentligen olika sätt; antingen kan den förbehållna försäljningen å auktion anses som en realisation af säljarens panträtt för köpeskillingsfordringen i de sålda sakerna, som redan genom aftalet borde anses hafva öfvergått i köparens ego, eller ock kan man i nämda klausul se ett pactum reservati dominii eller en lex commissoria, i hvilket fall eganderätt till de sålda sakerna vid auktionen icke kan anses tillkomma den försumlige köparen; på samma sätt förhåller det sig, om det aftal, till hvilket omhandlade klausul är fogad, utgör ett leveransaftal. Hvilkendera konstruktionen man än må gifva åt berörda aftal, är emellertid köparens ställning, förutsatt att vid auktionen ej uppnås högre pris än det mellan honom och säljaren aftalade, väsentligen densamma. I det ena fallet likaväl som i det andra är han pligtig att betala differensen mellan det pris, han utfäst sig att betala, tillika med ränta och högsta budet vid auktionen jämte kostnaderna för denna; endast i det förra fallet kan emellertid auktionen hänföras under begreppet tvungen auktion, sådant vi ofvan karaktäriserat detsamma, ty endast då företages den utan samtycke af egaren till de saker, som å densamma försäljas.

Det kunde då synas oegentligt att på detta sätt draga gränsen mellan frivilliga och tvungna auktioner; vi hafva ock varit betänkta på att gifva begreppet tvångsauktion en vidsträcktare omfattning, så att till detsamma borde hänföras alla de fall, i hvilka en auktion kan lagligen anställas utan samtycke af den, på hvilkens risk den eger rum. Denna person står emellertid i de fall, då han icke är innehafvare af den rätt, som genom auktionen aflåtes, helt och hållet utom sjelfva auktionsförrätt-

---

det vid den för uppfyllelsen bestämda tiden gångbara, kan naturligen för utrönande af detta senare det pris, som varan betingat å en vederbörligen kungjord auktion vara af stor betydelse. Jfr. rättsfall i N. J. A. 1891 s. 260, 1894 s. 454, 461. Deremot äro förbehåll om en sådan rätt för säljare i leverans- och köpeaftal ingalunda ovanliga. Särskildt vid auktionsköp förekommer det ytterst ofta i auktionsvilkoren en klausul, att, om betalning ej i rätt tid erlägges, det inropade kommer att å ny auktion säljas på den försumlige köparens risk; nästan i alla auktionsreglementen återfinnas sådana bestämmelser, jfr. äfven Upphandlingsförordningen § 67. Den nya auktionen, som i ett dylikt fall eger rum, anställes å inroparens risk; om den bör anses som frivillig eller tvungen, skola vi nu undersöka.

ningen; genom det dervid ingångna aftalet hvarken förvärfvar han några rättigheter eller iklädes några förpligtelser. Att låta denna persons vilja eller icke vilja vara det bestämmande för användningen af termerna frivillig och tvungen auktion synes oss derför oegentligt. Auktionens resultat kan väl i ett sådant fall för honom vara af lika stort intresse, som det är vid en tvångsauktion å hans egendom, och de bestämmelser, som åsyfta att vid dylika auktioner innebära garantier mot egarens förfördelande, kunna derför vid de här åsyftade auktionerna vara i lika hög grad af behofvet påkallade. Allt detta refererar sig emellertid till ett bakomliggande rättsförhållande mellan auktionstillställaren och denna person, för hvilket utgången af auktionen är af betydelse, men vid sjelfva auktionen är ej fråga om någon denne tillkommande rätt eller pligt. På grund häraf synes det oss riktigare att draga gränsen mellan frivilliga och tvungna auktioner, på sätt ofvan skett.

Denna bör emellertid i ett annat afseende närmare bestämmas. Påpekas bör nämligen, att det, för att en tvungen auktion skall kunna anses föreligga, erfordras, att den befogenhet att äfven utan egarens samtycke anställa densamma, som derför är utmärkande, skall vara grundad på auktionstillställarens eget eller någon annans gent emot egarens stridande eller åtminstone i förhållande till dennes sjelfständiga intresse[1]. Som en tvångsauktion kan följaktligen icke betraktas en försäljning genom offentligt utrop af omyndigs egendom, som en förmyndare mot den omyndiges vilja är berättigad att företaga. Ej heller kunna dit hänföras de fall, då en person kan vara berättigad att såsom negotiorum gestor tillvarataga en frånvarandes intresse genom att å auktion försälja exempelvis sådan

[1] Än längre gå Nellemann (s. 5 ff.) och Schweigaard (II s. 347), då de såsom för en tvångsauktion utmärkande framhålla, att den framstår såsom ett »Led i en Retsforfølgning til Fyldestgjørelse af et Pengekrav». Otvifvelaktigt äro sådana fall de ojämförligt mest betydelsefulla bland dem, då en person är berättigad att i sitt eget intresse anställa auktion å en annans egendom utan dennes samtycke, men då äfven i andra fall en sådan befogenhet kan föreligga, bör detta icke anföras såsom något för begreppet tvångsauktion väsentligt. De auktioner, som omnämnas i Sjölagen § 5, ske icke »til Fyldestgjørelse af et Pengekrav», men måste icke desto mindre anses som tvångsauktioner.

egendom, som genom liggande skulle förderfvas eller ansenligt förlora i värde. Ur denna synpunkt synas oss föreskrifter om försäljning å auktion af fynd eller hittegods i regel böra betraktas, ehuru, såsom vi nedan skola se, de stundom kunna förklaras äfven på annat sätt.

I hvilka fall en person kan vara befogad att utan en annan persons samtycke och i annat intresse än dennes låta anställa auktion å hans egendom, är endast en del, låt vara en synnerligen betydande del, af en mera vidtomfattande fråga, nämligen den, i hvilka fall aflåtelse, vare sig å auktion eller under hand, af en persons rättigheter kan utan dennes samtycke af annan person företagas. Detta är emellertid ett spörsmål, hvars besvarande vi icke anse falla inom området för denna uppsats. En annan fråga, som med denna står i ett visst samband och som enligt vår mening icke bör förbigås i en afhandling angående auktioner, är deremot, i hvilka fall lagen påbjuder, att man skall betjena sig af auktion såsom medel att åvägabringa aftal. I dylika fall, der auktionen lämpligen kan kallas *nödvändig*[1] i motsats till de fall, der vederbörande af fritt val bestämma sig för auktion såsom ett lämpligare tillvägagångssätt än slutande af aftal under hand, är användande af detta förfaringssätt ett vilkor för inträdandet af de rättsföljder, som äro förknippade med åtgärden i fråga. Om i ett dylikt fall, t. ex. vid realisation af panträtt i lös egendom, panthafvaren i stället för att anlita auktion företager sig att sälja panten under hand, har försäljningen icke samma rättsverkningar, som äro förenade med en i laga form skeende föryttring af panten[2]; panthafvaren är sålunda icke berättigad att af pantens egare utkräfva skilnaden mellan fordringen och köpeskillingen för panten, utan fastmera skadeståndspligtig i förhållande till denne[3].

---

[1] Jfr. Rabenius, pag. 5, som ställer dessa fall såsom auctiones medias mellan auctiones voluntarias och necessarias. Se ock Nellemann s. 6 ff.

[2] Olshausen, a. a. pag. 4 anser, att om försäljning under hand skett i ett fall, då auktion är i lag påbjuden, aftalet är en nullitet. Undantag göres endast för af fiscus anstälda auktioner. Jfr. deremot Dernburg, Pfandrecht II s. 137 ff.

[3] Att inroparen icke desto mindre kan vara berättigad att fordra lösen för det inköpta, beror naturligen icke på försäljningens laglighet, utan förklaras af den verkan, som tillkommer den goda tron.

På den egentliga privaträttens område förekomma nödvändiga auktioner enligt svensk rätt endast vid försäljningar; hvad deremot ingående af aftal för statens räkning beträffar, är det, som ofvan nämts, i flera författningar föreskrifvet, att auktion skall användas äfven i andra fall, än då fråga är om försäljning af staten tillhörig egendom; se ofvan sid. 29 ff., 32 ff. Vid föryttring af statens egendom började man ganska tidigt betjena sig af auktion, antagligen till och med redan innan ännu vare sig arrende- eller upphandlingsauktioner voro kända. Föreskrifter derom för speciela fall lemnas i flerfaldiga författningar [1], utfärdade under loppet af förra århundradet. I hvad dessa afsågo auktioner för landt- och sjöförsvarets räkning, sammanfördes de sedermera i art. 5 af Kongl. Regl. för Kronoauktioner d. 20 Dec. 1825. Denna författning är numera ersatt genom Upphandlingsförordningens tredje kapitel, som har till öfverskrift »om försäljning af staten tillhörigt gods» och i hvars första § (§ 59) föreskrifves, att då dylik försäljning kommer i fråga, den skall ega rum »å offentlig auktion eller genom infordrande af skriftliga anbud, allt efter som genom användning af det ena eller andra förfaringssättet fördelaktigare anbud kunna förväntas»; försäljning under hand medgifves endast under särskilda förutsättningar. Speciela bestämmelser i ämnet bibehålla emellertid, enligt hvad i §:en uttryckligen säges, sin giltighet. Sådana finnas beträffande försäljning af skogseffekter i Kongl. Cirkuläret d. 3 Dec. 1880 och Kongl. Förordn. ang. hushållningen med de allmänna skogarna i riket d. 26 Jan. 1894 § 47 ff. Om försäljning af kronans fasta egendom meddelas föreskrifter i Kongl. Br. d. 29 Maj och Kammarkollegii Cirkulär d. 14 Aug. 1874 samt i Kongl. Skrifvelsen d. 18 Maj 1888. En vigtig grupp aftal, hvarigenom staten afhänder sig eganderätt till fastighet, utan att auktion dervid kommer till användning, äro skatteköpen [2].

---

[1] Åtskilliga sådana anföras af Gynther, a. a. I s. 465.

[2] I Kongl. Förordn. ang. skatteköp d. 19 Sept. 1723 punkt. 1, 4 och 6 (Modée, I s. 385 ff.) stadgades, att skatteköpeskillingen i vissa fall skulle bestämmas genom auktion. Att i slika fall tillåta auktioner, hvarmed ju, äfven om aboen har företrädesrätt, då han vill gifva hvad en annan högst bjudit, alltid är förenad den möjligheten, att annan än aboen kommer att förväfva

Då man ser till, i hvilka fall lagen påbjuder auktion vid försäljning af enskild egendom, faller skilnaden mellan frivilliga och tvungna försäljningar genast i ögonen. Vid de förra är auktion endast undantagsvis föreskrifven, nämligen i vissa fall, då försäljningen företages af någon representant för egaren; vid de senare bildar den deremot regeln, och försäljning under hand är endast under särskilda förutsättningar medgifven. Grunden till denna olikhet är ej heller svår att finna. Sker försäljningen frivilligt, bör naturligen egaren sjelf vara närmast till att bestämma, på hvad sätt den bör till största fördel för honom åvägabringas; blott om han är oförmögen att sjelf vårda sina angelägenheter, kan det försvaras, att lagstiftningen ålägger den, som representerar honom, att vid försäljningen begagna ett sätt, hvarigenom den representerades rätt anses särskildt betryggad, så att icke representantens egen ansvarighet blir den enda garantien för dess behöriga iakttagande. I de fall deremot, då lagen undantagsvis medgifvit en person rättighet att utan egarens samtycke i sitt eget intresse låta försälja dennes egendom, erfordras naturligen starka garantier mot, att egarens intressen dervid åsidosättas.

I vissa utländska lagstiftningar har den grundsatsen gjort sig gällande, att försäljning af omyndigs egendom måste ske å offentlig auktion[2]. Ett påbud derom för ett specielt fall före-

---

skatterättigheten, synes icke förenligt med den genom Kongl. Förordn. d. 21 Febr. 1789 § 6 (Modée, XIV s. 291) åborna tillerkända ständiga besittningsrättigheten till kronohemman. Jfr. Thurgren, Bidrag till läran om skatteköp i Juridiska Föreningens tidskrift årg. 23 sid. 37 ff., 51, 57. — I den nu i detta ämne gällande författningen, Kongl. Kung. d. 15 Dec. 1848, hvilken åsyftar att underlätta förvärfvandet af skatterätt till kronohemman, har stadgats en metod för skatteköpeskillingens bestämmande, vid hvilken hvarken särskild föregående värdering eller auktion behöfver komma till användning. I vissa speciela fall kan dock skatteköpeskillingen äfven efter denna tid komma att bestämmas genom auktion, se Rabenius, Handbok i Sveriges gällande Förvaltningsrätt, Upsala 1866—73, III § 14 (i slutet), Linde, Sveriges ekonomirätt, Stockholm 1888, § 57.

[2] Till dessa hör icke Gememeines Recht; väl var det redan i Rom synnerligen vanligt, att försäljningen skedde å auktion, men påbjudet har det icke varit under något skede af den romerska rättens utveckling, se Sintenis, a. a. II s. 253 not 19, Glück, Ausführliche Erläuterung der Pandakten XXXIII s. 48 ff.; af annan mening är Mittermaier, Grundsätze des

kom ock i vårt land i fråga om lös egendom i Kongl. Instruktionen för Förmyndarekammaren d. 12 Dec. 1764 § 6[1]. Redan dessförinnan hade man varit betänkt på att i vår rätt införa ett generelt stadgande af innehåll, att omyndigs lösa egendom borde med vissa undantag i stad föryttras genom utrop till den mestbjudande. Detta var nämligen innehållet i samtliga förslag till Ä. B. i 1734 års lag till och med det år 1717 utarbe-

gemeinen deutschen Privatrechts, 4 Aufl. II s. 794. Deremot måste enligt Allgemeines Landrecht für die preussischen Staaten II: 18 § 568 ff. försäljning af omyndigs fasta egendom ske å offentlig, af domstol i orten förrättad auktion, hvilken bestämmelse emellertid upphört att gälla, sedan genom § 44 i die Vormundschaftsordnung d. 5 Juli 1875 den domstol, under hvars vårdnad förmynderskapet lyder och hvars bifall till försäljningen är erforderligt, har tillerkänts rätt att jämväl bestämma sättet för densamma, jfr. Dernburg III s. 270 not 10. Äfven enligt den nya tyska civillagen § 1821 fordras i ett dylikt fall samtycke af domstolen, men försäljningen behöfver ej ske å auktion. — Enligt fransk lag är en förmyndare skyldig att vid tillträdet af sitt förmynderskap upprätta en förteckning på den omyndiges förmögenhet och inom viss tid derefter låta försälja den lösa egendomen med vissa undantag, och detta skall ske »aux enchères reçues par un officier public», Code civil art. 452 (jfr. Ä. B. 22: 4). Fastigheter får deremot förmyndaren icke försälja, om icke »le conseil de famille» bemyndigat honom dertill och dess beslut erhållit rättens stadfästelse. Icke desto mindre måste försäljningen ske å offentlig auktion under hufvudsakligen samma former, som äro föreskrifna för exekutiv försäljning af sådan egendom, Code civil art. 459, Code de procédure civile art. 953 ff. Jfr. Zachariæ, I s. 286 ff., 297. — I Kristian V:s Danske Lov 3. 17. 20 liksom i den Norske Lov 3. 19. 20 är ock påbjudet, att den lösa egendom, som vid arfskifte tillfaller en omyndig, skall säljas på offentlig auktion, men dessa bestämmelser hafva till stor del förlorat sin betydelse, då egendomens förvandling i penningar numera sker i samband med sjelfva skiftet, se Deuntzer, Den nordiske Familie- og Arveret s. 80 (i Nordisk Retsencyclopædi II). Att försäljning af omyndigs fasta egendom, der sådan ifrågakommer, skall ske å auktion, har deremot aldrig inom detta rättssystem varit påbjudet, endast samtycke af öfverordnad myndighet erfordras till försäljningen.

[1] Modée VII s. 5733. — Instruktionen för Förmyndarekammaren d. 27 Apr. 1667 § 10 (Schmedeman s. 475) medgifver deremot valrätt mellan »auktion eller utrop» eller »annat sätt, som Förmyndarekammaren det bäst pröfvar och finner». I Förmyndareordningen d. 17 Mars 1669 § 23 (Schmedeman s. 579) stadgas allena, att vissa lösören skola af förmyndaren föryttras »det dyraste som ske kan», hvilket icke kan anses innebära, att försäljningen ovilkorligen måste ske å auktion.

tade[1]. Äfven i de i vårt århundrade tillkomna förslagen till ny civillag inflöto bestämmelser om försäljning å auktion af omyndigs egendom[2]. Ej heller dessa förslag blefvo dock gällande lag, och den svenska rätten erbjuder följaktligen — sedan 1764 års instruktion för Förmyndarekammaren ersatts af en förnyad sådan d. 9 Apr. 1856, hvilken lika litet som den nu gällande af d. 29 Sept. 1876, innehåller någon bestämmelse, motsvarande den ofvan anförda — inga andra särskilda garantier mot en försäljning af omyndigs egendom till hans skada än det tillstånd af Rätten, som för försäljning af fast egendom erfordras enligt Ä. B. 22: 3 och J. B. 4: 8, men som stundom lemnas endast under vilkor, att försäljningen sker å offentlig auktion.

Likväl saknas i vår rätt icke exempel på, att auktion påbjudits äfven vid frivilliga försäljningar. I vissa fall, då ett särskildt bildadt rättssubjekt skall upplösas och dess egendom försäljas, är nämligen föreskrifvet, att detta skall ske å offentlig auktion. Sålunda stadgas i Sjölagen § 23, att vid upplösning af rederi försäljning af fartyget skall ega rum å offentlig auktion. I Lagen om handelsbolag och enkla bolag d. 28 Juni 1895 § 35, jfr § 53, bestämmes ock, att bolagsgods vid bolagets upplösning ej må mot någon bolagsmans bestridande afyttras annorledes än genom offentlig auktion, och i den samma dag utfärdade Lagen om aktiebolag § 60 frånkännas likvidatorerna rätt att utan särskildt bemyndigande af bolaget å annat sätt afyttra dess fasta egendom.

[1] Nilsson, Bidrag till Ärfdabalkens historia II: 1 (i Upsala universitets årsskrift 1893) s. 48, 132 ff., 242.

[2] Lagkomitén Ä. B. 15: 4 i fråga om lös egendom; Lagberedningen Ä. B. 13: 4 och 7 beträffande både lös och fast egendom.

III.

Det är, såsom den föregående framställningen gifver vid handen, endast undantagsvis, som lagen påbjuder, att en frivillig försäljning skall ske å offentlig auktion. I de fall deremot, då försäljning af egendom i annans intresse än egarens utan dennes samtycke lagligen kan ega rum, har det i regel ansetts nödigt att såsom en garanti mot åsidosättande af dennes intressen föreskrifva, att försäljningen icke må ske annorledes än å offentlig auktion.

Då en person icke frivilligt fullgör en honom åliggande betalningsskyldighet och ej heller eger penningar, som härtill kunna användas, måste enligt moderna rättsgrundsatser en försäljning af andra föremål ega rum för att i den inflytande köpeskillingen erhålla medel till borgenärens förnöjande genom betalning i penningar. Den äldre lagstiftningen i detta afseende var grundad på en annan åskådning: borgenären måste då finna sig i att, om ej gäldenären egde penningar, i stället för att erhålla betalning i sådana anses godtgjord för sin fordran genom bekommande af annan egendom. Endast småningom har den moderna principen om rätt för borgenären att i enlighet med sin fordringsrätts innehåll ovilkorligen kunna fordra betalning i penningar förmått göra sig gällande. Af denna grundsats följer, att den försäljning, som enligt densamma kan vara erforderlig, inryckes till ett led i det förfarande, som afser att skaffa borgenären betalning för sin fordran. Vi skola derför i det följande icke inskränka oss till ett angifvande af, i hvilka fall gällande lag påbjuder auktion vid tvungna försäljningar, utan äfven söka lemna en framställning af den historiska utvecklingen af hithörande grundsatser, i den mån auktionens alltjämt stegrade betydelse på detta område derigenom belyses.

Till de tvungna auktionerna böra lämpligen äfven räknas sådana, som en innehafvare af lös pant för utfående af sin fordran låter anställa å panten. Visserligen kunde man i de fall, då panträtten grundar sig på egarens frivilliga upplåtelse, möjligen betrakta auktionen såsom frivillig ur den synpunkten, att rätten till dess företagande grundar sig på egarens i panteaftalet gjorda medgifvande[1], men då realisation af en legal panträtt, der ej annat stadgats, måste ske i samma former som af en konventionel och en panträtt af förra slaget icke kan ur den angifna synpunkten förklaras, är det lämpligare att betrakta äfven en försäljning af pant, som grundar sig på aftal, som en tvångsauktion.

Panträtten uppfattades i äldre tider icke såsom en rätt att genom pantens försäljning göra sig betald för sin fordran; det var panten sjelf, icke dess försäljningsvärde, som ansågs utgöra det definitiva objektet för panthafvarens rätt. Betalades icke skulden å förfallotiden, hemföll ursprungligen panten till borgenären; eganderätten till panten trädde i stället för fordringsrätten mot pantegaren. Sedermera gick utvecklingen i den riktningen, att panten icke utan vidare trädde i stället för fordringsrätten, utan att det fordrades en värdering af panten, hvilken blef afgörande för förhållandet mellan pantegaren och panthafvaren, så att den senare måste utgifva det belopp, hvarmed panten i värde öfversteg skulden, och slutligen, om dess värde var mindre än skulden, ansågs kunna utkräfva skilnaden af gäldenären[2].

I intetdera fallet var emellertid fråga om någon försäljning af panten[3]. Ville panthafvaren icke behålla den honom med eganderätt tillfallna panten, stod det honom naturligen fritt att sälja den, men denna försäljning skedde då på hans egen risk;

---

[1] Mot detta betraktelsesätt uttalar sig Dernburg, Pfandrecht II s. 110.

[2] Se härom Landtmanson, Några anmärkningar om den äldre svenska panträttens juridiska konstruktion, i Tidsskrift for Retsvidenskab 1889 s. 228 ff.

[3] Samma ålderdomliga grundsatser återfinnas i sydgermanska rättskällor, se Meibom, Das deutsche Pfandrecht, Marburg 1867, s. 329 ff.; användande af försäljning som ett led i förfarandet bildar ett senare stadium i utvecklingen, Meibom, a. a. s. 338.

om derigenom inflöt mer eller mindre än beloppet af den skuld, hvarför egendomen häftat som pant, var något, som icke kom pantens förre egare vid. Att så var förhållandet enligt flertalet af våra landskapslagar liksom enligt de båda landslagarna, låter sig icke betviflas, då hvarje antydan om en försäljning af panten i dem saknas. Deremot kan det blifva föremål för olika meningar, om samma grundsats var gällande i de lagar, som uttryckligen omnämna försäljning af pant, såsom fallet är med både den äldre och yngre Vestgötalagen, Bjärköarätten och Magnus Erikssons stadslag[1]. I fråga om förstnämda lagrum uttalar Aubert[2] den åsigten, att den der omnämda försäljningen endast var ett utflöde af borgenärens eganderätt, och detta är äfven Amiras[3] mening. Deremot anför Nordling[4] bestämmelserna i Vestgötalagarna och Bjärköarätten såsom undantag från eljes gällande grundsatser angående panträttens realisation, och Landtmanson[5] framhåller detsamma i fråga om Yngre Stadslagen. Det åsyftade stället i sistnämda lag är af följande lydelse: »Wardher eig tha then panter aterlöster, haffwi tha then, som pantin haffwer, wald han ægha ella sælia epter godhra manna mætzordhum twe aff hwars thera wægna». Huruvida man i detta stadgande kan inlägga den betydelsen, att panthafvaren derigenom skulle tillerkännas valrätt mellan tvänne skilda sätt för panträttens realisation, är naturligen beroende på betydelsen af uttrycket »sälja efter goda mäns mätisord». Enligt vår åsigt innebära dessa ord icke blott, att försäljningen skulle till tiden föregås af en värdering, utan derjämte och framför allt, att försäljning ej fick ske till lägre pris än värderings-

---

[1] Ä. VgL. J. B. 6 § 1; Y. VgL. J. B. 14; BjR. 37 pr. och § 1; M. E. StL. Köpm.B. 10.

[2] Aubert, Kontraktspantets historiske Udvikling etc., Kristiania 1872, s. 103 not 2. Jfr. Matzen, Forelæsninger over den danske Retshistorie, Privatret, Kjøbenhavn 1895, 1896, IV s. 133.

[3] Amira, Nordgermanisches Obligationenrecht. I. Altschwedisches Obligationenrecht, Leipzig 1882, s. 217, 225.

[4] Nordling, Om lösöreköpsförordningen (i Upsala universitets årsskrift 1866) s. 4 not 1.

[5] Landtmanson, a. a. s. 236 not 1, Jfr. i fråga om Vestgötalagen s. 235 not 4.

summan[1]. Detta är sannolikt redan af det skäl, att, då rörande sjelfva sättet för försäljningen inga stadganden funnos, som inneburo en garanti för erhållande af ett skäligt pris, föreskriften om värdering skulle hafva varit utan egentligt ändamål, om det stått panthafvaren fritt att till hvilket pris som helst föryttra panten. Att man tillmätte ordet »efter» i uttrycket försälja efter värdering icke blott en temporal, utan om vi så få säga en limitativ betydelse, bestyrkes ock af Kongl. Instruktionen för Häradsfogdar d. 9 Okt. 1688 § 2, der det angående för kronoutskylder utmätta lösören stadgas, att den utpantade saken skall försäljas »efter värdering, der den intet högre kan utbringas»; att det skulle vara möjligt att föryttra den för lägre pris, förutsättes således icke.

Om sålunda bör antagas, att panthafvaren, vare sig han beslöt sig för att behålla eller sälja panten, alltid ansågs godtgjord för sin fordran intill värderingssummans belopp, så blir spörsmålet, om den försäljning efter värdering, hvartill han var berättigad, skedde på hans egen eller på gäldenärens risk, af betydelse endast i de fall, då pantens försäljningssumma var högre än dess efter mätismannaord bestämda värde. Då enligt Stadslagen det var panthafvaren, som hade valrätt mellan att »ega eller sälja» panten, skulle han, om man antager, att försäljningen varit ett sjelfständigt sätt för panträttens realisation vid sidan af pantens behållande efter värderingen, genom att välja den förra utvägen aldrig kunnat vinna något, ty det belopp, hvarmed köpeskillingen möjligen öfversteg värderingssumman, skulle ju i så fall kommit gäldenären till godo, antingen så att det skulle återlemnats till honom eller afräknats på hans skuld, hvaremot, om försäljningen skedde för panthafvarens räkning, möjlighet för honom fans att göra vinst på densamma. Under sådana förhållanden kan det icke antagas, att den försäljning af pant, som i stadslagen omnämnes, var något sjelfständigt sätt för panträttens realisation, utan voro samma grund-

[1] Jfr. BjR. 37 pr. »sæli þa hwar han bæst ma meþ twæggiæ mannæ vitnum» och § 1 »allir panter þe sæliæs skulu. þeer sælins meþ twæggiæ mannæ vitnum. oc mætorþum» — — Här begagnas i stället för prepositionen »efter» ordet »med», som tydligare uttrycker den enligt vår mening riktiga innebörden jämväl i Stadslagens bestämmelse.

satser gällande enligt denna[1] och andra anförda lagar, hvilka omnämna försäljning af pant, som enligt de öfriga. Äfven här skedde försäljningen af panten på borgenärens egen risk och för hans räkning, så att för förhållandet mellan honom och gäldenären värderingssumman allena var afgörande. I denna åsigt bestyrkes man ytterligare vid det förhållande, att Nehrman[2] i sin framställning af panträtten icke med ett ord antyder, att helt andra grundsatser rörande sättet för dess realisation skulle hafva gält enligt stadsrätt än enligt landsrätt.

I en af våra äldre lagar, nämligen Visby stadslag[3], måste deremot grundsatsen om panträttens realisation genom försäljning antagas hafva varit gällande[4]. Dess bestämmelser äro för oss af särskildt intresse derutinnan, att denna lag är den äldsta förebilden till den moderna grundsatsen att i sjelfva det föreskrifna sättet för försäljningen söka en garanti mot erhållande af för lågt pris. Der stadgas nämligen, att lös pant skall inför rätta uppbjudas och derefter hållas på torget uppenbarligen fal i fjorton dagar; löses den ej af egaren före solens nedgång den fjortonde dagen, varder den såld — till den, som under det föregående förfarandet bjudit mest för densamma, synes man vara berättigad att tillägga, då eljes föreskriften om falhållande skulle varit ändamålslös[5]. Auktion var vid denna tid

---

[1] Jfr. Schlyters edition af Magnus Erikssons stadslag, Köpm.B. 10 not 47 och 50, hvaraf framgår, att i vissa handskrifter stadgandet återgifves på följande sätt: »Wardher eig sidhan then panter aterlöster, aghe tha then panthen som handa mællom haffuer. Oc haffuj vaald egha æller sælia hwem han vil æpter godhra manna mætzordhum» — — Denna redaktion gifver ett tydligare uttryck åt den enligt vår mening riktiga inneböreden i stadgandet.

[2] Nehrman (Inledning til then Swenska Jurisprudentiam Civilem, Lund 1729, s. 344) yttrar sig på följande sätt: Vill intet pantgifvaren lösa sin pant på stämmodagen — — må ej panthafvaren ensidigt sälja bort panten, utan han kan lagfara dermed. Äfven Kloot, Then swenska lagfarenheetz Spegel, Göteborg 1676 s. 219, framhaller, att försäljning af panten ej fick ske, förr än den var förstånden.

[3] Visby stadslag II. 31 pr. och § 2.

[4] Amira a. a. s. 217, 225.

[5] Jfr. härom Amira, a. a. s. 222 (särskildt not 5), som anser, att borgenären, redan innan lösningstiden gått till ända, var berättigad att vilkorligen sälja panten — »vordingen». Schlyter gifver en annan tolkning af detta ord, se hans Samling af Sveriges gamla lagar VIII s. 96, 533.

af allt att döma ännu okänd i vårt land[1], och det är först i en åtskilliga århundraden senare utfärdad författning, som man möter den äldsta föreskriften om ett sådant förfarande såsom ett sätt för en på egarens risk skeende försäljning af panten. Den åsyftade författningen är Kongl. Stadgan ang. Exekution af i Banken förståndna panter d. 6 Juli 1664[2]. I dess tredje punkt stadgas visserligen, att, om panten är »sådan, att den hafver sitt värde hos sig sjelf», hvarpå som exempel nämnes »guld, silfver samt annan metall eller kurante köpmansvaror», dess försäljande »måste undergå den lagsökning, som i det 7 kap. Köpm.B. St.L. är beskrifven» d. v. s. uppbjudande å rådstugan, värdering etc., och sedan står det »banken fritt bruka utrop eller låtan komma under annat sätt till föryttrande». Bestod deremot panten af föremål, som icke hade något eget värde (= marknadsvärde), »såsom husgeråd, skurne kläder och annat slikt», var banken berättigad att omedelbart efter förfallodagen utan föregående uppbudsförfarande föryttra panten, ehuru endast genom utrop eller auktion[3]. I denna författning var den moderna grundsatsen om rätt för panthafvaren att genom pantens försäljning å gäldenärens risk skaffa sig betalning för sin fordran tydligen uttalad. Att föryttringen verkligen var en öfverlåtelse af eganderätten och icke blott en transport

[1] Meibom a. a. s. 92 ff. framhåller, att försäljning af utpantad lös egendom ursprungligen ombesörjdes af borgenären; först under femtonde århundradet började domstolen att härmed befatta sig. I intetdera fallet förelåg emellertid enligt denne författare någon egentlig auktion, ehuru det förfarande, som användes vid pantens utbjudande inför domstolen, var egnadt att förbereda ett verkligt auktionsförfarande.

[2] Schmedeman s. 337 ff.

[3] Denna stadgas bestämmelser synas oss äfven de utgöra ett stöd för den förmodan, vi uttalat, att den i stadslagen liksom i några andra af våra gamla lagar förekommande bestämmelsen om försäljning efter värdering i sjelfva verket innebar, att försäljningen icke fick ega rum, såvida icke värderingssumman uppnåddes. Är denna mening riktig, är det ju icke något egendomligt, att banken i de fall, då de i stadslagen föreskrifna formaliteterna iakttagits, fick välja mellan auktion och försäljning under hand. I de andra fallen deremot, då något uppbuds- och värderingsförfarande ej förekom, var det naturligt, att försäljningen måste ske å auktion, då detta här var den enda garantien mot en försäljning till uppenbart underpris.

af panträtten, i hvilket fall förvärfvaren skulle varit skyldig skrida till uppbud etc., framgår af det vid slutet af Riksens ständers beslut ang. banken d. 22 Sept. 1668[1] intagna formulär till Lähne-Bankens attester på der insatta panter, hvari pantens uppdragande till en annan »under förrige förpantningsvilkor» nämnes jämte dess försäljande genom auktion såsom olika sätt för banken att göra sig betäckt för sin fordran.

Den ålderdomliga prägel, som grundsatserna angående realisation af panträtt i lös egendom buro i Lands- och Stadslagen, kännetecknar i viss mån äfven 1734 års lags bestämmelser i ämnet. Dessa afse tydligen att gå en medelväg mellan den gamla grundsatsen om borgenärens förnöjande direkt ur panten och den nya i Kongl. Stadgan d. 6 Juli 1664 omfattade om försäljning af panten till högsta möjliga pris och panthafvarens betalning ur köpeskillingen, men i sjelfva verket har den gamla grundsatsen endast i ringa mån fått vika för den nya. H. B. 10: 2 stadgar nämligen, att en panthafvare är berättigad att, om skulden icke å förfallodagen betalas, vidtaga åtskilliga åtgärder för realisation af sin panträtt, bestående i uppbjudande, värdering och hembud till egaren. Men sedan beror det på denne[2], om »han hellre vill låta panten under offentligt utrop till salu gå eller låta borgenären den behalla efter värderingen». Borgenären-panthafvaren kan deremot icke, om han betjenar sig af det i H. B. 10: 2 beskrifna förfarandet, fordra ovilkorlig betalning i penningar, utan måste nöja sig med den datio in solutum, som pantens öfverlåtande med eganderätt innebär[3].

---

[1] Stiernman, Riksdagars och Mötens beslut. II s. 1624.

[2] Huru panthafvaren skall gå till väga, om pantegaren vistas å okänd ort och således icke kan anmanas att utöfva sin beslutanderätt i detta afseende, finnes ingenstädes stadgadt. Att saknaden af bestämmelse härom icke beror på förbiseende, framgår af förarbetena: se Chydenius, Handlingar ang. förarbetena till Handelsbalken i 1734 års lag, Helsingfors 1891, s. 65. I lagberedningens förslag till H. B. 6: 8 stadgades, att den eljes erforderliga anmaningen till gäldenären i så fall kunde ersättas af en ansökan hos Konungens Befallningshafvande om pantens föryttrande. Beträffande panträtt i fast egendom finnas för motsvarande fall uttryckliga stadganden i Kongl. Förordn. d. 10 Apr. 1810 och d. 8 Sept. 1829.

[3] Endast banken intog i detta afseende fortfarande den undantagsställning, som densamma genom Kongl. Stadgan d. 6 Juli 1664 blifvit tillerkänd.

Detta är med hänsyn såväl till ordalagen i H. B. 10: 2, jämförda med motsvarande bestämmelse i U. B. 5: 3, som till den äldre rättens grundsatser i ämnet enligt vår mening den enda möjliga tolkningen af detta lagrum. Schrevelius[1] deremot påstår, att, då panten är lagstånden, panthafvaren är berättigad att sälja densamma å auktion; panthafvaren och egaren skulle emellertid naturligen kunna öfverenskomma om, att den förre skall behålla den efter värderingen eller annat dem emellan aftaldt pris. »Af ordalagen i 10: 2 H. B.», fortsätter Schrevelius, »kunde det väl se så ut, som om detta berodde endast på pantägaren, men det är klart, att till detta, som till annat köp, erfordras båda kontrahenternas samtycke». Det är tydligen Schrevelii mening, att den auktion, som han anser panthafvaren berättigad att anställa å en lagstånden pant, sker å egarens risk, ty eljes vore ju det för denne likgiltigt, om försäljning skedde eller icke; den vore ju allenast en af den nye egaren företagen frivillig försäljning af ett föremål, hvartill han förr haft panträtt, men som nu icke längre är pant. Härutinnan äro vi af samma mening som Schrevelius, men då denne, enligt hvad han sjelf vidgår, i viss mån i strid mot ordalagen, anser panthafvarens samtycke erforderligt, för att han skulle behöfva behålla panten efter värderingen, och motiverar detta med, att till hvarje köp fordras båda kontrahenternas samtycke, anse vi honom hafva gjort sig skyldig till en betänklig missuppfattning af stadgandet. Hans argumentation grundar sig derpå, att panthafvarens behållande af panten efter värderingen skulle vara ett köp och således tarfva köparens samtycke. Detta anse vi afgjordt oriktigt. Panträtten betraktades i äldre tider ingalunda som en rätt att genom pantens försäljning göra sig betald för sin fordran, utan som en rätt att i stället för fordringen hålla sig till panten sjelf. I allra äldsta tider trädde denna utan vidare i stället för fordringen, men sedan började man fordra motsvarighet i värde dem emellan, och derigenom blef ett särskildt värderingsförfarande af nöden. Fortfarande skulle emellertid panthafvaren komma till sin rätt genom pantens behållande, möjligen mot skyldighet att utbetala

---

[1] Schrevelius II s. 234.

det belopp, hvarmed värderingssumman öfversteg skulden, och detta behållande af panten ansågs ingalunda som något köp af densamma. Detta var landslagens ståndpunkt i ämnet, och att densamma icke var öfvergifven i 1734 års lag, framgår af J. B. 1: 1, som bland de laga fången vid sidan af köp uttryckligen nämner pant, om den lagligen pantsatt och förstånden är, och sålunda icke kan inbegripa detta senare sätt att förvärfva eganderätt under begreppet köp.

Dermed faller nu Schrevelii hela argumentation. Tedde sig pantaftalet enligt rättsuppfattningen vid tiden närmast före 1734 års lag som ett aftal mellan borgenär och gäldenär, enligt hvilket den förre skulle vara pligtig att i stället för betalning i penningar efter värdering behålla den pant, han sjelf förbehållit sig, är det ingenting egendomligt, att denna pligt för panthafvaren äfven i den nya lagen kvarstod. Derutinnan gjordes genom H. B. 10: 2 icke någon förändring i den förut gällande rätten. Hvad som deremot var en nyhet, var att panthafvaren nu ej längre hade rätt att fordra, att värderingssumman skulle vara det enda bestämmande för förhållandet mellan honom och gäldenären. Denne tillerkändes nu rätt att påyrka pantens försäljning såsom ett led i förfarandet. Erhölls då mindre än värderingssumman, måste han finna sig i att panthafvaren för sin fordran endast ansågs godtgjord intill köpeskillingens belopp, men härför hade han sig sjelf att skylla, då han genom sitt eget yrkande framkallat försäljningen. Denna skedde sålunda på gäldenärens risk. Å andra sidan kunde han genom att påyrka försäljning vinna, att det belopp, hvarmed köpeskillingen möjligen öfversteg värderingssumman kom honom till godo, vare sig kontant eller genom afräkning på skulden. Deraf är en naturlig följd, att endast i de fall, då egaren hoppades, att panten skulle betinga ett högre pris än det, hvartill den var värderad, det låg i hans intresse att framkalla försäljning. Ansåg han den i sjelfva verket mindre värd, hade han naturligen all anledning att låta den efter värderingen behållas af borgenären, som då, om han ville sälja den, sjelf drabbades af en förlust, till beloppet lika med skilnaden mellan värderingssumman och köpeskillingen.

Då alltid en viss risk för egaren var förbunden med yrkandet på försäljning, kan det antagas, att i de flesta fall panträttens realisation skedde genom pantens behållande af borgenären efter värdering. Kom emellertid försäljning till användning, måste denna ovilkorligen ske genom offentligt utrop[1]. Då det var gäldenären, som hade bestämmanderätt, om försäljning skulle ske eller ej, afsåg föreskriften om auktion att tillvarataga borgenärens intresse, då detta sätt för försäljningen ansågs innebära någon garanti för att ett skäligt pris skulle uppnås och dessutom lemnade panthafvaren tillfälle att deltaga i bjudandet och eventuelt för lägre pris än värderingssumman förvärfva eganderätten till panten. Egde panthafvaren undantagsvis rätt att äfven med gäldenärens vilja skrida till föryttring af panten, såsom fallet var med banken, var det i lika hög grad af behofvet påkalladt, att försäljningen skedde å auktion[2], då egarens rätt eljes högeligen äfventyrades.

---

[1] Annorlunda förhåller sig detta enligt Gemeines Recht, som icke vid realisation af en på aftal grundad panträtt (pignus conventionale) påbjuder försäljning å auktion. Visserligen var ett föregående offentligt tillkännagifvande af afsigten att föryttra panten (proscriptio) enligt den romerska rätten erforderligt, men sjelfva försäljningen behöfde ej derför ske på auktion, se Dernburg, Pfandrecht II s. 134, 135 not 3; någon ändring härutinnån har i fråga om lös egendom icke i senare tid inträdt, se Windscheid I § 237 (s. 719). Vid realisation af utmätt egendom (pignus in causa judicati captum) måste deremot auktion användas, se l. 2 C. si in caus. jud. (8, 23), l. 3 C. de exsec. rei jud. (7, 53). — Den nya tyska civillagen (§ 1235) afviker härutinnan från de romersk-rättsliga grundsatserna, i det den fordrar, att försäljning af pant skall ske å offentlig auktion. Har densamma ett börs- eller marknadsvärde, är dock äfven försäljning under hand under vissa förutsättningar medgifven, se Bürgerliches Gesetzbuch § 1221. — Enligt fransk rätt är det panthafvaren, som har valrätt mellan att påyrka pantens behållande efter värdering och dess försäljning å offentlig auktion, se Code civil art. 2078 och Zachariæ II s. 718 ff.

[2] Detta förfaringssätt var som regel föreskrifvet äfven för realisation af bankens panter. Undantag funnos emellertid för vissa slag af egendom. Sålunda stadgades i Kongl. Förordn. d. 18 Febr. 1735 § 8 (Modée II s. 1227), att banken vid lån mot pant i vågfördt järn skulle vara berättigad att, om lånet vid förfallotiden icke infriades, försälja panten på auktion »eller eljes till det pris, som det efter mäklares eller, der de ej finnas, efter magistratens attest, der går och gäller». Se äfven Kongl. Förordn. d. 8 Maj 1739 § 12.

Sådana voro de grundsatser angående realisation af panträtt i lös egendom, som i 1734 års lag fingo sitt uttryck. I H. B. 10: 2 hade man ännu icke brutit med den ålderdomliga grundsatsen, enligt hvilken panträtten fylde sin funktion redan dermed, att panten med eganderätt tillföll borgenären (datio in salutum). Detta lagrum kvarstår ännu i dag oförändradt, men dess bestämmelser hafva till stor del förlorat sin betydelse. Förklaringen härtill ligger i följande omständigheter. En panträtt, som icke gifver borgenären befogenhet att genom pantens föryttring skaffa sig betalning för den fordran, hvarför panten skall utgöra säkerhet, förmår icke fylla de anspråk, som mera utvecklade kreditförhållanden ställa derpå[1]. Den en panthafvare i H. B. 10: 2 anvisade utvägen att realisera sin rätt kom derför snart nog att te sig som ett föga värdefullt privilegium, så mycket mera som i fråga om exekution i lös egendom för fordringar i allmänhet bestämmelserna i 1734 års lag, såsom vi nedan skola se, hvilade på den moderna principen om rätt för borgenären att ovilkorligen erhålla betalning i penningar. Hvad var då naturligare än, att en panthafvare, som icke ville låta sig nöja med att erhålla eganderätt till sjelfva panten, beträdde den väg, som stod en borgenär i allmänhet öppen för att komma till betalning? Härtill hade han så mycket större anledning, som han derigenom undgick att behöfva iakttaga de besvärliga och tidsödande formaliteter, som enligt H. B. 10: 2 måste föregå panträttens realisation. Utvecklingen har ock gått i denna riktning[2], och det är numera ytterst sällsynt, att

---

[1] Dernburg, Das Pfandrecht I. Leipzig 1860, s. 84.

[2] Inom den dansk-norska rätten hafva grundsatserna angående realisation af panträtt i lös egendom undergått en liknande utveckling. Enligt Kristian V:s danske Lov 5. 7. 2 och 3 och samma lagrum i den norske Lov borde panträttens realisation likasom enligt 1734 års lag ske på det sätt, att panten efter värdering tillföll panthafvaren. Endast om egaren vägrade att å sin sida utse värderingsman, hade panthafvaren rätt att skrida till auktion å panten. Snart nog plägade dock i pantaftalet inryckas förbehåll om rätt att, såvida skulden ej i rätt tid betalades, sälja panten å auktion. Senare tiders lagstiftning i dessa länder har icke i likhet med den svenska blifvit stående vid dessa föråldrade grundsatser, utan i anslutning till denna utveckling och under erkännande af, att rätt till försäljning är ett nödvändigt moment i en panträtt, som skall kunna fylla sin uppgift, tillerkänt

det i H. B. 10: 2 beskrifna förfaringssättet kommer till användning[1].

Angående lagligheten af denna praxis skulle man möjligen kunna hysa tvifvel, i det man kunde vilja göra gällande, att en panthafvare borde vara skyldig att först hålla sig till panten och dervid iakttaga det för dess realisation föreskrifna sättet. Tydligt är, att enligt ett rättssystem, som ännu kvarstår på den ålderdomliga grundsatsen, att en panthafvare icke har rätt att af gäldenären utkräfva det belopp, hvarmed skulden öfverstiger pantens värde, någon befogenhet för borgenären att i stället för panten anlita annan gäldenärens egendom icke kan förefinnas. Deremot är det ingen nödvändig följd deraf, att panthafvaren har den materiela rätten att utkräfva detta öfverskott, att han också skall ega den formela befogenheten att utan att utöfva den honom i egenskap af panthafvare tillkommande rätten såsom en vanlig borgenär ur gäldenärens egendom i allmänhet söka betalning. Rättssystem finnas fastmera, som förmena honom en dylik rätt[2]. Man kunde möjligen vilja göra gällande, att 1734 års lag skulle stå på samma ståndpunkt, hvilket skulle framgå deraf, att i U. B. 5: 3, omedelbart efter det borgenär medgifvits rätt att, om han ej ville behålla det utmätta godset efter värdering, få det försåldt under offentligt utrop, förekommer följande stadgande: »Huru med

---

panthafvaren denna rätt utan stöd af särskildt aftal. Detta skedde i Norge genom § 2 i Loven d. 12 Okt. 1857 och, hvad Danmark vidkommer, genom § 155 i Loven om Konkurs m. m. d. 25 Mars 1872. Se härom Gram, a. a. I s. 544 ff., Nellemann s. 27 ff. och Torp, Dansk Tingsret, Kjøbenhavn 1892, s. 631 ff. samt Hallager a. a. II s. 260 ff. och Schweigaard II s. 354.

[1] Redan Rabenius, Primæ jurisprudentiæ extrajudicialis lineæ, Upsala 1769, § 26, omnämner, att det ifrågavarande stadgandet nästan aldrig plägade komma till tillämpning. — Ett exempel på uppbjudande och värdering af lös pant finnes i det i N. J. A. 1896 s. 141 refererade rättsfallet.

[2] Allgemeines Landrecht I: 20 § 46 stadgar, sedan det i närmast föregående §§ framhållits, att den personliga ansvarigheten icke upphör genom ställande af pant, att gäldenären, såvida han fortfarande är egare af panten, kan påyrka, att borgenären först skall hålla sig till denna. Till denna s. k. exceptio excussionis realis fanns inom den romerska rätten någon motsvarighet endast i händelse af särskildt aftal, se Koch, Allgemeines Landrecht für die preussischen Staaten. 4 Aufl. I: 2 s. 639 not 44: Windscheid I s. 714 ff.; Dernburg I s. 868 ff.

lös pant förfaras skall, sägs i 10 kap. 2 § Handelsbanken». Vi tro dock, att det är förhastadt att i denna hänvisning till förfarandet vid realisation af panträtt i lös egendom inlägga den materiela betydelsen, att tillämpning af de i U. B. 5: 5 gifna reglerna skulle vara utesluten i de fall, då borgenären till säkerhet för sin fordran har sådan pant. Hänvisningen innebär enligt vår åsigt icke, att i ett sådant fall en annan grundsats *måste* komma till användning, utan endast att så blir händelsen, om panthafvaren i stället för att genom exekutiv myndighet söka komma till betalning för sin fordran beslutar sig för att anlita det i H. B. 10: 2 beskrifna förfarandet. Ett kraftigt stöd för denna mening hafva vi i U. B. 5: 6, som uttryckligen medgifver den borgenär, som har panträtt i fast egendom, att, om han så önskar, söka betalning i lösören[1]. Att en motsatt princip skulle hafva varit gällande för den, som hade lös egendom i pant, derför kan icke enligt vår åsigt anföras något giltigt skäl[2].

[1] Förarbetena till Utsökningsbalken gifva vid handen, att fråga om skyldighet för borgenären att först hålla sig till panten dervid förevarit. I 1714 års förslag till Exekutionsstadga (om hvilket närmare i det följande) förekommer nämligen i stället för något stadgande, motsvarande U. B. 5: 6, i kap. 6 § 2 följande bestämmelse: »Nu är för den skuld viss underpant i löst eller fast förskrifven och löses den ej med reda penningar in, gånge då panten först under utmätning: räcker den ej till fulla gälden, då mätes lösören hans, dernäst gångande fä» o. s. v. Föreskriften är af intresse icke blott derutinnan, att borgenären skulle vara skyldig att först hålla sig till panten, utan än mera på den grund, att af densamma framgår, att panthafvaren ansågs berättigad att skrida till utmätning af sin pant och dermed komma till betalning i penningar i stället för att förfara enligt H. B. 10: 2, hvarmed ju eventuelt följde skyldighet att behålla panten efter värdering.

[2] Enligt Kristian V:s danske Lov 5. 7. 17 och samma lagrum i den norske Lov var deremot den borgenär, som hade pant i fast egendom, skyldig att, om han ville »tage sin Betalning i Jordegods», först hålla sig till panten. Motsvarande inskränkning i rätt för den, som hade panträtt i lös egendom, fans icke. Matzen. (Den danske Panterets Historie, Kjøbenhavn 1869, s. 315; jfr. samme författares sid. 50 not 2 anförda arbete s. 134) antager, att enligt den äldre rätten en panthafvare näppeligen kunde utsöka sin fordran ur annan gäldenärens egendom än panten, innan hans panträtt var realiserad. Om den nu gällande rätten se Torp, a. a. s. 577 ff., Hallager, a. a. II s. 263.

Ur nu gällande rätt kan fastmera hemtas ett direkt stöd för den här framstälda åsigten. Sedan i U. L. § 62 upptagits den med U. B. 5: 6 öfverensstämmande föreskriften, att inteckningshafvare är oförhindrad att taga betalning ur lösören med endast det undantag, som påkallas af tredje mans intresse[1], föreskrifves nämligen i § 65, att lös pant ej må undantagas från utmätning för den gäld, hvarför pantsättningen skett. Af detta stadgande framgår tydligen, att utmätning i vanlig ordning får ske för en fordran, för hvilken borgenären har lös pant, som han ej brytt sig om att realisera i enlighet med H. B. 10: 2, och att dervid jämväl panten kan anlitas som ett lämpligt exekutionsobjekt.

Naturligen står denna utväg dock borgenären öppen endast i det fall, att han har någon personlig fordringsrätt gent emot pantens egare[2]. Skulle denna vara preskriberad eller prekluderad[3] eller har någon stält pant för en annans skuld, finnes för borgenären ej annan utväg än att betjena sig af det i H. B. 10: 2 beskrifna förfarandet.

Från iakttagandet af de der omnämnda besvärliga formaliteterna kan dock panthafvaren vara befriad genom bestäm-

[1] Enligt det af särskilda komiterade utarbetade förslag till utsökningslag (1871) kap. 4 § 4 skulle intecknad fordran först uttagas ur fastigheten, der icke gäldenären samtyckte, att betalning togs ur lösören; i motiven sid. 62 framhålla komiterade såsom sin åsigt, att »det torde vara principenligt, att, när utmätning måste ske, den af borgenären emottagna pant, vare sig fast eller lös, först användes till gäldens betalning, der ej annorlunda öfverenskommes. Jfr. deremot Nya lagberedningens motiv till förslaget till utsökningslag (1876) sid. 90. Vid behandlingen af den i detta afseende med sistnämda förslag öfverensstämmande Kongl. Propositionen till ny utsökningslag förordade särskilda utskottet vid 1877 års riksdag ett stadgande, öfverensstämmande med det af utsökningskomitén föreslagna, se dess utlatande nr. 2 sid. 67 ff.; jfr. den af presidenten Berg afgifna reservationen (nämnda utlåtande sid. 133 ff.). Med afslag å utskottets hemställan biföllo båda kamrarna efter en ganska liflig debatt den Kongl. propositionen i denna del oförändrad.

[2] Annorlunda enligt uttryckligt stadgande i den nya tyska civillagen § 1233 Abs. 2, Se Motive zu dem Entwurf eines Bürgerlichen Gesetsbuches, Berlin 1888, III s. 823.

[3] Kongl. Förordn. om tioårig preskription och om årsstämning d. 4 Mars 1862 §§ 8 och 14. Jfr. Nordling, Om präskription enligt svensk allmän förmögenhetsrätt, Upsala 1877, s. 118.

melse i aftalet, och likaledes kan han derigenom tillerkännas rätt att i händelse af uteblifven betalning sälja panten å offentlig auktion[1]. En dylik klausul plägar nästan alltid inryckas i aftal om försträckning mot pant i allmänna låneinrättningar, i det den af gäldenären undertecknade förbindelsen plägar hänvisa till »omstående vilkor», d. v. s. de å skuldsedelns baksida tryckta lånevilkoren, bland hvilka nämda förbehåll i regeln förekommer. Något skäl att frånkänna ett sådant aftal giltighet förefinnes icke, men deremot kan med skäl ifrågasättas, om ett förbehåll om rätt för borgenären att annorledes än å auktion sälja panten kan anses giltigt eller om icke fastmera grundsatsen om användande af auktion vid försäljning af pant är af den beskaffenhet, att den undandrager sig den enskildes dispositionsrätt, så att aftal om ett annat förfarande lika litet som en mot H. B. 9: 6 stridande öfverenskommelse skulle medföra laga verkan. Detta spörsmål bör enligt vår åsigt besvaras på det sätt[2], att om i aftalet lemnas någon annan garanti mot en försäljning till uppenbart underpris, t. ex. genom bestämmelse om försäljning till gällande börspris eller efter förutgången värdering af ojäfvige män, detsamma är giltigt, hvaremot i annat

[1] Utan särskild bestämmelse har han deremot, som ofvan visats, icke denna rätt. Se Tengwall s. 185 ff., som framhåller det olagliga i ett sådant förfaringssätt. Såväl Lagkomitén som Lagberedningen bröto i detta afseende med 1734 års lags grundsatser, i det enligt de af dem utarbetade förslagen till H. B. 6: 8 panthafvaren skulle ega att, om skulden icke å förfallodagen betalades, efter förutgången anmaning till egaren att lösa panten sälja densamma å offentlig auktion; se Lagkomiténs förslag, motiven sid. 190.

[2] Motsvarande spörsmål är genom uttryckligt stadgande i den nya tyska civillagen besvaradt. § 1245 innehåller nämligen, att egaren och panthafvaren kunna öfverenskomma om ett annat sätt för pantens försäljning än det i lagen §§ 1234—1240 beskrifna; dock är gäldenären icke bunden af ett före inträdet af panthafvarens realisationsrätt träffadt aftal i strid mot föreskriften om användande af offentlig auktion efter föregående kungörande. Detaljbestämmelserna äro sålunda af endast deklarativ betydelse, sjelfva grundsatsen om användande af auktion deremot jus cogens, se motiven III s. 828 ff. — I Code civil innehåller art. 2078 förutom förbud mot lex commissoria en bestämmelse, att hvarje klausul, som bemyndigar panthafvaren att förfara med panten utan iakttagande af de i artikeln föreskrifna formerna, är en nullitet. Se Zachariæ, II s. 720 not 9.

fall det måste likställas med klausuler om att panten, der ej skulden i rätt tid betalas, skall vara förverkad till borgenären eller af honom utan redovisningsskyldighet få realiseras, hvilka öfverenskommelser som bekant enligt svensk rätt anses ogiltiga[1].

I vissa särskilda fall kan en panthafvare utan särskildt förbehåll i aftalet vara berättigad att sälja panten på offentlig auktion. Sålunda hafva vissa låneinrättningar i de för dem utfärdade reglementena tillerkänts rätt att anställa auktion å sina panter, om ej skulden inom viss tid betalas[2].

Af större räckvidd är det undantag från de allmänna grundsatserna, hvartill Konk. L. § 54 gifver anledning. Nämda lagrum[3] medgifver nämligen den borgenär, som har lös egendom i pant eller eljes under panträtt i handom, att, i händelse pantegaren råkat i konkurs, utan föregående uppbuds- och värderingsförfarande sälja panten å offentlig auktion. Försäljningen verkställes af panthafvaren utan anlitande af exekutiv myndighet; endast om egendomen utgöres af fartyg eller gods

[1] Att ett dylikt aftal, s. k. lex commissoria, bör anses ogiltigt, framhålles redan af Abrahamsson (Kommentar till Sveriges rikes landslag, Stockholm 1726, s. 563) och Nehrman, a. a. s. 343; så ock Tengwall s. 185 och Schrevelius II s. 188. I praxis kan denna uppfattning anses fullt stadgad, se rättsfall i N. J. A. 1881 s. 6 (infördt i Högsta Domstolens minnesbok). — De flesta rättssystem stå pa denna ståndpunkt. Så Gemeines Recht enligt det uttryckliga stadgandet i l. 3 C. de pact. pign. (8, 35) — om hvad som skall anses falla in under förbudet äro dock meningarna delade, se Windscheid I § 238 not 3, Dernburg, Pfandrecht II s. 273—286; vidare Allgemeines Landrecht I: 20 § 33 och Bürgerliches Gesetzbuch § 1229, som stadgar, att ett före inträdet af borgenärens rätt att sälja panten träffadt aftal, att borgenären, om betalning i rätt tid uteblifver, skall bekomma eganderätt till panten, är ogiltigt. Äfven Code civil art. 2078 innehåller ett uttryckligt förbud häremot. Deremot anses det enligt dansk-norsk rätt icke finnas något, som lägger hinder i vägen för dylika aftals giltighet, se Matzen-Lassen, Den nordiske Tingsret s. 205 (i Nordisk Retsencyklopedi II).

[2] Så t. ex. § 10 i Kongl. Regl. för Stockholms stads pantlåneinrättning d. 5 Maj 1863, som dock numera upphört att gälla. Jfr. ock Ask, Föreläsningar i sakrätt s. 136.

[3] Första förebilden till detta stadgande finnes i Kongl. Förordn. d. 26 Aug. 1773 § 3 mom. 4 (Modée X s. 179), se Tengwall s. 186. Enligt 1830 års konkurslag § 32 fordrades för försäljning af pant, att panthafvaren bevakat sin fordran och stält borgen för hvad han lyfter. Jfr. Schrevelius Lärobok i Civilprocess, Lund 1853, s. 486.

i fartyg, är borgenären icke blott berättigad utan rent af skyldig[1] att vända sig till utmätningsmannen i orten, hvilken då förrättar auktionen i den ordning, som om lös egendom, den der utmätt blifvit, särskildt är stadgadt.

Pantens egare eller konkursboets förvaltare å hans vägnar äro sålunda icke i det här förutsatta fallet berättigade att fordra, att panthafvaren skall behålla panten efter visst värde, utan denne har rätt att sälja densamma å offentlig auktion, dock endast »der ej gode männen eller sysslomännen vilja den lösa». såsom det heter i Konk. L § 54. Då nu gode män först utses vid det s. k. första förhöret (Konk. L. § 39), följer af denna bestämmelse till en början, att auktionen icke före denna tid får anställas. På hvad sätt panthafvaren skall förskaffa sig visshet, om vederbörande äro villiga att utöfva sin lösningsrätt, finnes ej tydligen utsagdt i lagen; under sådana förhållanden kan endast fordras, att han utan iakttagande af någon viss form erbjuder godemännen eller sysslomännen att lösa panten[2]. Dessa kunna, då stadgande derom saknas, icke tillerkännas rätt till någon viss betänketid, utan måste genast gifva besked, om de vilja lösa panten eller ej[3]. Att här tillämpa den i H. B. 10: 2 för utöfvande af egarens lösningsrätt stadgade tiden efter skedt hembud lärer nämligen icke kunna komma i fråga; panthafvaren måste fastmera anses berättigad att omedelbart efter det skedda erbjudandet utlysa auktion å egendomen[4]. Enligt den ursprungliga lydelsen af Konk. L. § 54 fans ej heller nå-

[1] Se Sjölagskomiténs betänkande, afg. d. 22 Febr. 1887, s. 230 ff. (infördt i N. J. A. 1891 afd. II nr. 2 sid. 57).

[2] Äfven om genom särskildt aftal panthafvaren betingat sig rätt att utan iakttagande af i lag stadgade former å offentlig auktion försälja panten, har han ansetts i förhållande till konkursmassan icke derigenom vara fritagen från uppfyllande af de i Konk. L. § 54 såsom förutsättning för en dylik rätt stadgade vilkoren. Se rättsfall i N. T. 1871 s. 621.

[3] Jfr. rättsfall i N. T. 1868 s. 538.

[4] En annan fråga är, om gode männen eller sysslomännen genom att erbjuda panthafvaren full likvid för dennes fordran kunna föranleda den utlysta auktionens inställande eller om den enda utvägen för dem är att för massans räkning deltaga i bjudandet. Denna fråga synes oss böra besvaras på samma sätt som den mera omfattande, om betalning af den skuld, för hvars gäldande en exekutiv auktion är utlyst, bör hafva till följd att auktionen inställes, ett spörsmål, till hvilket vi i det följande återkomma.

got hinder, för att auktionen afhölls huru kort tid som helst efteråt, då den föreskrifna underrättelsen om tiden för auktionen kunde lemnas samtidigt med sjelfva erbjudandet att lösa panten. Detta gaf anledning till det missbruk, att panthafvaren, medan konkursförvaltningen ännu saknade kontanta medel till inlösande af panten, anstälde auktion å densamma och dervid sjelf inropade den samt, ehuru han genom att hafva med eganderätt åtkommit panten för billigt pris kunde anses till fullo godtgjord för sin fordran, i konkursen bevakade skilnaden mellan denna och inropssumman. Det var till förekommande af ett dylikt beteende[1], som genom Kongl. Förordn. d. 18 Sept. 1868 vidtogs den ändringen i Konk. L. § 54, att panthafvaren förklarades skyldig att »låta gode männen eller syssломännen minst en månad förut veta, när försäljningen skall ske». Derigenom fingo dessa ett välbehöfligt rådrum för anskaffande af medel till att genom pantens inlösande förekomma auktionen eller för konkursmassans räkning vid densamma deltaga i bjudandet. Genom den ändring, ifrågavarande lagrum i sammanhang med den nya sjölagens införande d. 12 Juni 1891 undergick, bortföll skyldigheten att underrätta vederbörande om tiden för auktionen, i händelse denna egde rum utmätningsvis. Det sätt för kungörande af dylika auktioner, som i U. L. § 89 föreskrifves, har förmodligen ansetts tillräckligt betryggande för egarens rätt, oaktadt der ej är föreskrifvet, att denne skall särskildt underrättas om auktionen, och oaktadt kungörande i allmänna tidningarna endast är erforderligt, då *helt* fartyg eller gods i fartyg skall säljas.

Ett annat fall, i hvilket panträtt i lös egendom enligt uttryckligt stadgande i lag kan realiseras utan den omgång, som enligt H. B. 10: 2 är dermed förenad, är det i U. L. § 110 omnämda. Om nämligen en inropare af fast egendom, hvilken i enlighet med bestämmelsen i U. L. § 107 stält pant för köpeskillingens riktiga erläggande, försummar sin betalningsskyldighet och egendomen i följd deraf på hans risk försäljes å ny auktion, åligger det nämligen auktionsförrättaren att i hän-

[1] Se Riksdagens Skrifvelse till Kongl. Maj:t d. 15 Maj 1868, införd i N. T. 1868 s. 758.

delse sådant erfordras till gäldande af förre inroparens skuld, ofördröjligen försälja panten »i den ordning, som om utmätta lösören stadgas». Denna realisation af panträtt är egendomlig icke blott derutinnan, att de vanliga formaliteterna enligt H. B. 10: 2 ej behöfva iakttagas, utan äfven i det afseende, att den måste verkställas af exekutiv myndighet[1]. Detta senare kan

---

[1] Angående realisation af panträtt i lös egendom finnas tvänne hvarandra motsatta hufvudprinciper, om ock mellanformer förekomma. Enligt det ena systemet ombesörjes pantens försäljning af borgenären sjelf. Denna grundsats har af ålder varit och är ännu i svensk rätt gällande; enligt såväl Lagkomiténs som Lagberedningens förslag skulle deremot en panthafvare vara skyldig att för auktionens verkställande anlita »utmätningsman eller annan, som dertill satt är» (Lagkomitén H. B. 6: 8 och U. B. 4: 43, Lagberedningen H. B. 6: 8 och U. B. 4: 51). — På samma ståndpunkt som den svenska rätten står Gemeines Recht, i det att det är borgenären, som företager försäljningen och är ansvarig i förhållande till gäldenären såväl för iakttagande af föreskrifna former som för de materiela köpevilkoren. Likaså den nya tyska civillagen §§ 1228 och 1233; jfr. Denkschrift zum Entwurf eines bürgerlichen Gesetzbuches, Berlin 1896, s. 157. Ej heller enligt den dansk-norska rätten erfordras för realisation af panträtt i lös egendom tillvaron af någon dom, hvarigenom försäljningsrättigheten konstateras, men till följd af detta rättssystems ställning till frågan om befogenheten att afhålla auktioner i allmänhet måste vid en pantauktion samma myndighet anlitas som vid en exekutiv auktion. Jfr Nellemann s. 26 ff., Schweigaard II s. 354.

Den motsatta principen är gällande i Preussen; realisation af panträtt får der endast ske genom en af exekutiv myndighet förrättad auktion, hvarför likasom för exekution i allmänhet förutsättes tillvaron af en »vollstreckbarer Schuldtitel», Allgemeines Landrecht I: 20 §§ 197, 199. Efter förfallotiden kunna dock gäldenären och borgenären öfverenskomma om försäljning genom panthafvarens försorg; ett aftal af nämda innebörd före förfallotiden är deremot ogiltigt, såvida icke vid försäljningen uppnås ett pris, som icke understiger ett vid en under gäldenärens medverkan skedd värdering bestämdt belopp, Allgemeines Landrecht I: 20 § 29 ff. I vissa särskilda fall äro undantag gjorda från skyldigheten att anlita exekutiv myndighet; så t. ex. äro yrkesmessiga pantlånare berättigade att sjelfva försälja sina panter. Jfr. Dernburg I s. 914 ff.

En mellanställning intager Code civil, som visserligen icke fordrar ett tillvägagående i vanlig exekutiv väg, men i art. 2078 likväl såsom vilkor för pantauktion uppställer ett föregående konstaterande genom domstol af tillvaron af förutsättningarna för försäljningsrätten. Jfr. Zachariä II s. 719. På samma ståndpunkt står den tyska handelslagen art. 310 och 311, ehuru genom skriftlig öfverenskommelse panthafvaren kan tillerkännas rätt att utan vidare å auktion sälja panten. Jfr. Thöl I: 2 s. 453.

förklaras deraf, att pantens realisation här icke sker i en borgenärs intresse, åt hvilken man skulle kunna öfverlåta att derom i vanlig ordning besörja, utan att panten är ställd till säkerhet för samtliga intressenter i exekutionsförfarandet, hvilka icke hafva någon annan, som kan tillvarataga deras intressen, än den exekutiva myndigheten, hvilken leder hela exekutionsförfarandet [1].

Ännu ett fall, i hvilket en panthafvare på grund af positivt stadgande är berättigad att anställa auktion å sin pant, är det i § 17 af Lagen ang. enskild sedelutgifvande banks, bankaktiebolags och sparbanks konkurs d. 7 Juni 1889 omnämda. Enligt detta lagrum tillkommer det nämligen sysslomännen i konkursen att å offentlig auktion sälja den pant, som blifvit ställd för oguldet, å enskild bolagsman uttaxeradt belopp, såvida detta icke till fullo inbetalas inom sex månader från den bestämda förfallodagen.

Vi hafva hittills uteslutande haft på aftal grundade panträttigheter i sigte och behandlat förutsättningarna för auktion å panten i sådana fall. Stundom tillerkännes en person emellertid omedelbart på grund af lagens stadgande panträtt i viss lös egendom för en honom tillkommande, i något samband med denna egendom stående fordringsrätt. I så fall pläga förutsättningarna för panthafvarens rätt att skrida till auktion å panten vanligen uttryckligen angifvas i den författning som utgör stöd för den legala panträtten. Exempel härpå erbjuda de i Kongl. Förordn. ang. stängselskyldighet d. 21 Dec. 1857 §§ 32 och 33 omnämda auktionerna å intaget kreatur, hvars egare ej löser det ut inom fjorton dagar efter tillsägelse eller ej inom samma tid efter lysning i sockenkyrkan blir känd. Såsom pantauktio-

---

[1] I stadgandet om försäljning af panten i den ordning, som om utmätta lösören stadgas, torde man väl få inlägga, att sjelfva auktionen skall verkställas icke af den, som förrättat auktionen å fastigheten, utan af utmätningsmannen i den ort, der panten finnes. Har fastighetsauktionen egt rum inför Konungens befallningshafvande, synes sålunda utmätningsmannen i residensstaden böra förrätta auktion å panten. Detta kan icke anses strida mot ordalagen i U. L. § 110, ty der heter det icke »försälje auktionsförrättaren», utan blott »låte auktionsförrättaren försälja», och detta uttryck nödvändiggör ingalunda en tolkning, som skulle leda till det egendomliga resultatet, att en exekutiv auktion å lös egendom skulle kunna komma att förrättas inför Konungens Befallningshafvande.

ner kunna deremot icke anses de i Lagen ang. sjöfynd d. 12 Juni 1891 §§ 1 och 2 omnämda fallen, ty auktionens syfte är här ingalunda att förskaffa den, som gjort fyndet, den honom tillkommande bergarelönen, utan densamma beror antingen på olämpligheten att föra sjelfva de bergade föremålen hit till landet eller på fara för försämring af dem. Det belopp, som genom försäljningen inflyter, tillkommer sålunda här icke borgenären (bergaren), utan träder endast i stället för det försålda och tillfaller endast under samma förutsättningar och efter lika lång tid, som om försäljning aldrig hade skett, den, som bergat, eller efter afdrag af bergarelönen kronan[1]. I Sjölagen omnämnas ock fall, i hvilka försäljning af egendom å offentlig auktion kan ske, utan att egarens samtycke i det speciela fallet är erforderligt; så § 50 ang. försäljning af fartyg, § 57 ang. försäljning af last, men dessa fall böra rätteligen anses såsom beroende på en af särskilda förhållanden i egarens intresse påkallad utvidgning af befälhafvarens befogenhet, hvadan de äro att betrakta som frivilliga, ehuru nödvändiga auktioner. De i Sjölagen §§ 157 och 173 omnämnda fallen måste deremot anses som pantauktioner.

Hvad härefter panträtt i fast egendom beträffar, så kunna vi härom fatta oss kortare, då auktion vid realiserande af en sådan rätt hvarken enligt äldre eller nyare lagstiftning haft samma betydelse som i fråga om lös egendom. Enligt vår äldre rätt rådde väsentligen samma grundsatser angående realisation af panträtt, vare sig den häftade å lös eller fast egendom. Panthafvaren blef godtgjord för sin fordran, derigenom att han blef egare af den pantsatta fastigheten; någon försäljning deraf såsom ett led i förfarandet ifrågakom icke. Bland våra gamla lagar är, frånsedt Visby stadslag, Magnus Erikssons stadslag[2] den enda, som omnämner försäljning af pantsatt fastighet. Af samma skäl, som ofvan anförts i fråga om panträtt i lös egendom, anse vi emellertid, att man icke endast på den grund, att försäljning här omnämnes, är berättigad att antaga, att ett system för

[1] Jfr. Nellemann s. 7 not 1.

[2] M. E. StL. J. B. 1 § 1 »ok then pæningha a lænte, löse til sin, æn han thet ægha wil, epte fira godha manna mæthzordhum, thwe a hwars thera wægna, eller bort sæli som thet ær wært»; jfr. Schlyters edition af nämda lag s. 105 not 32.

panträttens realisation, motsatt det i de öfriga lagarna rådande, i denna lag skulle hafva kommit till uttryck. Att försäljning af både lös och fast pant särskildt uppmärksammas i Stadslagen, kan möjligen bero derpå, att det i stad var lättare än på landet att finna köpare till den förståndna panten och följaktligen vanligare, att försäljning deraf egde rum. Deremot måste det antagas, att den försäljning af fastighet, utgörande s. k. kistepant[1], som i Visby stadslag omtalas, verkligen skedde på gäldnärens risk och sålunda var ett sjelfständigt sätt för panträttens realisation[2]. Nämda lag[3] stadgade nämligen, att, om lånet ej à förfallodagen infriades, panten borde uppbjudas inför rådet och derefter vilkorligen säljas[4]; löste ej egaren, hvilken borde underrättas såväl om uppbjudandet som att »vordingen» skett, inom viss tid, så förblef panten såld, och för förhållandet mellan panthafvaren och gäldenären var den för densamma erhållna köpeskillingen allena afgörande. Något inflytande på senare svensk rättsutveckling synes denna lags grundsatser i ämnet icke hafva utöfvat.

I 1734 års lag kvarstodo de öfriga gamla lagarnas grundsatser angående sättet för realisation af panträtt i fast egendom i hufvudsak oförändrade. Betalades icke skulden i rättan tid, skulle borgenärens rätt realiseras icke genom försäljning af fastigheten och skuldens betalning ur köpeskillingen för densamma, utan genom ett särskildt förfarande — lagfarande med panten, J. B. 9: 3 — åsyftande att göra borgenären till egare af den pantförskrifna fastigheten mot skyldighet att till gäldenären utgifva det belopp, hvarmed denna i värde öfversteg skulden. Häraf förklaras, huru bland de laga fång, som i J. B. 1: 1 uppräknas, kan nämnas »pant, om den lagligen pantsatt och förstånden är». I olikhet mot en panthafvare i lös egendom var sålunda en borgenär, som hade panträtt i fastighet, ovilkorligen berättigad att efter lagfarande med panten blifva egare deraf, och

---

[1] Om betydelsen af denna term se Amira, a. a. s. 209 ff., Meibom, a. a. s. 423.

[2] Amira, a. a. s. 210, 225.

[3] Visby stadslag III: 1, 26 § 1. Jfr. om försäljning af fast pant enligt sydgermanska rättskällor Meibom a. a. s. 124, 433 ff.

[4] Jfr. ofvan sid. 52 not 5.

gäldenären kunde icke fordra, att fastigheten skulle försäljas genom offentligt utrop. Genom en sådan försäljning, företagen af gäldenären, rönte panträtten, om den öfverhufvud var sådan, att den egde giltighet mot tredje man, jfr. J. B. 9: 2, inverkan lika litet som genom en försäljning under hand[1].

Det är tydligt, att fastighetskrediten icke kunde erhålla någon särdeles stor utveckling enligt ett rättssystem, som på detta sätt gjorde det till en rättslig nödvändighet för den, som utlånat penningar mot säkerhet i fast egendom, att, såvida han ville göra sin panträtt gällande — i stället för att enligt förskrifningens lydelse å den bestämda förfallodagen erhålla betalning i penningar — efter ett besvärligt förfarande, som kunde vara under åratal, mottaga eganderätten till sjelfva fastigheten. Sedan grundsatserna angående exekutionsväsendet i allmänhet undergått den omgestaltningen, att borgenärens rätt att erhålla betalning i penningar blifvit erkänd, äfven om derför erfordrades försäljning af gäldenärens fasta egendom, var det derför endast en i sakens natur liggande konsekvens häraf, att en borgenär, hvilkens fordran var förenad med panträtt i fast egendom, föredrog att begagna sig af denna utväg framför det tidsödande förfarandet enligt J. B. 9: 3. Redan ganska tidigt kom detta senare allt mera ur bruk[2], och det var derför en i praktiskt afseende icke så synnerligen betydelsefull förändring, som den svenska rätten undergick genom Kongl. Förordn. ang. ändring af gällande stadganden om lagfart å fast pant d. 16 Juni 1875, hvarigenom rätten att genom lagfarande med panten förvärfva eganderätt till densamma i afseende å senare skeende pantupplåtelser upphäfdes[3] och i fråga om redan skedda förändrades till öfverensstämmelse med de nya grundsatserna om

---

[1] Jfr. Tengwall s. 194 ff., hvilkens mening leder derhän, att samma grundsats skulle i detta afseende hafva varit rådande angående panträtt i fast och lös egendom. Något stöd derför anförer han icke, och åsigten synes af flera skäl alldeles ohållbar.

[2] Tengwall s. 195. Calonius (De Hypotheca, Åbo 1786, 1792) omnämner, att redan vid denna tid fastighetens försäljning å auktion var vida vanligare än dess behållande efter värderingen (Calonius, Opera omnia II s. 234 not 10).

[3] Jfr. Nordling, Lagfarts- och inteckningslagarna, 2 uppl. s. 133 ff.

lagfart i allmänhet. Enligt vår nu gällande rätt sker sålunda realisation af panträtt i fast egendom alltid i exekutiv väg; den enda företrädesrättighet, en sådan panträtt i detta afseende medför, är, att en inteckningshafvare till följd af stadgandet i U. L. § 28 kan få den intecknade fastigheten utan föregående utmätning försåld i den ordning, som om utmätt fast egendom stadgas.

För ett särskildt fall funnos emellertid redan i författningar, äldre än 1734 års lag, bestämmelser, hvilka medgåfvo en panthafvare rätt att genom försäljning af den pantsatta fastigheten göra sig betäckt för sin fordran, och detta utan anlitande af exekutiv myndighet endast genom en af borgenären sjelf föranstaltad försäljning å offentlig auktion. Det var banken, som var tillerkänd en dylik i förhållande till andra borgenärer privilegierad ställning. Grunden härtill är väl att söka, förutom i den lagstiftande magtens omsorg om banken, i den omständigheten, att banken såsom en allmän inrättning, afsedd att meddela lån mot säkerhet bland annat i fast egendom, är mindre än en enskild fordringsegare kunde finna med sitt intresse förenligt att i stället för betalning i penningar bekomma eganderätten till en mängd öfver hela riket kringspridda fastigheter. Stadgandena i detta ämne återfinnas i de för banken utfärdade privilegierna, ständernas beslut angående bankoverket och en mängd särskilda författningar ang. s. k. Bankoauktioner. Då alla dessa stadganden emellertid genom Kongl. Förordn. d. 7 Jan 1830 blifvit upphäfda och riksbanken numera har att i vanlig utsökningsväg indrifva sina fordringar[1], är en redogörelse för deras innehåll af jämförelsevis ringa intresse. Endast i den mån vissa af deras bestämmelser kunna tjena till belysning af de angående exekution och auktion i allmänhet samtidigt herskande grundsatserna, komma de derför att i det följande beröras, och då i samband med den särskilda fråga, för hvars besvarande man deraf kan hemta ledning.

[1] Redan genom Kongl. Kung. d. 22 Dec. 1818 hade banken tillerkänts rätt att fritt bestämma, om den pantförskrifna fastigheten borde försäljas å exekutiv auktion eller efter föregången lagfart å bankens egen auktion.

IV.

Det ojämförligt mest betydelsefulla af de fall, då användande af auktion i lag påbjudits, är vid försäljning af utmätt egendom, s. k. *utmätningsauktioner*. Såsom sådana böra strängt taget endast anses af exekutiv myndighet förrättade auktioner å egendom, som verkligen blifvit utmätt. Då emellertid i U. L. § 28 stadgas, att vid utsökning af i fast egendom intecknad fordran utan samband med framställande af något anspråk på personlig betalningsskyldighet öfverexekutor skall förordna om egendomens försäljning utan föregående utmätning, och verkan af ett sådant förordnande i nämda § uttryckligen säges vara densamma, som om utmätning hade skett, medför det visserligen icke i praktiskt afseende någon olägenhet att låta begreppet utmätningsauktion omfatta äfven de auktioner, som ega rum efter ett dylikt förordnande, men fasthållas bör, att det rättsfaktum, som här grundar försäljningsrätten, är sjelfva inteckningen, det vill med andra ord säga, att en efter sådant förordnande skeende auktion, materielt sedt, är en pantauktion och icke en utmätningsauktion.

Såsom synonymt med sistnämda begrepp användes ofta ordet *exekutiv auktion*. Då emellertid enligt Konk. L. § 51 äfven fast eller lös egendom, tillhörande ett konkursbo, på begäran af borgenärerna i vissa fall kan försäljas å auktion, förrättad af exekutiv myndighet i den ordning, som om dylik egendom, den der utmätt blifvit, särskildt är stadgadt, samt äfven i viss andra fall (Konk. L. § 54, U. L. § 110, Sjölagen § 5) exekutiv myndighet kan komma att förrätta auktioner, vid hvilka stadgandena i utsökningslagen komma till tillämpning, synes det oss riktigare att anse det för begreppet exekutiv auktion utmärkande ligga deri, att den förrättas af exekutiv

myndighet eller å dess ansvar. Alla sådana auktioner, vid hvilka utsökningslagens bestämmelser äro tillämpliga, böra med rätta benämnas exekutiva auktioner, vare sig de, materielt sedt, äro konkursauktioner, pantauktioner eller egentliga utmätningsauktioner eller de icke kunna till något af dessa slag hänföras.

Då man betraktar den historiska utvecklingen af den svenska rättens grundsatser i fråga om utmätning för fordran, finner man der samma så småningom fortgående utveckling som den, hvilken, enligt hvad vi ofvan sökt påvisa, egt rum beträffande realisation af panträtt. Utmätningen bestod, såsom af sjelfva namnet framgår, i äldsta tider egentligen endast i ett mätande af viss gäldenärens egendom, d. v. s. ett afskiljande deraf till den myckenhet, att det utmätta i värde kunde anses svara mot skulden. Dermed att denna egendom öfverlemnades åt borgenären, var sjelfva exekutionsförfarandet slut. Borgenären fick i stället för penningar annan egendom; ville han icke behålla den, stod det honom naturligen fritt att sälja den, men om han härvid kunde få in det belopp, hvarför den blifvit honom tillvärderad, eller icke, var hans ensak. I våra gamla lagar påträffas ganska knapphändiga stadganden angående utmätning; de förekommande bestämmelserna synas hufvudsakligen vilja inskärpa, att offentlig myndighets biträde dervid måste anlitas. Ännu i rättegångsordinantien (1614) och rättegångsprocessen (1615) är hufvudsakligen fråga om, hvilka myndigheter handhafvandet af exekutionsväsendet skulle tillkomma. Den första författning, som meddelar utförligare bestämmelser i detta ämne, är Kongl. Stadgan öfver alla Exekutioner i gemen d. 10 Juli 1669[1], men ännu enligt densamma bibehöll utmätningen sin gamla karaktär af en datio in solutum, och om någon försäljning af det utmätta såsom ett led i förfarandet var ännu icke fråga. Försäljningen fick borgenären fortfarande på egen risk ombesörja; vissa stadganden i författningen ådagalägga dock lagstiftarens omsorg att förebygga de härmed förbundna olägenheterna. Så stadgas i § 6, att »ej bör något tvingas någrom på för högre pris, än som det må kunna försäljas», och i § 7, att, »om någondera parten tycker öfvermätit vara, den har

---

1 Schmedeman s. 593 ff.

vitsord söka värdering ånyo, men öfver tredje värdering må ingen söka».

Att man kände de olägenheter, som voro förenade med den gamla grundsatsen, derom hafva vi flerfaldiga vittnesbörd från den tid, då den nya principen om rätt för borgenären att erhålla betalning i penningar först bröt sig fram. En tydlig obenägenhet mot värderingar framträder sålunda, frånsedt de redan anförda expressiva ordalagen i exekutionsstadgan att »tvingas på» egendom, i Kongl. Br. d. 15 Okt. 1684[1], som dels stadgar, att den, som är skyldig att betala något i penningar, skall allvarligen och under edspligt tillhållas med kontanta penningar eller lösören att rätt göra, dels förbjuder värderingsmännen att »högre taxera någon egendom uti löst eller fast kreditoren till last, än den vid samma tid föryttras kan, och värderingsmännen sjelfva, i fall ingen annan köpman vore, samma egendom derför behålla vilja»[2]. I sist anförda bestämmelse hade man nog en stark garanti mot, att det utmätta, borgenären till skada, skulle värderas allt för högt; snarare var att befara, att värderingsmännen skulle sätta synnerligen låga värden, om de riskerade att derför nödgas mottaga de utmätta föremålen. Detta framgår i viss mån af författningen sjelf, då der omedelbart efter nämda stadgande heter »och skulle någon skada derigenom tima, så är bättre, att den lider, som androm bör med reda penningar rätt göra, än den, som på god tro sitt utlänt eller för hvarjehanda andra orsaker genom domaren sitt återvunnit». I dessa bestämmelser om, att varans försäljningspris skulle vara det allena afgörande för värderingen, röjer sig en sträfvan hos lagstiftaren att så vidt

---

[1] Schmedeman s. 873.

[2] Liknande bestämmelser i fråga om fast egendom förekommo i redaktionsförslag till 1734 års lag. I ett af Lundius författadt (på riksarkivet förvaradt) förslag till jordabalk förekommer i kap. 9, som handlar »Om laga mätning och utsön» ett stadgande i § 3, att värderingsmännen borde aflägga ed att så värdera, som de sjelfva ville bade köpa och sälja sådan egendom efter dess lägenhet och nytta, *utan att vara pligtige den att behålla*, och i 1714 års förslag till exekutionsstadga kap. 7 § 1 föreskrifves, att de skola gå ed, att de skola så värdera, som den då pröfvas värd vara och de sjelfva den lösa vilja, *om dem så anstode*. Jfr. det i U. B. 6: 2 föreskrifna edsformuläret.

möjligt förebygga, att borgenären skulle blifva lidande, derigenom att han nödgades sälja det honom tillvärderade för lägre pris än värderingssumman. Denna möjlighet kvarstod dock alltid, så länge icke sjelfva försäljningen inrycktes till ett led i förfarandet, något, som icke lät sig göra, förr än man fått kännedom om ett försäljningssätt, som i någon mån i sig innebar en garanti för erhållande af ett skäligt pris å de föremål, som skulle säljas. Denna egenskap tillkommer just auktionen. I ingressen till Auktionskammarordningen för Stockholm d. 27 Febr. 1674[1] framhålles ock bland andra fördelar af att använda auktioner, att man derigenom skulle vinna, »att en motvillig skuldenär icke må tredskas med betalning, viljandes — — gifva, då exekution öfver honom gå skall, i stället för reda penningar åtskillige varor, som kreditor ringa kan vara betjent med och måste taga stor skada uppå». Och samma skäl anföra de öfriga städerna till stöd för sin anhållan att få bruka auktioner. I Städernas besvär vid riksdagen 1680 § 10 heter det nämligen: »Det händer ofta, att en tredsk debitor vägrar honom, till hvilken han skyldig är, med reda penningar betala, hvilket han eljes nogsamt åstadkomma kan, utan tillbjuder med bast och blaggarn[2], som man säga plägar, honom efter mätismannaord att betala; men när kreditor med sådana varor ej kan vara betjent, utan, der han reda penningar hafva vill, nödgas för halfva värdet, emot det honom tillvärderadt är, försälja: alltså begära städerna, att den Auktionskammarordning, som här i Stockholm inrättad är, må ock blifva hos dem introducerad, och denna art af säljande till den mestbjudande auktoriseras; kunnandes ändå magistraterna i städerna hvars och ens lägenhet anse, att en alltför hastigt ej må öfverilas».

Till följd af bestämmelserna i auktionskammarordningen och Kongl. Res. på städernas besvär d. 3 Dec. 1680 § 10[3] synes man allmänt hafva börjat betjena sig af auktioner i samband med exekution i lös egendom, dock endast å de orter,

---

[1] Lagerström s. 3.

[2] Samma uttryck förekommer i Öfverståthållarens berättelse för år 1663, införd i Handlingar rörande Skandinaviens historia XXXI s. 32 (1850).

[3] Lagerström s. 8.

der särskilda auktionsverk funnos[1]. Ett mera direkt stöd i lag fick detta förfaringssätt genom Kongl. Res. d. 28 Jan. 1685 punkt 3[2], der det bland annat heter: »Hvad värderingar på lösören vidkommer, så gillar Kongl. Maj:t det bruket här i staden med auktionskammaren, att såsom hvarjehanda lösören på sådant sätt snarast kunna göras till penningar, och auktionskammaren till den ända är inrättad, så låter Kongl. Maj:t ock dervid förblifva, så här i Stockholm som annorstädes, der någon auktionskammare är inrättad, eller härefter uti de andra städerna, så snart auktionskamrar blifva inrättade, hvart ock de angelägnaste lösören från landet föras kunna».

Huru föga man insåg, att man genom detta stadgande fullkomligt bröt med det bestående systemet för exekution och proklamerade, visserligen blott i afseende å utmätning af lös egendom, den moderna principen om ovilkorlig rätt för borge-

---

[1] Att dock lagligheten af denna praxis ifrågasattes och att man stundom gjorde till ett vilkor för rätten att skrida till auktion, att gäldenären var »tredsk», framgår af Kongl. Brefven (i särskildt mål) d. 16 Dec. 1681 och d. 8 Mars 1683. (Dessa förvaras på riksarkivet i en bundt handlingar med titeln »Handlingar ang. förbättrande af exekutionsverket 1669 — Lagkommissionen»). Kongl. Maj:t förklarar sig här finna de skäl, som öfverståthållaren anfört till stöd för, att en gäldenärs varor icke borde auktioneras, utan tillvärderas borgenären, »vara i Sveriges lag så väl grundade, att Vi intet kunna i detta mål låta någon auktionsrätt desamma prevalera, helst emedan den mot ovillige och obillige debitorer bättre och med större skäl kan brukas och pastas», än mot dem, som bjuda till betalning efter laga värdering och som dessutom, såsom i förevarande fall var händelsen, egde fordringar hos kronan och till följd af svarigheten att utfå dem råkat i slik belägenhet.

[2] Schmedeman s. 885 ff. — Denna författning utgjorde resolution på ett memorial af öfverståthållaren, dateradt d. 6 Nov. 1684, hvilket i sin ordning antagligen var föranledt af Kongl. Br. till öfverståthållaren d. 14 Apr. 1683, att han borde låta öfverse och förbättra exekutionsstadgan. I punkt 2 bland de i nämda memorial (hvilket liksom Kongl. Br. 1683 återfinnes på riksarkivet bland de i föregående not omnämda handlingarna) förekommande förfrågningarna heter det: »Emedan som Eders Kongl. Maj:t också talar om värderingar på lösören, om man icke i sådant fall kan betjena sig af auktionskammaren *härefter äfven som förr*, särdeles här i staden, ty det synes vara ett godt expedient att snart göra allehanda lösören i penningar, *det ock endaste intentionen var med auktionskammarens inrättande*».

nären att erhålla betalning i penningar, framgår af författningen sjelf, då den betecknar auktionen endast som ett sätt för värderingen[1]. Besinnar man, att i en kort förut utkommen författning (Kongl. Br. d. 15 Okt. 1684) det stäldes i utsigt, att värderingsmännen sjelfva under vissa förutsättningar kunde nödgas mottaga det värderade, och att detta stadgande, om det varit möjligt att genomföra, skulle hafva ledt till samma resultat som auktionen, nämligen att borgenären alltid kunde fordra betalning i penningar, finner man häri förklaringen till den märkliga sammanblandning af begreppen värdering och auktion[2], som i författningen möter oss.

Det nya »sätt för värderingen», som man ansåg auktionen utgöra, vågade man emellertid icke helt och hållet låta ersätta det sedan gammalt brukliga. 1685 års författning är derutinnan tydlig, att den medgifver auktion endast vid exekution i lös egendom och endast under förutsättning, att den eger rum i stad å en särskildt derför inrättad auktionskammare. Och att dylika inrättningar vid denna tid icke tillätos i de mindre städerna, framgår såväl af den ofvan nämda Kongl. Res d. 10 Dec. 1680 § 10 som af Kongl. Br. d. 8 Dec. 1694[3], der Kongl. Maj:t förklarar sig »vid utmätande af privata skuldfordringar»

---

[1] I detta syfte plägade man äfven i andra än till exekutionsförfarandet hänförliga fall betjena sig af auktioner, se Adliga previlegierna d. 16 Okt. 1723 § 25 (Modée I s. 477), den ofvan omnämnda Kongl. Förordn. om skatteköp d. 19 Sept. 1723 m. fl. författningar.

[2] Det kan förtjena påpekas, att denna sammanblandning af två juridiskt fullkomligt skilda begrepp (värdering och auktion), hvilka endast hafva det gemensamt, att de faktiskt kunna fullgöra samma funktion (att bestämma värdet å ett föremål), icke är något för vår äldre rätt allenastående. Äldre romanistiska författare söka förklara den enligt fleres mening i Gemeines Recht rådande grundsatsen, att ett aftal om att mot ersättning underlåta att vid en auktion deltaga i bjudandet å ett föremal skulle vara ett pactum turpe och således icke medföra bindande verkan, med den djerfva hypotesen, att allmänheten genom auktionskungörelsen uppfordrats att såsom »arbitratores» uppskatta värdet å de utbjudna föremålen; genom att förbinda sig att icke deltaga i täflingen skulle man handla i strid mot de en arbitrator åliggande skyldigheterna. Orimligheten af denna förklaring framhålles af Spangenberg i Zeitschrift für Civilrecht und Prozess, hrsg. von Linde, Marezoll u. a., V s. 147 ff.

[3] Schmedeman s. 1394.

icke kunna tillåta auktionskammare i de små städerna, »der borgerskapet till antalet och förmögenheten så ringa finnes, att varorna, om de äro antingen för många eller ock något dyrbara, hos dem intet afsättas och föryttras kunde»[1].

I denna författning erkänner dock Kongl. Maj:t, att han vid utpantningar för kronans räntor äfven i de mindre städerna låtit anställa auktioner, hvilket likväl »alltid skett med särdeles förbehåll och reservation». Att kronan tillerkände sig en dylik företrädesrätt framför enskilde, kan i viss mån förklaras deraf, att det måste hafva varit förenadt med oerhörda olägenheter för kronan att i stället för räntor och utskylder få en mängd egendom af olika slag, som kunde vara ganska svår att afsätta[2]. I Kongl. Förordn. om utlagor d. 18 Aug. 1668 § 4 och Häradsfogdeinstruktionen d. 9 Okt. 1688 § 2 talas ock om försäljning af för kronoutskylder och saköreu på landet utpantade föremål. Försäljningen måste dock här föregås af uppbuds- och värderingsförfarande[3]; uttryckligen var stadgadt, att, der försäljningssumman öfverskjuter skulden, öfverskottet skulle tillställas egaren. Deremot saknas bestämmelse om, att försäljningen skulle ske å auktion[4], något som kan förklaras,

---

[1] Samma obenägenhet mot auktioners användande i småstäderna framträder ock hos Lagkommissionen, se dess protokoll d. 12 Nov. 1689.

[2] Jfr. Rabenius pag. 2. Att auktioner först kommo i bruk vid indrifvande af staten tillkommande fordringar och att enskilda borgenärer först senare kommo i åtnjutande af förmånen att få på sin gäldenärs risk låta försälja utmätt egendom, är ett förhållande, hvartill vi finna motsvarighet äfven i den romerska rätten. De exekutiva auktioner, som man hos romarna först finner omtalade, egde rum för indrifvande af skatter; se ofvan sid. 3.

[3] Detta skilde sig dock derigenom från det för pant i allmänhet gällande, att endast ett uppbud här var erforderligt och lösningstiden endast utgjorde fjorton dagar efter värderingen. Jfr. Abrahamsson a. a. s. 149 och 563, och Kongl. Res. pa Allmogens Besvär d. 11 Nov. 1686 § 41.

[4] Detta synes icke hafva varit erforderligt, att döma af ett bland justitiedeputationens akter vid riksdagen 1731 under nr. 34 förekommande, af trenne landshöfdingar till riksens ständer d. 26 Mars sistnämda år ingifvet memorial, hvari framhålles, att stadgandena i uppbördsförordningen och häradsfogdeinstruktionen, att utpantad egendom skall stå oförsåld till nästa ting, medföra stor olägenhet för kronan i synnerhet i de höfdingedömen, der endast två ting årligen hållas. Till undvikande häraf hemställes om

om man antager, att en försäljning till lägre pris än värderingssumman skedde å borgenärens (här statens) egen risk.

Sådan var den svenska lagstiftningens ståndpunkt i fråga om användande af auktioner vid exekution i lös egendom, då 1734 års lag utfärdades. Genom dess bestämmelser fick auktionen i dessa fall en högst väsentligt utvidgad användning, i det de nu tillätos utan hänsyn till, om någon auktionskammare fans eller icke, på landet likaväl som i stad. I U. B. 5: 3[1]

föreskrift, att dylik egendom efter förrättad värdering i vederbörandes närvaro, samt sedan fjorton dagar till inlösande blifvit förelagda, efter offentligen skedd publikation i häradet kunde blifva till den mestbjudande förauktionerad. Ifrågavarande hemställan synes icke hafva föranledt till någon åtgärd.

[1] Det erbjuder åtskilligt af intresse att gifva akt på förarbetena till detta lagrum, då af dem framgår, att man ursprungligen ingalunda hade för afsigt att vid exekution i lös egendom tillåta auktion i den utsträckning, som sedan blef fallet.

Så vidt vi hafva oss bekant, finnas fyra fullständiga redaktionsförslag till utsökningsbalken af 1734 års lag ännu i behåll. Samtliga dessa förvaras å riksarkivet, det med nr. 1 betecknade utgörande ett band för sig, de tre öfriga tillika med åtskilliga förslag till andra balkar för närvarande inbundna i en volum med ryggtiteln »Redaktionsförslag till 1734 års lag. 7». Förslaget nr. 1, som tydligen endast är en (delvis inkorrekt) afskrift, är bland dessa det äldsta och bär titeln »Den Kongl. Lagkommissionens utkast och projekt till en ny exekutionsstadga». Det lemnades, enligt hvad af en i dess början befintlig anteckning framgår, af de till justitiens administrerande förordnade råden (Arvid Horn, G. Cronhjelm och N. Tessin) d. 16 Dec. 1714 för afgifvande af påminnelser till generalen och guvernören baron Mörner. Ett, så vidt vi vid en flyktig granskning kunnat finna, härmed i allt väsentligt öfverensstämmande exemplar af detta förslag, finnes i Upsala universitetsbiblioteks handskriftssamling signeradt »B 101 f». Förslaget i fråga synes vara resultatet af den granskning, som ett af assessoren Enander uppsatt och till Lundius i och för granskning öfversändt förslag till exekutionsstadga undergick i lagkommissionen d. 18 Okt. — d. 10 Dec. 1714 (se Posse, Svenska lagstiftningens historia, Stockholm 1850, bilagor s. 18 ff.), ehuru åtskilliga af kommissionen beslutade redaktionsförändringar icke äro deri iakttagna. Rubriken *exekutionsstadga* utbyttes mot den, enligt hvad lagkommissionens protokoll d. 29 Nov. 1714 upplyser, från Lundius sig förskrifvande benämningen *utsökningsbalk*. När de tre öfriga redaktionsförslagen tillkommit, framgår icke af någon å dem befintlig anteckning; genom sitt innehåll förråda de dock, att de äro yngre än det med nr. 1 betecknade.

Bestämmelserna om utmätning (1734 års lag U. B. kap. 5) återfinnas i 1714 års redaktionsförslag i sjette kapitlet, som har till öfverskrift

heter det nämligen: »Der lösören i mät gå, skola de värderas, som de kunna säljas före. Nöjes ej gäldenär med det värde, eller vill borgenär godset ej derföre behålla; gånge det till salu under offentligt utrop. Huru med lös pant förfaras skall, sägs i 10 kap. 2 § Handelsbalken». Detta stadgande förutsätter visserligen fortfarande som det principala förfaringssättet en datio in solutum, bestående deri, att det utmätta godset efter värdering öfvergår i borgenärens ego. Men då såväl gäldenären, om han ansåg värderingen för låg och ej ville tillåta borgenären att eventuelt mot utgifvande af skilnaden mellan värderingssumman ock fordringen bekomma eganderätten till det utmätta, som borgenären, då han fann värderingen för hög, så att han ej ville taga egendomen som god betalning för mot-

---

»I hvilken ordning utmätning ske bör, och om de steg dervid iakttagas skola, så ock huru skuld mot skuld må uppgå». Af dess stadganden äro för nu förevarande fråga §§ 1, 3 och 4 af intresse; de äro af följande lydelse:

§ 1. All skuld, som i reda penningar utlänt och förskrifven är, bör ock i samma mynt redbart betalas eller, der ej penningar finnas, med gods och egendom, som genast till penningar vändas kunna.

§ 3. Är det lösören, som för gäld utmätas, då mage de *i Stockholm och andra städer, der* offentliga upprop eller så kallade *auktionskamrar inrättade äro*, genast dit föras och till mestbjudande föryttras.

§ 4. *Å landet eller i andra städer*, der allmänna upprop till salu ej finnas, skola de utmätta lösören under gode och förfarne mäns värdering ställas; vill *den, som fordrar*, dem ej efter det värde antaga, då må genom öppet anslag och aflösning (»aflysning» i det på Upsala bibliotek befintliga exemplaret), så i staden som nästa socknar, viss dag och ort af Konungens Befallningshafvande förordnas, der dessa lösören till mestbjudande genom utrop må försäljas.

I det med nr. 2 betecknade förslaget finnas två olika redaktioner af det sjette kapitlet. I den ena af dessa, som är skrifven med samma stil som förslaget i öfrigt, men sedermera öfverstruken, har *§ 4* följande lydelse: Lösören, som för gäld utmätas, ehvad de äro pantsatta eller ej, skola först af gode män värderas; är *den gäldbundne* med det åsatta värde ej nöjd, nämne då Konungens Befallningshafvande genom anslag och lysning, så i staden som nästa socken, viss dag och ort, der dessa lösören till mestbjudande genom utrop skola försäljas. I den andra redaktionen af detta förslag förete bestämmelserna om auktion å utmätt lös egendom endast en i sak betydelselös afvikelse från U. B. 5: 3, och i de med nr. 3 och 4 betecknade redaktionsförslagen äro §§ 3 och 4 i femte kapitlet ordagrannt likalydande med samma lagrum i 1734 års lag.

svarande belopp af sin fordran, voro berättigade att yrka på egendomens försäljning genom offentligt utrop, kunde auktion å utmätta lösören i hvarje fall komma till stånd[1].

Jämför man bestämmelserna i U. B. 5: 3 och H. B. 10: 2, faller det genast i ögonen, att enligt förstnämda lagrum äfven borgenären kunde påyrka auktion, under det att enligt det senare gäldenären ensam hade rätt att afgöra, om borgenären skulle behålla panten eller den skulle försäljas på offentlig auktion[2]. Grunden till denna olikhet kan, enligt hvad vi ofvan sökt visa, icke ligga i den omständigheten, att en panthafvare

---

[1] Huruvida den part, som var missnöjd med värderingen, var berättigad att i stället för att påyrka det utmättas försäljning å auktion söka ny värdering, kan vara föremål för olika meningar. Schrevelius (Lärobok i civilprocess s. 421) anser, att han ej var berättigad härtill, då värderingen bäst korrigeras genom godsets försäljning på auktion, hvaraf det nog visar sig, om värderingen varit för hög eller för låg. Samma åsigt hyllas af Nehrman, som (i föreläsningar öfver Utsökningsbalken 5: 3, Upsala universitetsbiblioteks handskriftssamling »B nr. 186 f.») yttrar: »I löst kan jag intet besvära mig öfver värderingen och begära annan, ända till jag haft tre, såsom i fast, 6: 4 h.t., utan är jag missnöjd, kan jag få auktion». Å andra sidan stadgas i Kongl Br. till Bergskollegium d. 10 Dec. 1745 (Kongl. Stadgar, Förordningar etc. ang. bergverken och bruken, II s. 344), att vid utmätning af lösören allmogen bör underrättas, »att de hafva frihet, om de med värderingen äro missnöjde, såväl att söka ny värdering efter lag som ock att fordra det utmätta till att på auktion till den mestbjudande försäljas». Oaktadt denna författning synes utgå från, att en sådan valrätt i allmänhet förelåg för den med värderingen missnöjde, torde det vara rättast att anse den som ett endast för bergsmän gällande undantagsstadgande i förhållande till 1734 års lags grundsatser, sådana de vid en riktig tolkning af U. B. 5: 3, jämförd med 6: 4, framstå.

[2] 1734 års lag företer härutinnan en märklig öfverensstämmelse med det dansk-norska rättssystemet vid tiden för utfärdandet af de i dessa länder gällande lagböckerna. Ej heller enligt dessa var en panthafvare berättigad att mot gäldenärens vilja skrida till auktion å panten, se ofvan sid. 58 not 2. Deremot medgafs i det kapitel, som har till öfverskrift »Om Bøder og Dommis Exsecution, Nam, Indførsel og deslige» (Danske Lov 1. 24. 32, Norske Lov 1. 22. 34), en borgenär, för hvars fordran lös egendom blifvit utmätt, rätt att söka ny värdering af den utmätta egendomen af andra värderingsmän, dubbelt så många som vid den första, och att, om han ej kunde eller ville nöjas med någon af de skedda värderingarna, »paa Skyldenerens Skade og Fordeel ved offentlig Auction sælge det udvurderede Gods». Jfr. Gram, a. a. I s. 156 ff.

skulle vara betagen rättigheten att med förbigående af panten ur annan gäldenärens egendom utsöka sin fordran. Icke redan i sjelfva mottagandet af pant till säkerhet för en fordran, utan först deri, att panthafvaren betjenade sig af det i H. B. 10: 2 stadgade förfarandet, inlade man en viljeyttring af honom att eventuelt för värderingssumman bekomma eganderätten till den pant, han sjelf betingat sig. Någon skyldighet att såsom godtgörelse för sin fordran mottaga egendom, hvaraf han kanske icke kunde göra något bruk och som icke af honom blifvit anvisad såsom ett lämpligt objekt för utmätning, ansåg man sig deremot numera icke kunna ålägga en borgenär, som anlitade exekutiv myndighet för utbekommande af sin fordran.

Efter 1734 års lag har grundsatsen om användande af auktioner vid exekution i lös egendom icke i lagstiftningen undergått någon förändring förr än genom vår nu gällande utsökningslag. Praxis hade dock redan tidigt utvecklat sig i den riktningen, att auktion å utmätta lösören alltid[1] anstäldes och att man ej, såsom ordalagen i U. B. 5: 3 kunde gifva anledning till, fordrade något bevis om, att gäldenären icke åtnöjdes med värderingen eller att borgenären ej ville godset derför behålla. Någon genomgripande förändring var det således icke, som den svenska rätten i detta afseende undergick genom utsökningslagens bestämmelser i ämnet, för hvilkas innehåll vi emellertid vilja uppskjuta att redogöra, till dess vi lemnat en öfversigt af utvecklingen af motsvarande grundsatser beträffande exekution i fast egendom. Härtill hafva vi en anledning äfven deri, att utsökningslagen i fråga om användande af auktion ej gör någon skilnad mellan lös och fast egendom, hvadan dess bestämmelser i ämnet lämpligen böra i ett sammanhang behandlas.

Det är ett rättshistoriskt faktum, som icke kan bestridas, att nya grundsatser i allmänhet lättare bryta sig fram och förr vinna erkännande i lagstiftningen angående lös egendom än i den beträffande fastigheter. Denna erfarenhet jäfvas ej heller på det område af rätten, med hvilket vi här sysselsätta oss. Vi hafva i det föregående påpekat, att det var under Karl XI:s

[1] Se Dellden, a. a. pag. 33, Schrevelius, Lärobok i civilprocess s. 422.

tid, som exekutiva auktioner å lös egendom först kommo i bruk och legaliserades genom åtskilliga författningar (1674, 1680 och 1685). Den nya principen kom deremot icke till användning vid exekution i fast egendom, utan derför gälde fortfarande den gamla grundsatsen, enligt hvilken borgenären skulle blifva godtgjord för sin fordran, derigenom att han blef egare till det utmätta. Efter utmätningen hade han att uppbjuda och låta värdera fastigheten; gäldenären och hans bördemän hade viss tid på sig att lösa densamma, räknad från tredje uppbudet. Sedan denna tid gått till ända, var fastigheten definitivt borgenärens; ville han icke behålla den, var han naturligen berättigad att sälja den likaväl som annan sin egendom, men detta skedde då på hans egen risk, så att om lägre pris än värderingssumman erhölls, förlusten drabbade honom och ej gäldenären. Hvarken 1669 års exekutionsstadga eller någon annan af alla de rörande exekutionsväsendet vid denna tid utfärdade författningarna gjorde härutinnan någon ändring.

Redan tidigt synes det emellertid hafva blifvit vanligt, att borgenären icke behöll den honom tillvärderade fastigheten, utan sålde densamma och dervid för att erhålla så hög köpeskilling som möjligt betjenade sig af auktion. Om han nu för att så snart som möjligt komma till betalning i penningar föryttrade fastigheten, redan innan lösningstiden gått till ända, är det tydligt, att han icke derigenom kunde betaga gäldenären och öfriga att lösa fastigheten berättigade denna deras rätt. Då försäljningen icke ingick som ett led i förfarandet, utan skedde på borgenärens egen risk och för hans räkning, kom det icke gäldenären och dennes bördemän vid, om dervid erhållits mera än den summa, hvartill fastigheten blifvit lagligen värderad; mot utgifvande endast af detta belopp voro de berättigade att komma i besittning af densamma. Att i ett sådant fall behöfva afstå från fastigheten för lägre pris, än annan derför bjudit, stod tydligen i strid med borgenärens intresse, och äfven för köparen kunde utöfvandet af lösningsrätten medföra olägenhet, i synnerhet om han till borgenären redan guldit den dem emellan betingade köpeskillingen. Då en försäljning före utgången af laga ståndstiden kunde gifva anledning till sådana kollisioner mellan olika intressen, är det icke underligt,

att den af lagstiftaren skulle betraktas med oblida ögon. Derom föreligga ock vittnesbörd från denna tid. Af särskildt intresse för förevarande fråga är Kongl. Br. till Öfverståthållaren d. 29 Maj 1687[1] med svar å dennes förfrågan, huruvida äfven vid auktioneringar å fast egendom till kronans afbetalning »uppbud på rådstugan och laga stånd skall föregå» eller om det icke är nog med notifikation till vederbörande och allmänt kungörande af auktionen, samt om sålunda försåld egendom kunde blifva föremål för bördsrätt. Författningen föreskrifver, att »alltid laga stånd, upp- och hembud förut måste ske uppå rådstugan och med inbördandet förfaras efter det 1 kap. J. B. St. L., på det köparen för hvarjehanda klander och inspråk må således göras säker». Deraf framgår, att icke ens kronan, som dock vid exekution i lös egendom tillät sig att använda auktion i större utsträckning än enskilda, tillerkändes någon befogenhet att förauktionera egendom, innan den var lagstånden, och att den försäljning, som derefter egde rum, icke behöfde anses som någon på gäldenärens risk skeende auktion[2].

I motiveringen till sitt förslag till allmän civillag yttrar Lagkomitén[3], att man redan i sjuttonde seklet till undvikande af de olägenheter, som voro förenade med det gamla förfarandet med pantsatt och utmätt egendom, allmänt vedertagit sättet att genom offentligt utrop dem föryttra. Hvad det förra fallet beträffar, hafva vi redan i det föregående betonat, att, frånsedt de för banken gällande undantagsbestämmelserna, en borgenär, som hade panträtt i fast egendom, icke enligt lag hade någon rätt att få denna såld genom offentligt utrop; men möjligt är förvisso, att han till följd af särskildt förbehåll[4] kunde göra

[1] Schmedeman s. 1125.

[2] Jfr. Kammarkollegii bref (i särskildt mål) d. 23 Febr. och d. 20 Maj 1720, af hvilka synes framgå, att det jämväl vid auktioner å på landet belägna fastigheter ansågs i allmänhet erforderligt, att uppbud egt rum och laga stånd inträdt före auktionen.

[3] Förslag till allmän civillag. Stockholm 1826, motiven sid. 96.

[4] Äfven bankens rätt att sälja förpantad egendom å offentlig auktion grundade sig ursprungligen på förbehåll i aftalet, såsom de i Riksens ständers beslut ang. banken d. 22 Sept. 1688 (Stiernman, Riksdagars och mötens beslut II s. 1620) intagna formulären till förskrifningar tydligen utvisa. »Der ock så hända kunde — — — att bemälte kapital och dess in-

anspråk på en dylik befogenhet och att sådana förbehåll i sjelfva verket plägade förekomma. Att man äfven vid utmätning af fast egendom skulle tillåtit sig att utan gäldenärens samtycke på hans risk å offentlig auktion försälja hans fasta egendom i stället för att iakttaga det i lag och författningar påbjudna förfarandet, kan deremot näppeligen antagas. Om, såsom Lagkomitén påstår, auktioner redan vid denna tid hade användning äfven vid exekution i fast egendom, torde detta hafva berott på gäldenärens och borgenärens öfverenskommelse eller ock varit auktioner, anstälda af borgenären efter laga ståndstidens slut å den honom dåmera tillhöriga egendomen och således inga verkliga tvångsauktioner. En motsatt uppfattning synes oss afgjordt stå i strid både med det ofvan anförda Kongl. Br. d. 29 Maj 1687 och med Kongl. Br. d. 28 Jan. 1685[1], som, oaktadt den ordar om exekution både i fast och lös egendom, endast »hvad värderingar på lösören vidkommer» gillar bruket med auktioner[2]. I samma riktning pekar Kongl.

---

tresse icke — — betaldt — — blefve, då gifver jag härmed banken — — fullkomlig magt och tillstånd ofvanbemälte — — gods under lika vilkor till en annan att uppdraga och förpanta eller med dem såsom sin lagligen förståndna pant strax att förfara och utan vidare process genom auktion dem till mitt bästa att försälja» o. s. v.

[1] Schmedeman s. 885.

[2] Af ingressen till Öfverståthållarens ofvan (sid. 76 not 2) omnämda memorial framgår ock tydligen, att exekutiva auktioner endast förekommo å lös egendom. Der heter det nämligen: Förutan detta, hvad värderingar på lösöre här i staden anbelangar, och i exekutionsstadgan varder förmäldt om, så kan jag ej underlåta i underdånighet att påminna, hurusom här i staden en auktionskammare förlängst är inrättad, hvarest alla *lösören* den mestbjudande strax försålde varda och således i penningar göras, men *fast egendom har man alltid värderat efter lag*, som ock skäligt är, när den ändtligen skall gå i betalning, att den värderas så högt, som den fordrande kan derifrån komma utan skada.

Ett fall, i hvilket grundsatsen om tillvärdering af egendom kunde leda till särskildt stor olägenhet för borgenären, var, då en fastighet, som i värde betydligt öfversteg gälden, måste tillvärderas honom och han hade svårt att komma ut med att till gäldenären betala skilnaden mellan värderingssumman och sin fordrans belopp. Enligt uppgift i ett »Register eller förteckning på alla Kongl. Bref, Stadgar etc. angående exekutionen» (förvaradt på riksarkivet bland de sid. 76 not 1 omnämda handlingar) skulle för sådant fall till följd af ett »extractum protocolli» d. 9 Sept. 1684

Res. på Städernas besvär d. 16 Okt, 1723 § 35[1], der det omedelbart efter tillåtelsen att i städerna inrätta auktionsverk »till hus och gårdars samt lösörens försäljande» tillägges: »igenom hvilka jämväl alla de *varor*, som varda utexekverade, kunna på bästa sättet föryttras och i penningar vändas». Oaktadt auktionsverken således voro inrättade för försäljning af såväl fast som lös egendom, talas ju i fråga om hvad som är utexekveradt endast om varor, hvilket ord tydligen icke kan afse annat än lös egendom[2].

Oss synes det af ofvan anförda skäl alldeles otvifvelaktigt, att vid tiden före 1734 års lag verkliga exekutiva auktioner å fast egendom med nyss nämda undantag voro i svensk rätt okända. Och ej heller i nämda lag förekommer en antydan om sådana[3]. Den gamla grundsatsen om borgenärens förnöjande ur sjelfva fastigheten eller dess afkastning, men icke ur dess försäljningsvärde kvarstod här ännu i sin renhet. Enligt U. B. 5: 5 skulle nämligen utmätning i fast egendom tillgå på det sätt, att

---

hafva gält den grundsatsen, att »en kreditor på erhållen dom är icke skyldig att i betalning mottaga ett hus, som står öfver dess fordran, utan bör med andra reda medel betalas, eller i vidrigt fall huset auktioneras». I rådsprotokollen för nämda dag hafva vi emellertid icke lyckats påträffa något härom.

[1] Modée I s. 459.

[2] Vid exekution i bergsmanshemman för fordringar, grundande sig på lemnadt förlag till bergshandteringen, voro dock redan före 1734 års lag auktioner tillåtna. I Kongl. Res. på allmogens Besvär d. 28 Juni 1731 § 56 (Modée II s. 888) stadgas nämligen, att bördemännen ej hade rätt att lösa till sig dylik egendom efter värderingssumman, utan att om de ej kunde komma öfverens med förläggaren om lösesumman (jfr. Kongl. Förordn. d. 4 Juli 1739, Modée II s. 1577), egendomen borde förauktioneras till den mestbjudande inom bergsmansstandet. Att de vanliga grundsatserna angående sättet för att förhjelpa borgenären till sin betalning här ej gjorde till fyllest, beror derpå, att bergsmanshemman ej fingo besittas af andra än bergsmän och att det följaktligen var omöjligt att tillvärdera fastigheten åt förläggaren, som i regel tillhörde en annan samhällsklass, jfr. Kongl. Res. d. 18 Maj 1689 § 9 (Schmedeman s. 1240) och Kongl. Br. d. 10 Dec. 1745 (Kongl. Stadgar etc. ang. Bergverken och Bruken II s. 344).

[3] J. B. 5: 7, som för visst fall stadgar, att bördesskillingen skulle utgöra »hvad borgenären eller annan köpare derför gifva vill», kan nämligen, såsom vi nedan skola visa, icke anses hafva afseende på exekutiv auktion.

borgenären sattes i besittning af — erhöll införsel i — den utmätta egendomen, på det att han i dess behållna afkastning måtte hafva en ersättning, svarande mot 6 % å den fordran i hufvudstol och räntor, hvarför utmätning skett. Mot tredje man var en sådan borgenär i viss mån tryggad genom den förmånsrätt, som införseln enligt H. B. 17: 13 då medförde. Den definitiva realisationen af borgenärens rätt skedde derefter genom lagfarande med den utmätta egendomen i samma ordning, som i J. B. 9: 3 var stadgad för fast pant. Löste icke egaren eller hans bördemän, eller i stad viderboende eller nabo, inom den föreskrifna tiden från tredje uppbudet, var borgenärens eganderätt till den utmätta fastigheten ovilkorlig. Detta förklarar, huru bland de sätt, på hvilka eganderätten till en fastighet, som sedan blifver föremål för klander, kan hafva öfvergått på annan man, i J. B. 11: 4 kan nämnas äfven laga mätning för gäld[1].

Då, såsom vi ofvan sett, i 1734 års lag icke förekommer någon bestämmelse om exekutiva auktioner å fast egendom och

[1] 1 Lagkomiténs förslag till civillag, motiven sid. 88, omnämnes, att Lundius i ett af honom redigeradt förslag till Jordabalk bland laga fång upptagit jämväl utmätning. Det oriktiga häri anser komitén sig ådagalägga genom ett angifvande af utmätningens karaktär enligt moderna rättsgrundsatser.

I gällande lag uppräknas som bekant i J. B. 1: 1 bland laga fång »pant, om den lagligen pantsatt och förstånden är.» Då nu fullkomligt samma grundsatser som angående pantsatt egendom gälde om det förfarande, hvilket borde iakttagas af den, som ville befria sig från lösningsanspråk på en utmätt fastighet (U. B. 5: 5 sista punkten), synes det oss antagligt, att orsaken, hvarför icke i enlighet med Lundii förslag utmätning kom att uppräknas jämte öfriga laga fång, oaktadt den som nämdt i J. B. 11: 4 ställes vid sidan af dem, ingalunda är att söka deri, att ett dylikt betraktelsesätt enligt då gällande rättsgrundsatser skulle varit oriktigt, utan fastmera i den omständigheten, att densamma kunde anses inbegripen i fånget pant. Detta förefaller sannolikt äfven i betraktande deraf, att enligt då bruklig terminologi uttrycken pant och utpanta användes äfven om utmätt egendom. Härmed må nu hafva varit huru som helst, säkert är, att man icke vederlägger Lundii uppfattning af utmätningen såsom ett laga fång genom att i likhet med Lagkomitén påvisa, att med utmätningens karaktär enligt nu gällande rätt en dylik förklaring är oförenlig, något, som ingen människa bestridt och allra minst Lundius, för hvilken detta moderna utmätningsbegrepp antagligen icke var kändt.

sådana ej heller genom någon allmän författning voro medgifna, måste det onekligen väcka förvåning, att i en Kongl. Förordn., som utkom d. 17 Febr. 1748[1] under rubriken »angående gäldbunden fast egendom, som genom offentligt utrop försäljes», finna ganska detaljerade bestämmelser angående förfarandet härvid, utan att med ett ord antydes, att härigenom skulle hafva införts en genomgripande förändring i det svenska exekutionsväsendet. Man kunde vid sådant förhållande vara böjd att tro, att författningen endast åsyftar fastigheters försäljning å auktion under konkurs, något som redan enligt 1734 års lag, såsom vi nedan skola se, kunde ega rum, men denna utväg afskäres genom Kongl. Förkl. d. 15 Dec. 1749[2] öfver den ifrågavarande förordningen, som der säges »egentligen hafva sitt afseende på den händelsen, då K. M:s Befallningshafvande i utsökningsmålet gifver utslag om egendomens försäljande genom offentligt utrop». 1748 års förordning ändrades sedan i vissa delar genom Kongl. Förordn. d. 4 Mars 1752[3], som icke heller den gifver vid handen annat än, att anställande af auktion vid exekution äfven i fast egendom icke blott är fullt lagenligt, utan rent af det allmänt, om också icke uteslutande, brukliga förfaringssättet.

Man frågar sig ofrivilligt: Hur är det möjligt, att ett dylikt förfarande icke blott vunnit insteg, utan i derom utfärdade författningar rent af förutsättes som det normala fallet, då icke ett ord derom nämnes i lagen? Måste man kanske antaga, att en borgenärs yrkande på att i brist på lös egendom få sin gäldenärs fasta egendom till sitt förnöjande å auktion försåld redan enligt 1734 års lag måste anses berättigadt, oaktadt som nämdt hvarje antydan om en dylik rätt der saknas? Denna fråga har verkligen blifvit af en författare[4] jakande besvarad. Af den omständigheten, att nämda lag innehåller bestämmelser angående, huru förfaras skall, då borgenär vill hafva införsel i

[1] Modée IV s. 2614.

[2] Modée IV s. 2908.

[3] Modée V s. 3181.

[4] Hernbergh, Dissertatio, explicans modum procedendi, quem creditor observet, solutionem petiturus ex bonis debitoris immobilibus, Upsala 1785, § 5; jfr § 4.

och lagfara med en utmätt fastighet, kan man enligt hans förmenande ingalunda sluta till, att exekutiv myndighet skulle vara förhindrad att bifalla en borgenärs yrkande på egendomens försäljande genom offentligt utrop; något förbud deremot innehålles icke i lagen.

Äfven Lagkommissionens majoritet låter sig angeläget vara att söka påvisa, att de af kommissionen i dess d. 19 Juni 1742 afgifna betänkande förordade stadgandena i förevarande ämne, hvilka lågo till grund för 1748 års författning, icke inneburo något mot 1734 års lag stridande. Ifrågavarande betänkande[1]

---

[1] Den del af detta betänkande, som är af intresse för nu förevarande fråga, är af följande lydelse. »Men huruvida Konungens Befallningshafvande må förklara den egendom böra säljas under offentligt utrop, som borgenär fått panträtt uti och icke för så stor gäld häftar, att hela egendomen går till sådan gälds betalning, derom äro *lagkommissionens ledamöter af skiljaktiga meningar*, ity att *en del hålla före*, att som gäldenären förskrifvit egendomen till sin borgenärs säkerhet i den afsigt, att dermed ej annorlunda borde förfaras, än lagen innehåller i 9 kap. 3 § J. B., derest stadgas, att om gäldenären ej löser inom föresattan dag, eller sedan det honom förkunnas, då må borgenären panten uppbjuda, som om köp sagdt är, och låta den värdera, innan laga stånd till ända går, och att jordegaren å landet hafver frihet inom natt och år efter tredje uppbudet lösa jord sin med fulla penningar samt i staden inom tolf veckor från tredje uppbudet; så skulle egaren, *i fall egendomen borde* på sätt, som förut nämdt är, *gå till salu under offentligt utrop*, icke hafva längre tid än sex månader å landet och tre månader i staden att få lösa jord sin, i det stället lagen lemnar honom ett halft(!) år efter tredje uppbudet å landet och tolf veckor i staden, och han således ej finge nog rådrum att skaffa sig penningar; *hvarigenom ock lagen*, som stadgar, att i sådant fall bör antingen införsel sökas eller ock uppbud tagas, *blefve ändrad;* och dessutom kunde den, som vore hågad att till sig lösa samma pantsatta egendom genom en sådan öfverilning lätteligen draga egendomen under sig, der likväl gäldenären, om han får njuta den i lag föreskrifna tiden tillgodo, sjelf kunde söka utvägar den att infria; i anseende till hvilka skäl och omständigheter *dessa ledamöter styrka dertill, att Konungens Befallningshafvande allenast då måtte låta fast egendom gå under offentligt utrop, när egaren det sjelf begär, eller gäldenär afstår allt sitt gods till sina borgenärer.* Men *de flesta af lagkommissionens ledamöter* äro af den meningen, att hvad det vidkommer, som i 9 kap. J. B. stadgas om pantsatt jord och dess uppbjudande, så är der allenast föreskrifvet, huru den förfara bör, som vill förvärfva sig eganderätt till så stor del af egendomen, som mot hans fordring svarar: i hvilket fall han bör panten uppbjuda, såsom der utsatt är; men när panthafvaren eller

är af stort intresse, icke så mycket i sin egenskap af motivering till 1748 års författning, som fastmera såsom utgörande bevis på tillvaron af olika meningar angående 1734 års lags ställning till en vigtig principfråga, och detta redan åtta år efter dess utfärdande och just bland de män, som sjelfva deltagit i utarbetandet af densamma. Såsom af betänkandet framgår, är majoritetens mening föranledd deraf, att den utgått från att borgenären under alla förhållanden var berättigad att erhålla betalning i penningar, af hvilken princip rätten att påyrka försäljning af gäldenärens egendom är en nödvändig följd.

---

borgenären icke vill hafva egendomen (utan) söka sin betalning, utsättes i Utsökningsbalken de steg, som dervid böra iakttagas, hvarest 5 kap. 5 § förmar, att när gäldenär hvarken hafver penningar eller lösören att gälda med, då skall fast gods i mät gå, och visar den 6 § i samma kapitel, att om borgenären vill hålla sig till panten och ej afbida den tid, att panten först lagfaras må, söke införsel deri; och *som borgenär, då han påstår sin betalning och hvarken vill med egendomen lagfara eller efter införsel sitta deruti, utan vill hafva penningar, som han är berättigad till,* när tiden efter förskrifningen är förfallen, *icke kan på annat sätt dertill hjelpas, än att egendomen går till salu,* så är den bästa utvägen dertill, att sådant sker under offentligt utrop, kunnande i ty fall gäldenären så mycket mindre säga sig vara öfverilad, som han förut är hos landshöfdingen hörd och torde först hafva begärt anstånd med betalningen, hvartill honom gemenligen tre månaders tid lemnas, och der borgenären då i brist af betalning anyo anhåller om egendomens försäljande, blifver auktionsterminen så lämpad, att den hinner allmänt kungöras å landet sex månader förut och i staden tre månader, så att han har tillräcklig tid att förskaffa sig penningar, hvarförutan han ock torde hafva sig i Hofrätten besvärat öfver Konungens Befallningshafvandes utslag och derigenom dragit tiden så mycket längre ut för borgenär, hvars villkor alltid snarare böra göras lätta än svåra, så framt den allmänna krediten skall kunna bibehållas, hvilken på det sätt alltför mycket skadas skulle, om en borgenär blefve alltid förpligtad att hafva uppbud och laga stånd å fast egendom, innan den till hans betalning kunde förytttras, som på landet fordrar tu års tid; och således hålla de flesta ledamöter före, att icke allenast då egaren sjelf begärt hos Konungens Befallningshafvande att få låta sin egendom gå till salu under offentligt utrop eller ock någon till sina borgenärer på en gång afstår allt sitt gods eller hans gäld eljes gör upp mot egendomens värde, *utan ock då gäldenärs fasta egendom kommer att i mät gå, och borgenär påstår att derutur få sin betalning i penningar,* den han på annat sätt ej kunnat erhålla, *må Konungens Befallningshafvande* på förbemälda sätt derutinnan förfara och *låta egendomen gå under offentligt utrop till salu*».

Denna grundsats hade emellertid i 1734 års lag endast i fråga om lös egendom förmått göra sig gällande. Intet kan vara tydligare för den, som genomläser dess stadganden utan förutfattad mening och utan att söka påvisa, att den enligt en nyare uppfattning »i sakens natur» liggande rätten för den, som utlånt penningar, att få penningar åter äfven var erkänd i 1734 års lag. Då lagen i olika §§ handlar om exekution i fast och lös egendom och för det ena fallet påbjuder ett förfaringssätt, för det andra ett annat, är man ingalunda berättigad att i likhet med Hernbergh anse det tillåtet att använda det förra förfaringssättet äfven för egendom af senare slaget. Lagens skiljaktiga grundsatser i fråga om dessa olika slag af egendom hafva kommit till ett alltför tydligt uttryck i U. B. 5: 3 och 6: 4 för att kunna bortförklaras; den utväg, som det förra lagrummet anvisar den med värderingen missnöjde, kunde lika litet anlitas vid fast egendom, som det i U. B. 6: 4 omförmälda tillvägagångssättet var tillämpligt, då fråga var om lös egendom[1].

Af förarbetena till utsökningsbalken framgår ock, att man verkligen varit betänkt på att tillåta användande af auktion äfven å fast egendom, ehuru endast i stad, men att man sedan uppgifvit detta. I 1714 års förslag till exekutionsstadga kap. 6 § 6 förekom nämligen följande märkliga stadgande: Hus, gårdar, ägor och tomter *i staden eller å landet,* som till utmätning komma, skola värderas och uppbjudas, efter ty som i Jordabalken så ock i nästa kapitel stadgas; vill ej *i staden* den fordrande samma egendom för det värde behålla, eller är egaren med derå satte värde ej tillfreds, stånde dem då fritt att låta egendomen under offentligt upprop till salu komma». En härmed väsentligen öfverensstämmande föreskrift innehålles i § 6 af den äldre redaktionen af det sjette kapitlet i de med nr. 2 betecknade förslaget[2] till utsökningsbalk, men i den yngre redaktionen af detta liksom i de med 3 och 4 betecknade förslagen förekommer i stället för en sådan bestämmelse ett med U. B. 5: 5 ordagrant likalydande stadgande. Det synes antag-

---

[1] Före nya lagen hade man rätt att söka ny värdering å lös egendom likaväl som å fast, se Exekutionsstadgan § 7.

[2] Om de olika redaktionsförslagen, se ofvan sid. 79 not 1.

ligt, att denna ändring skett i anledning af en i redaktionsförslaget n:r 2 omedelbart efter rubriken utsökningsbalk förekommande anmärkning[1] af följande innehåll: »Auktionen af fast pantsatt egendom synes ej böra ske emot någonderas vilja af dem, som debitor eller kreditor är. Item kommer att delibereras om öfverskottets lösen af den värderade panten».

Den stridighet, som förefinnes mellan 1734 års lag och författningarna 1748 och 1752, kan man ej heller komma ifrån genom att antaga, att för den i dessa omtalade försäljningen under offentligt utrop skulle förutsättas gäldenärens samtycke[2]. Författningarna sjelfva gifva detta ingalunda vid handen. I 1748 års förordning ordas nämligen om det fall, »då Konungens Befallningshafvande finner skäl vara att låta gäldbunden fast egendom å landet genom offentligt utrop försäljas» och i Kongl. Förkl. d. 15 Dec. 1749 heter det: »då Kongl. Maj:ts Befallningshafvande uti utsökningsmålet gifver utslag om egendomens försäljande genom offentligt utrop». Det är tydligen Konungens Befallningshafvande, som har att pröfva, om skäl föreligga att tillåta exekutiv försäljning af fastighet, och sådana kunna förefinnas, äfven om gäldenären ej samtyckt dertill[3].

En annan fråga, som varit föremål för olika åsigter, är, om det för exekutiv auktion enligt 1748 års författning var nöd-

[1] Denna anmärkning är den åttonde i ordningen bland de här förekommande; (den tionde lyder: Auktionsförordningarna jämföras härmed). Från hvilken person dessa anmärkningar förskrifva sig, är oss icke bekant: af deras innehåll och form att döma, synas de vara gjorda af någon ledamot eller sekreterare i lagkommissionen och afsedda att vid dennas sammanträden blifva föremål för diskussion.

[2] Att icke gäldenären genom att påyrka auktion å den från honom utmätta fastigheten kunde betaga borgenären rätten att behålla den efter värderingen, synes oss vid en jämförelse af U. B. 5: 3 och 5 samt 6: 4 uppenbart. Se ock det svar, som Bondeståndet d. 25 Nov. 1778 afgaf å en Kongl. Proposition ang. exekutionsverket af d. 31 Okt. s. å. Ståndet hemstälde deri om ett stadgande, att »egendomen må på auktion föryttras, äfven om gäldenären för dess del sådant äskar, så att *borgenären* icke *kan enligt lagens nuvarande föreskrift den behålla för värderingssumman* utan med gäldenärens och dess öfriga kreditorers uttryckliga bifall. Den motsatta åsigten omfattas af Tengwall s. 197 § 42 och Afhandling om bördsrätten, Lund 1792, s. 37.

[3] Jfr. ock Lagkommissionens ofvan anförda betänkande d. 19 Juni 1742.

vändigt, att egendomen före auktionen skulle vara för borgenärens räkning uppbjuden och lagstånden, eller om borgenären var berättigad att utan vidtagande af några dylika åtgärder få egendomen såld å auktion. I förra fallet skulle den ändring, som genom 1748 års författning gjordes i 1734 års lags grundsatser, endast hafva inneburit, att den auktion, som egde rum, efter det fastigheten blifvit för borgenären lagstånden, numera skedde på gäldenärens risk, så att, om efter fruktlösa försök att sälja egendomen för värderingssumman man slutligen lät den gå bort för lägre pris, borgenären ansågs godtgjord för sin fordran endast intill köpeskillingens belopp. Om deremot något uppbjudande öfver hufvud ej mera var erforderligt, var det en i praktiskt afseende vida mera betydelsefull förändring, som vår svenska rätt genom författningarna 1748 och 1752 undergick.

Angående tolkningen af dessa författningar voro åsigterna vid den tid, då de ännu voro i gällande kraft, synnerligen delade, något som särskildt tydligt framträder i de svar, som af de olika stånden vid 1778 års riksdag afgåfvos å en Kongl. Proposition ang. exekutionsverket, daterad d. 31 Okt. nämda år och innehållande bland annat ett stadgande af väsentligen enahanda innebörd som det, hvilket genom § 10 i Kongl. Förordn. d. 28 Juni 1798 upphöjdes till lag. Allmänt erkändes visserligen i de afgifna svaren, att stor omgång och tidsutdrägt förorsakades af då gällande grundsatser angående fordrans utbekommande ur fast egendom, men rörande nu förevarande fråga gjorde sig skiljaktiga meningar gällande i de olika stånden. I Ridderskapets och Adelns d. 19 Dec. 1778 afgifna svar utgår man från, att genom författningarna 1748, 1749 och 1752 skett en total förändring af U. B. 5: 5 och J. B. 9: 3[1]. De öfriga

[1] Ifrågavarande skrifvelse är i hithörande delar af följande lydelse: Som Kongl. Förordn. d. 17 Febr. 1748 och Förklaringen deröfver 1749 samt af d. 4 Mars 1752 tydligen förmå, att *Kongl. Maj:ts Befallningshafvande vid utmätningsansökningar ega genom auktion försälja låta fast egendom*, så lär ej vidare förklaring tarfvas, än att gäldenären ej bör få söka mer än en eller högst tvenne värderingar, hvarefter egendomen, enär borgenären ej astundar införsel och lagfart, bör efter de i högstberörda förordningar anbefalda kungörelser ett år fran den dag, utmätningsutslaget föll, under offentligt utrop till den mestbjudande försäljas.

ståndén synas deremot hafva omfattat den motsatta meningen. Särskildt tydligt uttalas denna i Borgareståndets svar, dateradt d. 22 Jan. 1779, i hvilket U. B. 5: 5 framhålles såsom det lagrum, som mest af alla verkade till kreditens förfall och derföre vore i behof af ändring, och der det vidare säges, att något »annat utmätningssätt å fast gods» än införsel och lagfart »synes icke uttryckligen vara i lag eller författning tillåtet, ehuru man har sig bekant, att en del exekutorer genom *orätt tillämpning* af Kongl. Förordn. d. 17 Febr. 1748 och d. 4 Mars 1752 derifrån stundom afvikit och *utan föregången införsel eller lagfart låtit försälja i mät gångna fastigheter*»[1].

Erkännas må, att det låg nära till hands att fordra, att auktionen skulle föregås af uppbjudande i vanlig ordning, om man besinnar, att banken, som dock intog en särskildt gynnad ställning, var skyldig att uppbjuda en fastighet, innan den skred till auktion å densamma[2]. Den, som vid auktionen inropade egendomen, var då ej utsatt för några lösningsanspråk från förre egaren och hans bördemän och kunde, då något uppbjudande ej var erforderligt för att trygga rätten i förhållande till banken, som hvarken hade arfvejord eller bördemän, genast derå erhålla fasta[3]. Om deremot en enskild person, för hvilkens räkning en fastighet enligt J. B. 9: 3 blifvit uppbjuden och lagstånden, omedelbart derefter sålde densamma å auktion, måste inroparen för att skydda sin eganderätt gent emot sin fångesmans bördemän ånyo lagfara med egendomen[4]. För att undgå

---

[1] Jfr. Kongl. Förordn. d. 14 Jan. 1790 § 7, (Modée XIV s. 461).

[2] Se Kongl. Res. d. 30 Apr. 1689 §§ 2 och 3 (Stiernman, Kongl. Bref etc. ang. Commerce, politie och oeconomie V s. 66 ff.). Jfr. Kongl. Förordn. ang. bördsrätt pa landet d. 27 Juni 1720 § 16 (Modée I s. 218) och Kongl. Förordn. d. 25 Apr. 1767 mom. 1 (Modée VIII s. 7660).

[3] I stad kunde ju dock äfven viderboende och nabo framställa lösningsanspråk; möjligen kan detta förklara den af Arnell (Sveriges stadslag, Stockholm 1730, s. 351) omnämda resolutionen d. 6 Juli 1705, hvilken för öfrigt icke kunnat på riksarkivet återfinnas.

[4] Stadsfastighet var nämligen som bekant föremål för bördsrätt, utan hänsyn till om den var ärfd eller förvärfd, och jämväl å landtfastighet kunde bördemännen göra anspråk, om nämligen borgenär och gäldenär stodo i det skyldskapsförhållande till hvarandra, att jorden i den förres hand kunde anses likstäld med bördköpt jord. Jfr. Tengwall s. 196 § 38.

dessa dubbla lagfarter blef det antagligen ganska tidigt sed, att borgenären, redan innan uppbjudandet afslutats eller kanske ens påbörjats, lät anställa auktion å egendomen och att det var inroparen, som lagfor med densamma. I så fall blef han först, då den vanliga tiden efter tredje uppbudet gått till ända, tryggad i sin rätt äfven gent emot gäldenären och dennes bördemän. Det var detta förfaringssätt, som af banken ursprungligen användes och i de äldsta derom gällande författningarna påbjöds[1].

Då i författningarna 1748 och 1752 icke finnes något, som gifver vid handen, att den der omnämda försäljningen genom offentligt utrop först fick ske, efter det fastigheten blifvit i borgenärens hand lagstånden, kan detta icke anses hafva varit erforderligt. Till de auktioner, som genom 1748 års författning legaliserades, men som redan förut i praxis förekommo, hade man antagligen kommit på den senare af de båda vägar, som, enligt hvad vi ofvan visat, stodo öppna för att undgå dubbla lagfarter. Hade föregående lagfarande med fastigheten förutsatts i 1748 års författning, hade man förvisso bland de omständigheter, som i densamma anföras såsom skäl för föreskriften, att inroparen icke skulle vara skyldig att uppbjuda sådan egendom, omnämt, att den redan varit för borgenärens räkning lagfaren och ej, såsom nu är fallet, inskränkt sig till att framhålla, att den varit allmänt till salu utbjuden. Likaledes vore den farhåga, som i förordningen 1752 uttalas för att bördemännen skulle betagas tillräckligt rådrum att utöfva sin rätt och som just är anledningen till dess stadgande, att inroparen skulle vara skyldig att lagfara med fastigheten[2], oförklarlig, om 1748 års författning hvilat på den grundsatsen, att egendomen

[1] Kongl. Stadgan d. 6 Juli 1664 (Schmedeman s. 337), Ständernas beslut ang. bankoverket d. 22 Sept. 1668 §§ 61, 62 (Stiernman, Riksdagars och Mötens beslut II s. 1615). Jfr. äfven Kongl. Förordn. d. 9 Nov. 1727 § 9 (Modée I s. 729).

[2] Denna skyldighet måste anses hafva ålegat honom äfven i det fall, att egendomen före auktionen var för borgenärens räkning uppbjuden och lösningstiden för gäldenären och hans bördemän gått till ända. Se Hernbergh, De licitatione sub hasta, Upsala 1782, § 4. Af annan mening är Tengwall s. 196 ff. § 40, jfr. föregående sida not 4.

skulle hafva i vanlig ordning uppbjudits för borgenärens räkning. I så fall hade ju gäldenären och hans bördemän förlorat all rätt, dermed att egendomen i borgenärens hand blifvit lagstånden, och det kunde icke komma dem vid, om inroparen borde lagfara med sitt fång eller ej.

För obehöfligheten af ett föregående uppbjudande talar ock analogien med försäljning af fast egendom under konkurs, hvilken naturligen icke föregicks af något uppbjudande för samtliga borgenärers räkning. Med den här framstälda åsigten öfverensstämmer ock Tengwall[1], då han säger, att det fall, då egendomen utan föregången lagfart genom offentligt utrop försäljes, är det egentligen casus legis i Kongl. Förordn. d. 4 Mars 1752.

Mot den förklaring, vi nu sökt gifva af den praxis, som genom 1748 och 1752 års författningar erhöll stöd i lag, skulle man möjligen kunna invända, att det är egendomligt, att särskild värdering å utmätta fastigheter fortfarande egde rum, oaktadt värderingssumman, i och med det att auktionen inrycktes till ett led i förfarandet och skedde på gäldenärens risk, förlorade sin betydelse af att vara det allena afgörande för förhållandet mellan borgenär och gäldenär. Derpå kan man emellertid svara, att om också i och med uppkomsten af verkliga exekutiva auktioner värderingen måste förlora sin främsta uppgift, den mycket väl kunde bibehålla en negativ betydelse, så till vida att den fick utgöra ett regulativ å det nya sätt för värderingen, som man ursprungligen ansåg auktionen utgöra. Denna dess betydelse visar sig i sjelfva verket derutinnan, att man icke plägade tillåta fastighetens försäljning å den första auktionen, såvida icke den bjudna köpeskillingen uppnadde värderingssumman, utan i så fall, såsom vi nedan skola närmare utveckla, skred till ny auktion och ofta till en tredje, fjerde o. s. v., ett förfaringssätt, som först genom Kongl. Förordn. d. 18 Dec. 1823 erhöll uttryckligt stöd i lag. Att värderingen redan i och med uppkomsten af exekutiva auktioner förlorat sin främsta betydelse och att följaktligen rätten att söka ny värdering icke i

[1] Tengwall s. 196 ff. Så ock Hernbergh, i det sid. 88 not 4 anförda arbetet § 5, Delldén a. a. pag 38 not 3. Af samma åsigt var Calonius, enligt hvad af i Juridiska föreningens i Upsala ego befintliga anteckningar efter hans föreläsningar i civilprocess (s. 241) framgår.

dylika fall var i lika hög grad af behofvet påkallad, uttalas ock direkt i Kongl. Förordn. ang. vissa omständigheter i lagsöknings- och utmätningsmål d. 28 Juni 1798 § 10[1] och förklaras der vara anledningen till den lagändring, som då vidtogs, nämligen att, då fast egendom skulle blifva föremål för exekutiv auktion, en värdering vore tillräcklig, »hvaröfver ej klagas må, eller flera sökas».

Detta lagrum är äfven derutinnan af intresse, att det är det första, som i uttryckliga ord tillerkänner en borgenär rätt att utan föregående införsel eller lagfart få en utmätt fast egendom försåld å offentlig auktion. Dess betydelse härutinnan har stundom blifvit öfverskattad, i det man[2] antagit, att först genom detsamma exekutiva auktioner å fast egendom skulle hafva blifvit i svensk rätt införda. Af ofvan anförda skäl anse vi emellertid, att den äran tillkommer den ett halft århundrade tidigare utfärdade Kongl. Förordn. d. 17 Febr. 1748, och vi tro oss äfven af sjelfva uttryckssättet i 1798 års förordning kunna sluta till, att det ifrågavarande stadgandet i dess § 10 endast afsåg att meddela en förklaring, icke en ändring af den förut gällande rätten. § 10 börjar nämligen på följande sätt: Genom Kongl. Förordningarne d. 17 Febr. 1748 och 4 Mars 1752 är redan förordnadt, huru med gäldbunden fast egendoms försäljande utmätningsvis förhållas skall, och *som borgenär*, hvilken fordran hos annan hafver, ehvad den är intecknad eller icke, och hvarken åstundar införsel i den fasta egendomen som i mät gå skall eller vill efter 9 kap. Jordabalken, genom lagfart pantevis, ägande rätten dertill förvärfva, *icke kan betagas att*, i den ordning ofvan omförmälte författningar bjuda, *få* den pantförskrifne eller intecknade, eller i mät anskrifne *fasta egendom, utan föregången lagfart*, till dess förnöjande *offenteligen försåld;* alltså etc. Stadgandets affattning synes gifva vid handen, att dess förra (här anförda) del endast utgör ett konstaterande af den en borgenär redan förut tillkommande rätten, hvaremot genom dess senare del verkliga ändringar göras i denna.

[1] Backman I s. 562.

[2] Broomé, Studier i konkursrätt, Lund 1888, s. 72 not 4.

Efter att i det föregående hafva sökt påvisa den alltjämt stegrade betydelse, som auktionen under tidernas lopp erhållit för exekutionsförfarandet, skola vi öfvergå till framställningen af vår nu gällande rätts grundsatser i ämnet. Utsökningslagens femte kapitel, hvilket som bekant handlar om försäljning af utmätt egendom, inledes med ett stadgande, § 87, som afser både fast och lös egendom och är af följande lydelse: »Försäljning af utmätt egendom skall ske genom offentlig auktion».

Att det utmätta skall säljas, finnes hvarken i detta eller något annat lagrum föreskrifvet. Sådant kan naturligen ej heller komma i fråga, då det utgöres af penningar eller, om betalningsskyldighet i viss vara föreligger, af en dylik vara i tillräcklig myckenhet[1]. Att borgenären, då betalningsskyldighet i varor åligger gäldenären och sådana varor ej finnas, är pligtig att taga betalning i penningar, framgår af U. L. § 61[2]. En borgenär, som har rätt till betalning i penningar, behöfver deremot icke enligt moderna rättsgrundsatser nöja sig med att erhålla något annat, än hvad hans fordringsrätt går ut på (datio in solutum), och i följd deraf erfordras i hvarje sådant fall, att det utmätta, der det icke utgöres af penningar, till sådana förvandlas. Detta behöfver dock ingalunda med nödvändighet ske genom försäljning. Den utmätta rättigheten kan nämligen vara af den beskaffenhet, att dess förvandling i penningar lättare kan ske på annat sätt. Så kan vara fallet, om en gäldenären tillkommande fordringsrätt blifvit utmätt. Är det utmätningsborgenären sjelf, mot hvilken denna fordringsrätt är riktad, sker dess realisation lämpligast, derigenom att den fordran, hvarför utmätning skett, och den, som utmätts, mot hvarandra kvittas[3].

---

[1] Jfr. Nya lagberedningens förslag till U. L., motiven sid. 103.

[2] Jfr. den finska utsökningslagen d. 3 Dec. 1895 kap. 4 § 1 — Teoretiskt sedt, borde en borgenär, som har fordringsrätt i varor af visst slag, kunna fordra, att, om gäldenären ej eger dylika, sådana å dennes risk anskaffades för att lemnas till borgenären, på samma sätt som den, hvilken har fordringsrätt i penningar, är berättigad att erhålla sådana, äfven om för anskaffande deraf erfordras försäljning af annan egendom. Ett genomförande af en sådan grundsats skulle leda till, att man finge »exekutiva upphandlingsauktioner».

[3] Jfr. Nordling, Några punkter inom läran om kvittning (Tidsskrift for Retsvidenskab 1888 s. 407 ff.).

Är det tredje man, som är utmätningsgäldenärens gäldenär, beror det på utmätningsmannen, om realisation af den utmätta fodringen skall ske genom indrifvande eller genom dess försäljning å offentlig auktion. Några bestämmelser om, hvilkendera utvägen bör anlitas, innehåller icke vår lag[1]; någon skyldighet för utmätningsmannen att, innan han skrider till auktion, genom stämning eller lagsökning söka förmå utmätningsgäldenärens gäldenär att betala kan derför icke antagas.

Icke ens någon skyldighet att anställa privat kraf hos denne[2] torde i regel kunna åläggas utmätningsmannen, ehuru omständigheter kunna föreligga, som göra, att underlåtenhet att uttaga beloppet på sådant sätt framstår såsom tjenstefel af utmätningsmannen, så t. ex. om hos gäldenären utmätts ett depositionsbevis på i bankinrättning innestående medel. Å andra sidan lär utmätningsmannen icke kunna vägra att mottaga en frivilligt erbjuden full betalning för en utmätt förfallen fordran. Genom försäljning å auktion af en fordringsrättighet kan man nämligen aldrig hoppas att erhålla mera än hela dess nominela belopp; erfarenheten visar fastmera, att dylika tillgångar föga lämpa sig för realisation på detta sätt, utan vanligen bortgå för en ringa del af sitt belopp[3]. Genom att afslå ett erbju-

---

[1] Enligt den finska utsökningslagen kap. 5 § 1 måste utmätt egendom af annat slag än sådan, hvari betalningsskyldighet blifvit gäldenären ålagd, förvandlas i penningar genom försäljning, såvida icke utmätningen i följd af mellankommen eller af annan orsak betalning går åter. Undantag är i §§ 4 och 5 gjordt endast för de fall, då rätt till lifränta eller annan för gäldenärens lifstid eller för obestämd tid utgående förmån eller inkomst resp. rätt till lifförsäkringsbelopp blifvit utmätt.

[2] Om den utmätta fordringen grundar sig på handling, som gäller i innehafvarens hand, är ju icke ens föreskrifvet, att dess utgifvare skall underrättas om utmätningen, se U. L. § 75.

[3] Mot grundsatsen om fordringars realisation genom deras försäljning å auktion hafva anmärkningar upprepade gånger riktats under framhållande af, att den ej sällan leder till en verklig hårdhet mot utmätningsgäldenären utan att medföra den åsyftade fördelen för hans borgenär. Dylika rättigheter äro i följd af sin natur icke egnade att framkalla någon synnerligen liflig konkurrens; endast ett fåtal personer känner och kan bedöma de omständigheter, hvaraf en dylik rättighets värde beror, framför allt gäldenärens betalningsförmåga, och följden deraf blir, att de vanligen bortgå för en ringa bråkdel af värdet och ofta inropas af gäldenären sjelf, som

dande att bekomma detta till fullo och i stället skrida till auktion med deraf härflytande ökade kostnader måste utmätningsmannen derför anses åsidosätta sin skyldighet i förhållande till gäldenären.

I de fall, då det utmätta skall förvandlas i penningar genom dess försäljning, måste denna enligt U. L. § 87 ovilkorligen ske å offentlig auktion. Detta sätt för föryttring af utmätt egendom var, som ofvan nämts, redan i den romerska rätten påbjudet och måste jämväl enligt moderna rättsgrundsatser i regel användas. Vår svenska rätt känner härifrån intet undantag; i utländska lagstiftningar har man deremot tillåtit försäljning på annat

---

på detta sätt för godt pris befriar sig från en honom åliggande förpligtelse. Se hvad som i denna riktning anförts i Lagkomiténs förslag till allmän civillag, protokollen sid. 162; Skånska hofrättens anmärkningar vid detta förslag (1837) sid. 39; särskildt yttrande af en ledamot af Nya lagberedningen i dennas förslag till utsökningslag(1876) sid. 216 ff., en uppsats i N. T. 1872 sid. 387 ff. etc, Dessa anmärkningar hafva icke haft någon annan påföljd, än att man i U. L. § 63 stadgat, att dylika rättigheter i regel må gå i mät, endast der annan egendom ej finnes att tillga, samt att i § 89 föreskrifvits längre kungörelsetid för auktion å dylik rättighet, än som eljes erfordras.

I utländska lagstiftningar har man icke ansett sig kunna stanna vid de vanliga grundsatserna rörande realisation af utmätt egendom för de fall, då denna utgöres af en fordringsrätt. Enligt fransk rätt kommer i dylika fall ett särskildt förfarande — saisie-arrêt (Code de procédure civile art. 557—582) till användning. Detta bestar deri, att, sedan det konstaterats, att tredje man (le tiers saisi) häftar i skuld till utmätningsgäldenären (le saisi), den förre förpligtas att i stället för till den senare till utmätningsborgenären (le saisissant) betala sin skuld till sa stor del, som svarar mot dennes fordran af utmätningsgäldenären. Betalar le tiers saisi ej frivilligt, kan borgenären direkt hos honom anställa exekution. — Enligt tysk rätt kan realisation af en utmätt fordringsrätt ske genom försäljning af densamma endast i det fall, att den är beroende af ett vilkor eller icke förfallen eller då dess indrifvande af särskilda skäl är förenadt med svårigheter. Pröfningen häraf har man icke vågat anförtro at Gerichtsvollzieher, utan har det ansetts nödvändigt att stadga, att exekutionsdomstolen i ett sådant fall har att på yrkande bestämma »die Art der Verwerthung». Eljes sker realisationen deraf genom dess »Überweisung» åt borgenären »zur Einziehung oder an Zahlungsstatt zum Nennwerthe»; se Civilprocessordnung vom 30 Jan. 1877 §§ 736 och 743. — Jfr. den danske Lov om Tvangsauktioner m. m. d. 9 Apr. 1891 § 18.

sätt af viss slags egendom. Sålunda stadgas flerstädes[1], att guld- och silfversaker få försäljas under hand till pris, som uppnår deras metallvärde. Likaledes medgifves ofta[2] försäljning utom auktion af värdepapper till den vid tiden för försäljningen gällande kursen. Äfven i andra fall kan försäljning under hand stundom ega rum; så enligt den tyska Civilprocessordnung § 726, om exekutionsdomstolen på borgenärens eller gäldenärens yrkande tillåter det, och enligt den berörda schweitziska lagen art. 130, om intressenterna äro ense derom eller de utmätta föremålen äro utsatta för hastigt fallande i värde eller fordra kostsam vård.

[1] Den tyska Civilprocessordnung § 721, den schweitziska Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs d. 11 Apr. 1889 art. 130, den finska utsökningslagen kap. 5 § 2. — Enligt alla dessa lagar skall dock utbjudande å auktion först försökas.

[2] Den tyska Civilprocessordnung § 722, den i föregående not omnämda schweitziska lagen art. 130, den österrikiska lagen über das Executions- und Sicherungsverfahren d. 27 Maj 1896 § 268 (jfr. § 270), den danska lagen om tvångsauktioner d. 9 Apr. 1891 § 17, den finska utsökningslagen kap. 5 § 3.

V.

Då en persons egendom afträdts till konkurs, ega borgenärerna ombesörja realisationen af densamma och ur de inflytande medlen göra sig betalda för sina fordringar. Oaktadt deras intresse sammanfaller med gäldenärens så till vida, att det i regel går ut på erhållande af högsta möjliga pris för de tillgångar, som skola afyttras, och det sålunda kunde synas ofarligt att låta dem sjelfva fritt besluta jemväl angående det sätt för egendomens realisation, som i det speciela fallet kan vara förmånligast att använda, har man i de flesta lagstiftningar aktat nödigt att uppställa vissa skrankor för borgenärernas eller deras representanters bestämmanderätt härutinnan. Äfven vid detta slag af tvungna försäljningar har anlitande af offentlig auktion för aftalets åvägabringande ansetts särskildt betryggande för alla dem, hvilkas rätt kan vara af försäljningen beroende; detta förfarande har derför anvisats såsom det lämpligaste sättet för egendomens realisation, från hvilket den, som eljes i sådana frågor har beslutanderätt, endast under särskilda förutsättningar får afvika.

Sålunda stadgar den tyska konkursordningen[1] d. 10 Febr. 1877 § 122, att konkursförvaltaren, som utses af Rätten och i

---

[1] Om utvecklingen af de i den romerska rätten rådande grundsatserna angaende realisation af konkursbos egendom se Bethmann-Hollweg, Der Civilprocess des gemeinen Rechts in geschichtlicher Entwicklung, Bonn 1864—74, II § 114, III § 159; Keller, Der römische Civilprocess, 5 Ausg. bearb. von Wach, § 85. Att auktion redan under den tid, da egendomens förytt-ring skedde till den, som utfäste sig att derför i ett för allt betala borgenären den högsta procenten af deras fordringar (bonorum emptor), dervid användes, framhålles af Bethmann-Hollweg II s. 682. I Corpus juris finnes dock intet lagrum, som kan anföras till stöd för, att iakttagandet af detta förfaringssätt skulle varit nödvändigt; se Bethmann-Hollweg III s. 321 not 25, Olshausen, a. a. s. 3.

allmänhet har en synnerligen vidsträckt befogenhet att förvalta och förfoga öfver boets egendom (jfr. § 5), icke är berättigad att sälja någon fast egendom under hand, såvida icke »der Gläubigerausschuss» eller, om något sådant icke finnes, »die Gläubigerversammlung» dertill gifvit sitt samtycke. Derjämte är stadgadt (§ 123), att gäldenären skall underrättas om den tilltänkta åtgärden och att rätten på yrkande af honom kan förbjuda densamma, såvida icke beslut derom fattas på borgenärssammanträde[1].

Enligt fransk rätt måste konkursboets fasta egendom säljas å offentlig auktion, förrättad i den ordning, som för försäljning af fastigheter, tillhörande omyndiga, är föreskrifven; Code de commerce art. 572 jfr. art. 573. Innan fråga om ackord blifvit afgjord, har »le juge-commissaire» rätt att efter gäldenärens hörande bestämma, om någon lös egendom skall säljas eller ej, och i förra fallet om försäljningen skall ske å auktion eller under hand genom mäklare eller andra dertill befogade »officiers publics»; Code de commerce art. 486. Efter denna tid tillkommer det »les syndics» att ombesörja försäljningen af såväl lös som fast egendom (Code de commerce art. 534), och härvid måste de betjena sig af auktion[2].

Äfven i dansk och norsk rätt (se den danska konkurslagen d. 25 Mars 1872 § 75, 4; den norska konkurslagen d. 6 Juni 1863 § 27, 7, jfr. § 83) äro särskilda vilkor uppstälda, för att fast eller lös egendom skall få försäljas på annat sätt än genom offentlig auktion. Derom kan nemligen icke boets »Kurator» eller i Norge dess »midlertidige Bestyrer» ensam besluta, utan det kräfves samtycke, i Danmark af ett »Kreditorudvalg» eller, om detta ej vill gå in derpå, af Skifteretten, och i Norge af de af borgenärerna valde »Tillidsmænd» resp. Skifteretten.

[1] Den förut omnämda schweitziska lagen über Schuldbetreibung und Konkurs art. 256 påbjuder försäljning å auktion af såväl lös som fast egendom, såvida icke borgenärerna sjelfva besluta försäljning under hand. Den österrikiska Konkursordnung d. 25 Dec. 1868 § 145 stadgar, att föryttring af konkursmassan tillhörig egendom skall ske i samma former som de för exekutionsförfarandet föreskrifna, såvida icke ett annat föryttringssätt medför uppenbar nytta för massan.

[2] Garsonnet, Traité de procédure, Paris 1882—97, VI s. 349.

Hvad slutligen den finska Konkursstadgan d. 9 Nov. 1868 beträffar, stå dess bestämmelser i förevarande fråga (§§ 58 och 71) i nära öfverensstämmelse med den ursprungliga lydelsen af den svenska Konkurslagen. Genom den ändring, som § 71 i sammanhang med införandet af den nya utsökningslagen (1895) undergick, hafva dock den finska rättens grundsatser kommit att förete den vigtiga afvikelsen från svensk lag, att samtycke till en försäljning under hand ej erfordras af inteckningshafvare, något som tydligen har sin grund deri, att enligt de nya principer, som i den finska utsökningslagstiftningen gjort sig gällande, någon rubbning af vare sig sakrätter i fast egendom eller sjöpanträtter aldrig kan ega rum genom en af borgenärerna sjelfva föranstaltad försäljning å auktion eller under hand.

I den svenska lagstiftningen angående konkurs möter oss redan ganska tidigt ett stadgande, som för visst fall påbjöd försäljning genom offentligt utrop, en bestämmelse som dock mindre torde hafva varit motiverad af någon omsorg att förebygga åsidosättande af konkursgäldenärens intressen än af hänsyn till bördemännens rätt. I Kongl. Br. d. 18 Apr. 1699[1] stadgades nämligen, att en fastighet, vare sig arfve- eller atlingejord, som genom cessio bonorum afståtts till kreditorerna, finge lösas af bördemännen. Bördeskillingen skulle i ett sådant fall hvarken, liksom vid utmätt arfvejord var fallet, utgöras af värderingssumman eller af det belopp, hvarför egendomen vore graverad, utan skulle i lösen gifvas så mycket, som »en af kreditorerna eller någon annan derför i reda penningar uppriktigt bjuda»; »skolandes», heter det vidare i författningen, »fördenskull en viss dag föreläggas till godsets förytttrande, då kreditorerna såväl som andra få bjuda derpå». Här föreskrifves sålunda uttryckligen, att konkursbos fasta egendom skall försäljas å offentlig auktion; någon motsvarande bestämmelse fanns ännu icke i fråga om lös egendom[2].

I 1734 års lag finnes icke något stadgande, motsvarande den anförda bestämmelsen i 1699 års författning; det lagrum,

[1] Schmedeman s. 1545.

[2] Jfr. Nehrman a. a. s. 308, som omtalar försäljning till den mest bjudande äfven af lös egendom.

som handlar om bördsrätt till fastighet, som någon tvungits att till gälds betalning afstå, — J. B. 5: 7 — förutsätter visserligen, att tillfälle funnits att bjuda på fastigheten och förråder derigenom, att det är hemtadt från nämnda författning[1], men dennas uttryckliga föreskrift om föreläggande af viss dag till godsets föryttring o. s. v. är här ej upptagen, förmodligen af det skäl, att den ansetts ej rätteligen hafva sin plats i ett kapitel, som handlar om bördsrätt. Då ej heller på något annat ställe i 1734 års lag påbjudits, att försäljning af vare sig fast eller lös egendom under konkurs skall ske å offentlig auktion, kan sådant ej anses hafva varit en rättslig nödvändighet. Att det dock var det vanliga, att åtminstone fast egendom försåldes å auktion, framgår af Kongl. Förkl. d. 15. Dec. 1749[2], der det stadgas, att med dylika auktioner »må efter förra vanligheten förhållas, så att utropet sker vid tinget i borgenärernas och tingsallmogens närvaro».

För ett särskildt fall fanns i 1734 års lag ett stadgande, som tydligen visar, att försäljningen af massans egendom icke behöfde ske å auktion. I H. B. 16: 7 föreskrefs nämligen, att, om gäldenär rymt eller hölle sig undan och ej instälde sig inom två månader, borgenärerna voro berättigade att låta sälja hans egendom »antingen genom offentligt utrop, eller på hvad sätt de, till egen och hans nytta, det bästa finna». Ehuru det, om man endast tager hänsyn till ordalagen, ligger närmast till hands att antaga, att den valrätt mellan försäljning å auktion och under hand, som enligt detta lagrum tillkom borgenärerna, endast förefans under de i §:en nämda förutsättningar, anse vi, att borgenärerna i fråga om sättet för försäljningen hade beslutanderätt, äfven om gäldenären icke afvikit. Orsaken till, att detta här särskildt nämnes, torde vara, att för detta fall redan förut fans uttrycklig bestämmelse i ämnet (Kongl. Stadgan d. 6 Juli 1730 § 4)[3].

[1] Jfr. Kongl. Förordn. om bördsrätt d. 27 Juni 1720 § 10; Modée I s. 217.

[2] Modée IV s. 2908.

[3] Modée II s. 839. — Att så var förhållandet, bestyrkes i viss mån af förarbetena till H. B. Se Chydenius, Handlingar ang. förarbetena till Handelsbalken; i det första der återgifna förslaget kap. 11 förekommer ingen bestämmelse, motsvarande H. B. 16: 7.

Den första författning, hvari försäljning å auktion af konkursbos egendom helt generelt påbjudes, är Kongl. Förkl. d. 23 Mars 1770[1] §§ 1 och 2, der domaren åligges att föranstalta härom, hvad den lösa egendomen angår, »utan uppehåll», men i fråga om fastighet, först då det visat sig, att ackord ej kommer till stånd. I Kongl. Stadgan ang. Afträdes- och Förmåns- samt Boskilnads och Urarfvamål d. 26 Aug. 1773 § 3 mom. 2[2] liksom i motsvarande § i den förnyade författningen i ämnet d. 28 Juni 1798 återfinnas bestämmelserna om lösegendoms försäljning å auktion, hvars föranstaltade emellertid enligt dessa författningar tillkom de personer, som å borgenärernas vägnar hade att ombesörja förvaltningen af konkursboet. Deremot förekommer i ingendera af dessa någon föreskrift om auktion å fast egendom. Först i Konkurslagen d. 13 Juli 1818 kap. 2 § 18, med hvilken § 28 i Konkurslagen d. 12 Mars 1830 är ordagrant likalydande, meddelas ett både fast och lös egendom omfattande påbud om användande af auktion, hvarifrån undantag medgifves endast för det fall, att samtliga vid den sammankomst, då beslut i frågan fattas, närvarande borgenärer, så ock gäldenären dertill samtycka.

Vår nu gällande Konkurslag hyllar, äfven den, grundsatsen om egendomens försäljning å auktion såsom det yttersta medlet att realisera densamma, men dess stadganden förete i förhållande till den förut gällande rätten åtskilliga afvikelser, hvilka afse dels att underlätta försäljning under hand af lös egendom, dels att vid försäljning af fastighet trygga inteckningshafvares rätt. Härigenom och till följd af senare vidtagna förändringar i Konk. L. § 51 har detta lagrum icke blott erhållit en i formelt afseende mindre tilltalande affattning, utan gifver jemväl i åtskilliga afseenden anledning till tvifvel om dess rätta innebörd.

Hvad då först beträffar försäljning af konkursboets fasta egendom, så erfordras fortfarande, för att sådan skall få ske

[1] Modée IX s. 326. I Kongl. Förkl. d. 8 Maj 1767 § 4 (Modée VIII s. 7664), som handlar om borgenärernas rätt att förvalta de afträdda tillgångarna och vända dem i penningar, nämnes icke något om, att detta skulle behöfva ske genom auktion.

[2] Modée X s. 178.

annorledes än å offentlig auktion, jämlikt Konk. L. § 51 mom. 1 samtycke af gäldenären samt alla de borgenärer, som sjelfva eller genom ombud äro närvarande vid den sammankomst, då beslut i frågan fattas. Kallelse till detta behöfver endast i vanlig ordning meddelas; det är icke föreskrifvet, att i densamma skall utsättas, att fråga om försäljning af boets fastighet vid sammanträdet förekommer till afgörande; jfr. § 52 mom. 2.

Genom att infinna sig och rösta emot en ifrågasatt försäljning under hand kan således en enskild borgenär omintetgöra densamma. Den, som icke varit närvarande vid sammankomsten, kan deremot intet invända mot ett dervid fattadt, formelt giltigt beslut om egendomens försäljning. Endast i ett fall fordras positivt samtycke dertill jämväl af franvarande borgenär. I andra punkten af § 51 stadgas nämligen, att, om egendomen är för gäld intecknad, försäljning utom offentlig auktion ej må ske, »der ej de inteckningshafvare, hvilkas rätt deraf må vara beroende, bifall dertill lemnat». Dessas samtycke är oundgängligen erforderligt, och följaktligen omöjliggöres försäljning under hand icke blott af någons vägran att ingå derpå utan jämväl derigenom, att innehafvaren af ett intecknadt skuldebref icke är för konkursförvaltningen känd och hans bifall till den ifrågasatta försäljningen af sådan anledning icke kan erhållas; jfr. slutet af nu ifrågavarande punkt af § 51, der det i motsats till den föregående delen deraf endast är fråga om »inteckninghafvare, som kände äro».

Det återstår emellertid att besvara, hvilka personer kunna anses åsyftade med uttrycket »de inteckningshafvare, hvilkas rätt deraf må vara beroende[1]. Tydligt är, att endast den, till säkerhet för hvilkens rätt inteckning är beviljad, kan kallas inteckningshafvare och att således hvarken den, hvilkens ansökan om inteckning förklarats hvilande, eller den, hvilkens fordran, ehuru icke intecknad, eger lika eller bättre förmånsrätt än vissa inteckningar — t. ex. säljare med förmånsrätt för fordran på

---

[1] I Lagberedningens förslag till H. B. 21: 18 förekom ej motsvarande uttryck, utan der meddelades förbud mot försäljning utom auktion, om icke »alla inteckningshafvare varit deröfver hörda och bifall dertill lemnat». Samma innehall hade den finska Konkursstadgan d. 9 Nov. 1868 § 71 i dess ursprungliga lydelse.

grund af ogulden köpeskilling, J. B. 11: 2 —, behöfver samtycka till en ifrågasatt försäljning annorledes än å auktion; se U. L. § 100, der en sådan borgenär uttryckligen nämnes vid sidan af inteckningshafvare[1].

Under sistnämda uttryck kunna deremot inbegripas icke blott innehafvare af penningeinteckningar utan jämväl den, som i egendomen har en intecknad nyttjande-, afkomst- eller servitutsrätt. Icke desto mindre anse vi, att bifall af någon af dessa senare personer till en försäljning under hand af den egendom, i hvilken hans rätt är intecknad, icke är erforderligt[2]. Redan den omständigheten, att nu omhandlade punkt i § 51 inledes med orden: »är sådan egendom *för gäld* intecknad», är egnad att ingifva starka tvifvel, om det i samma punkt förekommande uttrycket »inteckningshafvare» kan afse andra personer än dem, hvilka hafva inteckningar för fordran. Skulle så vara händelsen, komme man till det egendomliga resultatet, att det skulle fordras bifall till försäljningen af en innehafvare af intecknad nyttjanderätt, i det fall att tillika penningeinteckning funnes i egendomen, under det att deremot, om fastigheten endast är intecknad för nyttjanderätt eller någon dermed likställd sakrätt, Konk. L. § 51 icke innehåller någon bestämmelse angående ytterligare förutsättningar för försäljning under hand, utöfver hvad dess första punkt stadgar. Denna olikhet i nyttjanderättshafvarens ställning i de båda fallen skulle nu kunna tänkas bero deraf, att hans rätt endast då kunde vara af försäljningen beroende, när i fastigheten jämväl funnes en penningeinteckning med bättre rätt, för hvars gäldande det blefve nödigt att uppoffra nyttjanderätten[3]. Inteckningslagen § 52 gifver emellertid vid handen, att en intecknad nyttjanderätt kan få vika för penningeinteckning endast i det fall, att fastighet »å offentlig auktion säljes efter utmätning eller ock under konkurs *i den ordning, som om utmätt fast egendom är stadgadt*». Den sista

---

[1] Jfr. Trygger, Kommentar till utsökningslagen, Upsala 1897, s. 28.

[2] Jfr. Nordling, Lagfarts- och Inteckningslagarna, 2 uppl. Upsala 1888, s. 275.

[3] Jämför ett i Tidskrift, utg. af Juridiska föreningen i Finland, årg. 16 s. 55 refereradt rättsfall i förevarande ämne.

delen af detta stadgande[1], jämförd med motsvarande uttryck i Int. L. § 23, gifver vid handen, att en af borgenärerna sjelfva föranstaltad försäljning af fast egendom, vare sig å auktion eller under hand, aldrig kan utöfva något inflytande på en intecknad nyttjanderätt, hvarmed afkomst- och servitutsrättigheter äro likstälda; Int. L. § 54 och U. L. § 105[2]. Innehafvare af dylika rättigheter behöfva derför, äfven om man skulle anse dem falla under uttrycket »inteckningshafvare» i Konk. L. § 51, aldrig gifva sitt bifall till en der omnämd försäljning af fast egendom, emedan de i hvarje fall icke höra till »inteckningshafvare, hvilkas rätt må vara deraf beroende». Skulle borgenärerna i strid med sin befogenhet hafva i ett af dem ingånget köpeaftal låtit införa bestämmelse om, att köparen ej vore skyldig att tåla en intecknad nyttjanderätt, kan nämligen detta enligt vår åsigt icke medföra någon verkan gent emot rättighetens innehafvare; går denne deremot in på en sådan öfverenskommelse, är det hans egen viljeförklaring och icke den af borgenärerna beslutade försäljningen, som är grunden till upphörandet af hans rätt.

Om härmed får anses ådagalagt, att inga andra rättsegare än innehafvare af penningeinteckningar kunna anses åsyftade i andra punkten af Konk. L. § 51, så återstår endast att undersöka, hvilka bland dessa kunna anses inbegripna under det der använda uttrycket »de inteckningshafvare, hvilkas rätt är deraf beroende». Till dem måste tydligen räknas innehafvaren af en inteckning, hvilken icke kan till fullo utgå ur en köpeskilling, sådan som den ifrågavarande. Räcker ej det belopp, som under hand bjudits för fastigheten, till inteckningens hela kapitalbelopp tillika med ränta derå intill dagen för likviden, har man ansett sig icke kunna förvägra inteckningshafvaren att få fastigheten utbjuden å offentlig auktion för att dymedelst ernå högre köpeskilling för densamma eller i nödfall genom att sjelf inropa den rädda sin inteckning. Skulle emellertid inteckningen lyda å högre belopp, än hvad dess innehafvare har rätt att utbekomma ur fastigheten, fordras icke hans samtycke till en försäljning under hand till ett pris, hvaraf hans fordran kan till

[1] De kursiverade orden tillades till stadgandet i anledning af de anmärkningar, som vid granskningen af förslaget till Inteckningslag i Högsta Domstolen framstäldes. Se N. T. 1874 s. 676.

[2] Jfr. Nordling, Lagfarts- och Inteckningslagarna, s. 292.

fullo gäldas, ehuru icke hela inteckningen deraf täckes, ty af en sådan försäljning är hans rätt tydligen icke beroende.

Å andra sidan lärer man icke få fästa något afseende vid hans rätt i annan egenskap än såsom inteckningshafvare. Kan hans fordran till den del, den är förenad med inteckningssäkerhet, till fullo utgå ur den betingade köpeskillingen, är hans samtycke till försäljningen icke erforderligt, derför att han möjligen har fordran för oguldna räntor för längre tid tillbaka än tre år. Den omständigheten, att någon honom tillkommande fordran, vare sig den står i visst samband med den intecknade fordringen eller är af denna oberoende, icke är förenad med inteckningssäkerhet, saknar derför icke betydelse. Om så är fallet, är inteckningshafvaren tydligen berättigad att likaväl som hvarje annan borgenär genom att vid sammankomsten rösta mot den föreslagna försäljningen göra denna om intet; en sådan rätt kan deremot icke tillerkännas honom, om hela hans fordran är förenad med inteckningssäkerhet och köpeskillingen förslår till dess fulla gäldande. Visserligen fordras enligt § 51 samtycke af alla vid sammankomsten närvarande borgenärer, och till dem räknas obestridligen inteckningshafvaren, men då i det här förutsatta fallet hans rätt är oberoende af försäljningen, bör man rätteligen icke blott förklara hans positiva samtycke till denna obehöfligt, utan jämväl förmena honom rätten att vid borgenärssammanträdet bestrida densamma. För en dylik åsigt har man ett stöd i bestämmelsen i Konk. L. § 60, att i frågor, som uppenbarligen endast röra en eller några borgenärers rätt, annan borgenär ej må i omröstningen deltaga, hvilket stadgande, om ock närmast afseende vanliga borgenärsbeslut, uppenbarligen äfven är tillämpligt i de fall, då lagen fordrar enhällighet mellan närvarande borgenärer.

Köpeaftal angående fast egendom pläga vanligen innehålla bestämmelse om, att större eller mindre del af den intecknade gälden skall i egendomen innestå eller af köparen öfvertagas i afräkning på köpeskillingen. Då genom ett sådant aftal inteckningshafvarens rätt icke lider någon minskning (jfr. Int. L. § 28), kräfves dertill icke hans samtycke. Ifrågasättas kan nu, om det förhåller sig på samma sätt vid försäljning af fastighet under konkurs, så att konkursborgenärerna och köparen skulle

kunna träffa aftal, att en viss inteckning skall i egendomen innestå, utan att dess innehafvare skulle behöfva lemna sitt samtycke dertill. Visserligen utgör i ett sådant fall fastigheten fortfarande objekt för hans rätt, och ej heller går han derigenom förlustig sin fordran mot den personligen betalningsskyldige, men icke desto mindre måste hans rätt, anses vara af ett sådant aftal beroende. Derigenom att fastighetsegaren råkat i konkurs, har nemligen inteckningshafvaren, vare sig han har någon fordringsrätt mot honom personligen eller icke, och oberoende af bevakning i konkursen (Konk. L. § 90), fått sin rätt förfallen[1] och kan derför fordra att erhålla betalning, så snart medel dertill inflyta genom försäljning af fastigheten. Om nu vid uppgörande af aftal derom öfriga borgenärer medgifva, att en viss inteckning skall få innestå i egendomen, öfverskrida de tydligen sin befogenhet[2], och bestämmelsen är, såsom utgörande ett beslut om en borgenärs betalningsrätt, honom till förfång, jämlikt Konk. L. § 61, ipso jure ogiltig gent emot inteckningshafvaren. Å andra sidan lärer emellertid en köpare, som ingått ett sådant aftal, icke kunna tvingas att å likvidsdagen betala större del af köpeskillingen, än han utfäst sig till, och derför är i ett sådant fall inteckningshafvarens rätt beroende af försäljningen, oaktadt hans inteckning till fullo täckes af den öfverenskomna köpeskillingen. Hans bifall till densamma, i hvad den rör betalningsrätten för hans egen inteckning, är följaktligen oundgängligen erforderligt; jfr. Int. L. § 30 mom. 2 och U. L. § 111.

Kan försäljning under hand icke komma till stånd eller anse borgenärerna lämpligt att utan att göra några försök att åvägabringa sådan begagna sig af offentlig auktion för att få fastigheten försåld, är likväl icke sagdt, att de sjelfva få derom besörja. Stundom erfordras nämligen, att försäljningen skall ega rum inför exekutiv myndighet i den ordning, som om fast egendom, den der utmätt blifvit, särskildt är stadgadt. För att försäljning skall få ske å en af borgenärerna föranstaltad auktion, uppställer nämligen § 51 vissa vilkor, då den stadgar:

---

[1] Jfr. Nordling, Lagfarts- och Inteckningslagarna s. 225.

[2] Jfr. rättsfall i N. J. A. 1890 s. 349.

»Ej må å sådan auktion egendom säljas under inteckningarnes värde, sammanlagdt med det belopp, som med förmånsrätt framför de samma enligt lag bör ur egendomen utgå, der ej borgenärerna i den ordning 59 och 60 §§ stadga, så ock de inteckningshafvare, hvilkas rätt är deraf beroende, till den försäljning bifall lemna»[1].

Såsom häraf framgår, uppställer § 51 inga särskilda vilkor, för att en fastighet, som icke är besvärad med penningeinteckning eller i hvilken icke finnas sådana till högre belopp, än att de af den bjudna köpeskillingen täckas, skall få försäljas å en af borgenärerna sjelfva föranstaltad auktion. Derom måste sålunda vanliga regler gälla, d. v. s. försäljning får ega rum, der borgenärerna i vanlig ordning så besluta. Naturligen hafva de lika litet i detta fall som vid försäljning under hand befogenhet att besluta, att en viss inteckning icke behöfver betalas kontant af köparen, utan kan af denne få öfvertagas i afräkning på köpeskillingen. Egendomen kan visserligen i ett sådant fall ingalunda sägas vara sald under den ifrågavarande inteckningens värde, och tredje punkten i Konk. L. § 51 kan derför icke gent emot ett sådant förfarande åberopas; men inteckningshafvarens rätt att erhålla kontant betalning för sin fordran, så långt köpeskillingen räcker, grundar sig ej heller på nämda §, utan är en följd af sjelfva konkursen, hvilken medför, att alla till godtgörelse ur massans egendom berättigade kunna fordra sådan, ändå att deras rätt eljes ej är till betalning förfallen.

I Konk. L. § 51, sådant detta lagrum ursprungligen lydde, förekom ingen bestämmelse, som medgaf försäljning af en fastighet under inteckningarnas värde å en af borgenärerna sjelfva föranstaltad auktion. Huruvida ett dylikt förfarande under sådana förhållanden borde anses otillåtet eller om jämlikt grunderna för första och andra punkterna i § 51 det kunde ega rum under der nämda förutsättningar, må här lemnas derhän[2].

[1] Någon motsvarighet till denna bestämmelse fans ej i § 71 af den finska Konkursstadgan. Enligt dess nuvarande lydelse måste deremot exekutiv myndighet i hvarje fall anlitas, såvida icke inteckningar och andra sakrätter skola fortfara att häfta å fastigheten.

[2] Jfr. lagutskottets utlåtande nr. 79 vid 1867 års riksdag, hvaraf framgår, att utskottet ansåg sig förorda ett förtydligande af lagrummet, icke en ändring i sak.

Genom Kongl. Förordn. d. 5 Nov. 1867 skedde ändring härutinnan, i det då tillades orden: »der ej borgenärerna — — — bifall lemna». Försäljning under inteckningarnas värde kan sålunda numera ega rum å en af borgenärerna sjelfva föranstaltad auktion icke blott under samma förutsättningar som en försäljning under hand utan äfven, der dessa icke föreligga[1]. Sålunda kräfver en dylik försäljning icke gäldenärens samtycke; vidare behöfver ej borgenärernas beslut derom vara enhälligt, utan det är nog med den för åstadkommande af ett vanligt borgenärsbeslut erforderliga majoriteten, d. v. s. att antingen de bland närvarande borgenärer, hvilkas fordringar sammanräknade utgöra största beloppet, rösta för sådan auktion och de derjemte utgöra minst en fjerdedel af de röstande, eller att, om en på detta sätt kvalificerad majoritet hvarken röstat för eller mot auktionen, Rättens ombudsman biträder deras mening, som röstat för densamma. Deremot föreligger i afseende å fordringen på bifall till försäljningen af »de inteckningshafvare, hvilkas rätt är deraf beroende», ingen skilnad från det fall, då försäljning annorledes än å auktion är i fråga, utan deras samtycke är i nu förevarande fall lika erforderligt som eljes[2].

»Kan försäljning sålunda ej ske», heter det vidare i § 51, »ega borgenärerne hos vederbörande myndighet[3] äska försälj-

[1] Vid den granskning, som nämda af 1867 års riksdag beslutade ändring af Konk. L. § 51 före dess sanktionerande undergick i Högsta Domstolen, framhölls det oegentliga i att göra det lättare att få egendomen såld å en auktion, som icke förrättas af exekutiv myndighet, än att afyttra densamma under hand, då nämligen inga särskilda bestämmelser funnes, som gjorde det förra försäljningssättet mera betryggande för en borgenärs rätt än det senare. Se N. T. 1868 s. 87. — Särskildt för en säljare med förmånsrätt för ogulden köpeskilling kan detta medföra vådor; det är ej föreskrifvet, att han skall kallas till auktionen, och äfven om han dervid infinner sig, kan han vid omröstningen om högsta budets antagande eller förkastande blifva öfverröstad af de öfriga borgenärerna.

[2] Om en inteckningshafvare å en utan anlitande af exekutiv myndighet hållen auktion sjelf inropat den utbjudna fastigheten för en summa, som icke förslår till fulla gäldandet af hans inteckning, måste han anses derigenom hafva lemnat sitt bifall till försäljningen i fråga. Jfr. rättsfall i N. J. A. 1882 notis A. nr. 119.

[3] Orden »hos vederbörande myndighet» inskötos i §:en vid den ändring, som den genom Kongl. Förordn. d. 5 Nov. 1867 undergick. Anledningen

ning i den ordning, som om fast egendom, den der utmätt blifvit, särskildt är stadgadt». Trots ordet »ega», hvilket i allmänhet användes för att beteckna en rättighet, som icke tillika är en skyldighet, måste antagas, att borgenärerna i det förutsatta fallet äro skyldiga att vända sig till exekutiv myndighet, förutsatt att försäljning öfver hufvud skall ske. Intet finnes för öfrigt, som hindrar borgenärerna att anlita denna utväg, äfven om det i det föreliggande fallet varit möjligt att använda något af de båda andra sätten att åstadkomma försäljning. Deremot synes visserligen tala, att sista punkten i § 51 mom. 1 uttryckligen tillerkänner dem en sådan rätt endast i det fall, att försäljning på något af de förut omordade sätten ej kan ske, en bestämmelse, som ju kunde tänkas bero på en omsorg hos lagstiftaren att förebygga, att exekutiv myndighet blefve anlitad i andra fall, än då sådant för vederbörandes trygghet ansåges oundgängligen erforderligt[1]. Vi tro dock icke, att detta är stadgandets mening; lagen har genom sina egna bestämmelser tydligen gifvit vid handen, att den ansett det nu ifrågavarande försäljningssättet såsom det för alla, hvilkas rätt är i fråga, mest betryggande, särskildt med hänsyn till, att köpeskillingen verkligen kommer vederbörande tillhanda och mellan dem riktigt fördelas[2], och om detta sätt användes i ett fall, då möjlighet förefunnits att betjena sig af ett annat, sker ju derigenom ingen orätt. Till stöd för denna mening kan anföras äfven ett historiskt skäl. Vid den tid, då Konkurslagen utfärdades, gälde som bekant ännu stadgandet i Kongl. Förordn. d. 18 Dec. 1823, enligt hvilket försäljning af

härtill var, att man på detta sätt ville undanrödja den osäkerhet, som förut visat sig i praxis, huruvida det vore tillräckligt, att sjelfva försäljningen förrättades i denna ordning, utan att dock ega rum inför exekutiv myndighet, eller om sådan dervid måste anlitas. Jfr Lagutskottets utlåtanden nr. 44 och 79 vid 1867 års riksdag.

[1] Jfr. Code de procédure civile art. 743.

[2] Under den första tiden af konkurslagens tillämpning rådde osäkerhet i lagtillämpningen på detta område, i det man stundom ansåg uppgörande af köpeskillingslikviden tillkomma icke auktionsförrättaren, utan sysslomännen; se ett yttrande af Öfverståthållareembetet d. 31 Mars 1868 (tryckt i Kommunal författningssamling för Stockholm I s. 221) och en vid riksdagen s. å. väckt motion (nr. 317).

utmätt fast egendom icke fick ske å första auktionen, såvida icke värderingssumman dervid uppnåddes, en bestämmelse, som tydligen måste iakttagas, jämväl då försäljning af konkursmassas egendom skulle af exekutiv myndighet förrättas i den ordning, som om utmätt fast egendom var stadgadt. Hade nu innebörden af Konk. L. § 51 varit, att borgenärerna skulle hafva varit pligtiga att först söka få egendomen såld å en af dem sjelfva föranstaltad auktion, skulle detta hafva ledt derhän, att försäljning af fast egendom i konkurs sällan skulle kunnat ske förr än på tredje auktionen — något, som icke rimligen kan hafva varit stadgandets mening[1]. En exekutiv myndighet, hos hvilken göres framställning om försäljning af konkursmassa tillhörande fastighet, kan derför enligt vår mening icke anses vara berättigad eller förpligtad att ingå i undersökning af, huruvida fruktlösa försök att få egendomen såld genom borgenärernas eget föranstaltande blifvit gjorda, utan bör föranstalta om försäljningen, så snart borgenärsbeslut om påkallande af dess åtgärd företes. Ja, icke ens detta torde vara erforderligt, utan myndigheten lär icke kunna vägra att endast på begäran af sysslomännen utlysa auktion å egendomen, då ju dessa äro behöriga att utåt representera konkursmassan och det för öfrigt ingalunda är att befara, att de skulle påkalla exekutiv auktion i ett fall, då borgenärerna beslutat att söka sälja egendomen å en af dem sjelfva föranstaltad auktion.

Det återstår oss att med några ord beröra frågan, angående hvad den har att iakttaga, som anser sin rätt kränkt genom ett förment olagligt beslut angående försäljning af fast egendom i konkurs, och påföljden för de olika rättsegarne deraf, att en försäljning kommit till stånd, hvilken icke kan anses hafva skett i öfverensstämmelse med bestämmelserna i Konk. L. § 51. Anser någon borgenär eller gäldenären, att ett beslut om egendomens försäljning är olagligt, emedan det ej varit enhälligt eller, der det gått ut på försäljning å auktion, icke tillkommit i öfverensstämmelse med föreskrifterna i §§ 59 och 60, står det honom fritt att inom den i § 60 mom. 2 stadgade tid der-

[1] Jfr. (Günther), Om det nyaste förslaget till konkurslag, Stockholm 1860, s. 62.

öfver anföra besvär; försummas denna tid, måste beslutet, om ock i sig olagligt, såsom laga kraft vunnet ega bestånd, och den på grund deraf skedda försäljningen kan icke rubbas. Annorlunda förhåller det sig, om försäljningen är olaglig, derför att samtycke saknas af inteckningshafvare eller af gäldenären, der sådant är erforderligt. Någon viss tid, inom hvilken dessa skulle behöfva klandra en af denna anledning olaglig försäljning, vid äfventyr att den eljes skulle vinna laga kraft, kan icke uppställas[1]. Hvad då först beträffar gäldenären, synes han icke vara bunden af en försäljning under hand, som skett utan hans samtycke, utan torde kunna påyrka att få fastigheten till sig afträdd, dock endast mot skyldighet att återbetala den köpeskilling, som måste anses hafva kommit honom till godo, derigenom att den användts till betalande af hans skulder.

Har en inteckningshafvare icke lemnat sitt bifall till en försäljning, för hvilken sådant varit erforderligt, kan densamma i förhållande till honom icke hafva den exstinktiva verkan, som eljest skolat tillkomma densamma, utan hans inteckningsrätt fortfar att vidlåda fastigheten, och han är oförhindrad att derur uttaga beloppet. Detta framgår af Inteckningslagen § 23, som endast för det fall, att fastighet under konkurs blifvit såld »i den ordning konkurslagen bestämmer», gifver den nye egaren rätt att under vissa förutsättningar få en inteckning dödad, hvilken icke kunnat ur köpeskillingen gäldas. För den, som från ett konkursbo köper fast egendom, måste det under sådana förhållanden vara af allra största vigt att förvissa sig om, att föreskrifterna i Konk. L. § 51 rörande sättet för försäljningen blifvit iakttagna, då han eljes måste till inteckningshafvaren utbetala det intecknade beloppet och antagligen endast mot konkursmassan eller gäldenären har någon regressrätt[2]. Äfven för inteckningshafvare kan grundsatsen, att en utan exekutiv myndighets medverkan skeende försäljning kan hafva exstinktiv verkan, medföra stora vådor. Då nämligen som vilkor för för-

[1] Jfr. rättsfall i N. T. 1867 s. 534, der yrkande af en inteckningshafvare på ogillande af skedd försäljning och i samband dermed på försäljning i exekutiv väg af en konkursmassas fastighet förklarades icke hafva tillhört konkursdomstolens upptagande.

[2] Se rättsfall i N. T. 1869 s. 11, 1870 s. 638 och 1871 s. 280.

säljningen endast fordras samtycke af den dåvarande innehafvaren af inteckningen, utan att någon föreskrift finnes derom, att detta förhållande skall å inteckningshandlingen tecknas, kan det lätt inträffa, att en senare innehafvare af denna härigenom blir lidande, ehuru hvarken af handlingen sjelf eller af införskaffadt gravationsbevis framgår, att inteckningen icke fortfarande häftar vid fastigheten[1], utan tvärtom på yrkande af köparen kan dödas.

Äfven vid realisation af konkursmassas lösa egendom måste man enligt svensk rätt i regel betjena sig af offentlig auktion. Konk. L. § 51 mom. 2 stadgar nämligen i första punkten: »Lös egendom må ej heller säljas annorledes än å auktion, den der blifvit lagligen kungjord, der ej borgenärerne i den ordning, som i 59 och 60 §§ stadgas, besluta, att egendomen eller någon del deraf må säljas under hand[2], samt Rättens ombudsman efter gäldenärens hörande dertill lemnar bifall». Gäldenärens samtycke är sålunda härför icke erforderligt. Annorlunda förhöll sig detta före den förändring, som ifrågavarande stadgande genom Lagen d. 1 Maj 1885 undergick. Enligt § 51 mom. 2 i dess ursprungliga lydelse kräfdes nämligen för försäljning under hand af lös egendom i allmänhet bifall af alla vid sammankomsten närvarande borgenärer, så ock af gäldenären. Endast om den ifrågasatta försäljningen afsåg varulager eller allenast ett eller annat stycke lös egendom och borgenärerna ansågo föryttringen med större fördel kunna ske under hand, tilläts sådant under samma förutsättningar, som nu gälla för försäljning af all slags lös egendom.

---

[1] Se de anmärkningar, som vid granskning af förslaget till Inteckningslag i Högsta Domstolen framställdes mot ett förslaget stadgande af väsentligen enahanda innebörd, som Int. L. § 23 i dess ursprungliga lydelse. Anmärkningarna finnas införda i N. T. 1874 s. 663 ff. Jfr. N. T. 1875 s. 291.

[2] Uttrycket »försälja under hand» tages här tydligen i en så vidsträckt bemärkelse, att det omfattar all försäljning annorledes än å offentlig auktion. Stadgandet kan således lika litet anses utgöra hinder för en försäljning å en privat auktion som för infordrande af skriftliga anbud. För användande af något af dessa förfaringssätt måste emellertid samma förutsättningar föreligga som för en försäljning under hand i egentlig bemärkelse.

Det första vilkoret härför är, att borgenärerna i vanlig ordning derom fatta beslut. Ett borgenärsbeslut kan, såsom ofvan nämts, åstadkommas på två olika sätt. Det ena är, att de, som bland de närvarande ega de största fordringarna, förutsatt att de utgöra minst en fjerdedel af de röstande, omfatta en viss mening. Detta var allt, hvad som erfordrades för försäljning af fast egendom å auktion, förrättad af annan än exekutiv myndighet; i det här förutsatta fallet kräfves derjämte, att Rättens ombudsman efter gäldenärens hörande gifver sitt samtycke. Kan vid ett borgenärssammanträde ingen mening kring sig samla en på nämda sätt kvalificerad majoritet, blir som bekant i allmänhet den mening gällande, som Rättens ombudsman biträder.

Det kan nu ifrågasättas, om detta sätt att komma till ett borgenärsbeslut äfven i det här förutsatta fallet är användbart[1]. Deremot skulle kunna göras gällande, att i så fall Rättens ombudsman faktiskt skulle komma att såväl diktera borgenärsbeslutet som gifva sitt bifall till detsamma. Man kunde ock möjligen vilja i Konk. L. § 60 inlägga den betydelsen, att den åt Rättens ombudsman der tillerkända utslagsrösten endast skulle tillkomma honom i de fall, då ingen mening kunde erhålla den erforderliga majoriteten, men det vore absolut nödvändigt att komma till ett borgenärsbeslut, såsom t. ex. vid val af gode män och sysslomän. I de fall deremot, då lagen sjelf gifver anvisning på ett visst sätt att gå till väga, från hvilket den endast tillåter afvikelse, om borgenärerna så besluta, skulle det, kunde man tycka, icke vara tillräckligt, att ett borgenärsbeslut åstadkommes genom medverkan af Rättens ombudsman, utan borde det af lagen sjelf som regel föreskrifna förfaringssättet iakttagas, så snart icke borgenärerna sjelfva annorledes beslöte. En dylik åsigt kunde möjligen de lega ferenda hafva åtskilliga skäl för sig, men ordalagen i § 60 tala ej derför. Det der beskrifna sättet att komma till ett borgenärsbeslut säges ju uttryckligen vara tillämpligt ej blott vid val af gode män och sysslomän utan äfven »uti alla andra mål, som röra förvaltning af gäldenärs bo», och under detta uttryck måste äfven

[1] Jfr. Günther, a. a. s. 63 ff.

frågor om försäljning af massans egendom anses inbegripna. Lagens uttryckssätt gifver ingen anledning till att på detta sätt göra skilnad mellan ett borgenärernas beslut och hvad, som i vissa fall skall gälla som ett borgenärsbeslut. Följaktligen måste det antagas, att det för åstadkommande af ett borgenärsbeslut såväl i de i mom. 1 som mom. 2 af Konk. L. § 51 afsedda frågor är tillräckligt, att Rättens ombudsman biträder en vid ett sammanträde af vissa borgenärer omfattad mening, såvida icke en annan erhållit kvalificerad majoritet. Föreskriften i mom. 2 om nödvändigheten af Rättens ombudsmans samtycke blir derför icke innehållslös. Dels följer nämligen deraf, att dennes bifall är erforderligt, äfven om borgenärerna med kvalificerad majoritet fattat beslut om försäljning under hand af lös egendom, dels innebär föreskriften äfven, att Rättens ombudsman, innan han definitivt bifaller försäljningen, skall hafva hört gäldenären. Om detta icke skett före det borgenärssammanträde, då beslut i frågan fattas, måste det ske efteråt, och Rättens ombudsman är i ett sådant fall oförhindrad att, äfven om han vid sammankomsten biträdt deras mening, som röstat för försäljning under hand, på af gäldenären anförda skäl eller till följd af andra inträffade omständigheter vägra att gifva sitt samtycke till den ifrågasatta försäljningen.

Någon motsvarighet till stadgandet i mom. 1, att borgenärerna under vissa förutsättningar äro skyldiga att anlita exekutiv myndighet, finnes icke, då fråga är om försäljning af lös egendom. Biträde af sådan myndighet kan härvid icke ens anlitas. Det enda undantaget från denna grundsats är, då helt fartyg eller gods i fartyg skall säljas, i hvilket fall borgenärerna, förutsatt att fartyget finnes å ort inom riket, äro berättigade, men ej pligtiga[1] att hos vederbörande utmätningsman äska försäljning i den ordning, som om dylik egendom, den der blifvit utmätt, särskildt är stadgadt.

I motsvarighet till hvad Konk. L. § 51 mom. 1 innehåller angående nödvändigheten af vissa inteckningshafvares samtycke till en försäljning annorledes än å auktion, föreskrifves i mom. 2, att vissa förmånsberättigade borgenärer måste lemna bifall

[1] Se Sjölagskomiténs betänkande, afg. d. 22 Febr. 1887 s. 231 (infördt i N. J. A. 1891 afd. II nr. 2 s. 57).

till en sådan försäljning af lös egendom. Enligt den ursprungliga lydelsen af detta lagrum var det endast panthafvare, hvilkas rätt var på detta sätt skyddad. Vid den ändring, som stadgandet undergick genom Lagen d. 1 Maj 1885, likstäldes med panthafvare den, som har »annan förmånsrätt, som endast i viss egendom gäller», och följaktligen fordras numera till en försäljning under hand bifall äfven af innehafvare af förlagsinteckning samt borgenärer med förmånsrätt enligt H. B. 17: 5 och 17: 8. I Konk. L. § 51 mom. 1 är endast fråga om »de inteckningshafvare, hvilkas rätt är deraf beroende»; något liknande inskränkande tillägg finnes icke i mom. 2. Oaktadt de kategoriska orden »må *ej i något fall* utan hans samtycke säljas utom auktion» i detta moment torde det dock böra antagas, att samtycke af en borgenär med speciel förmånsrätt icke kräfves till en försäljning under hand till ett pris, som räcker till fulla gäldandet af hans fordran; något berättigadt intresse hos denne borgenär att motsätta sig en sådan försäljning kan nämligen enligt vår mening icke erkännas.

Reglerna om försäljning af konkursboets lösa egendom måste i allmänhet anses tillämpliga, jämväl der denna utgöres af fordringar eller andra rättigheter än eganderätt. Är en dylik rätt osäker eller tvistig, d. v. s. är utfåendet af rättigheten i den omfattning, som vederbörande anse den hafva, faktiskt eller juridiskt ovisst, kan realisation deraf ske genom förlikning i stället för genom försäljning. Derför erfordras dock gäldenärens bifall. Vägras sådant och tillåtes icke gäldenären att sjelf utföra tvisten, »varde rättigheten», heter det i Konk. L. § 53, »såsom annan lös egendom å auktion försåld, der borgenärerna så för godt finna». Det kan ifrågasättas, om genom denna bestämmelse undantag göres från stadgandena i § 51 mom. 2, så att en osäker eller tvistig rättighet, om hvilken borgenärerna antagit ett förlikningsanbud, hvartill gäldenären vägrat bifall, icke skulle i något fall kunna säljas annorledes än å auktion. Så torde i sjelfva verket vara fallet; hade man velat, att de vanliga bestämmelserna äfven i detta fall skolat tillämpas, hade det i stället för de nyss citerade orden bort heta: »varde rättigheten såsom annan lös egendom försåld i den ordning § 51 stadgar», eller något dylikt.

Förutom i redan anförda lagrum innehållas bestämmelser angående realisation af konkursbos lösa egendom i Konk. L. § 48, som handlar om försäljning af dylik egendom före inställelsedagen. En sådan åtgärd medgifves endast i tre särskilda undantagsfall. Det första af dessa är, då i konkursmassan ingår egendom, som är underkastad förskämning, snar förstörelse eller hastigt fallande i värde; för försäljning af sådan egendom erfordras hvarken bifall af gäldenären eller något borgenärsbeslut, utan endast, att gode männen anse det lämpligt och Rättens ombudsman efter att hafva inhemtat yttrande från gäldenären dertill samtycker. Enligt hvad i §:en uttryckligen säges, kan försäljningen ske antingen å auktion eller under hand. Hvilketdera sättet bör användas, torde gode männen vara berättigade att afgöra, »efter som det för konkursboet fördelaktigast pröfvas». — Det andra af de omnämda fallen, då lös egendom får före inställelsedagen försäljas, är, då sådant anses nödigt till vinnande af erforderliga medel för boets vård och förvaltning. Försäljningen skall verkställas af gode männen, men om dessa härvid ega frihet att välja mellan försäljning under hand och användande af auktion, derom finnes i § 48 ingen uttrycklig bestämmelse. Ifrågasättas kan derför att på det här förutsatta fallet tillämpa hufvudstadgandet i § 51 och således endast under der angifna förutsättningar tillåta försäljning utom auktion. Vi tro dock icke, att en sådan uppfattning af förhållandet mellan de båda lagrummen är riktig. § 48 får icke anses såsom ett undantagsstandgande i förhållande till § 51[1]; dess bestämmelser afse fastmera att uttömmande behandla frågan om försäljning af lös egendom före inställelsedagen, på samma sätt som § 51 innehåller regler derom för tiden efter denna dag. Detta framgår redan af de åsyftade §§:ernas inbördes plats. Under sådana förhållanden kan man icke anföra något skäl för, att en försäljning sådan som den nu ifråga-

---

[1] Jfr. den redaktion af § 51, som vid granskningen af förslaget till Konkurslag i Högsta Domstolen förordades af trenne dess ledamöter (Konkurs- Boskilnads- och Urarfvalagarna med motiver etc., Stockholm 1863, s. 110). Se ock Günther, a. a. s. 63 ff. Hade dessa anmärkningar vunnit beaktande, skulle i § 51 tydligen hafva uttryckts, att dess bestämmelser endast afsåge försäljning af egendom efter inställelsedagen.

varande skulle behöfva ske å auktion, något som ock skulle i praktiskt afseende leda till synnerligen olämpliga resultat. — I sista punkten af § 48 tillerkännas gode männen rätt att, efter samråd med Rättens ombudsman och sedan gäldenären blifvit hörd, fortsätta dennes rörelse, såvida sådant till förekommande af synnerlig förlust för borgenärerna anses nödigt. I detta fall får tydligen försäljning under hand ske; befogenheten dertill ligger i sjelfva medgifvandet att fortsätta gäldenärens rörelse, som förutsättes hafva bestått i försäljning af föremål.

Hvilken än anledningen må vara till en före inställelsedagen skeende försäljning under hand af lös egendom, kräfves emellertid samtycke dertill af den borgenär, som i densamma har någon speciel förmånsrätt. Visserligen har bestämmelsen derom sin plats i Konk. L. § 51 och afser sålunda närmast en försäljning efter inställelsedagen, men densamma måste icke desto mindre i olikhet med detta lagrums öfriga innehåll anses tillämplig jämväl i det här förutsatta fallet. Till stöd för denna mening kan åberopas det i § 51 mom. 2 begagnade uttrycket »ej i något fall»[1], hvilket på detta sätt bäst förklaras; riktigheten af det sagda framgår ock deraf, att konkursförvaltningen eljes gent emot en borgenär med speciel förmånsrätt skulle ega vidsträcktare befogenhet före än efter inställelsedagen, något som icke utan tvingande skäl kan antagas[2].

Innan vi afsluta vår framställning af den svenska rättens ställning till frågan om nödvändigheten af att vid realisation af konkursbos egendom betjena sig af auktion, vilja vi nämna, att iakttagandet af Konkurslagens föreskrifter, då fråga är om

---

[1] Jfr. Günther. a. a. s. 63.

[2] Om borgenärens speciela förmånsrätt är af den beskaffenhet, som i Konk. L. § 54 omförmäles, är han som nämdt berättigad att sjelf foranstalta om auktion å det föremål, vid hvilket förmånsrätten häftar. Att blott på grund deraf, att i sista punkten af nämda § endast talas om syssloмännen, antaga, att föremål, vid hvilka en dylik förmånsrätt är fäst, icke i det förutsatta fallet — att ej borgenären vill om försäljningen foranstalta — skulle få försäljas af gode männen, ens som vanliga förutsättningar för en försäljning före inställelsedagen föreligga, synes oss näppeligen riktigt. Jfr. Högsta Domstolens protokoll vid granskningen af förslaget till Konkurslag (Konkurs- Boskilnads- och Urarfvalagarna med motiver etc. s. 111); jfr. Broomé a. a. s. 67 not 1.

lös egendom, ingalunda hafva samma betydelse som vid föryttring af fastighet. Köparen är nämligen här vanligen i viss mån skyddad i sin rätt genom sin goda tro. Fråga är emellertid, i hvilken omfattning denna behöfver förefinnas, om det är nog, att han anser, att försäljningen företages af konkursförvaltningen för gäldenärens räkning eller om hans goda tro kan anses afficieras deraf, att han vet, att någon enligt Konkurslagen för en försäljning af ifrågavarande slag erforderlig förutsättning, exempelvis samtycke af Rättens ombudsman, icke föreligger. Motsvarande spörsmål framträder äfven, då fråga är om realisation af panträtt i lös egendom. Sålunda kan man spörja, om en köpare af lös pant icke skall anses vara i god tro, om han vet, att någon af de enligt lag eller aftal erforderliga föregående formaliteterna (värdering, hembud) icke iakttagits. Det kunde synas ganska tilltalande att härvid göra skilnad mellan olika omständigheter efter deras större eller mindre betydelse för frågan om föryttringens laglighet[1], men härtill gifver lagen sjelf ingen anledning. Då förutsättningarna för såväl panthafvares som konkursborgenärers försäljningsrätt äro angifna i sjelfva lagen och följaktligen kännedom om dem kan af en hvar fordras, synes det oss, som man icke kunde undgå att antaga, att vetskap hos köparen om icke-existensen af en dylik förutsättning bör föranleda, att han icke anses hafva i god tro förvärfvat egendomen. Mera tvifvelaktigt synes det, om den, som på en exekutiv auktion inropat någon lös egendom, bör betraktas såsom en förvärfvare i ond tro, derför att han haft sig bekant, att någon olaglighet vid auktionen förelupit.

---

[1] I den nya tyska civillagen skiljes mellan sådana föreskrifter angående försäljning af lös pant, som beröra »die Rechtmässigkeit der Veräusserung». och sådana, hvilkas icke-iakttagande endast göra borgenären skadeståndspligtig. Blott rörande omständigheter af förra slaget är köparens goda tro af någon betydelse. Se Bürgerliches Gesetzbuch §§ 1243, 1244.

VI.

Oaktadt auktion endast är ett tillvägagångssätt, som den enskilde i regeln kan efter behag anlita i stället för att sluta aftal under hand, är dermed icke sagdt, att han också är berättigad att sjelf eller genom af honom godtyckligt utsedda personer leda detta förfarande, förrätta sjelfva auktionen. I de fall, då densamma ingår som ett moment i exekutionsförfarandet, ligger det i sakens natur, att den måste förrättas af offentlig myndighet eller åtminstone å dess ansvar, då ju enligt nutida rättsåskådning den verksamhet, som går ut på att bringa det faktiska tillståndet i öfverensstämmelse med det rättsliga, är en statlig akt, hvars utförande icke kan åt den enskilde, den berättigade sjelf, annat än i sällsynta undantagsfall öfverlemnas. Men äfven i andra fall, då auktion är i lag påbjuden eller då vederbörande frivilligt bestämt sig för att anställa sådan, kunna vissa inskränkningar i befogenheten att förrätta densamma vara i lag föreskrifna och i viss mån försvaras ur den synpunkten, att vid dylika förrättningar, der spekulanterna ej hafva lång tid på sig till besinning och der genom hemligt samförstånd mellan auktionsförrättaren och en eller flera närvarande personer såväl öfriga spekulanter som auktionstillställaren kunna skadas, det kan synas nyttigt och nödigt att i auktionsförrättarens person hafva en garanti för, att »allt vid auktionen går riktigt och ordentligt till», såsom det heter i Kongl. Res. d. 12 Juli 1731 § 13.

En blick på den främmande lagstiftningen i ämnet[1] skall ock visa, att man i de stora kulturländerna aktat nödigt att

[1] Se härom den öfversigt öfver utländsk lagstiftning, som finnes intagen i Särskilda komiterades utlåtande ang. auktionsväsendet i Stockholm (Bihang nr. 50 till Stockholms stads drätselnämds beredningsutskotts utlå-

med större eller mindre inskränkningar kringgärda befogenheten att afhålla offentliga auktioner. Redan i det gamla Rom hade, såsom vi ofvan nämt, auktionsväsendet nått en storartad utveckling, och det anses ingalunda osannolikt, att för utöfvande af yrkesmessig verksamhet som auktionator (coactor, argentarius) erfordrades vissa kvalifikationer[1]. I Tyskland hafva af ålder äfven frivilliga auktioner å fast egendom, s. k. freiwillige Subhastationen, förrättats af domstol i orten, men någon rättslig nödvändighet härtill förelåg i allmänhet icke. Lagstiftningen på detta område var olika i de olika staterna. I Preussen förklarades sålunda genom ett Reskript d. 20 Juni 1795, att det stod den enskilde fritt att sjelf eller genom annan förrätta auktion å sin egendom[2], under det att enligt den baierska Notariatsgesetz af d. 10 Nov. 1861 § 18 fastighetsauktioner måste förrättas af en Notar och enligt sachsisk rätt domstolen i orten dervid borde anlitas[3]. Den tyska rikslagstiftningen har på detta område beträdt en annan väg. Die Gewerbeordnung für das deutsche Reich, ursprungligen utfärdad för Nordtyska förbundet d. 21 Juni 1869, innehåller intet förbud för den enskilde att sjelf eller genom annan afhålla auktion å sin egendom, utan riktar sig endast mot de yrkesmessiga auktionsförrättarne. Visserligen fordras icke enligt § 36 någon koncession för utöfvande af auktionatorsverksamhet såsom yrke, men vederbörande myndigheter hafva genom Lagen d. 1 Juli 1883 ang. ändring af § 35 i Gewerbeordnung tillerkänts rätt att förbjuda en person att befatta sig med sådan verksamhet »wenn Thatsachen vorliegen, welche die Unzuverlässigkeit des Gewerbetreibenden in Bezug auf diesen Gewerbebetrieb darthun». Vid sidan af dessa enskilda näringsidkare finnas emellertid i de flesta tyska stater edsvurna och offentligen anstälda auktionatorer, och dessa intaga i förhållande till de förra en gynnad

---

tanden och memorial för år 1888 s. 4—11) äfvensom den finska Lagberedningens förslag till förordning ang. frivilliga auktioner m. m., Helsingfors 1895, motiven s. 25—30.

[1] Mommsen, a. a. s. 100.

[2] Förster-Eccius II s. 118.

[3] Koch, Recht der Forderungen III s. 819.

ställning, se Gewerberordnung § 36 mom. 2[1]. Genom Lagen d. 1 Juli 1883 hafva deras företrädesrättigheter utvidgats, i det att öfriga auktionatorer der förbjudas att afhålla offentliga auktioner å fast egendom. För öfrigt är att märka, att »die Gerichtsvollzieher» i vissa tyska stater tillerkänts rätt att utan den för utöfvande af näring eljes erforderliga anmälan befatta sig med frivilliga auktioner å lös egendom[2]; någon skyldighet att på anmodan förrätta sådana hafva de deremot icke, och fastighetsauktioner kunna icke af dem afhållas.

I Österrike får den enskilde hvarken sjelf eller genom af honom utsedda personer hålla auktion å sin egendom, utan måste, om det är fråga om fast egendom, anlita domstolen i orten eller i de kronländer, i hvilka ett ordnadt notariatsväsen finnes, en »Notar» och, om lös egendom skall försäljas, i allmänhet vända sig antingen till en sådan person eller till de kommunala myndigheterna[3].

I Frankrike[4] finnas för afhållande af auktioner särskilda tjenstemän s. k. commissaires-priseurs tillsatta. Dessa äro uteslutande berättigade att afhålla auktioner å lös egendom inom den kommun, der de hafva sin verksamhet. Sådana tjenstemän finnas emellertid icke anstälda annat än i städerna och icke ens i alla sådana; å öfriga orter har den enskilde valrätt mellan att anlita en commissaire-priseur och någon annan »officier public» (notaire, huissier, greffier). För öfrigt må nämnas, att vissa slag af lös egendom i synnerhet födoämnen, som lätt äro utsatta för förskämning, få af enskilda näringsidkare i deras affärslokaler säljas å auktion och att jämväl mäklare äro berättigade att hålla auktioner å fartyg, värdepapper och han-

---

[1] Endast sådana auktionatorer äro befogade att ombesörja de i Handelslagen art. 311, 343 m. fl. ställen omnämnda »öffentliche Verkäufe», enligt preussisk rätt äfven auktioner för pantlaneinrättningars räkning. Makower, Das allgemeine deutsche Handelsgesetzbuch mit Kommentar, Berlin 1880, s. 329, Förster-Eccius II s. 119. Jfr. äfven ofvan s. 36 not 3.

[2] Se t. ex. den preussiska Ausführungsgesetz zum Gerichtsverfassungsgesetz d. 24 Apr. 1878 § 74,2.

[3] Gesetz über das gerichtliche Verfahren in Rechtsangelegenheiten ausser Streitsachen d. 9 Aug. 1854 §§ 269, 270.

[4] Garsonnet, a. a. III § 576; Zachariæ, II § 350 not 6. — Hufvudstadgandet i ämnet innehålles i la loi du 22 pluviôse an VII.

delsvaror en gros. Frivilliga auktioner å fast egendom omnämnas egendomligt nog icke i de författningar, som reglera rätten att afhålla auktioner, och alla försök att gifva monopolet den utsträckning, att det komme att gälla äfven dylik egendom, hafva i praxis tillbakavisats. Då emellertid handlingar, upprättade inför en »notaire», åtnjuta särskilda företräden framför af enskilda personer uppsatta sådana, har följden deraf blifvit, att de flesta fastighetsauktioner förrättas af »les notaires».

Äfven den engelska lagstiftningen har gjort vissa inskränkningar i befogenheten att förrätta offentliga auktioner, i det att enligt en lag af år 1845 för yrkesmessigt utöfvande af dylik verksamhet erfordras, att vederbörande årligen lösa tillståndsbevis (licens), hvarjemte stadgats, att den enskilde, utom i vissa undantagsfall eller då auktionen har endast ringa omfattning, måste anlita biträde af en sådan auktionator[1].

I våra grannländer Danmark och Norge var rätten att afhålla offentliga auktioner allt ifrån den första tid, då sådana der kommo i bruk, inskränkt till vissa privilegierade personer, hvilka emellertid icke uppfattades som egentliga embetsmän, utan såsom med monopol försedda näringsidkare. Sedermera anförtroddes denna uppgift åt underrätterna, i Köpenhamn åt en särskild auktionsdirektör, och detta medförde så småningom, att auktionsförrättningen äfven i de fall, då den icke ingick som moment i något exekutionsförfarande, började betraktas som en judiciel akt och att de afgöranden, som dervid träffades angående förekommande tvistefrågor, plägade öfverklagas liksom en dom och ansågos behöfva öfverklagas för att icke vinna laga kraft[2]. Denna åskådning var ännu icke herskande i den

[1] The Cabinet Lawyer, 23 ed. London 1872, s. 279 ff.

[2] Så långt har man icke gått i andra rättssystem, enligt hvilka frivilliga auktioner kunna förrättas af samma myndigheter, som utöfva domsrätt. Af den preussiska Allgemeine Gerichtsordnung I: 52 § 70 framgår visserligen, att jämväl vid »freiwillige Subhastationen» ett s. k. »Zuschlagsbescheid» borde utfärdas, men detta stadgande upphäfdes genom en förordning d. 6 Apr. 1839. Ej heller anses de frivilliga auktioner, som i vissa länder hållas af de underordnade exekutiva organen (Gerichtsvollzieher, huissiers), kunna blifva föremål för pröfning af öfverordnad exekutiv myndighet, utan få dervid sig yppande tvistefrågor slitas af allmän domstol.

för den dansk-norska auktionslagstiftningen grundläggande författningen d. 19 Dec. 1693, men visar sig redan i medlet af förra århundradet fullt stadgad[1]. På denna ståndpunkt kvarstår den danska rätten ännu i dag. Emellertid förekomma i Danmark äfven s. k. Auktionsholdere, hvilka måste hafva burskap eller näringsbevis; en sådan person kan dock icke, såsom man på grund af namnet kunde vara böjd att tro, afhålla några auktioner, utan är endast kommissionär för egaren och biträder honom med förberedande åtgärder, gör rekvisition om auktionen och är äfven ofta inkassator[2]. I Norge har deremot genom Lagen d. 17 Juni 1869 skett en total omgestaltning af dessa förhållanden, i det att derigenom en hvar förklarats berättigad att sjelf eller genom den, han har förtroende till, anställa offentliga auktioner och licitationer. De förut till afhållande af dylika förrättningar uteslutande berättigade myndigheterna i stad och länsmännen på landet, hvilka förut såsom mandatarier åt sorenskrifveren plägat förrätta alla förekommande auktioner, äro dock fortfarande skyldiga att mot viss taxa på anmodan härmed gå den enskilde till handa. På grund af den minskning i sportler för vissa embets- och tjenstemän, som genom ett omedelbart tillämpande af den nya lagen skulle blifvit en följd, har i densamma bestämts, att den först skall träda i kraft, efter det samtliga dåvarande innehafvare af tjenster, med hvilka rätt till dylika sportler voro förenade, derifrån afgått eller genom af stortinget beviljade medel erhållit ersättning för mistade löneinkomster. Sedan genom en Lag d. 15 Juni 1882 1869 års lag förklarats skola börja tillämpas i afseende å vissa licitationer, har genom Lagen d. 4 Apr. 1891 stadgats, att den 1869 utfärdade författningen i sin helhet skall träda i kraft, och dermed har auktionstvånget försvunnit ur den norska lagstiftningen[3].

---

[1] Nellemann s. 9 ff. Jfr. Schweigaard II s. 344.

[2] En dylik verksamhet står naturligen äfven i vårt land öppen för den enskilda företagsamheten och utöfvas faktiskt i Stockholm såsom yrke, då konstsaker och andra dyrbarare föremål skola försäljas å auktion.

[3] Schweigaard II s. 347, Aubert, Den norske Obligationsrets speciele Del, Kristiania 1890, I s. 51.

Hvad slutligen Finland beträffar, så hafva förhållandena i detta afseende der till för kort tid sedan varit i allt väsentligt öfverensstämmande med de i vårt land rådande. Innevarande år har emellertid den finska lagstiftningen på ifrågavarande område undergått en genomgripande reform, för hvilken vi dock anse lämpligt att uppskjuta med att redogöra, till dess vi lemnat en framställning af de ännu i vårt land gällande grundsatserna i förevarande afseende[1].

Den svenska rättens stadganden härutinnan äro icke bygda på någon konsekvent genomförd princip, utan hvila, i hvad de afse städerna och landsbygden, på diametralt motsatta grundsatser. Någon generel reglering af hithörande frågor har nämligen aldrig företagits, utan de författningar, ur hvilka man företrädesvis har att söka upplysning, utgöra alla resolutioner antingen på städernas eller på allmogens besvär. I 1734 års lag förekommer emellertid ett för både stad och land gällande stadgande, som vid första påseendet kunde synas hafva afseende å förevarande fråga och som derför ej här må lemnas alldeles obeaktadt. Vi syfta på bestämmelsen i H. B. 1: 6: »Ingen inlåte sig i annan mans köp, eller bjude då öfver, medan köparen och säljaren om priset tinga». Af förarbetena[2] framgår, att mot detta stadgande anmärktes, att det utgjorde en obehörig inskränkning i aftalsfriheten, men försvarades det med, att om det vore tillåtligt att öfverbjuda, då en annan verkligen håller på att tinga, stegras derigenom varan och blir således fullkomlig auktion. Man kunde nu möjligen häri vilja se ett allmänt förbud mot auktioner, från hvilket man endast hade rätt att göra undantag i de fall, då i lag eller särskilda författningar försäljning genom offentligt utrop medgåfves. Vid ett närmare aktgifvande på stadgandets innehåll finner man

---

[1] I 1864 års kodifikation af »das Provincialrecht der Ostseegouvernements» III art. 3945 stadgas, att frivilliga auktioner kunna efter egarens behag verkställas »gerichtlich oder privatim». Enligt Erdmann (a. a. IV s. 330) erfordrades före denna tid för hvarje frivillig offentlig auktion i Reval och Riga en »vorgängige Genehmigung» af rådet. Månne detta utgjorde en kvarlefva från den tid, svensk rätt här gälde?

[2] Chydenius, Handlingar ang. förarbetena till Handelsbalken i 1734 års lag, s. 28, 31, 33 och 47.

dock, att, då der talas om köpare och säljare, det förutsättes pågående underhandlingar mellan två personer, i hvilka en tredje oombedd blandar sig in. Bestämmelsen var tydligen tillkommen i politirättsligt syfte och afsåg att förhindra prisens uppdyrkande genom ett dylikt beteende; den återfinnes för öfrigt redan i M. E. StL. Köpm.B. 14. Såsom hvilande på en föråldrad åskådning, har stadgandet ock sedan lång tid tillbaka varit antikveradt[1].

För att kunna lemna en tillfredsställande redogörelse för den svenska lagstiftningens nuvarande ståndpunkt i afseende å rätten att hålla auktioner är det under sådana förhållanden icke blott lämpligt, utan enligt vårt förmenande rent af nödvändigt att följa auktionsväsendets utveckling ifrån dess början i vårt land, dervid tillseende, i hvad mån de under skilda tider i ämnet utfärdade författningarna — hvilkas bestämmelser ingalunda äro affattade med den tydlighet, att deras tolkning icke kan blifva föremål för olika åsigter — satta i relation till de vid tiden för deras utfärdande rådande förhållandena, kunna anses gifva stöd åt den allmänt herskande uppfattningen, att befogenheten att afhålla auktioner är underkastad högst väsentliga inskränkningar. Den första gång, man oss veterligen påträffar något vittnesbörd om bekantskapen med auktioner i vårt land, är år 1639, då en anstalt för bortauktionerande af egendom, såsom vi nedan skola något utförligare omnämna, af det akademiska konsistoriet i Upsala inrättades. Att auktioner kanske långt före denna tid voro i bruk i vårt land, kan naturligen icke med bestämdhet bestridas; derför kan möjligen anses tala, att den nya inrättningen icke benämdes auktionsverk eller dylikt, utan betecknades med namnet *drell*, hvilket ord synes vara af rent svenskt ursprung[2]. Å andra sidan förekommer, att i vårt dåvarande grannrike Danmark-

[1] Nya lagberedningens förslag till lag om köp och byte (1895), motiven s. 26.

[2] Rabenius, pag. 2, yttrar angående ordet drell: »cujus vocis originem me ignorare fateor». Möjligen kan detsamma stå i något samband med verbet drilla, hvilket ju ännu i dag plägar användas för att beteckna en itererad eller fortsatt verksamhet för att vinna ett visst syfte, så t. ex. i uttrycket »drilla sig till något».

Norge, som dock före trettioåriga krigets tid stod i lifligare beröring än vårt land med Europas sydliga och vestliga delar, der auktioner redan tidigt voro kända[1], detta förfarande icke enligt framstående författares[2] vittnesbörd var i bruk förr än i medlet af sjuttonde århundradet. Saknaden af alla stadganden om detta förfarande, som sedan i så hög grad blef föremål för lagstiftarens uppmärksamhet, gör det i hvarje fall sannolikt, att auktioner ännu vid medlet af 1600-talet voro i vårt land, om icke alldeles okända, åtminstone endast i ringa grad använda[3]. Den oss veterligen äldsta författning, i hvilken man kan finna något på auktion syftande, är Kongl. Maj:ts för Johan Palmstruch utfärdade »LäneBäncks Privilegium», dateradt Marienburg d. 30 Nov. 1656, i hvars åttonde punkt[4] talas om de »öfver år och sex veckor *offentlig försålde* saker». I den förut omnämda Kongl. Stadgan ang. exekution af i banken förståndna panter d. 6 Juli 1664 förekomma orden auktion och utrop, så vidt vi hafva oss bekant, för första gången i någon svensk författning. Det var i Stockholm, som de här omförmälda auktionerna höllos, och der var det antagligen också, som auktioner först i någon större utsträckning kommo till användning äfven för enskildas räkning. Vid hvilken tid detta

---

[1] Om auktioner voro i bruk hos germanerna eller dessa hade romarne att tacka för kännedomen om detta förfarande, torde vara outredt. Hvad Grimm (Deutsche Rechtsalterhümer, 2 Ausg., s. 610) yttrar om, att detta förfarande redan var i bruk under femtonde arhundradet, visar naturligen intet i detta afseende. R. Koch (Über Versteigerungen insbesondere im Gebiete des Handelsrechts, i Archiv des Handelsrechts, hrsg. von Busch, IV s. 262) påstår, att auktioner relativt sent vunnit insteg hos de germanska folken. Jfr. Roscher, System der Volkswirthschaft, 9 Aufl., I § 101 not 5. Att detta förfaringssätt icke var bekant för våra förfäder så tidigt som på landskapslagarnas tid, torde nästan med full visshet kunna påstås, då man eljes nog skulle hafva betjenat sig deraf i stället för det tillvägagaende, som i Visby stadslag för realisation af panträtt påbjöds; se ofvan sid. 52 och 53 not 1.

[2] Nellemann s. 8 ff., Schweigaard II s. 346 ff.

[3] Rabenius, pag. 2 yttrar: Diu in patria nostra hujus modi venditiones, quæ sub hasta fieri dicuntur, in usu non fuerunt, quo etiam factum, ut nomina, quibus hi designantur actus, aut nova sint aut exteris accepta referantur.

[4] Stiernman, Kongl. Bref etc. ang. Commerce, politie och oeconomie. II s. 803.

skedde, kan icke med bestämdhet uppgifvas. Den första författning, som reglerar hithörande frågor, är den »Ordning öfver auktions- och adressekammaren i Stockholm»[1], som efter Kongl. Maj:ts nådiga approbation d. 27 Febr. 1674 faststäldes af dåvarande Öfverståthållaren, den äfven som juridisk författare bekante Klas Rålamb, samt Borgmästare och Råd. Att dock redan före denna tid en auktionsinrättning funnits i hufvudstaden, framgår af ett Kongl. Bref till Öfverståthållaren, dateradt Narva d. 28 Nov. 1700[2], hvarest omnämnes, att auktions- och adressekammarverket »icke allenast vid dess första inrättande varit lemnadt under privatorum disposition, utan ock sedermera, när det kommit att förfalla», af trenne namngifna personer »år 1674 åter igen blifvit upptaget och med egen risiko administreradt», men att efter dessa personers död auktionsverket »år 1694 på stadens vägnar blifvit underlagdt magistratens direktion och förvaltning». I detta bref medgifver Kongl. Maj:t, att verket ånyo må upplåtas åt en privat person, en son till en af de tre förste stiftarne, ehuru fortfarande »under vederbörandes inspectione publica», helst magistraten gifvit tillkänna, »att de intet kunna finna, det stadens inkomster af berörda auktionsverks administration skola kunna hafva någon förkofring, helst emedan ansvaret är visst, men vinsten oviss».

Häraf framgår, att auktionsverket i Stockholm vid sitt första framträdande varit ett enskildt företag, och något bevis för, att detta varit utrustadt med monopol, hafva vi icke lyckats påträffa, om ock detta icke förefaller alldeles osannolikt, då det i Stockholms magistrats underdåniga föreställning d. 28 Sept. 1700[3] säges, att verket vid första begynnelsen blef »inrättadt med tillhörige privilegier». Om afsigten varit, att vid dess återupprättande år 1674 utrusta det med någon uteslutande rätt att anställa auktioner, synes emellertid tvifvelaktigt. I § 3 af 1674 års auktionsordning heter det endast: »Enär någon vill förmedelst utrop föryttra några

[1] Lagerström s. 2—7. Jfr. den intressanta redogörelsen för Stockholms auktionsverks öden i förut omnämnda utlatande ang. auktionsväsendet i Stockholm (1888) s. 13—25, 27.

[2] Lagerström s. 15.

[3] Lagerström s. 12.

husgerådssaker eller åtskilliga sorter kramgods, den *kan* det tillkännagifva på Comptoiret», men om någon skyldighet härtill ordas intet. Af det protokoll, som samma dag, nämda författning utfärdades, hölls å Stockholms rådhus[1], skulle man deremot möjligen kunna sluta till, att man åsyftat att inrymma den nya inrättningen en privilegierad ställning, då der omtalas, hurusom Hans Excellens (Öfverståthållaren), efter att hafva påmint, att »några särdeles personer äro funne, som af lust och oförtrutenhet till att tjena Publico härutinnan sig offererat uppå deras egna omkostningar sådant verk att inrätta och under magistratens direktion förestå, kunde intet annat än berömma dennas deras intention» och berättade, att han »till att så mycket högre styrka och auktorisera detta verket emot hvarjehanda inpass eller hinder, som af en eller annan vrångvis härutinnan ske kunde, hafver med Kongl. Maj:t sådant i underdånighet kommunicerat och dess allernådigste approbation vunnit»[2]. Ej heller i det ofvannämda K. B. d. 28 Nov. 1700 förekommer något stadgande, som kan gifva stöd åt monopolet.

Angående bokauktioner påträffas deremot en uttrycklig bestämmelse i ämnet i Kanslikollegii Resolution d. 22 Sept. 1703 § 2[3], der det heter: »Det står väl hvarjom och enom fritt att försälja sina egna böcker, till hvem och *på hvad sätt* han det bäst kan och finner för sig lägligast, *när han det sjelf utan andras tillhjelp hinner förrätta.* Men der främmande hjelp skulle behöfvas, såsom gemenligen plägar ske vid offentlige utrop, så *måste* ägaren, för större riktighets skull och till förekommande af hvarjehanda oreda och klander mellan köparen och säljaren, antingen låta föra böckerna på de dertill utsedde och bestälte rummen och dem der efter vanligt sätt uppbjuda eller hemma i dess logement bruka dertill de edsvurne ordinarie auktionsbetjenterna». I fråga om bokauktioner[4] uttalas

[1] Lagerström s. 1.

[2] Jfr. dock de bestämda ordalag, i hvilka privilegier vid denna tid meddelades personer eller korporationer för andra ändamål, exempelvis de läne- och vexelbanken d. 30 Nov. 1656 tillerkända.

[3] Lagerström s. 20.

[4] Redan i början af 1700-talet hade en enskild person företagit sig att i Stockholm hålla bokauktioner utan tillstånd af innehafvaren af sta-

här i tydliga ord grundsatsen om auktionsverkets uteslutande rätt att afhålla auktioner, såvida öfverhufvud biträde af annan person anlitades, hvaremot egaren var obetaget att sjelf förrätta auktionen. Äfven Kongl. Br. d. 6 Nov. 1703[1] synes utgå från, att bokauktionsverket egde monopol, då der anses nödigt att uttala, att den vid Upsala universitet anstälde bokauktionatorn, som derigenom tillerkändes rätt att utöfva sin verksamhet äfven i Stockholm, skulle *ifrån stadens auktion vara* alldeles afskild och *befriad,* eftersom det är ett separat och till den studerande ungdomens gagn allena anstäldt verk».

Antagligt är, att jämväl i fråga om annan egendoms förauktionerande man gjorde anspråk på uteslutande rätt, ehuru

---

dens auktionsverk. Denne protesterade först deremot, men ingick sedan d. 14 Febr. 1703 på Kanslikollegii föranstaltande ett kontrakt med personen i fråga angående bokauktionsväsendet (Lagerström s. 17). Efter det åtskilliga närmare bestämmelser härom sedermera meddelats, förklarades i ett Kongl. Bref, dateradt Bender d. 26 Juli 1712 (Lagerström s. 34), att den särskilda förvaltningen af bokauktionskammaren borde upphöra och jämväl dylik egendoms försäljande genom offentligt utrop lemnas åt stadens auktions- och adressekammare. Den förändrade anordningen motiverades i författningen bland annat med de olägenheter, som förorsakades af nödvändigheten att, då egendom efter exekution skulle förytttras, låta den auktioneras genom olika personer. Genomförandet häraf möjliggjordes, enligt hvad i författningen sjelf säges, derigenom att den person, till hvilken Kanslikollegiet öfverlemnat bokauktionsverket, »gerna vill vara derifrån att använda tiden på sina studier att derigenom göra sig skickelig till en beställning vid någon akademi, hvarest ett dugeligt subjectum alltid kan göra Oss nyttigare tjenst än vid en bokauktion». — Äfven sedermera under 1700-talet uppkommo tvistigheter angående bokauktionsväsendet mellan Kanslikollegium och Stockholms magistrat, som emellertid bibehöll öfverinseendet deröfver. Först år 1816 afskildes bokauktionerna från stadens auktionsverk i öfrigt och upplåtos på entreprenad åt enskild person, en anordning, som ännu i dag kvarstår. Särskildt reglemente för bokauktionskammaren utfärdades af Stockholms stads drätselkommission d. 30 Okt. 1816, hvilket sedan ersattes af ett nytt d. 21 Nov. 1821. Det nu gällande är utfärdadt d. 9 Febr. 1831. Enligt § 5 i 1858 års auktionsreglemente för Stockholm, som innehåller en hänvisning till hvad om bokauktioner särskildt är stadgadt, har bokauktionskammaren att ombesörja försäljning genom offentligt utrop af förutom böcker, kartor och musikalier äfven konstsaker och myntsamlingar, såvida i afseende å de båda senare slagen af egendom sådant af säljaren åstundas och auktionsdirektörerna dertill lemna bifall.

[1] Lagerström, s. 29.

någon förefintlig urkund, så vidt kändt är, icke finnes att till stöd för en dylik rätt åberopa. Fastmera framgår af ett memorial från Riksens ständer, dateradt d. 17 Juni 1731 — således förskrifvande sig från samma riksdag, vid hvilken den sista af de resolutioner, som allmänt anses utgöra grundvalen för städernas s. k. auktionsmonopol, tillkom, — att Stockholms stad då ej ansågs hafva någon uteslutande rätt till auktionsverket. Sedan nämligen auktionsdirektörssysslan år 1730 blifvit ledig genom den persons död, som alltsedan 1700 varit innehafvare deraf, fingo hans sterbhusdelegare en medtäflare till auktionsverket i en enskild person, som genom att erbjuda en viss afgift till staten sökte förmå ständerna att tilldela honom platsen. Oaktadt nu ständerna redan vid 1727 års riksdag fått till sig hänskjuten en yppad tvistefråga mellan magistraten och auktionsverkets dåvarande innehafvare angående rätten till inkomsterna af verket, hvilken tvist ännu 1731 icke blifvit afgjord, oaktadt man sålunda hade sig bekant, att utom de båda dåvarande medtäflarne äfven magistraten framstälde anspråk på auktionsverket, funno sig ständerna, då de hänsköto frågan till Kongl. Maj:ts afgörande, oförhindrade att göra förbehåll om en afgift af 25 % af inkomsten till rasp- och spinnhuset. I enlighet med ett gemensamt betänkande af Kammar- och Kommerskollegierna samt Statskontoret af d. 25 Apr. 1733 förklarade ock Kongl. Maj:t i bref d. 23 Okt. s. å., att, som *magistraten ej gittat visa* något bref eller *privilegium till stöd för sin påstådda rätt till auktionsverket* samt konung Karl XII:s bref d. 28 Nov. 1700 endast kunde anses hafva gält dåvarande sökanden under hans lifstid, men icke hans afkomlingar, borde rätten till auktionsverket utbjudas på entreprenadauktion, hvarvid likväl magistraten eller, i händelse denna ej ville sig deraf begagna, den förre auktionsdirektörens sterbhus kunde lemnas optionsrätt till högsta budet. I enlighet med detta beslut anstäldes ock i Kammarkollegium auktion öfver auktionsverket, hvarvid magistraten gjorde bruk af sin optionsrätt och d. 20 Dec. 1733 afslöt kontrakt med vederbörande statsmyndigheter, utfästande sig att i årligt arrende för auktionsrätten betala en viss summa till staten. Huru vacklande åsigterna i denna fråga voro vid sjelfva den tid, då författningarna angående auktions-

väsendet kommo till, framträder på ett slående sätt derutinnan, att redan vid följande riksdag ständerna i skrifvelse till Kongl. Maj:t d. 13 Dec. 1734 under åberopande af Kongl. Res. på städernas besvär af åren 1680, 1723 och 1731 förklarade sig hålla före, »att staden (Stockholm) på allt sätt är berättigad till förvaltningen och inkomsten af stadens auktionskammare», hvadan det med magistraten afslutade kontraktet borde upphöra att gälla och magistraten vara berättigad till auktionsverket utan skyldighet att till statsverket erlägga någon annan afgift än förut omförmälda 25 % af nettoinkomsten[1]. Kongl. Maj:t förklarade derpå i bref till Öfverståthållaren d. 25 Febr. 1735, att omförmälda ständernas skrifvelse skulle lända till efterrättelse, och dermed var tvisten angående rättigheten till auktionsverket och deraf flytande inkomster definitivt afgjord.

Ehuru i ingen af alla de anförda skrifvelserna, resolutionerna eller öfriga författningarna, om man undantager hvad som rörande ett visst slag af egendom stadgas i Kanslikollegii ofvan anförda resolution d. 22 Sept. 1703, finnes direkt utsagdt, att den enskilde skulle vara förment att till auktioners förrättande utse den, han hyste förtroende till, måste man dock, synes det oss, antaga, att en dylik uteslutande rätt för auktionsverket är den tysta förutsättning, från hvilken såväl de tvistande parterna som vederbörande statsmyndigheter utgått vid frågans bedömande. Det förefaller nämligen oförklarligt, hvarför man med sådan ifver sökte påvisa sin rätt till det bestående auktionsverket, om detta icke egt privilegium att afhålla de inom staden förekommande auktionerna, utan det stått den enskilde fritt att vid sidan deraf upprätta ett nytt, dermed konkurrerande auktionsföretag. Vi vilja emellertid icke fördölja, att äfven härutinnan olika meningar vid denna tid gjorde sig gällande. I Kammarkollegii och Statskontorets d. 1 Dec. 1729 och d. 5 Febr. 1730 afgifna gemensamma betänkanden angående auktionsdirektörernas påstådda rättighet att förauktionera lös och fast egendom, tillhörande en embetsman, hvilket iråkat kronobalans, hvilken fråga i enlighet med embetsverkens till-

[1] Från denna afgifts erläggande befriades staden först genom en Kongl. Res. d. 1 Febr. 1757.

styrkande afgjordes genom Kongl. Br. d. 5 Mars 1730, motivera dessa sina utlåtanden på totalt olika sätt. I det första utlåtandet förklara sig nämligen embetsverken finna »denna förordning och *privilegium* (Auktionskammarordningen d. 27 Febr. 1674) *endast angå privatorum egendom* och så mycket mindre kunna eller böra derunder dragas det, som för Kongl. Maj:ts och Kronans räkning behöfver auktioneras, som» etc.; i det senare utlåtandet, som afgafs, sedan auktionsdirektörerna inkommit med ytterligare påminnelser, förklara deremot embetsverken, att *Auktionskammarordningen» gifver ingen anledning dertill, att någon vore betaget till att äfven utom auktionskammaren föryttra sin egendom på det sätt, som han för sig bäst och nyttigast finner*, hvarutinnan direktörerna *ej* heller *något privilegium exclusivum* för auktionskammaren kunnat förete, mindre med något Kongl. Bref eller förordning visa kronan sig hafva förbundit att alltid låta dess egendom, som kommer att försäljas, gå genom stadens auktionskammare». Inom kort synas bemälda embetsverk ännu en gång hafva ändrat mening, ty i det kontrakt, som d. 20 Dec. 1733 afslöts mellan dessa embetsverk och Kommerskollegium å statens vägnar å ena sidan och magistraten å Stockholms stads vägnar å den andra angående auktionsverket, funno sig embetsverken oförhindrade att inrycka en bestämmelse om förbud för enskilda att hålla auktioner i Stockholm[1]. Ännu mera bestämdt häfdas auktionsverkets uteslutande rätt att hålla auktioner i Öfverståthållarens och magistratens Publikation d. 15 Mars 1734[2], der det stadgas: »Alldenstund det förnimmes, det en eller annan sig understått att uti sina hus hålla privata auktioner utan att hafva sig derom hos stadens auktionskammare anmält, hvilket ej allenast är stridande mot de angående auktionsverket utgångne förordningar, utan blifver ock staden derigenom mycket förfördelad», så förbjudes ett sådant förfarande »vid 100 daler silfvermynts vite, hälften till angifvaren och

[1] För denna upplysning hafva vi att tacka sekreteraren i den af Stockholms stad år 1886 tillsatta komitén för auktionsväsendets ordnande, kanslisten hos stadsfullmägtige V. Gyllensvärd, hvilken efter tryckningen af komiterades utlåtande i rådhusarkivet lyckats påträffa berörda kontrakt.

[2] Modée II s. 1210.

hälften till de fattige, för den, som sig deremot förbryter eller beträdes att hålla någon enskild auktion utan auktionskammarens vetskap, skolandes han dessutom tillhållas den vanliga provision för den således förauktionerade egendom lika fullt till auktionskammaren att betala». Det i denna författning innehållna förbudet mot afhållande af auktioner utan auktionskammarens anlitande — hvilket i olikhet mot Kanslikollegii förutnämda resolution d. 22 Sept. 1703 icke gör någon skilnad mellan de fall, då egaren sjelf förrättar auktionen och då främmande persons biträde dervid begagnas — började emellertid inom kort kringgås, i det att auktioner anstäldes å Liljeholmen, Stallmästaregården eller andra i stadens omedelbara närhet belägna ställen. Till förekommande häraf utfärdade Kongl. Maj:t d. 18 Dec. 1772 ett Förbud[1] vid 500 daler silfvermynts vite att anställa auktioner utom tullarna hardt nära staden å inom den samma belägna fastigheter eller i sådant syfte dit utförda lösören, ett beteende, som i författningen stämplas som ett »missbruk och underslef». Då ett nytt auktionsreglemente för Stockholm utfärdades d. 7 Dec. 1813, infördes deri visserligen icke något uttryckligt stadgande af samma innehåll som 1734 och 1772 års författningar, men auktionsverkets uteslutande rätt är tydligen i reglementet förutsatt, hvilket framgår af den i § 6 förekommande hänvisningen till Kongl. Förbudet d. 18 Dec. 1772. Att auktionsverket eger monopol å afhållande af vissa auktioner, är deremot i tydliga ordalag utsagdt i § 1 af såväl reglementet d. 30 Dec. 1830, som det nu gällande af d. 13 Apr. 1858.

Omfattningen af denna uteslutande rätt skola vi i det följande undersöka, och likaledes vilja vi uppskjuta granskningen af vissa anmärkningar, som uttalats rörande dels lagligheten öfver hufvud dels det fortfarande beståndet af denna rätt, till dess vi först redogjort för de för rikets städer i allmänhet gällande författningarna rörande rätten att hålla offentliga auktioner. Dessa författningar äro egentligen endast tre, samtliga utgörande resolutioner på städernas besvär vid olika riksdagar. De besvärspunkter, hvarå dessa resolutioner utgöra svar, fin-

[1] Modée X s. 106.

nas oss veterligen icke i tryck tillgängliga; då en jämförelse mellan dessa och sjelfva resolutionerna emellertid erbjuder åtskilligt af intresse, vilja vi här anföra såväl de ena som de andra. Den äldsta af de åsyftade författningarna är Kongl. Res. på städernas besvär d. 3 Dec. 1680 § 10[1], hvilken är af följande lydelse: »Kongl. Maj:t samtycker, att den Auktionskammarordning, som här i Stockholm inrättad är, må också hos andra städer blifva introducerad; dock så, om den ej synes väl praktiserlig uti små städerne, så skall Borgmästare och Råd åligga hvars och ens lägenhet och tillstånd att anse, så att den debitor, som ej är trög och tredsk, men medellös och fattig, icke må alltför strängt och hastigt öfverilas»[2].

I Kongl. Res. på städernas besvär d. 16 Okt. 1723 § 35[3] heter det: »Såsom auktioner till hus och gårdars samt lösörens försäljande lända invånarne till stor bekvämlighet, ty samtycker Kongl. Maj:t i nåder gerna, att *i alla städer, derest det sig göra låter*, auktioner må brukas, igenom hvilka jämväl alla varor, som varda utexekverade, kunna på bästa sättet föryttras och i penningar vändas»[4].

Slutligen stadgas i Kongl. Res. d. 12 Juli 1731 § 13[5]: »Som Kongl. Maj:t redan år 1723 tillåtit städerna, att inrätta auktionsverk, der sådant ske kan, hvarest invånarne så i städer, som på landet, när desse sig deraf vilja betjena, och icke finna sin bekvämlighet, att, igenom auktion eller eljes på landet, vända sina varor i penningar, kunna dem föryttra; så förordnas vidare, att vederbörande, som dirigera auktionsverket, såväl som betjenterne dervid, böra till större säkerhet med ed

---

[1] Lagerström s. 8.

[2] Motsvarande besvärspunkt hafva vi redan i det föregående aftryckt, se ofvan s. 75.

[3] Lagerström s. 48.

[4] Den motsvarande besvärspunkten, § 46 i städernas allmänna besvär vid 1723 års riksdag, var af följande lydelse: »Alldenstund det är ett bekvämligt medel att igenom auktion försälja anten hus och gårdar i städerna eller ock lösören; ty vore det väl och nyttigt, att i *alla städer* auktioner blefvo inrättade och brukade, på det att alla exekverade varor derigenom måtte kunna på bästa sättet föryttras och i penningar vändas».

[5] Modée II s. 899.

förbindas, det de hvarken för sig sjelfve, eller för andre, såsom kommissionärer, inropa några varor, fast mindre, att igenom någon annan låta för sig köpa eller förbyta gods, af hvad namn det vara må, på auktion, att dermed handla och vandla, vid 1000 dal. S:mts vite, eller tjenstens förlust, med mera, som auktionsverket genom särskild instruktion kan föreskrifvet blifva. Hvarförutan vid alla slika auktioner i städerna tvenne magistratspersoner böra vara närvarande, som tillse, att partierna blifva rätt indelta, och att alt annat vid auktionen går riktigt och ordentligt till, samt att alla på auktionen inkommande varor måge efter handen inskrifvas och numreras i ett af magistraten förségladt protokoll, och ett utdrag eller register på varorna, som komma att säljas, några dagar förut på auktionskammaren läggas för allas ögon, så att hvar och en må kunna göra sig underrättad om varornas beskaffenhet, och allt underslef förekommas»[1].

---

[1] Städernas allmänna besvär vid riksdagen 1731 § 72 var af följande, i jämförelse med sjelfva resolutionen ganska märkliga lydelse: »Emedan Hans Kongl. Maj:t uti resolutionen på Öfverståthallarens memorial i Stockholm af d. 28 Jan. 1685 samt 35 § af resolutionen på städernas allmänna besvär vid 1723 års riksdag allernådigst efterlåtit städerna auktionsverket; ty är Borgareståndets underdåniga ansökning att dervid i nåder blifva bibehållna, städerna till något understöd uti deras allmänna väsende, utan hvarjehanda förtydningar och ingrepp, så *att inga andra auktioner måge tillåtas å landet, än allenast öfver de husgerådssaker och kreatur, som för kronoskatter äro exekverade, och att alla andra varor, som genom auktion komma att försäljas,* det vare sig strandade, konfiskerade, exekverade eller af hvad namn det sig vara må, *måge på städernas auktionskamrar* emot den vanliga provisionen till den mestbjudande och, såvida det består af allehanda kram, vin och bränvin samt lin och hampa med mera dylikt, partivis *försäljas,* på det borgerskapet i sin handel och näring genom minuthandel icke må förfördelas. Men på det inga missbruk dervid måge vidare förelöpa, som på en del orter försports, i det betjenterne vid verket, som hafva bästa tillfälle att underrätta sig om de till försäljande varors beskaffenhet, hafva inropat åtskilliga varor i större partier och dem sedermera antingen utom auktion i minut försålt eller en annan gång, när de sett sin lägenhet, låtit desamma åter på auktion försälja, hvarigenom de handlande icke allenast blifvit prejudicerade i sin näring, utan ock kreditorer och egare till de insatte varor uti sin betalning uppehållne; så anhålla städerna i underdånighet:

Den, som utan förutfattad mening genomläser dessa författningar, måste, synes det oss, erkänna, att grundsatsen om uteslutande rätt för städernas auktionsverk i dem icke erhållit något otvetydigt uttryck. Hvad först 1680 års författning angår, så kan man i det medgifvande att införa den för hufvudstaden gällande Auktionskammarordningen, som här — om ock med vissa förbehåll i fråga om småstäderna — lemnas, icke enligt vår åsigt inlägga något »privilegium exclusivum» för de auktionsverk, som med stöd af författningen inrättades[1], alldenstund, äfven om det antages, att auktionsverket i Stockholm redan nu ansågs ega uteslutande rätt att hålla auktioner, denna grundsats i hvarje fall icke i sjelfva Auktionskammarordningen fått något uttryck. Då sedan vid riksdagen 1723 begäran framstäldes, att i alla städer auktioner måtte få användas, d. v. s. att det i 1680 års författning för småstäderna gjorda förbehållet måtte upphöra att gälla, inskjöt Kongl. Maj:t i sin till svar härå gifna resolution orden »derest det sig göra låter». Frågar man sig nu, hvem det skulle tillkomma att afgöra, om det läte sig göra att bruka auktion, kunde man, om man icke tager tillbörlig hänsyn till då rådande förhållanden,

---

1:o) *att ingen auktion må gälla, så framt icke tvenne magistratspersoner äro närvarande*, som tillse, att partierna blifva rätt indelta och att alt annat vid auktionen går riktigt och ordentligt till.

2:o) att vederbörande, som dirigera auktionsverket och betjenterna dervid måge vara till större säkerhet med ed förpligtade, och alldeles förbjudne att antingen för sig sjelfve eller för andre såsom kommissionärer inropa någon vara, fast mindre att genom någon annan låta för sig köpa gods på auktion att dermed handla och vandla, vid ansenligt vite och tjenstens förlust.

3:o) att alla på auktion inkommande varor måge efter handen inskrifvas och numreras uti ett af magistraten förségladt protokoll samt efter samma ordning under auktionerandet framgifvas och försäljas, dock att ett utdrag eller register på varorna, som komma att säljas, några dagar förut på auktionskammaren lägges för allas ögon, på det hvar och en må hafva tillfälle att göra sig om varans beskaffenhet noga underrättad och allt underslef genom den ena varans försäljande framför den andra förekommas».

[1] Man synes redan ganska snart efter denna författnings utfärdande hafva begagnat sig af det gifna tillståndet. I Göteborg förekommo sålunda auktioner redan år 1681, enligt hvad magistratens protokoll d. 29 nov. nämda år gifver vid handen. Se äfven (i fråga om Jönköping) det förut omnämda Kongl. Br. d. 8 Dec. 1694.

låta förleda sig att antaga, att detta vore den enskilde. Betraktar man författningen i sammanhang med 1731 års resolution, finner man emellertid, att ett sådant antagande är oriktigt. Oaktadt i författningen 1723 ordet »auktionsverk» icke ens nämnes, förklarar Kongl. Maj:t 1731, att han »redan år 1723 tillåtit städerna att inrätta auktionsverk, der sådant ske kan». Deraf synes man vara berättigad att sluta till, att frågan, om »det sig göra låter» att bruka auktioner ansågs identisk med, »om det ske kan» att inrätta auktionsverk, en fråga, hvars afgörande tydligen tillkom dem, som i stadens angelägenheter egde beslutande rätt.

Är det sagda riktigt, så fans ännu 1731 icke något stadgande, som *medgaf* anställande af auktioner i stad i andra fall än, då sådant skedde genom ett af staden till den ändan inrättadt auktionsverk. Erkännas må emellertid, att det ej heller fans något stadgande, som uttryckligen *förbjöd* auktioner i sådana fall. Vid en jämförelse af bestämmelserna i 1723 och 1731 års resolutioner förefaller det dock sannolikt, att andra auktioner i stad än de af auktionsverket förrättade icke ansågos tillåtliga. I samma riktning peka ock åtskilliga andra omständigheter. Redan det förhållandet, att städerna och sedermera landsbygdens invånare funno sig föranlåtna att begära tillstånd att få anställa auktioner, visar, att det åtminstone ansågs tvifvelaktigt, om ett dylikt förfarande utan tillstånd vore lofligt. Ihågkommas bör ock, att auktioner vid denna tid icke voro något i vårt land af gammalt kändt och i stor utsträckning brukligt förfaringssätt, som städerna nu sökte rycka undan den enskilda företagsamheten, utan att detta tillvägagående redan vid sitt första framträdande här i landet — hvilket obestridligen skedde förr i städerna än på landet — stod i ett visst samband med de inrättningar af i viss mån publik karaktär, som i författningarna benämnas auktionsverk. Det tillstånd att inrätta och handhafva skötseln af dessa verk, hvarom städerna voro så angelägna, att de vid icke mindre än tre riksdagar bragte frågan på tal, skulle ock hafva varit föga eftersträfvansvärdt, om man icke utgått från såsom något sjelfklart, att de sålunda inrättade verken och ingen annan person eller korporation skulle få ombesörja i staden förekommande auktioner.

Att städerna sjelfva hyste denna uppfattning, framgår med all önskvärd tydlighet af deras ofvan anförda besvärspunkt vid riksdagen 1731, der de särskildt hade inkomsterna af auktionsverken i sigte och beklagade sig »öfver hvarjehanda förtydningar och ingrepp», hvilka väl ej gerna kunnat bestå i något annat, än att man sökte undandraga sig att anlita auktionsverken. Det försök, som här gjordes att förbjuda auktioner äfven på landet med undantag af sådana, som anstäldes å för kronoutskylder utpantade föremål, misslyckades visserligen, men kan förtjena uppmärksamhet, såsom utgörande ett bevis på, i hvilken omfattning städerna sökte göra sina anspråk gällande. Hade någon sökt trotsa monopolet genom att i sjelfva staden anställa auktion utan anlitande af auktionsverket, skulle sådant förvisso icke blifvit i besvärspunkten oanmärkt. Städernas begäran rönte som nämdt icke framgång i hela dess vidd; i Besvärsutskottets protokoll d. 14 Maj 1731 förekommer ett förslag till resolution, som i allt väsentligt öfverensstämmer med den sedan utfärdade författningen. Denna är derutinnan tydlig, att försäljning genom offentligt utrop å landet utan anlitande af något auktionsverk framhålles såsom ett fullt lagligt förfaringssätt, men af densamma synes man äfven kunna draga en synnerligen vigtig slutsats för den fråga, som här sysselsätter oss. I författningen heter det på tal om städernas auktionsverk, »hvarest invånarna så i städer som på landet, när *desse* sig deraf vilja betjena och icke finna sin bekvämlighet att genom auktion eller eljes *på landet* vända sina varor i penningar». Oss synes den naturliga tolkningen af detta stadgande vara den, att ordet »desse» endast syftar på invånarne på landet. Rent språkligt sedt, ligger detta antagande närmast till hands; senare delen af den anförda punkten tyder ock på, att man egentligen endast haft uppmärksamheten riktad på landtborna, då det företrädesvis var för dem, som något val mellan försäljning å landet och i staden kunde komma i fråga. Erinrar man sig de långt gående fordringar, som städerna i sin besvärspunkt framstälde, kan man ock förstå anledningen till, att det ansågs nödigt att framhålla, det landtborna egde en dylik valrätt. Äfven orden »å landet» måste anses hafva tillkommit i afsigt att utmärka, att i stad ej ens för landsbygdens

invånare kunde blifva fråga om andra auktioner än sådana, som genom stadens auktionsverk förrättades[1]. Att man verkligen är berättigad att på de anförda bestämmelserna grunda en uteslutande rätt för städerna att inom sina områden besörja auktioner, bestyrkes ytterligare af den omständigheten, att det ansågs nödigt att i den blott tre år senare än sist anförda författning utfärdade resolutionen på allmogens besvär d. 17 Dec. 1734 § 10 uttryckligen tillförsäkra allmogen rätt att till auktioners afhållande fritt utse den, de hade förtroende till.

Åskådningen, att det icke står den enskilde fritt att i stad afhålla offentliga auktioner, har ock allt sedan den första tid, detta förfarande i vårt land kom i allmänt bruk, såväl varit så godt som utan gensägelse herskande bland vetenskapliga författare[2] som ock i praxis[3] gjort sig gällande.

Äfven den lagstiftande maktens organer hafva vid flerfaldiga tillfällen visat sig omfatta samma åsigt[4]. I Handelsordningen d. 22 Dec. 1846 § 19 — hvilket lagrum förklarar i äldre författningar meddelade bestämmelser angående vilkoren för att befatta sig med vissa särskildt uppräknade verksamhetsområden

---

[1] Att så var förhållandet, bekräftas ock af hvad, som rörande förarbetena till författningen är kändt. I Besvärsutskottets protokoll d. 14 Maj 1731, som innehåller konceptet till sjelfva resolutionen, synes nämligen ursprungligen hafva stått: — — — »bekvämlighet att genom *privat* auktion vända sina varor i penningar». Ordet »privat» är emellertid öfverstruket och i stället orden »på landet» tillskrifna. Det förefaller sannolikt, att denna ändring vidtagits afsigtligen och att syftet med densamma varit att förtydliga bestämmelsen, sa att deraf skulle framga, att endast å landet kunde bli fraga om någon privat auktion, d. v. s. enligt datida sprakbruk en auktion utan anlitande af något auktionsverk.

[2] O. Rabenius, pag. 4; Delldén, a. a. s. 39; Schrevelius II, s. 496; Th. Rabenius, Handbok i Sveriges gällande förvaltningsrätt II § 155.

[3] Se rättsfall i N. J. A. 1882 s. 519, 1891 s. 629. Jfr. äfven N. J. A. 1874 s. 314, J. A. XXII s. 467 samt Tidskrift, utg. af Juridiska föreningen i Finland, årg. 16 s. 281.

[4] För Kongl. Br. d. 10 Mars 1778 synes den motsatta åskådningen ligga till grund, då der säges, att Upsala stad icke företett någon författning, som tillägger dess auktionskammare exklusiv rättighet. Jfr. Konsistorii skrifvelse till Universitetskansleren d. 28 Jan. 1777, undertecknad af bl. a. juris professorerna Berch och Solander, i hvilken med eftertryck häfdas, att endast Stockholms auktionsverk egde monopol.

fortfarande skola lända till efterrättelse — förekommer sålunda en hänvisning till, hvad om hållande af offentliga auktioner särskildt är stadgadt, och deraf kan man draga den slutsatsen, att inskränkningar i den enskildes frihet härutinnan då ansågos förefinnas och fortfarande böra ega bestånd. Kongl. Maj:t har ock ansett sig oförhindrad att för åtskilliga städer fastställa auktionsreglementen, hvilka i likhet med det för Stockholm gällande börja med orden: »N. stads auktionsverk eger, der ej annorlunda finnes stadgadt, uteslutande rätt att» o. s. v. Att samma uppfattning fasthålles, äfven sedan Kongl. Maj:t ej mera sjelf befattar sig med fastställande af auktionsreglementen, framgår bland annat af en Kongl. Skrifvelse d. 8 Dec. 1876 angående *upphörande af den* magistraten i en viss stad (Venersborg) tillkommande *uteslutande rätten att förrätta* bouppteckningar, arfskiften och *auktioner*, ty deraf framgår otvetydigt, att en uteslutande rätt äfven till auktioners afhållande ansågs förut hafva existerat. Denna rätt för stadens myndigheter att vid auktionsförrättningar påtvinga den enskilde sina tjenster saknar som bekant ej heller motsvarighet på andra rättslifvets områden, utan står fastmera i öfverensstämmelse med det monopol på förrättande af bouppteckningar och arfskiften, som ännu mångenstädes tillkommer magistraterna och från hvilket först genom Kongl. Förordn. d. 1 Maj 1868 öppnats en möjlighet till befrielse.

Äfven inom riksdagen har tillvaron af monopol för städernas auktionsverk vid flera tillfällen blifvit erkänd. Vid riksdagen 1859—60 väcktes sålunda inom borgareståndet tvenne motioner[1] angående upphäfvande af den städerna tillkommande uteslutande rätten att inom sina områden hålla auktioner. I den ena af dessa uttalades visserligen tvifvel, om icke den myndighet, som af städernas magistrater utöfvades, i sjelfva verket vore sjelftagen och saknade stöd af lag, men i Allmänna besvärs- och ekonomiutskottets utlåtande erkändes det, att enahanda privilegium som det Stockholms auktionsverk tillkom-

[1] Riksdagshandlingarna 1859—60. Motioner, väckta i Borgareståndet, nr. 230 och 236 (nämda stånds protokoll, bilagor s. 459, 467); Allmänna besvärs- och ekonomiutskottets utlåtande nr. 93 samt Borgareståndets protokoll IV s. 825—847.

mande äfven vore beviljadt rikets öfriga städer. Så väl vid denna som vid följande riksdag (1862—63)[1] beslöto ock ständerna på hemställan af nyssnämda utskott, att, som auktionsväsendet sedan gammalt betraktats som en angelägenhet, hvarom det tillkomme den enskilda staden att i vederbörlig ordning besluta, såsom den för godt syntes, motionerna icke skulle till någon riksdagens åtgärd föranleda. I en inom Andra kammaren vid riksdagen 1867 väckt motion framhölls, att städernas s. k. auktionsmonopol vore föga öfverensstämmande med de mera frisinnade grundsatser i afseende å näringslagstiftningen, som då gjort sig gällande, och föreslog motionären, att riksdagen måtte göra framställning hos Kongl. Maj:t om frigifvande af auktionsväsendet i stad, enär dess ordnande enligt motionärens åsigt icke kunde tillkomma den enskilda staden, emedan tillvaron af auktionsverk i stad vore i åtskilliga författningar och reglementen förutsatt. Ehuru motionen afstyrktes af Andra kammarens tillfälliga utskott, som intog samma ståndpunkt i frågan, som förut i riksdagen gjort sig gällande, rönte den i kammaren så lifliga sympatier, att återremiss till utskottet beslöts (med 101 röster mot 29). I det förnyade utlåtande, som i följd häraf afgafs, hemstälde utskottet, att riksdagen måtte anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning angående auktionsväsendet i städerna och derefter förordna, huruvida och i hvad mån rättighet må vara städernas invånare medgifven att genom annan än magistrat eller auktionskammare verkställa frivilliga auktioner. Detta utskottets utlåtande blef af Andra kammaren utan votering bifallet, men af Första kammaren, likaledes utan votering, afslaget, i följd hvaraf frågan förföll[2], utan att derefter ånyo hafva bragts å bane.

Det kan ifrågasättas, om de inskränkningar i den enskildes rätt att anställa auktioner, som allmänt anses förefinnas i rikets större städer, äfven ega rum i de mindre. I Kongl. Res. d. 3 Dec. 1680 § 10 göres ju från tillåtelsen att införa den för

[1] Riksdagshandlingarna 1862—63. Allmänna besvärs- och ekonomiutskottets utlatande nr. 80: Borgarestandets protokoll II s. 564—569.

[2] Riksdagshandlingarna 1867. Andra kammarens tillfälliga utskotts utlåtanden nr. 7 och 29 samt samma kammares protokoll II sid. 69—78 och Första kammarens protokoll IV sid. 158.

Stockholm utfärdade Auktionskammarordningen undantag för småstäderna, för hvilka författningen förutsättes icke vara »praktiserlig». Anställande af auktioner var sålunda vid denna tid ännu icke medgifvet i småstäderna. Författningen synes visserligen i främsta rummet hafva afsett exekutiva auktioner, något som framgår, om man läser den i samband med den besvärspunkt, hvartill den ansluter sig, hvilken tydligen innebär en begäran att få bruka auktioner i samband med exekutionsförfarandet. Men då det antagligen var just härvid, som auktionerna vid denna tid hade sin största användning, är det sannolikt, att något auktionsverk öfver hufvud icke tilläts, om icke förhållandena på orten voro sådana, att åt detsamma kunde anförtros afhållande jämväl af exekutiva auktioner. Detta bestyrkes af den ofvan anförda Kongl. Res. d. 28 Jan. 1685 § 3, som helt generelt medgifver anställande af exekutiva auktioner å de orter, der särskilda auktionsverk funnos. Ett sammanlänkande af frågan om rätt att anställa exekutiva auktioner med frågan om tillåtligheten af att inrätta auktionsverk förekommer ock i Kongl. Br. till Göta Hofrätt d. 8 Dec. 1694 med svar å dess förfrågan, »om den i Jönköping inrättade auktionskammaren må der vara anständig och kunna blifva bestående». Kongl. Maj:t förklarar här, att Han »vid sådana privata skuldfordringar och deras utexekverande der å orten ingen auktionskammare tillåta» kan, men något särskildt yttrande angående auktionskammarens verksamhet i öfrigt afgafs icke; på grund deraf är det antagligt, att i och med afslaget på framställningen att få begagna sig af exekutiva auktioner auktionskammarens vara eller icke vara ansågs afgjordt.

Genom 1723 års resolution gjordes emellertid, såsom vi ofvan påpekat, slut på den särskilda ställning, som småstäderna dessförinnan intagit. Derigenom blef dock icke 1680 års författning formligen upphäfd; den har ock i långt senare tider åberopats som stöd för den ganska allmänt utbredda åsigten, att, såsom det heter i en af Högsta Domstolen d. 23 Nov. 1882[1] fastställd dom af Göta Hofrätt, »det i dem bland rikets småstäder, hvarest . . . . auktionsverk icke inrättats och

[1] Se N. J. A. 1882 s. 519.

ej heller eljes annorledes blifvit i behörig ordning bestämdt, tillhörde borgmästare och råd att ombesörja förrättandet af s. k. frivilliga auktioner». Uppenbarligen är det orden: »om den ej synes väl praktiserlig i småstäderna, så skall borgmästare och råd åligga hvars och ens lägenhet och tillstånd att anse» i 1680 års resolution, som här åsyftas. Att denna bestämmelse skulle utgöra något som helst stöd för ifrågavarande myndighets rätt att hålla frivilliga auktioner, våga vi emellertid betvifla. Vi hafva redan förut framhållit, att nämda författning företrädesvis afser exekutiva auktioner, och så mycket torde i hvarje fall vara säkert, att de citerade orden icke få lösryckas ur sitt sammanhang, utan måste tolkas under aktgifvande på de närmast följande: »så att den debitor, som ej är trög och tredsk, men medellös och fattig, icke må alltför strängt och hastigt öfverilas». Endast om det finnes någon debitor, är det, som borgmästare och råd hafva att skärskåda hans »lägenhet och tillstånd», men ingalunda, om en person frivilligt gör rekvisition om auktion.

Om således icke numera kan göras någon skilnad i afseende på auktionsmonopolet mellan större och mindre städer såsom sådana, är dermed ingalunda sagdt, att frågan om dess tillvaro måste besvaras lika för alla städer. Vi hafva förut i förbigående nämt, att olika åsigter gjort sig gällande rörande frågan, om auktionsväsendets ordnande bör anses som en kommunal angelägenhet eller icke. För vår del ansluta vi oss afgjordt till den första af dessa meningar. 1680 års författning innebär enligt vår åsigt icke, att Auktionskammarordningen för Stockholm *skulle införas* i de andra städerna (med undantag af småstäderna), utan endast att den *skulle få införas*; jfr. orden: »må blifva introducerad», hvilka gifva vid handen, att sjelfva införandet tänktes som något framtida[1]. Det var sålunda genom nämda resolution icke gjordt till någon pligt för staden att genom sina myndigheter ombesörja auktioner, och deri

[1] Flerestädes möter man den uppfattningen, att genom 1680 års resolution den för Stockholm utfärdade Auktionskammarordningen d. 27 Febr. 1674 förvandlats till en allmän, för alla rikets städer gällande författning. Se sålunda Hernbergh, De licitatione sub hasta, pag. 4; Schrevelius II, s. 496. Äfven i Finland har denna uppfattning gjort sig gällande: se rättsfall i Tidskrift, utg. af Juridiska föreningen i Finland, årg. 16 s. 281.

skedde icke heller någon ändring genom författningarna 1723 och 1731. I den sistnämda säges fastmera uttryckligen, att Kongl. Maj:t 1723 *tillåtit* städerna att inrätta auktionsverk; något åläggande att så göra omnämnes icke i någondera, ehuru i 1731 års resolution vissa myndigheter tilldelades bestämda åligganden i afseende å auktionsverket, för den händelse sådant komme att upprättas. Ett sådant åläggande lärer för öfrigt ej heller hafva varit af nöden, ty den myndighet, som befattningen härmed skulle tillkomma, lärde sig utan tvifvel inom kort inse, att den provision, som det tillkom auktionsverket att uppbära, kunde tjena staden och dess mydigheter »till något understöd i deras allmänna väsende», såsom det heter i städernas allmänna besvär vid riksdagen 1731. Att det tillkom den enskilda staden att härom besluta, häfdades ock af Borgarståndet vid 1812 års riksdag[1] och blef som nämdt också den mening, som gjorde sig gällande vid riksdagarna 1859—60 och 62—63, ehuru åsigterna derom då, och än mera vid 1867 års riksdag, voro ganska delade. Enligt § 1 i Kongl. Förordn. om kommunalstyrelse i stad d. 21 Mars 1862 har ju den enskilda staden att ordna sina gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter i hvarje fall, der det icke enligt gällande författningar tillkommer offentlig embetsmydighet att dem handhafva. Då nu de anförda författningarna icke ålägga någon viss myndighet att handhafva auktionsväsendet i stad under annan förutsättning, än att särskildt auktionsverk genom beslut af stadens myndigheter inrättats, utan det till stöd för en motsatt mening åberopade stadgandet i 1680 års resolution angående borgmästare och råds befattning med auktionsväsendet, riktigt uppfattadt, endast afser exekutiva auktioner, måste enligt vår mening frågan om inrättande eller afskaffande af auktionsverk i stad enligt gällande svensk rätt anses vara en kommunal angelägenhet. Mot det sagda strider naturligen icke den omständigheten, att, derest auktionsverk i en stad finnes, de angående dettas handhafvande i 1731 års resolution meddelade bestämmelserna icke kunna endast genom kommunens eget beslut ändras eller upphäfvas.

[1] Se riksdagshandlingarna 1812. Borgareståndets protokoll, II s. 987 ff.

För att den enskilde skall kunna betagas rätten att anställa auktion i stad, fordras sålunda icke endast ett åberopande af de flerstädes omnämda resolutionerna på städernas besvär, utan derjämte, att ett auktionsverk i staden existerar[1]. Fråga uppstår då naturligen om, hvad som menas med auktionsverk. Af sjelfva ordet kan icke med säkerhet slutas till annat än, att det är en inrättning i och för anställande af auktioner[2]. I 1731 års resolution meddelas åtskilliga bestämmelser angående ordnandet af städernas auktionsverk, bland hvilka den vigtigaste är, att »vid alla slika auktioner i städerna tvänne magistratspersoner böra vara närvarande, som tillse, att ..... och att allt annat vid auktionen går riktigt och ordentligt till». Auktionsverken ställdes härigenom i ett nära beroende af magistraterna, hvilket i de flesta städer[3] ännu i dag fortfar. För-

---

[1] Strängt taget borde man kanske derjämte fordra något bevis om, att auktionsverket också tillkommit genom lagligt beslut af de myndigheter, som vid tiden för dess inrättande egde utöfva beslutanderätt i kommunens angelägenheter; jfr. rättsfall i N. J. A. 1874 s. 314. Då det emellertid oftast torde vara omöjligt att erhålla tillförlitlig upplysning angående sättet för auktionsverkens tillkomst, emedan detta i de flesta städer synes hafva egt rum samtidigt med eller kort efter utfärdandet af de ofvannämda resolutionerna, lider det icke något tvifvel, att man måste uppgifva fordringen på utredning häraf. I de städer, der auktionsverk af ålder funnits, får man taga detta för godt; ofta bör väl för öfrigt något beslut eller uttalande af stadens myndigheter kunna företes, hvarigenom det redan existerande auktionsverket kan anses hafva blifvit sanktioneradt; jfr. rättsfall i J. A. XXII s. 467. En dylik betydelse är man fullt berättigad att tillmäta den ingalunda sällan förekommande omständigheten, att i gällande lönestat för magistraten dess ledamöter tillförsäkras hela eller en del af auktionsprovisionen.

[2] Ej heller i ordet auktionskammare kan någon annan betydelse inläggas; visserligen betecknas dermed ofta sjelfva den lokal, som är anskaffad för afhållande af auktioner, men man kan tala om auktionskammare äfven i en stad, som icke för afhållande af dylika förrättningar disponerar öfver särskild lokal.

[3] Ursprungligen tillföllo inkomsterna af auktionsverket magistratsledamöterna såsom sportler; så torde ännu i dag vara fallet i de flesta städer. I vissa ingår dock numera provisionen direkt till stadskassan, så t. ex. i *Gefle*, *Göteborg* (sedan 1838), *Helsingborg* och *Jönköping*. I de flesta bland de städer, der detta är händelsen, har till följd deraf magistratens befattning med auktionsverket upphört, och detta sorterar direkt under stadens drätselkammare, så t. ex. i *Falun*, *Norrköping*, *Upsala*, *Vesterås*, *Visby* och *Örebro*. I de förut

hållandet dem emellan är olika ordnadt i olika städer. Vanligen utser magistraten inom sin egen krets en auktionskammarföreståndare; dertill kan dock i vissa städer äfven annan person förordnas. Icke sällan, särskildt i mindre städer, förrättar magistraten sjelf fastighetsauktionerna, under det lös egendom försäljes af enskild magistratsledamot (borgmästaren eller viss rådman). Stundom handhafva magistratens ledamöter i tur och ordning skötseln af auktionsväsendet, och i åter andra städer är auktionsverket på entreprenad åt enskild person upplåtet. Att på grund af de skiljaktiga sätt, hvarpå dessa förhållanden i de olika städerna äro ordnade, göra någon skilnad mellan olika städer, så att man i det ena fallet skulle erkänna tillvaron af ett auktionsverk, i det andra icke, låter sig enligt vårt förmenande icke göra. Det väsentliga och för alla gemensamma är dock, att det finnes en för allmänheten tillgänglig, under kontroll eller omedelbar skötsel af någon stadens myndighet[1] stående inrättning för bortauktionerande af egendom. En sådan inrättning kan alltid karaktäriseras som ett auktionsverk, ehuru erkännas må, att denna benämning icke är synnerligen lämplig, om hela verket består af en enda person, exempelvis borgmästaren[2].

Af det redan anförda framgår, att vi icke anse det som något väsentligt för ett auktionsverk, att det skall vara försedt

---

omnämda städerna har magistraten deremot fortfarande öfverinseendet öfver auktionsväsendet. Jfr. Konungens Befallningshafvandes stadfästelse å auktionsreglementet för Linköping d. 24 Sept. 1862 (N. J. A. 1888 s. 482) och Kongl. Maj:ts utslag d. 25 Apr. 1879, (Walldén-Wennberg, Samling af Kongl. Bref etc. rörande tillämpningen af kommunalförfattningarna, VI s. 130). — I Stockholm lyder auktionsverket enligt § 2 i reglementet under drätselkommissionen (numera drätselnämden), men närmaste tillsynen deröfver tillkommer tvänne af dess ledamöter under namn af auktionsdirektörer. Dessas befattning med auktionsverket har emellertid genom Kongl. Br. d. 4 Mars 1864 (infördt i Kommunal författningssamling för Stockholm I s. 88) öfverflyttats på stadens ombudsman.

[1] Huruvida en auktionskammarföreståndare i denna sin egenskap kan anses som tjensteman, har varit föremål för bedömande af Kongl. Maj:t. Se Walldén-Wennberg, a. a. IX s. 176. Jfr. äfven rättsfall i Tidskrift, utg. af Juridiska föreningen i Finland, årg. 20 s. 345 samt i N. J. A. 1874 s. 314.

[2] Jfr. rättsfall i N. J. A. 1882 s. 519.

med någon instruktion eller något reglemente. Sådana hafva nämligen i flera städer aldrig utfärdats, utan har man, utan att till stöd härför kunna åberopa något särskildt beslut, ofta[1] i tillämpliga delar följt det för hufvudstaden gällande reglementet. Förklaringen härtill ligger ock ganska nära. I Kongl. Res. d. 3 Dec. 1680 medgifves ju, att den Auktionskammarordning, som för Stockholm inrättad är, må ock blifva hos de andra städerna introducerad. Då nu de olika städerna inrättade egna auktionsverk, begagnade de sig allmänt af det gifna tillståndet att tillämpa den för Stockholm gällande författningen, något som var så mycket mera förklarligt, som enligt en förut berörd, ganska spridd uppfattning Auktionskammarordningen genom 1680 års författning utan vidare erhållit gällande kraft i rikets alla städer. Det var först i en senare tid, som särskilda reglementen för de olika städerna började utfärdas[2]. Sådana finnas för närvarande gällande i icke mindre än 35 af rikets 92 städer[3]. Dessa äro

---

[1] Så förfares ännu i dag i Helsingborg, Köping, Laholm, Landskrona, Luleå, Söderhamn, Uddevalla och Umeå.

[2] Det äldsta är, så vidt vi känna, det af Kongl. Maj:t för Helsingfors d. 1 Mars 1759 utfärdade. Från förra århundradet äro ock de numera upphäfda reglementena för Vadstena d. 23 Mars 1772 och för Linköping d. 20 Sept. 1796, båda fastställda af Konungens Befallningshafvande.

[3] De städer, i hvilka auktionsreglementen för närvarande äro gällande, äro med bifogande af dagen för reglementets tillkomst följande: *Arboga* d. 15 Dec. 1837, *Askersund* d. 5 Dec. 1891, *Enköping* d. 18 Nov. 1840 (ett förut gällande af d. 30 Mars 1833), *Falun* d. 17 Aug. 1883 (äldre dylika d. 28 Dec. 1846 och d. 13 Nov. 1861), *Filipstad* d. 27 Aug. 1885, *Gefle* d. 16 Sept. 1871 med senare ändringar, *Göteborg* d. 27 Dec. 1888 (äldre bestämmelser d. 28 Dec. 1803, d. 30 Juni 1832 samt reglemente d. 17 Juni 1864, ändradt d. 28 Okt. 1867), *Hedemora* d. 9 Maj 1887, *Hernösand* d. 29 Dec. 1868 (ett äldre af d. 15 Okt. 1803), *Hudiksvall* d. 2 Mars 1854, *Jönköping* d. 27 Nov. 1878, *Karlshamn* d. 28 Febr. 1829, *Karlskrona* d. 16 Nov. 1840, *Karlstad* d. 27 Jan. (d. 10 Juli) 1874, *Malmö* d. 15 Juni 1878 (ett föregående af d. 8 Febr. 1812), *Mariefred* d. 8 Febr. 1803, *Mariestad* d. 19 Mars 1891, *Norrköping* d. 15 Aug. 1874, *Nyköping* d. 9 Apr. 1881, *Ronneby* d. 4 Dec. 1884, *Sala* d. 21 Dec. 1839, *Skanör* med *Falsterbo* d. 27 Sept. 1871, *Skellefteå* år 1866, *Sköfde* d. 4 Maj 1894, *Stockholm* d. 13 Apr. 1858 med ändringar d. 20 Dec. 1862 och d. 13 Juli 1870, (äldre författningar: Auktionskammarordningen d. 27 Febr. 1674 samt reglementen d. 7 Dec. 1813 och d. 30 Dec. 1830), *Strengnäs* d. 31 Okt. 1873, *Sundsvall* d. 24 Dec. 1868 (ett äldre d. 7 Dec. 1859), *Södertelge* d. 6 Maj 1850, *Trelle-*

i allmänhet stadfästade af Konungens Befallningshafvande, hvilken myndighet det jämlikt gällande Landshöfdingeinstruktion d. 10 Nov. 1855 § 31 mom. 14 och 15 i dessas lydelse enligt Kongl. Kung. d. 22 Mars 1861 tillkommer att fastställa, ändra eller upphäfva reglementen för bland annat auktionsverk[1]. Vissa af de före sistnämda tid utfärdade reglementena äro emellertid fastställda af Kongl. Maj:t[2] och i 3 städer[3] har någon fastställelse af öfverordnad myndighet icke kommit reglementet till del.

Då, såsom vi ofvan sökt visa, hvarken någon af de anförda trenne resolutionerna på städernas besvär eller någon annan författning ålägger städerna som en pligt att ombesörja frivilliga auktioner, kan en stad lagligen besluta att icke vidare taga någon befattning med dylika förrättningar. Till stöd för denna mening kan förutom ofvan anförda skäl åberopas Kongl. Förordn. om kronofogdes och stadsfogdes dagbok m. m. d. 12 Juli 1878 § 13. Bestämmelsen »finnes i stad särskildt auktionsverk, må utmätningsmannen låta genom auktionsverket verkställa försäljningen» förutsätter tydligen möjligheten af, att i en stad icke finnes något auktionsverk, d. v. s. någon inrättning, som allmänheten kan anlita för att få auktioner förrättade. Nu kunde man visserligen förmena, att detta skulle

---

borg d. 23 Aug. 1867, *Upsala* d. 8 Juli 1835 med ändringar d. 26 Okt. 1836 och d. 31 Mars 1864, *Vaxholm* d. 10 Juni 1875, *Vesterås* d. 29 Okt. 1884, *Vexiö* d. 12 Nov. 1889, *Visby* d. 28 Febr. 1890 och *Örebro* d. 20 Nov. 1890 (ett äldre af d. 12 Nov. 1862).

Utom i de uti föregående not omnämda städerna hafva reglementen förr jämväl varit gällande för auktionsverken i *Kalmar* d. 15 Aug. 1855, *Linköping* d. 24 Sept. 1862, *Skara* d. 31 Maj 1873, *Söderköping* d. 18 Okt. 1804, *Öregrund*, *Östersund* d. 30 Jan. 1857 och *Östhammar*.

Såväl föreliggande uppgifter som åtskilliga andra dylika angående auktionsväsendet i städerna grunda sig till största delen pa upplysningar, som under loppet af innevarande år benäget meddelats oss från rikets samtliga städer. För det välvilliga tillmötesgående, som härutinnan, särskildt från Herrar Borgmästares sida, kommit oss till del, anhålla vi att på detta sätt få gifva ett uttryck åt vår djupt kända tacksamhet.

[1] Jfr. Instruktionen för Öfverståthållareembetet d. 1 Dec. 1882 § 23.

[2] Så är förhållandet med auktionsreglementena för Arboga, Hudiksvall, Karlskrona, Sala och Stockholm samt de numera upphäfda reglementena för Kalmar, Sundsvall och Östersund.

[3] Hedemora, Karlshamn och Södertelge.

syfta endast på städer, i hvilka något auktionsverk aldrig funnits, men oafsedt att bland de städer, som vid denna författnings tillkomst funnos och som enligt Utsökningslagens och dermed sammanhängande författningars terminologi äro att anse som verkliga städer (se U. L. § 1), näppeligen torde hafva funnits någon, i hvilken något auktionsverk aldrig existerat, kan mot en dylik uppfattning göras gällande, att det icke kan anföras något rimligt skäl, hvarför en stad, som beslutat sig för att inrätta ett auktionsverk, skulle för all framtid vara deraf bunden[1]. En annan sak är, att, om auktionsverkets existens kan anses vara genom något särskildt för staden meddeladt beslut af högre myndighet (Kongl. Maj:t eller Konungens Befallningshafvande) sanktioneradt, detsamma icke kan indragas af staden utan samtycke af denna myndighet. Af denna anledning måste ett beslut om auktionsverkets indragning fastställas af Konungens Befallningshafvande, om reglemente för detsamma varit af denna myndighet faststäldt, och af Kongl. Maj:t, om i arbetsordningen för rådstufvurättens och magistratens ledamöter förekommer någon bestämmelse om skyldighet för en eller flera af dessa att taga befattning med auktionsväsendet.

I praxis har man i allmänhet ej heller betviflat stadens befogenhet att fatta beslut om auktionsverkets indragning, och der man sökt göra gällande en motsatt uppfattning, har denna blifvit å högre ort tillbakavisad[2]. Flera städer hafva ock under de senaste årtiondena beträdt denna väg, och i närvarande stund finnes det mera än en fjerdedel, eller närmare bestämdt

[1] Lika litet kunna vi inse något formelt hinder mot, att en stad, som fattat beslut om uppgifvande af sitt auktionsmonopol, derefter bestämmer sig för att ånyo upprätta ett auktionsverk, som, der ej annat stadgas, eo ipso kommer att intaga en privilegierad ställning. Auktionsverket i Ronneby har icke äldre anor än från 1884, och i Haparanda lär man hysa förhoppning om, att vid en kommande organisation af rådstufvurätt och magistrat kunna förskaffa sig auktionsmonopol.

[2] Se Kongl. Br. d. 4 Nov. 1892, (Walldén-Wennberg, a. a. X s. 130). En motsatt åskådning har kommit till uttryck i den finska lagberedningens förslag till förordning ang. frivilliga auktioner § 9, som stadgar, att den dag, författningen träder i kraft, tillämpningen af äldre stadganden ang. städernas uteslutande rätt att ombesörja verkställandet af frivilliga auktioner, så ock om deras *skyldighet att uppehålla auktionsverk* skall upphöra.

25, af rikets städer[1], i hvilka det står en hvar fritt att, sjelf eller genom den han har förtroende till, förrätta offentliga auktioner. Bland dessa städer intaga fem[2] en särskild ställning, i

---

[1] Dessa städer äro med angifvande af tiden för auktionsväsendets frigifvande i de fall, då upplysning derom kunnat erhållas, följande: *Alingsås* 1897, *Borgholm* (lyder under landsrätt), *Falkenberg* 1885, *Falun* 1883, *Halmstad* 1884, *Haparanda* (lyder under landsrätt), *Kalmar* 1872, *Kristinehamn* 1870, *Kungsbacka* 1880, *Linköping* 1894, *Motala* (erhöll stadsrättigheter 1881 och har aldrig haft något auktionsmonopol), *Norrtelge* (auktionskammare veterligen aldrig funnits), *Skara* 1889, *Skenninge* 1880, *Sundsvall* 1868, *Söderköping* 1878, *Vadstena* 1877, *Venersborg* 1876, *Vesterås* 1884, *Ystad* 1876, *Åmål* 1881, *Öregrund* (för någon tid sedan), *Örnsköldsvik* (erhöll stadsrättigheter först 1893 och har aldrig haft något auktionsverk), *Östersund* 1874 samt *Östhammar* (för någon tid sedan).

Dessutom må nämnas, att i *Hjo* och *Sigtuna* borgmästaren resp. magistraten endast gör anspråk på uteslutande rätt att förrätta fastighetsauktioner, hvaremot hvem som helst der tillåtes att förrätta auktioner å lös egendom.

Sammanställer man dessa städer med dem, i hvilka stadsmyndigheternas uteslutande befogenhet att förrätta bouppteckningar och arfskiften upphört att gälla, så finner man, att i ingen af de städer, i hvilka auktionsverksamheten är frigifven, någon skyldighet att vid bouppteckningar och arfskiften anlita magistraten existerar, men att deremot i mera än hälften af de städer, i afseende å hvilka enligt särskilda Kongl. Bref 1868 års författning är tillämplig, auktionsmonopolet ännu kvarstår.

[2] Dessa städer äro *Falun*, *Sundsvall*, *Venersborg*, *Vesterås* och *Åmål*. I tre af dessa (Falun, Sundsvall och Vesterås) finnes en från magistraten skild auktionskammare, för hvilken särskildt reglemente är utfärdadt. I stället för den vanliga, från Stockholms auktionsreglemente hemtade bestämmelsen om uteslutande rätt för auktionsverket lyder § 1 i de för Falun och Vesterås gällande reglementena: »Auktionskammaren i . . . . eger att, der vederbörlig anhållan derom göres, ... besörja försäljning genom offentligt utrop»; och Sundsvalls auktionsreglemente stadgar i § 1: »Sundsvalls stads auktionskammare ombesörjer försäljning på offentlig auktion — — Dock eger hvar och en rättighet att utan auktionskammarens anlitande verkställa auktion genom annan person på sin fasta och lösa egendom». Hvad Venersborg och Åmål beträffar, så hafva auktionsreglementen der veterligen aldrig funnits. Den egendomliga ställning, dessa städer intaga, beror derpå, att Kongl. Maj:t i Bref d. 8 Dec. 1876 (intaget i Svensk författningssamling) och d. 12 Aug. 1881 i sammanhang med fastställande af ny lönestat för magistraten införde bestämmelse om, att denna skulle vara skyldig att på anmodan mot viss faststäld provision förrätta auktioner å såväl fast som lös egendom.

det att man i dem samtidigt med uppgifvandet af den uteslutande rätten att hålla offentliga auktioner icke afskaffade auktionsverket, utan detta fortfarande eger bestånd såsom en under stadens myndigheter lydande eller af dem sjelfva skött institution, hvilken har till uppgift att, då den derom anlitas, mot faststäld provision ombesörja försäljning genom offentligt utrop. I dessa städer är således auktionsverket pligtigt, men icke uteslutande berättigadt att anställa auktioner å enskilda personers egendom.

I 67 af rikets städer anses deremot de befintliga auktionsverken vara uteslutande berättigade att ombesörja afhållandet af offentliga auktioner. I 32 bland dessa städer äro särskilda reglementen för auktionsverken utfärdade, och i de allra flesta bland dessa[1] förekommer uttrycklig bestämmelse om uteslutande rätt för auktionsverket. Bland de återstående 35 städerna finnas åtskilliga, i hvilka man till stöd för den uteslutande rätt, hvarpå man gör anspråk, icke har att åberopa någon särskildt för staden gällande bestämmelse, utan allena den på författningarna af 1680, 1723 och 1731 grundade och i de flesta fall antagligen alltsedan denna tid herskande sedvanan, att alla inom staden förekommande auktioner förrättats af auktionsverket. I många af dessa städer kan dock denna rätt anses vara förutsatt i vederbörande Kongl. Bref, hvarigenom fastställes arbetsordning för rådstufvurättens och magistratens ledamöter, i det att bland deras göromål stundom uppräknas handhafvandet af auktionsväsendet[2].

[1] Bland nu gällande auktionsreglementen hafva vi icke haft tillfälle att taga kännedom om de för städerna Filipstad, Hedemora, Mariefred, Sala, Skanör med Falsterbo samt Trelleborg utfärdade. Af de öfriga är det endast de för Karlshamn och Skellefteå gällande, som icke innehålla någon uttrycklig bestämmelse om uteslutande rätt för auktionsverket.

[2] I hvilka städer detta är förhållandet, äro vi icke i stånd att lemna någon fullständig upplysning om. Enligt uppgift skall auktionsverkets tillvaro vara omnämd eller åtminstone förutsatt i gällande lönestater för städerna Borås, Eksjö, Eskilstuna, Falköping, Kristianstad, Kungelf, Landskrona, Linde, Luleå, Lund, Oskarshamn, Strömstad, Säter, Söderhamn, Trosa och Vestervik. — Antagligen förhåller det sig på samma sätt äfven i en stor del af de öfriga städerna.

För frågan angående omfattningen af den uteslutande rätten att hålla auktioner i de städer, der en dylik rätt ännu består, äro naturligen i främsta rummet bestämmelserna i vederbörande auktionsreglementen af intresse. Då de grundsatser, som i de flesta af dessa tagit sig uttryck, äro med hvarandra ganska nära öfverensstämmande, synes man vara berättigad att antaga, att de gälla äfven för öfriga städer, såvida icke någon särskild omständighet kan åberopas till stöd för, att monopolet här skulle ega en större eller ringare utsträckning än vanligt.

Tydligt är, att det endast är verkliga auktioner, som den enskilde är förment att hålla. Tilltror han sig att genom infordrande af skriftliga anbud i stället för genom auktion kunna få till stånd det aftal, han önskar ingå — ett förfaringssätt, som vid försäljning af fast egendom är ganska användbart, — undgår han derigenom skyldigheten att betala auktionsprovision[1]. Vidare är det blott *offentliga* auktioner, på hvars afhållande auktionsverken ega monopol; privata auktioner, till hvilka allmänheten icke eger tillträde, står det en hvar fritt att sjelf eller genom annan anställa. Det är nämligen endast om försäljning genom offentligt utrop, som det i de ofta anförda resolutionerna på städernas besvär är fråga; visserligen förbjuder Publikationen d. 15 Mars 1734 »privata» och »enskilda» auktioner, men af sammanhanget framgår, att dessa ord här endast ställas i motsats till af auktionskammaren förrättade auktioner. I alla oss bekanta reglementen, hvilka innehålla uttryckliga bestämmelser om någon uteslutande rätt, heter det ock i öfverensstämmelse med § 1 af auktionsreglementet för Stockholm: »N. stads auktionsverk eger . . . . . uteslutande rätt att . . . . . besörja försäljning genom *offentligt* utrop», eller förekommer en dermed i sak identisk bestämmelse. Deremot är man icke berättigad att, såsom stundom ifrågasatts, göra någon skilnad mellan de fall, då den offentliga auktionen förrättas af egaren sjelf och då den afhålles af någon annan å hans vägnar; det ena lika väl som det andra är obestridligen en försäljning genom offentligt utrop och står således i strid med den stadens

[1] Likaså enligt dansk rätt; se en skrifvelse från (danska) justitiedepartementet d. 26 Juli 1869.

auktionsverk tillkommande uteslutande rätten att ombesörja sådana.

Vidare är det endast *försäljningsauktioner*, å hvilkas förrättande auktionsverken ega monopol[1]. I ingen af de tre resolutionerna på städernas besvär 1680, 1723 och 1731 är fråga om annat än försäljning af egendom, och om också, enligt hvad Auktionskammarordningen § 16 gifver vid handen[2], det icke borde ligga helt och hållet utom auktionskammarens uppgift att befatta sig jämväl med anskaffande af varor åt rekvirenter, synes dock en dylik verksamhet af densamma egentligen aldrig hafva utöfvats; åtminstone har auktionsverket i Stockholm veterligen aldrig gjort anspråk på något monopol derutinnan. Magistraterna i rikets öfriga städer sökte deremot redan tidigt tillskansa sig rätten att hålla upphandlings- och entreprenadauktioner för kronans räkning, och deras sträfvanden derutinnan kröntes också i viss mån med framgång, såsom af Kongl. Res. på städernas besvär d. 16 Okt. 1723 § 36[3] och d. 28 Aug. 1727 § 38[4] framgår. Ganska snart synes dock magistraternas befattning härmed hafva upphört; i Kongl. Br. d. 24 Okt. 1766 ang. auktion å kronans upphandlingar[5] nämnes intet derom, utan stadgas, att auktionen borde förrättas af en särskild tjensteman med titeln auktionsdirektör. För enskildas räkning torde dylika auktioner vid denna tid ännu näppeligen hafva varit i bruk. Någon rätt för auktionsverken att ombesörja sådana kan derför ej heller stödas på de anförda endast för statens upphandlingar gällande resolutionerna.

Att någon uteslutande rätt att anställa arrende-, uthyrnings-, leverans- eller entreprenadauktioner icke tillkommer auktionsverket i Stockholm, framgår tydligen af reglementets § 1: »Stockholms stads auktionsverk eger . . . . . uteslutande rätt att . . . . . besörja *försäljning* genom offentligt utrop af» etc.

[1] Annorlunda förhåller det sig i den dansk-norska rätten. De vanliga myndigheterna egde der och ega i Danmark ännu i dag monopol på afhallande äfven af licitationer (underbudsauktioner), se Nellemann s. 4, 20.

[2] Jfr. en publikation af d. 13 Aug. 1706, Lagerström s. 31 ff.

[3] Modée I s. 459.

[4] Modée I s. 719.

[5] Bredberg, a. a. II s. 136 ff.

En med denna likalydande bestämmelse finnes i de flesta andra auktionsreglementen. I vissa af dem förekommer ett tillägg af innehåll, att auktionskammaren, då sådant begäres, äfven verkställer uthyrnings-, arrende- och entreprenadauktioner[1]. I andra åter har reglementets § 1 följande lydelse: »Uteslutande rätt att genom offentligt utrop inom N. stad och dess område försälja egendom *eller öfverlåta annan rättighet* tillkommer» etc.[2].

Tydligt är, att städernas auktionsverk icke äro uteslutande berättigade att afhålla andra auktioner än sådana, som i afseende å platsen för deras förrättande eller för befintligheten af den egendom, som skall säljas, eller med hänsyn till säljarens (rekvirentens) boningsort stå i något förhållande till staden i fråga. Att det afgörande för frågan om auktionsverkets uteslutande rätt i detta afseende, vare sig försäljningen afser fast eller lös egendom, icke, såsom i fråga om bouppteckningar och arfskiften å lös egendom är fallet, är egarens eller rekvirentens egenskap af stads- eller landtbo, framgår af Kongl. Res. d. 12 Juli 1731. Der framhålles nämligen, att invånarne på landet, när de icke vilja betjena sig af städernas auktionsverk, kunna anställa auktion *å landet*, och deri, att dessa ord här äro inskjutna, kan man, såsom vi ofvan sökt visa, inlägga den betydelsen, att de, om de vilja låta i stad å auktion försälja sin egendom, måste begagna sig af stadens auktionsverk[3].

---

[1] Så i § 1 af reglementena för Göteborg och Norrköping. I Göteborg har emellertid, enligt hvad derifrån meddelats, åtminstone under de 25 sista åren ingen enda dylik auktion verkstälts genom auktionsverket. Jfr. auktionsreglementena för Nyköping § 8 och Strengnäs § 1.

[2] Så reglementena för Askersund, Malmö och Örebro. Oaktadt man af den omständigheten, att det längre ned i §:en göres undantag för bland annat entreprenadauktioner för kronans och stadens räkning, kan sluta till, att syftet med stadgandet varit att träffa dylika auktioner för enskild persons räkning, lär det näppeligen kunna antagas, att afhållandet af andra än försäljningsauktioner derigenom är den enskilde betaget. Det låter sig nämligen betviflas, om man kan säga, att genom en upphandlings- eller entreprenadauktion, som ju är anstäld för förvärfvande, icke för aflåtande af en rättighet, någon rätt öfverlåtes, och vid en arrende- eller hyresauktion är det snarare fråga om en upplåtelse än om en öfverlåtelse.

[3] Det enda auktionsreglemente, i hvilket någon hänsyn till auktionsrekvirentens boningsort tages, är, så vidt vi känna, det för Enköping gällande, som i § 6 endast ordar om skyldighet för »alla inom staden och dess område boende» att under vissa förutsättningar anlita auktionsverket.

Fråga kan emellertid uppstå, om man bör tillmäta afgörande betydelse åt platsen för auktionsförrättningen eller åt den ort, der den till salu utbjudna egendomen finnes. Hvad försäljning af lös egendom vidkommer, har detta spörsmål jämförelsevis ringa betydelse, emedan lösa saker vanligen finnas å platsen för auktionsförrättningen. Skulle så icke vara fallet, måste den ort, der auktionen hålles, vara afgörande, så att å ena sidan en auktion, som eger rum i stad å utom dess område befintlig lös egendom, måste förrättas af auktionsverket[1], och å andra sidan förrättande af auktion utom stadens jurisdiktion å inom densamma befintlig lös egendom måste anses stå den enskilde fritt[2]. I hvarje fall är det tydligt, att, om hvarken egendomen finnes eller auktionen hålles inom stadens jurisdiktion, dess auktionsverk ej utan stöd af någon särskild bestämmelse kan deremot något invända. Författningen d. 18 Dec. 1772 gäller icke andra städer än Stockholm[3]; den enskilde, som kringgår auktionsmonopolet genom att låta anställa auktion å lös egendom å någon plats strax utom staden, kan derför enligt vår mening icke drabbas af den påföljd, som eger rum för intrång i auktionsverkets rätt, ty som något förfarande in fraudem legis torde ett dylikt tillvägagående ej heller kunna betraktas.

I fråga om auktioner å fast egendom har förevarande spörsmål vida större betydelse, då här ej samma praktiska svå-

---

[1] Detta är i reglementena för Gefle § 1 och Karlstad § 1, jfr. § 14, uttryckligen stadgadt.

[2] Äfven för Stockholms auktionsverk måste denna grundsats anses gälla, ehuru den der är modifierad genom Kongl. Förbudet d. 18 Dec. 1772, hvilket som nämdt förbjuder försäljning å auktion hardt nära tullarna af bland annat lös egendom, som till den ändan blifvit dit utförd. Detta stadgandes grund talar onekligen för, att detsamma bör vara tillämpligt, jämväl om auktionen eger rum å lös egendom, som aldrig blifvit från staden utförd. Deremot synes det icke möjligt att med stöd deraf förmena den enskilde rätt att å någon fran hufvudstaden mera aflägsen ort eller i annan stad anställa auktion å lös egendom, befintlig i Stockholm.

[3] I det numera upphäfda reglementet för Falun d. 13 Nov. 1861 § 23 förekom en hänvisning till denna författning; se rättsfall i N. J. A. 1882 notis B nr. 617. I auktionsreglementet för Hernösand af år 1803 § 10 förekom ock ett förbud att utföra lösören till landet för bortauktionerande.

righeter möta att afhålla auktionen å annan ort, än der fastigheten är belägen. Frågan är här ock svårare att besvara. Det är nämligen en allmänt erkänd grundsats, att det afgörande för frågan, hvilken myndighet eger taga befattning med ärenden rörande en fastighet, i regel är fastighetens läge (forum rei sitæ). Det samma gäller äfven, då spörsmålet angår, om i ett visst fall offentlig myndighet måste anlitas eller icke, såsom af Ä. B. 9: 1 framgår[1]. Tillämpades denna princip på den fråga, som nu sysselsätter oss, komme man till det resultat, att auktion å i stad belägen fast egendom alltid borde förrättas af stadens auktionsverk och att den enskilde icke skulle hafva rätt att anställa auktion derå, äfven om sjelfva förrättningen egde rum utom stadens jurisdiktion, samt att å andra sidan det icke vore något intrång i stadens auktionsmonopol, om den enskilde inom staden hölle auktion å en utom densamma belägen fastighet. Denna grundsats har ock kommit till uttryck i vissa äldre auktionsreglementen[2]. I auktionsreglementet för Stockholm har deremot § 1 i hithörande delar följande lydelse: »Stockholms stads auktionsverk eger ... uteslutande rätt att *inom hufvudstaden* besörja försäljning genom offentligt utrop» etc. Då de kursiverade orden här referera sig till sjelfva verksamheten (besörja försäljning), ej till objektet för försäljningen, måste man tillerkänna auktionsverket rätt att afhålla alla inom staden förekommande auktioner, äfven om de hafva till föremål fastigheter på landet eller i annan stad, men kan deremot icke med stöd af detta stadgande förmena den enskilde att utom staden hålla auktion å sin inom densamma belägna fastighet. Detta är emellertid genom Kongl. Förbudet d. 18 Dec. 1772 till en del förekommet, då der ett sådant förfarande förbjudes, såvida det eger rum »hardt nära tullarna utom staden». För

---

[1] Jfr. Nordling, Föreläsningar öfver Ärfdabalken, 3 uppl. Upsala 1885, s. 104.

[2] Tydligast är densamma uttryckt i auktionsreglementet för Södertelge § 2, der det säges, att auktionskammaren besörjer »alla auktioner å såväl fast som lös egendom inom stadens jurisdiktion. Håller någon», heter det vidare, »der med auktionskammarens förbigående auktion eller later sin under staden lydande fastighet vid auktion å annan ort försälja, vare ända skyldig» etc. Äfven reglementet för Arboga § 1 lägger afgörande vigt vid, att egendomen lyder under stadens domsrätt.

dåtida förhållanden var kanske ett sådant stadgande fullt tillräckligt, men då detsamma fortfarande endast gäller nära tullarna belägna platser, torde detsamma icke kunna åberopas mot den, som å en något mera aflägsen ort anställer auktion å fastighet i hufvudstaden. Med de bekväma kommunikationer, som numera finnas till åtskilliga förstadsliknande orter i Stockholms omgifningar, är det fara värdt, att man kommer att begagna sig af denna utväg för att undgå att betala auktionsprovision till staden. Bestämmelsen i auktionsreglementet för Stockholm, som för öfrigt fans redan i 1830 års reglemente, har tydligen legat till grund för de allra flesta dylika, som efter sistnämda tid utfärdats för andra städer, i det i dem talas om uteslutande rätt att *inom staden och dess område* besörja försäljning genom offentligt utrop. I alla de städer, der detta är fallet, kan den enskilde icke förmenas att utom staden hålla auktion å en stadsfastighet, och då Kongl. Förbudet d. 18 Dec. 1772 ej gäller dessa städer, finnes här intet, som hindrar, att auktionen förrättas omedelbart utanför stadens tull. Å andra sidan måste den, som vill i staden anställa auktion å en fastighet på landet, derom anlita auktionsverket[1]. Der några särskilda bestämmelser i ena eller andra riktningen ej finnas att åberopa, således framför allt i de städer, för hvilkas auktionsverk icke något reglemente finnes, kunna meningarna vara delade om, hvilkendera grundsatsen skall anses gällande. För vår del äro vi benägna att i de bestämmelser, som det stora flertalet reglementen innehålla, se uttryck af en allmänt herskande grundsats och antaga sålunda, att för frågan om rätten för den enskilde att hålla auktioner äfven å fast egendom platsen för auktionsförrättningen och icke fastighetens läge är afgörande.

Vi nämde ofvan, att det endast var i afseende å försäljningsauktioner, som auktionsverken egde någon uteslutande rätt.

[1] Detta är i § 1 af reglementena för Gefle och Karlstad uttryckligen stadgadt. Deremot bestämmer det för Sköfde gällande i § 1. »Magistraten eger . . . . . uteslutande rätt att inom staden och dess domvärjo förrätta alla auktioner för försäljning af *der befintlig* enskild fast eller lös egendom». § 6 i reglementet för Enköping synes förutsätta, att, för att något monopol skall föreligga, såväl föremalet för försäljningen som sjelfva försäljningen skall ske inom stadens jurisdiktion och egaren derjemte vara stadsbo.

Det är emellertid icke ens alla sådana, på hvilkas förrättande de kunna göra anspråk. Monopolet gäller nämligen endast enskild egendom[1]. Någon skyldighet för staten att vid försäljning af densamma tillhörig egendom anlita auktionsverken har aldrig varit direkt erkänd, ehuru försök från dessas sida upprepade gånger gjorts att få sin rätt utsträckt äfven till sådana auktioner. Redan under 1680-talet verkställdes å Stockholms auktionskammare försäljningar för publici räkning, och i Kongl. Br. d. 7 Okt. 1699[2] till Öfverdirektören vid Stora Sjötullen, Kammarkollegii bref till samme embetsman d. 8 Okt. 1712[3] liksom i Kommerskollegii bref till magistraten i Stockholm d. 5 Juli 1714[4] föreskrefs uttryckligen, att alla konfiskerade varor borde å stadens auktionskammare försäljas. Vid de prise-auktioner, som år 1714 anstäldes, fick auktionsdirektören dock icke uppbära provision utan endast dagtraktamente, något som emellertid försäkrades icke skola lända honom till någon prejudice för framtiden[5]. År 1720 nedsatte auktionsdirektörerna sina anspråk på provision för en särskild försäljning för kronans räkning till ungefär hälften af den vanliga, mot vilkor att de »blefve försäkrade, att, enär något för publici räkning blifver förauktioneradt, sådant af dem och ingen annan mot provision må ske», vid hvilket anbud Sekreta utskottet fann för godt att låta förblifva[6]. Icke desto mindre förklarades genom Kongl. Br. d. 5 Mars 1730[7] i ett särskildt mål, att auktionsverket icke kunde tillerkännas någon rätt att hålla auktioner för kronans räkning. Sedan auktionsverket år 1734 ånyo kommit under magistratens direktion, hafva anspråk på förrättande af auktioner å staten tillhörig egendom icke, så vidt vi hafva oss bekant, blifvit framställda.

---

[1] Liknande inskränkningar i auktionsmonopolet finnas i dansk rätt, se Nellemann s. 22.

[2] Lagerström s. 11.

[3] Lagerström s. 35,

[4] Lagerström s. 37.

[5] Extrakt af Kammarkollegii protokoll d. 22 Juli 1714, Lagerström s. 38 ff.

[6] Extrakt af Sekreta utskottets protokoll d. 14 Okt. 1723, Lagerström s. 46.

[7] Se ofvan sid. 137.

Lika litet som i Stockholm lyckades man i öfriga städer förskaffa sig rätt att ombesörja förekommande försäljningar för kronans räkning. Af Kongl. Res. på städernas besvär d. 3 Febr. 1748 § 20[1] framgår, att dessas begäran, att auktioner å alla konfiskerade varor endast måtte få förrättas af städernas ordinarie auktionskamrar, afslogs under hänvisning till Generaltullarrendesocietetens på kontrakt grundade rätt att ombesörja förauktioneringen deraf, på hvad sätt det bäst och lägligast fölle. Och då sedermera en särskild Generaltulldirektion upprättades, tillerkändes denna rätt att ombesörja auktioner å konfiskerade varor[2]. Numera förrättas dylika auktioner jämlikt § 147 mom. 1 i Tullstadgan d. 2 Nov. 1877 af vederbörande tullkammare eller konfiskationskontor. — Äfven andra auktioner för kronans räkning än sådana, som egde rum å konfiskerade varor, sökte magistraterna förskaffa sig rätt att afhålla. Ännu så sent som år 1827 måste sålunda Kongl. Maj:t i Bref d. 3 Febr. på gjord förfrågan förklara, att auktioner å kronans öfverflödiga tiondespannmål borde förrättas å landskanslien utan mellankomst af städernas magistrater[3].

Lika litet som staten är staden sjelf pligtig att genom auktionsverket låta förrätta de försäljningsauktioner, som för dess räkning kunna ifrågakomma. Sådana auktioner pläga, äfven om särskild auktionskammare finnes, vanligen förrättas inför drätselkammaren. Grundsatsen, att hvarken staten eller staden är pligtig att anlita auktionsverken, har i de flesta reglementen fått ett direkt erkännande, då i deras § 1 endast försäljning genom offentligt utrop af *enskild egendom* säges vara föremål för auktionsverkets uteslutande rätt[4].

---

[1] Modée IV, s. 2580.

[2] Kongl. Förordn. emot Lurendrejerier d. 22 Mars 1770 art. 4 § 4. (Modée IX s. 299). Bestämmelsen upprepades i den förnyade Stadgan i ämnet d. 6 Apr. 1799 art. 4 § 3 (Flintberg, Anmärkningar till Sveriges rikes sjölag, Stockholm 1802, s. 129).

[3] Jfr. dock Kongl. Br. d. 12 Mars 1817 (anfördt af Branting a. a. s. 93).

[4] I § 1 af reglementena för Askersund, Malmö och Örebro talas endast om »egendom»; bland undantagen nämnas entreprenadauktioner för kronans eller stadens räkning, men icke andra försäljningsauktioner än tullauktioner. Att staten på denna grund skulle hafva någon skyldighet att i dessa städer anlita auktionsverket, lärer dock icke kunna antagas.

De flesta auktionsreglementen förete äfven i det afseendet likhet med Stockholms, att i den §, som tillerkänner auktionsverket uteslutande rätt att inom stadens område besörja försäljning genom offentligt utrop af all slags enskild egendom, inskjutits orden: *der ej annorlunda finnes stadgadt.* Detta häntyder på, att ifråga om dylik egendom undantag kunna finnas från auktionsverkens uteslutande rätt. Sådana finnas ock af mer eller mindre speciel natur[1]. Rätten att hålla auktioner å strandadt gods har flera gånger varit föremål för reglering[2]. Numera gäller härom bestämmelsen i Tullstadgan § 134, att auktion till försäljning af strandvrak, vare sig i stad eller på landet, skall ombesörjas af vederbörande tullkammare eller konfiskationskontor.

Såsom ett undantag från skyldigheten att anlita stadens auktionsverk kan deremot icke anses den rätt att försälja aktier, obligationer och vissa andra värdepapper å s. k. fondbörsauktioner, som i Stockholm, Göteborg och Gefle blifvit föremål

---

[1] Förr voro flera särskilda inrättningar tillerkända privilegiet att icke behöfva anlita auktionsverken i städerna. Sålunda har riksbanken af ålder ansetts berättigad att utan auktionskammarens anlitande verkställa auktioner å förståndna panter: jfr. Kongl. Kung. d. 14 Okt. 1830 § 3 och d. 1 Aug. 1845 § 26. (Backman II s. 326 och Suppl. s. 185). Samma förmån tillkom ock Ostindiska och Levantiska kompanien enligt deras privilegier. Likaledes medgåfvos hallrätterna genom Kongl. Br. d. 9 Okt. 1739 (Heitmüller, a. a. s. 54) att »sjelfva få genom egna och fria auktioner försälja deras fabriksvaror». — Ända till 1890 kvarstod privilegiet för Stockholms stads pantlåneinrättning att sjelf få förrätta auktioner. Detta var antagligen ett arf af den Assistance-Contoiret genom Kongl. Reglementet d. 2 Nov. 1772 art. 5 (Modée X s. 890) tillerkända rätten; se reglementena för pantlåneinrättningen d. 2 Juni 1832 och d. 5 Maj 1863. Sedan kommunens befattning med pantlånerörelsen i enlighet med Kongl. Skrifvelsen d. 24 Maj 1889 upphört, har detta undantag förlorat sin betydelse. I Göteborg är deremot ännu i dag ett pantaktiebolag enligt Kongl. Br. d. 7 Mars 1873 befriadt från skyldigheten att gälda den staden eljes tillkommande andelen af auktionsprovisionen. — I vissa auktionsreglementen (Askersund, Jönköping, Wexiö och Örebro) är ock undantag från monopolet gjordt för de auktioner, som ega rum för välgörande ändamål.

[2] Se Kongl. Förkl. d. 6 Mars 1739 § 3 (Modée II s. 1394) samt Kongl. Regl. för Dykerikompaniet d. 22 Dec. 1802 § 9 (Danckwardt, Sammandrag af gällande författningar rörande handtverkerier etc., Stockholm 1823, s. 785).

för särskild reglering[1]. Den enskilde är nämligen ej heller i dessa städer berättigad att om förrättande af dylik auktion anmoda den han har förtroende till, utan måste vända sig till någon af stadens edsvurne mäklare. Då för öfrigt jämväl vid dessa auktioner stadskassan erhåller provision, om ock mindre än den vanliga, bör förhållandet rättast betraktas ur samma synpunkt som bokauktionerna i Stockholm, d. v. s. såsom en på särskildt sätt ordnad, från auktionsverket i öfrigt afskild gren af auktionsrörelsen, hvilken ej mindre än den eller de öfriga är utrustad med monopol.

Deremot har genom Utsökningslagen skett en högst väsentlig inskränkning i omfattningen af städernas auktionsmonopol. Detta ansågs nämligen förr omfatta äfven de exekutiva auktionerna å såväl fast som lös egendom. Vi erinra oss från det föregående, att, då lagstiftningen i senare delen af 1600-talet började tillåta exekutiva auktioner å lös egendom i stället för det gamla förfarandet med tillvärdering af utmätt egendom, detta medgifvande ursprungligen var gjordt beroende af tillvaron af ett särskildt auktionsverk[2]. Redan vid sitt första framträdande här i landet stodo de exekutiva lösöreauktionerna i samband med städernas

[1] Första gången yrkande på särskilda bestämmelser härom framställdes i vårt land, var i en af L. J. Hierta vid riksdagen 1847—48 väckt motion (Ridderskapets och Adelns protokoll 1 s. 444), hvari framhölls, att den då stadgade höga provisionen för återrop nästan omöjliggjorde all försäljning å auktion af värdepapper. Nu gälla härom särskilda bestämmelser: för *Stockholm:* Kongl. Br. d. 20 Dec. 1862 samt särskilda af Handels- och Sjöfartsnämnden utfärdade Ordningsregler af d. 20 Dec. 1887, tryckta i Kommunal författningssamling för Stockholm, II s. 709 ff. (väsentligen öfverensstämmande med de förut gällande af d. 30 Dec. 1879): för *Göteborg:* Kongl. Br. d. 15 Maj 1863, hvilket föreskrifver, att den för Stockholm utfärdade författningen skall lända till efterrättelse äfven i Göteborg med undantag af bestämmelsen om tiden för dylika auktioners hållande; och för *Gefle:* en af Konungens Befallningshafvande fastställd stadga af d. 9 Apr. 1874, som dock icke afser endast fondbörsauktioner. I Malmö och Norrköping finnas inga särskilda bestämmelser härom, ehuru man, af de för dessa städer gällande auktionsreglementena att döma, varit betänkt på inrättande af fondbörsauktioner äfven här.

[2] Se de ofvan anförda Kongl. Resolutionerna d. 3 Dec. 1680 § 10 och d. 28 Jan. 1685 § 3, Kongl. Br. d. 8 Dec. 1694 samt Kongl. Res. d. 16 Okt. 1723 § 35.

auktionsverk, och detta förhållande fortfor, hvad städerna vidkommer, äfven sedan genom 1734 års lag exekutiva auktioner å landsbygden blifvit medgifna. Det nära beroende, hvari auktionsverken alltid stodo till magistraterna, som handhade exekutionsväsendet i öfrigt, gjorde, att någon konflikt angående rätten att hålla exekutiva auktioner ej uppstod mellan dessa myndigheter och auktionsverken såsom sådana. Jämväl förrättande af exekutiva fastighetsauktioner tillkom allt ifrån den första tid, då sådana kommo i bruk, auktionsverken; uttryckligt stadgande af denna innebörd meddelades i Kongl. Förordn. d. 17 Febr. 1748.

Helt annorlunda förhåller sig detta enligt den nu gällande rätten. Hvad först exekutiva auktioner å fast egendom i stad angår, så stadgar U. L. § 93, att de skola förrättas af öfverexekutor, och någon rätt för denna myndighet att vid företagandet af en sådan embetsåtgärd sätta annan i sitt ställe förefinnes naturligen icke. I de städer, i hvilka Konungens Befallningshafvande fortfarande är öfverexekutor[1], skola de exekutiva fastighetsauktionerna jämlikt P. U. L. § 23 mom. 4 förrättas af magistraten, men oaktadt i dessa städer magistraten är utmätningsman och såsom sådan enligt P. U. L. § 23 mom. 1 under vissa förutsättningar eger sätta annan i sitt ställe, kan den vid förrättande af en exekutiv fastighetsauktion aldrig betjena sig af auktionsverket i staden eller sätta annan i sitt ställe, emedan magistratens befattning dermed icke tillkommer densamma i egenskap af utmätningsman. Städernas auktionsverk hafva således genom Utsökningslagen icke blott förlorat rätten att ombesörja exekutiva fastighetsauktioner, utan vederbörande myndigheter få icke ens, om de också skulle önska det, åt dem uppdraga förrättandet af auktionen[2].

Äfven exekutiva auktioner å lös egendom hafva till följd af Utsökningslagens och i sammanhang dermed utfärdade för-

---

[1] Kongl. Kung. d. 30 Dec. 1878.

[2] Angående orsakerna till den vidtagna lagändringen se Nya lagberedningens förslag till Utsökningslag, motiven sid. 105 ff., der de invecklade frågor, som vid dylika auktioner ofta förekomma, anses icke lämpligen böra af auktionskammarens föreståndare afgöras. Jfr. Kongl. Skrifvelsen d. 7 Mars 1887.

fattningars bestämmelser undandragits auktionsverkens monopolrättigheter. Dylika auktioner skola enligt nämda lag förrättas af utmätningsman, och denne är enligt § 3 U. L., jämförd med § 23 mom. 1 P. U. L., berättigad att under vissa förutsättningar för visst fall sätta annan i sitt ställe. En ännu vidsträcktare rätt i detta afseende tillkommer enligt Kongl. Kung. ang. kronofogdes och stadsfogdes dagbok m. m. d. 12 Juli 1878 § 13 utmätningsman i stad, i det han utan samtycke af någon öfverordnad myndighet har befogenhet att, om särskildt auktionsverk i staden finnes, låta genom detsamma verkställa försäljningen, ehuru hans egen redovisnings- och skadeståndsskyldighet i förhållande till den enskilde deraf icke röner någon inskränkning. Denna rätt måste anses tillkomma magistraten i en stad, der den är utmätningsman, likaväl som stadsfogde, och är här desto mera af behofvet påkallad, som lösöreauktioner lämpligare förrättas af en enskild person än af en kollegial myndighet[1]. Enligt vår ofvan framstälda åsigt kan i orden »särskildt auktionsverk» icke inläggas annan betydelse, än att det skall vara en under stadens myndigheter subordinerande inrättning: utmätningsmannen bör derför kunna låta auktionen förrättas genom auktionsverket, äfven om detta ej har särskildt reglemente eller föreståndare, utan t. ex. skötes i tur af magistratens ledamöter. Utmätningsmannen är emellertid aldrig pligtig att låta auktionsverket ombesörja förekommande exekutiva auktioner å lös egendom, utan kan sjelf verkställa dem, det vill med andra ord säga, att auktionsverkens monopol äfven i afseende å dylik egendom upphört att gälla[2]. I de största städerna begagnar utmätningsmannen sig emellertid nästan alltid af rätten att anlita auktionsverket[3], då mängden af hans tjenstegöromål icke till-

[1] Exekutiva auktioner å lös egendom förrättas faktiskt i flera af dessa städer af auktionsverket, sa t. ex. i Enköping, Laholm, Lindesberg och Piteå.

[2] Enligt Nya lagberedningens förslag till U. L. § 88 skulle det åligga utmätningsman i stad, der särskildt auktionsverk fans, att föranstalta om försäljningen genom dettas försorg. Vid förslagets granskning i Högsta Domstolen hemstäldes, att detsamma måtte ur Utsökningslagen utgå, alldenstund det icke tillhörde civillagstiftningen att meddela bestämmelser om städernas auktionsverk.

[3] Fasthållas bör, att äfven om auktionen förrättas af auktionsverket i en stad, densamma skall i vanlig ordning öfverklagas hos öfverexekutor, utan hänsyn till möjligen förekommande bestämmelser i det särskilda auk-

låter honom att sjelf förrätta auktionerna; endast då fråga är om särskildt värdefull lös egendom, exempelvis fartyg, förrättar han stundom sjelf auktionen. I de mindre städerna är det deremot nästan vanligare, att utmätningsmannen sjelf verkställer exekutiva auktioner å lös egendom, än att han låter auktionsverket derom besörja.

Efter denna utredning rörande omfattningen af städernas auktionsmonopol vilja vi med några ord beröra frågan om påföljden af intrång deruti. Om en person i strid med den auktionsverket i en stad tillkommande uteslutande rätten anställer auktion, bör detta för honom medföra den påföljden, att han är skyldig att till auktionsverket gälda den provision, som bort tillkomma detsamma, derest försäljningen blifvit verkställd genom dess försorg. Så är beträffande vissa städer uttryckligen stadgadt[1], men det samma måste anses gälla äfven eljes, då den enskilde i annat fall saklöst skulle kunna undandraga sig skyldigheten att anlita auktionsverket. Detta är ock i praxis antaget[2]. Någon skilnad bör härvid enligt vår åsigt icke göras mellan de fall, då egaren sjelf förrättat auktionen och då han verkstält den genom annan person[3].

---

tionsreglementet angående sättet att vinna rättelse i ett förment felaktigt förfarande vid auktionen. Se rättsfall i N. J. A. 1883 s. 280 och 1887 notis B. nr. 524.

[1] Så rörande Stockholm i Publikationen d. 15 Mars 1734 och Kongl. Förbudet d. 18 Dec. 1772. Vidare i reglementena för Askersund § 19, Gefle § 1, Jönhöping § 24, Karlstad § 1, Norrköping § 1, Nyköping § 4, Sköfde § 1, Södertelge § 2, Wexiö § 23 och Örebro § 22. I reglementet för Upsala § 1 stadgas, att intrang i auktionsverkets rätt medför skadeersättningsskyldighet.

[2] Se rättsfall i N. J. A. 1882 s. 519. Jfr. i fråga om skyldighet att i motsvarande fall erlägga arfskiftesprocent rättsfall i N. J. A. 1874 s. 310 och 1894 s. 402.

[3] Detta är tydligen utsagdt i reglementet för Wexiö § 23: »den, som obehörigen *sjelf eller genom annan* verkställer auktion inom stadens område, vare skyldig» etc. En annan grundsats synes ligga till grund för bestämmelserna i reglementena för Gefle, Karlstad, Norrköping och Sköfde: »Låter någon *genom annan* dylik egendom till försäljning å auktion utbjuda, vare likväl skyldig» etc. Då emellertid skyldigheten att gälda provision endast är en naturlig följd af auktionsverkets uteslutande rätt, som eljes faktiskt icke skulle kunna upprätthållas, och då denna rätt, såsom vi visat, utgör hinder äfven för egaren sjelf att anställa auktion å sin egendom, bör det i texten sagda enligt vår mening gälla äfven om dessa städer.

Deremot är auktionsverkens uteslutande rätt icke genom något allmänt stadgande kringgärdad med straffskydd[1]. För Stockholm gälla i detta afseende vitesbestämmelserna i Publikationen d. 15 Mars 1734[2] och Kongl. Förbudet d. 18 Dec. 1772. Jämväl i reglementena för ett par andra städer förekomma ansvarsbestämmelser[3].

Vid sidan af städerna intaga äfven rikets universitet en privilegierad ställning i afseende å rätten att hålla auktioner[4]. I Upsala vidtogos som nämdt anstalter för förauktionerande af egendom redan år 1639, således innan auktionsverk i någon af rikets städer, såvidt man har sig bekant, ännu inrättats. Något tillstånd härtill från högre ort synes man hvarken hafva erhållit eller aktat nödigt att begära; om tillvägagåendet vid auktionskammarens upprättande upplyses man af konsistorii protokoll d. 4 Sept. 1639 § 8, som i hithörande delar är af följande lydelse: »Frågade Rector Magnificus Dominos Professores, om icke godt och rådsamt skulle vara här i staden en drell anställa, der gamla böcker, kläder, theses och andra sådana saker försäljas kunna». Detta förslag bifölls, och att be-

---

[1] Så ej heller i Danmark och Norge; se Nellemann s. 23 not 1, Schweigaard II s. 345.

[2] Det har varit föremal för olika meningar, huruvida nämda ansvarsbestämmelse fortfarande eger giltighet eller bör på den grund, att den icke upprepats i de senare utfärdade reglementena, eller genom ingressen till Ordningsstadgan för rikets städer d. 24 Mars 1868 anses hafva upphört att gälla. Se rättsfall i N. J. A. 1891 s. 629. Att anse straffbestämmelser, som icke hade sin plats i ett äldre reglemente, hafva förlorat sin giltighet, blott derför att de icke införts i eller att hänvisning till dem icke skett i ett senare utfärdadt, synes oss icke riktigt. Ej heller kan det antagas, att Publikationen d. 15 Mars 1734 skulle hafva upphört att gälla till följd af Ordningsstadgans ingressbestämmelse, ty detta skulle leda till den orimliga konsekvensen, att anställande af auktion inom Stockholms stads område vore straffritt, men deremot auktioner utom tullarna straffbara, ehuru den mot dessa senare riktade bestämmelsen logiskt förutsätter den förra.

[3] Sa i reglementet för Södertelge § 2; i det för Upsala gällande förbjudes intrång i auktionsverkets rätt »vid laga ansvar». Straffbestämmelser förekommo ock i de numera upphäfda reglementena för Linköping (1862) och Örebro (1862).

[4] Äfven Köpenhamns universitet var förr fritaget från skyldigheten att anlita de myndigheter, som eljes hade att taga befattning med auktioner; se Förordningen d. 19 Dec. 1693 § 21.

slutet omedelbart sattes i verket, framgår af protokollet d. 23 Okt. s. å. § 11, då rektor tillkännagifver, att »drellen nu sin fortgång hafver». Skötseln af auktionsverket uppdrogs mot bestämd provision åt akademiens vaktmästare[1], särskild lokal derför erhölls först år 1695. Det första erkännandet från högre ort fick akademiens auktionsverk genom Kongl. Br. d. 6 Nov. 1703[2], deri Kongl. Maj:t uttalar den åsigten, att »till boklige konsters förkofring samt den studerande ungdomens nytta» auktioner å böcker äro väl egnade, och på det de efter främmande akademiers mönster i Upsala började bokauktionerna måtte komma i så mycket bättre gång, på vissa vilkor tillsätter en namngifven person att vara auktionator under akademien i Upsala. Den utsedde auktionatorn tillerkändes för öfrigt, såsom vi i ett annat sammanhang omnämt, rätt att hålla bokauktioner äfven i Stockholm samt frikallades »från all borgerlig tunga och besvär lika med alla andre, som under den akademiska societeten hörige äro», men förpligtades att till biblioteket erlägga viss afgift för hvarje auktion. Sedan en 1714 tillsatt auktionator aflidit, öfverläts genom Kongl. Br. d. 1 Okt. 1716 åt akademien att sjelf på bästa sätt bestämma angående auktionsväsendets ordnande och tillsättande af ny auktionator.

Om något »privilegium exclusivum» hade ännu icke varit tal, men redan 1720 och 1721 begärde bibliotekarien å den nye auktionistens vägnar, att konsistoriet ville hos landshöfdingen i Upsala utverka, att ingen annan måtte tillåtas att hålla publika auktioner, och detta hvarken å böcker eller annat, »emedan en kamererad rock ofta gäller mera än 20 böcker»[3]. Konsistoriet ville emellertid icke aflåta någon skrifvelse, innan privilegierna granskats, och tyckes sjelft hafva ansett den påstådda uteslutande rätten tvifvelaktig, ty d. 23 Mars 1723 beslöt man i stället, att inspectores nationum skulle förmana sina nationer

[1] »Och alldenstund akademiens vaktmästare immediate under akademiens lydno är, hafver ock, som man vill mena, på böcker något godt förstånd, medan som student varit hafver, är ock eljes hans lön nog ringa, blef konkluderadt, att honom detta först offereras skulle». Konsistorii protokoll d. 4 Sept. 1639 § 8.

[2] Lagerström, s. 29.

[3] Konsistorii protokoll d. 9 Nov. 1720 § 13, d. 23 Okt. 1721 § 3.

att hvarken insätta böcker på eller sjelfva besöka de auktioner, som höllos af en namngifven person. Huruvida personen i fråga var stadens auktionator, är oss obekant, men det synes antagligt, att tvisterna med honom voro föregångare till den konflikt med stadens auktionsverk[1], hvarom konsistorii protokoll d. 11 Mars 1724 § 6 bär vittne. Af vissa konsistoriales ifrågasattes nu rent af, om staden vore berättigad att hafva egen auktionator, något som juris professoren Reftelius dock ansåg densamma icke kunna förvägras. Ungefär samtidigt med att universitetet häfdar sin rätt utåt gent emot staden, eller d. 10 Juni 1725 § 9, uttalas i konsistorii protokoll, att under akademien lydande personer vid förekommande tillfällen måste anlita akademiens auktionator, »dock som ingen regula är så stricta, att icke någon exception tillåtes, ty måste äfven detta modereras efter eqviteten». I början af 1740-talet uppblossade ånyo striden mellan stadsauktionisten och akademiens auktionator, en hvar understödd af sin hufvudman. Den förre ville förmena akademien rätt att hålla andra auktioner än å böcker, under det att den senare gjorde anspråk på att få genom offentligt utrop försälja en under akademien lydande persons till borgenärer afträdda fasta och lösa egendom: i båda fallen segrade universitetet[2]. Häröfver besvärade sig vid 1746 års riksdag fullmäktigen för Upsala stad, men någon resolution deråafhördes icke, så vidt af konsistorii protokoll framgår. Deremot uppstod under 1770-talet ånyo tvist med stadens auktionsverk[3], och båda auktionsverken utlyste auktion å samma fastighet, det ena till en, det andra till en annan dag. För att göra ett slut på de ständiga stridigheterna och närmare

[1] När detta inrättades, kan icke med bestämdhet uppgifvas. Att något dylikt ej fanns år 1703, är sannolikt redan pa den grund, att det ansågs nödigt att taga den genom Kongl. Br. d. 6 Nov. detta ar tillsatte auktionatorn i skydd mot Stockholms auktionsverk, under det att intet nämnes om Upsala stads. I konsistorii skrifvelse till Universitetskansleren d. 28 Jan. 1777 påstas uttryckligen, att staden 1703 icke egde något auktionsverk.

[2] Se Kanslersbref d. 28 Jan. 1742 och konsistorii protokoll d. 22 Maj s. å. § 2.

[3] Konsistorii protokoll d. 17 Apr. 1773 § 23. Skrifvelse till Landshöfdingen i Upsala d. 9 Dec. 1776.

uppdraga gränsen mellan stadens och universitetets rätt utfärdades då, efter hörande af såväl Universitetskansleren som Kansli- och Kommersekollegierna, Kongl. Res. d. 10 Mars 1778, som i detta afseende ännu i dag är hufvudstadgandet och som i hufvudsakliga delar öfverensstämmer med konsistorii mening, sådan denna framträder i en skrifvelse till kansleren d. 28 Jan. 1777. Det stadgas nämligen här, att emedan auktionsrättigheten såsom en mindre icke kan eller bör skiljas från en större, nämligen doms- och exekutionsrätten, hvilken akademien från långliga tider ägt och ännu fulleligen utöfvar, akademien må genom dess egen auktionskammare låta uppropa och försälja icke allenast böcker och hvad eljes till bibliotek hörer, utan ock all annan egendom, dem tillhörig, som under akademiens jurisdiktion lyda. En ytterligare utsträckning af universitetets auktionsverks befogenhet skedde genom Kongl. Br. d. 7 Dec. 1786[1], hvarigenom stadens auktionsverk uteslöts från rätten att befatta sig med försäljning af böcker och hvad till bibliotek hörer, äfven om dessa föremål tillhörde andra än under den akademiska jurisdiktionen lydande personer. Dessa stadganden oaktadt uppkommo snart åter tvister med stadens auktionsverk om, hvilketdera skulle hafva rätt att anställa auktion å kvarlåtenskap, då den aflidne lydde under den akademiska och hans arfvingar under stadens jurisdiktion eller tvärtom[2].

I början af 1850-talet synes fråga hafva varit före, att universitetet vid en blifvande reglering af dess och stadens kommunala förhållanden skulle komma att gå miste om sin auktionsrätt. Så skedde dock icke; genom Kongl. Förordn. d. 2 Apr. 1852 ang. upphörande af universitetens domsrätt §§ 1 och 2 har förutom den egentliga domsrätten i tviste- och brottmål endast befattningen med utsökningsmål upphört, och att deraf skulle följa förlust af befogenheten att förrätta andra auktioner än de exekutiva[3], kan icke påstås. Visserligen kom på grund

---

[1] Någon hänvisning till denna författning förekommer icke i auktionsreglementet för Upsala, men deraf förminskas naturligen icke dess giltighet.

[2] Konsistorii protokoll d. 11 Aug. 1790 § 5 och d. 14 Mars 1818 § 4.

[3] Liksom förr städernas auktionsverk hade nämligen äfven universiteten varit berättigade att anställa exekutiva auktioner, alldenstund akademierna hade egen exekutionsrätt och, såsom det heter i Kongl. Res. d. 10

af bestämmelsen i författningens § 3, att tvistemål, brottmål och andra domareärenden, som nu skildes från universitetskonsistoriernas handläggning, skulle upptagas af de allmänna domstolarna, universitetens befattning med bouppteckningar och arfskiften att upphöra[1], men så blef icke fallet med ombesörjandet af frivilliga auktioner, hvilka under inga förhållanden kunna anses som »domareärenden». Universiteten hafva ock faktiskt efter denna tid fortfarit att begagna sig af auktionsprivilegiet. I Upsala subordinerar auktionsverket liksom öfriga ekonomiska ärenden under universitetets drätselnämnd, hvars befattning härmed dock inskränkt sig till uppgörande af kontrakt med entreprenörer af auktionsverket och anskaffande af lokal för bokauktionerna å universitetets kostnad, en utgift, som vida öfverstiger inkomsterna af auktionsverket och som gjort, att man ej varit alldeles främmande för tanken på att afstå från det ingalunda lukrativa privilegiet. Allt fortfarande eger det emellertid bestånd, och förhållandena hafva sedan en följd af år varit så ordnade, att auktionsrättigheten å böcker upplåtits åt en entreprenör och rätten att genom offentligt utrop försälja annan egendom åt en annan, hvilken på senare tid plägat vara samma person som den, som varit kommissarie för Upsala stads auktionsverk. Något reglemente för auktioner å sådan egendom finnes icke, utan skall i tillämpliga delar det för Upsala stads auktionsverk gällande lända till efterrättelse; i fråga om bland annat provisionens fördelning mellan entreprenören och universitetet råda dock afvikande grundsatser. För universitetets bokauktionskammare finnes deremot ett särskildt reglemente, faststäldt af det mindre konsistoriet d. 26 Nov. 1879[2].

Hvad derefter universitetet i Lund beträffar, så tillerkändes detta genom Kongl. Br. till Kanslikollegium d. 19 Aug. 1746 rätt att med bokauktioners hållande tillgodonjuta lika frihet och förmån som Kongl. Reskr. d. 6 Nov. 1703 Upsala aka-

Mars 1778, »auktionsrättigheten såsom en mindre icke kan eller bör skiljas från den större, nämligen doms- och exekutionsrätten».

[1] Nordling, Föreläsningar öfver Ärfdabalken s. 105.

[2] Kongl. Statuter för universiteten i Upsala och Lund m. m., utg. af v. Bahr, Upsala 1897, s. 166 ff.

demi tillägger, hvaremot konsistorii begäran, att professorerna och deras enkor, om de hölle bokauktioner på egen bekostnad hemma i sina hus, måtte vara frikallade från alla afgifter, blef af Kongl. Maj:t afslagen. Då äfven i Lund stridigheter uppkommo mellan konsistoriet och magistraten, utsträcktes genom Kongl. Br. d. 29 Juni 1814 och Svea Hofrätts Cirkulär d. 21 Juli s. å.[1] den universitetet i Lund tillkommande auktionsrätten derhän, att akademien blef berättigad att afhålla auktioner å all fast eller lös egendom, tillhörig akademien eller akademiska personer. Sistnämda författning är af intresse jämväl för Upsala, derutinnan att den närmare bestämmer, hvilka personer lydde under akademisk jurisdiktion, samt uttryckligen stadgade, att auktioner å egendom, tillhörande akademiska personers tjenstefolk, icke borde af universitetets auktionskammare förrättas. Bokauktionsväsendet i Lund lyder under det större konsistoriet, som tillsätter auktionarius, hvartill sedan lång tid tillbaka plägat utses akademikamreraren. Något reglemente finnes icke, utan följes i tillämpliga delar det för Stockholms bokauktionskammare gällande af d. 9 Febr. 1831.

Utom de förut omnämda skäl, på hvilka man velat grunda tvifvelsmål angående lagligheten af städernas s. k. auktionsmonopol, hafva invändningar deremot gjorts, som, om de äro grundade, rubba universitetens rätt i detta afseende ej mindre än städernas och som derför, innan vi lemna dessa frågor, böra till granskning upptagas. Man har sålunda påstått, att Kongl. Maj:t, då han faststält reglementen, i hvilka en stads auktionsverk tillerkänts uteslutande rätt att anställa auktioner, handlat i strid med det i Regeringsformen § 60 innehållna förbudet att »till vinning för sig och kronan eller enskilda personer och korporationer några monopolier fastställa». Vore detta riktigt, skulle naturligen äfven motsvarande bestämmelser i de af Konungens Befallningshafvande eller andra myndigheter faststälda reglementena vara olagliga. Onekligen kan den auktionsverken tillkommande uteslutande rätten karaktäriseras som ett monopol, och funnes intet annat stöd för denna rätt än under det nuvarande statsskickets tid utfärdade reglementen

---

[1] Backman II s. 415.

eller andra bestämmelser, måste dessa anses tillkomma i strid mot grundlagen. Så förhåller det sig emellertid icke; vi hafva i det föregående framhållit, att den städerna tillkommande uteslutande rätten har sitt stöd i de derom utfärdade resolutionerna på städernas besvär vid riksdagarna 1680, 1723 och 1731 och att jämväl universitetens rätt härutinnan är grundad på författningar från förra århundradet. Under sådana förhållanden kunna de bestämmelser, som i senare tid närmare reglerat denna rätt, ingalunda anses som ett fastställande af något förut icke existerande monopol, utan endast som en bekräftelse på hvad, som redan förut gälde.

På starkare grunder synes vid första påseendet den mening vara fotad, enligt hvilken de inskränkningar i den enskildes rätt att sjelf eller genom annan hålla auktion å sin egendom, som förut existerat, till följd af bestämmelserna i Kongl. Förordn. ang. utvidgad näringsfrihet d. 18 Juni 1864 skulle hafva upphört att gälla[1]. Genom denna författnings § 1 har näringsfrihetens grundsats kommit till uttryck i den svenska rätten, och i dess slutord säges uttryckligen, att alla mot densamma stridande påbud, stadganden och förklaringar derigenom upphäfvas. Undantag är endast gjordt för de i § 8 uppräknade näringsfång, för hvilka de äldre bestämmelserna bibehållas vid gällande kraft. Då nu i denna § stadgandena angående hållande af offentliga auktioner icke omnämnas, måste desamma, har man sagdt, derigenom hafva upphört att gälla.

Denna slutsats måste dock anses förhastad. Hade den svenska lagstiftningen angående befogenheten att afhålla auktioner i likhet med vissa utländska endast varit riktad mot de yrkesmessiga auktionsförrättarne, är det otvifvelaktigt att genom bestämmelser, sådana som Näringsfrihetsförordningens, densamma skulle hafva undergått en total omgestaltning. Då lagstiftningen emellertid förbjuder enskilda personer att afhålla vissa auktioner, vare sig å egen eller annans egendom, och utan hänsyn till, om den, som förrättar dem, utöfvar en dylik verksamhet såsom yrke eller icke, äro de ifrågavarande bestämmelserna icke hänförliga till näringslagstiftningen och följaktligen af de förändrade grund-

[1] Jfr, rättsfall i N. J. A. 1891 s. 629.

satserna i afseende å denna oberörda. Försäljningsauktioner kunna förekomma äfven vid yrkesmessig handel, och i så fall äro de underkastade samma regler som handel i allmänhet eller med föremål af det slag, som å auktionen försäljas. Fasthållas bör nämligen, hvad vi förut påpekat, att auktionen endast är ett sätt att åvägabringa försäljning och att, om särskilda bestämmelser gälla om sådan försäljning, dessa äro tillämpliga, vare sig densamma sker å auktion eller under hand[1]. Det vanliga är emellertid, att de föremål, som å auktion säljas, icke i detta ändamål inköpts, d. v. s. att auktioner icke förekomma vid handelsrörelse. Lika litet som man kan påstå, att, derför att inga stadganden finnas angående vilkoren för att såsom yrke befatta sig med utredningar af sterbhus (bouppteckningar och arfskiften), de bestämmelser, som förmena den enskilde att i stad dermed taga befattning, skulle i följd af Näringsfrihetsförordningen hafva upphört att gälla, lika litet gäller detta om inskränkningarna i rätten att i stad hålla auktioner.

[1] Så stadgas t. ex. i Kommerskollegii Kungörelse d. 6 Maj 1790 (Modée XIV s. 532), att okontrollerade guld- och silfverarbeten ej heller å auktion få försäljas. De vanliga inskränkningarna i rätten att försälja vissa föremål, t. ex. spirituösa drycker i mindre kvantiteter, krut, eldfarliga oljor, gifter, begagnade spelkort etc., gälla äfven, om dylika saker utbjudas å offentlig auktion. En i viss man motsatt uppfattning synes hafva gjort sig gällande i ett rättsfall, refereradt i J. A. XXVII s. 188.

I senare tid har till dessa inskränkningar i rätten att å auktion försälja viss lös egendom, hvilka naturligen gälla landsbygden likaväl som städerna, tillkommit ännu en, och denna af ganska allmän omfattning. Genom den ändring, som Näringsfrihetsförordningens § 10 undergick genom Kongl. Förordn. d. 23 Sept. 1887, har nämligen rätten att föryttra egendom förmedelst s. k. realisation å annan ort, än der handelsrörelsen i öfrigt idkas, blifvit underkastad särskilda restriktiva bestämmelser. Dessa gälla, vare sig försäljningen sker å auktion eller under hand, enligt hvad i författningen sjelf uttryckligen säges. Äfven utan ett sådant tillägg hade de enligt vår åsigt varit tillämpliga å auktioner.

Några bestämmelser, som förbjuda försäljning å auktion af varor, som få föryttras under hand, finnas icke i svensk rätt, men dylika förekomma i vissa utländska lagstiftningar. Så t. ex. förbjuder en fransk lag af d. 25 Juni 1841 försäljning å auktion af nya handelsvaror i detalj. En finsk författning af d. 1 Okt. 1867 stadgar, att helgonbilder, som användas vid utöfvandet af grekisk-ryska trosbekännelsen, icke få å auktion utbjudas o. s. v.

Till samma resultat kommer man vid ett aktgifvande på förarbetena till Näringsfrihetsförordningen. I den skrifvelse till Kongl. Maj:t af d. 17 Okt. 1863, hvari Riksens ständer anhöllo om ändrad lagstiftning i afseende å bland annat rätten att idka handel, angåfvos bland grunderna för densamma i punkt 11, att bestämmelserna angående försäljning å offentlig auktion fortfarande borde ega giltighet, något som i den då gällande Handelsordningen d. 22 Dec. 1846 § 19 ock var uttryckligen sagdt. Anledningen till, att Näringsfrihetsförordningen dock icke kom att upptaga ett stadgande af samma innehåll, synes af allt att döma hafva varit den anmärkning, som af Kommerskollegium gjordes mot att upprepa Handelsordningens bestämmelse härutinnan. Denna myndighet hemstälde nämligen i det utlåtande, som åtföljde det af densamma utarbetade författningsförslaget i ämnet, att hänvisningen till, hvad om offentliga auktioner särskildt vore stadgadt, måtte utgå, »enär sådan försäljning väl icke kan inbegripas under begreppet handelsrörelse». Att städernas auktionsmonopol icke genom Näringsfrihetsförordningens bestämmelser rönt någon inverkan, är ock i praxis erkändt[1].

På landet kommo auktioner vida senare i bruk än i städerna, något som ock är helt naturligt, då det med den glesa och föga köpstarka befolkning och de dåliga kommunikationer, som förr funnos å Sveriges landsbygd, antagligen var särdeles svårt att der framkalla någon effektiv konkurrens mellan tillstädeskommande spekulanter. Tidigast synes förfarandet hafva vunnit insteg vid försäljning af för kronoutskylder utpantade föremål. Vid privata skuldfordringars utexekverande ansågos, såsom vi förut nämt, auktioner före 1734 års lag icke tillåtna under andra vilkor, än att de utmätta lösörena fördes till en stad och genom dess auktionsverk försåldes[2]. Ja, i en Kongl. Res. d. 18 Juli 1717[3] föreskrefs till och med för ett specielt fall, att en auktion å tvänne på landet belägna kronorusthåll, hvilka till betäckande af innehafvarens ådragna balans skulle försäljas, borde ske å Stockholms auktionskammare, hvarest de

---

[1] Se rättsfall i N. J. A. 1891 s. 629.

[2] Se de ofvan anförda Kongl. Res. d. 28 Jan. 1685 § 3 och d. 16 Okt. 1723 § 35.

[3] Lagerström s. 45.

mesta köparne funnes. Af vissa författningar från tiden före 1734 års lag framgår emellertid, att auktioner redan vid denna tid voro brukliga jämväl å landet[1].

Den första författning, som behandlar frågan om rätten för den enskilde att å landet anställa frivilliga auktioner, är den ofta nämda Kongl. Res. på städernas besvär d. 12 Juli 1731 § 13, hvarest det angående invånarne på landet säges, att de kunde betjena sig af städernas auktionsverk, när de ville sig deraf begagna och icke funne sin bekvämlighet att *genom auktion* eller eljes *å landet* vända sina varor i penningar. Denna bestämmelse är af stort intresse, då den tydligen häfdar allmogens rätt att låta anställa auktioner å landet och sålunda utgör ett direkt afslag på städernas begäran vid samma riksdag, att inga andra auktioner måtte tillåtas å landet än å för utskylder och sakören utpantade föremål, se ofvan sid. 140 not. 1 Allmogen måtte emellertid icke hafva känt sig tryggad i denna sin rätt genom ifrågavarande, i en resolution på städernas besvär endast i förbigående uttalade, erkännande deraf, ty vid riksdagen 1734 anhöll Bondeståndet i § 23 af sina besvärspunkter om tillstånd att få använda auktioner och dertill bruka den, de hade förtroende till. Det ligger nära till hands att antaga, att dessa besvär mindre voro föranledda af intrång i landtbefolkningens rätt från städernas sida, hvilka med stöd af 1731 års resolution lätteligen skulle hafva kunnat tillbakavisas, än af försök från de tjenstemän, hvilka i fråga om exekutiva auktioners förrättande på landet intogo samma ställning som städernas magistrater, nämligen kronofogdarne och de under dem subordinerande länsmännen, att tillskansa sig uteslutande rätt att afhålla äfven frivilliga auktioner. Genom Kongl. Res. på allmogens besvär d. 17 Dec. 1734 § 10[2] tillbakavisades dessa försök, då der stadgades: »Allmogen[3] tillåtes att, enär så godt finnas kan, igenom

[1] Således stadgas i Skatteköpsförordningen d. 19 Sept. 1723, att auktionerna borde hållas vid tingen och dervid förfaras, »på sätt och vis som vid alla slika auktioner uti riket brukligt är». Kongl. Res. på allmogens besvär d. 28 Juni 1731 § 19 (Modée II s. 877) visar ock, att auktioner å kronans tiondetackjern redan vid denna tid plägade hållas vid bergstingen.

[2] Modée II s. 1162.

[3] Att endast allmogen i författningen omnämnes, beror väl derpå, att den utgjorde resolution endast på detta stånds besvär. Samma rätt, som

offentliga auktioner försälja sin egen och sina pupillers egendom på de orter å landet, der sådant icke hittills skedt är, utan att allmogen deri på ett eller annat sätt något intrång ske må. Och stånde allmogen fördenskull fritt till dessa auktioners förrättande att sjelfva utse och antaga de personer, som de kunna hafva det bästa förtroende till, hvilka åligga skall, sedan vederbörande dem sådant tillkännagifvit, att behörigen föranstalta om auktionsdagens publicerande å predikstolarne i häradet och socknarne deromkring, hvarvid äfven granneligen iakttagas bör, att enär omyndige barns egendom kommer att förauktioneras, deras närmaste anhörige eller förmyndare derom behörigen och i tid tillsägas».

Anförda författning kunde, huru tydliga dess bestämmelser än voro, icke förhindra, att allmogen fortfarande i detta afseende led intrång på hvarjehanda sätt. Konungens Befallningshafvande i åtskilliga län tilläto sig nämligen att i utfärdade kungörelser på det sätt inskränka allmogens frihet, att de vid refererande af 1734 års författning insköto de betydelsefulla orden »någon kronobetjent», så att allmogen i dessa län endast skulle stå fritt att till dessa förrättningar utse »någon kronobetjent, som de kunde hafva förtroende till». Och äfven Kongl. Maj:t sjelf synes hafva förgätit sitt föregående nådiga tillstånd, ty i Kongl. Maj:ts Utslag och Resolution d. 9 Sept. 1747[1] förklaras i afseende å allmogen i Bohuslän, att Kongl. Maj:t finner skäligt, »att den, auktionen anställa låter, må dertill taga någon kronobetjent, som allmogen har förtroende till»[2].

---

tillkom allmogen, måste tydligen tillerkännas äfven andra personer, bosatta å landet, något som för öfrigt framgår af 1731 års resolution, der det talas om »invånarne på landet».

[1] Jusléen, Samling af Kongl. Bref etc., Stockholm 1751, s. 182.

[2] Ifrågavarande författning var föranledd af riksdagsmannens för Orust och Tjörns härader enskilda besvär. I ett d. 1 Aug. 1747 dagtecknadt betänkande af Lagkommissionen, som ligger till grund för resolutionen i fråga, ordas endast om auktioner å omyndigas egendom. Lagkommissionen motiverar sin hemställan att till auktionens förrättande måtte tagas någon kronobetjent med skäl, gällande endast sådana auktioner. Der heter det nämligen: »På det vid sådana tillfällen ordentligen tillgå måtte och till de omyndigas samt förmyndarens säkerhet den förteckning, som härvid hålles, må

Och i Kongl. Res d. 14 Mars 1764[1] och d. 12 Dec. s. å.[2] föreskrifves, hvad Skaraborgs och Nyköpings län beträffar, att med auktioner i dessa län skulle förhållas »på samma sätt, som Kongl. Maj:t redan för Bohuslän stadgat genom resolutionen d. 9 Sept. 1747».

Att sådana bestämmelser skulle framkalla protester från allmogen, var icke annat, än man kunde vänta. Redan vid den första riksdag, som derefter sammanträdde, begärde ock allmogen i § 7 af sina besvärspunkter att blifva bibehållen vid § 10 i 1734 års resolution. Och i Kongl. Maj:ts resolution på dess besvär d. 9 Dec. 1766 § 4[3] bifaller Kongl. Maj:t, utan att yttra sig om de utgångna resolutionerna 1747 och 1764, denna begäran i följande ordalag: »Som det ingalunda kan vara eller blifva Kongl. Maj:t behagligt, att Dess nådiga författningar och resolutioner varda af vederbörande embetsmän efter godtycke förändrade och upphäfne, så vill Kongl. Maj:t härmed i nåder hafva återstält förbemälde 10 § af 1734 års resolution i sin förra lagliga kraft och verkan». Vederbörande embetsmän synas icke hafva tagit det i författningen mot dem uttalade klandret så hårdt, ty inom kort tillät sig en landshöfding (i Åbo) att tillsätta en särskild auktionator på Åland, hvilken åtgärd emellertid af Kongl. Maj:t år 1769 undanröjdes[4]. Huru inrotadt missbruket att påtruga allmogen kronobetjeningens tjenster i detta afseende var, framgår äfven af Kongl. Maj:ts Utslag d. 30 Apr. 1804[5], som visar, att en landshöfding ansett sig oförhindrad icke blott att utfärda en kungörelse af innehåll, att endast kronobetjeningen skulle få förrätta auktioner å landet, utan äfven att öfverklaga Hofrättens utslag, hvarigenom densamma upphäfts,

---

kunna utgifvas och i framtiden tjena till bevis, finner Lagkommissionen» etc. Af sjelfva resolutionen framgår emellertid icke, att den skulle afse endast auktioner å omyndigs egendom.

[1] Drangel, Anmärkningar till Sveriges rikes lag, Stockholm 1766, s. 365.

[2] Branting, a. a. s. 92. Denna författning utfärdades, oaktadt Kammarkollegium i infordradt utlåtande d. 19 Okt. 1764 förklarat sig icke kunna tillstyrka någon mot 1734 års resolution stridande författning.

[3] Modée VIII s. 7467.

[4] Särskilde komiterades utlåtande ang. auktionsväsendet i Stockholm s. 13.

[5] Backman II s. 317.

naturligen utan att dermed föranleda ändring i utslaget. Sedan detta försök afvisades, har veterligen landtbefolkningen icke varit utsatt för någon kränkning af sin rätt att sjelf eller genom godtyckligt utsedda personer få förrätta auktioner å sin egendom, om också kronofogdarne och ännu mera länsmännen i detta afsende intagit en dominerande ställning[1], som först i våra dagar, med den utbredning skrifkunnigheten bland landtbefolkningen erhållit, i någon mån börjat rubbas. Det är numera icke ovanligt, att i trakten betrodda personer rent af drifva en yrkesmessig auktionsverksamhet, ja till och med bolag hafva i sådant syfte bildats.

Vid ett aktgifvande på den svenska rättens grundsatser i afseende å befogenheten att afhålla offentliga auktioner kan man icke undgå att lägga märke till den egendomliga dualistiska karaktär, som är för densamma utmärkande. Den genomgående olikhet, som i detta afseende eger rum mellan städerna och landsbygden, kan icke påstås vara grundad på några allmängiltiga skäl; den saknar ock, så vidt vi känna, motsvarighet i den utländska lagstiftningen. Ej heller kan man enligt vårt förmenande göra gällande, att något särskildt i vårt land rådande förhållande skulle påkalla en anordning, sådan som den bestående.

Redan den omständigheten, att mera än halft annat århundrade förflutit, sedan den yngsta af de författningar, hvilka reglera hithörande frågor, utfärdades, är egnad att väcka tvifvelsmål, om icke auktionsväsendet hos oss hvilar på föråldrade grundsatser och är i behof af ändring, så att äfven på detta område likformighet i lagstiftningen mellan stad och land skulle kunna ernås. Frågar man sig då, i hvilkendera riktningen en utveckling synes önsklig, om auktionsväsendets nuvarande tillstånd i stad bör tjena till förebild för landsbygden eller om den frihet, som den enskilde der åtnjuter, bör tillkomma honom äfven i städerna, synes oss svaret icke kunna utfalla på mera

[1] Såsom en egendomlighet kan förtjena påpekas, att vid riksdagen 1823 väcktes en motion (Borgareståndets protokoll, bilagor s. 559) af innehåll, att länsmän ej måtte få förrätta andra auktioner än sådana, hvarmed de å tjenstens vägnar hade att taga befattning.

än ett sätt. Det kan enligt vår åsigt icke med skäl påstås, att den i städerna bestående anordningen skulle vara den principielt rigtiga och att orsaken till, att den icke kunnat genomföras å landsbygden, endast skulle ligga i praktiska svårigheter. Vi kunna icke inse, att den omständigheten, att en person, som vill få till stånd en försäljning eller något annat privaträttsligt aftal, beslutar sig för att för dess åvägabringande begagna sig af auktion, kan motivera någon skyldighet för honom att dervid anlita biträde af offentlig myndighet eller betala afgift till kommunen. Hvarje försök att beröfva invånarne å landet deras tidigt erkända, men sent respekterade rätt att till auktioners förrättande utse den, de hafva förtroende till, skulle för öfrigt otvifvelaktigt stöta på ett motstånd, alltför starkt för att kunna öfvervinnas.

Vill man vinna någon öfverensstämmelse i lagstiftningen på detta område, är det följaktligen auktionsväsendet i städerna, som bör reformeras. Man kan häremot icke med fog invända, att något inskridande genom lagstiftningen icke är af behofvet påkalladt, alldenstund ordnandet af dessa förhållanden enligt den gällande rätten är en kommunal angelägenhet, hvarom det tillkommer den enskilda staden att besluta. Frågan om auktionsmonopol eller icke är nämligen enligt vår åsigt af alltför stor vigt och ingriper för djupt i den enskildes handlingsfrihet, för att stadskommunen må efter godtfinnande få ordna densamma. Ett sådant sakernas tillstånd medför ock den olägenheten, att olikformigheten i de gällande grundsatserna härutinnan blir än större, i det att afhållande af auktioner i vissa städer kommer att stå den enskilde fritt, i andra icke. Den faran är ock härmed förbunden, att auktionsmonopolet längst kommer att kvarstå i de mindre städerna, der kommunen icke bekostar särskild lokal för auktionerna eller derför eljes får vidkännas några uppoffringar, utan fastmera på auktionsväsendet skördar en i förhållande till stadens budget afsevärd ekonomisk vinst, och der inskränkningar i den enskildes rätt att afhålla auktioner äro än mindre af behofvet påkallade än i de större städerna.

Vi hafva ofvan nämt, att i ett betydande antal af rikets städer man fattat beslut om uppgifvande af det kommunala auktionsmonopolet; i åtskilliga andra har fråga derom förevarit,

men fallit[1]. Det skäl, som härvid företrädesvis synes hafva varit afgörande, är, att den nuvarande anordningen ansetts innebära stora fördelar för den enskilde, då han derigenom är tillförsäkrad att alltid kunna påräkna en skicklig auktionsförrättare, som mot en på förhand faststäld, skälig taxa ombesörjer auktionen och för hvilkens redovisning af de influtna medlen staden står i ansvar. Obestridligt är, att detta är förmån, som kan motivera upprätthållandet af ett särskildt auktionsverk. Att märka är dock, att den anförda grunden endast talar för, att en inrättning må finnas, hvaraf den enskilde, *om han så önskar*, kan begagna sig, men ingalunda kan motivera någon *skyldighet*

---

[1] I *Göteborg* stod frågan angående omorganisation af auktionsväsendet redan 1877 på dagordningen: efter en vidlyftig utredning beslöt man emellertid år 1888 att bibehålla stadens auktionsverk, hvilket ansågs medföra så stor nytta för den enskilde, att det, äfven om det icke utan ekonomisk uppoffring kunde vidmagthållas, borde ega bestånd. — I *Stockholm* väcktes år 1888 en motion i samma ämne (af riksdagsmannen A. Hedin). Sedan motionen af åtskilliga kommunala myndigheter afstyrkts, men på yrkande af motionären följande år af stadsfullmägtige återremitterats, tillsattes en komité, hvilken i ett år 1888 afgifvet betänkande lemnade en vidlyftig utredning ang. Stockholms auktionsverks öden jämte en öfversigt af auktionsväsendet i Sverige och utlandet samt förordade afskaffande af stadens auktionsmonopol och frigifvande af auktionsrörelsen at den enskilda företagsamheten, ehuru under vissa garantier. 1890 fattade ock stadsfullmägtige beslut om skrifvelse till Öfverståthållareembetet i nämda syfte. Följden häraf blef emellertid endast, att en ny komité, utsedd dels af stadsfullmägtige, dels af Öfverståthållareembetet, tillsattes, hvilken år 1894 afgaf utlatande i ämnet, åtföljdt af ett fullständigt författningsförslag, enligt hvilket rätt skulle tillkomma en hvar att inom hufvudstaden anställa auktion å sin egendom; för utöfvande af yrkesmessig verksamhet som auktionsförrättare skulle deremot fordras hufvudsakligen samma förutsättningar som de i Kongl. Kung. d. 7 Nov. 1884 för idkande af pantlånerörelse föreskrifna; (förslaget finnes intaget i Bihang nr. 4 till Beredningsutskottets utlåtanden och memorial för 1895). Öfver nämda förslag infordrades yttranden af åtskilliga kommunala myndigheter, hvilka alla i hufvudsak tillstyrkte detsamma, men stadsfullmägtige beslöto vid sammanträde d. 27 Febr. innevarande år efter en ganska liflig debatt (med 37 röster mot 33) att icke vidtaga den förordade ändringen i hufvudstadens auktionsväsende, och dermed har frågan om auktionsmonopolets afskaffande i Stockholm åtminstone för den närmaste framtiden fallit. — Äfven i *Lidköping* och *Lindesberg* hafva förslag i enahanda riktning förkastats; i *Falköping* är frågan härom för närvarande under behandling.

för honom att under alla förhållanden deraf begagna sig. En så liflig omsorg om den enskildes ekonomiska väl, att man af fruktan för, att han på en enskild auktionsförrättare skall göra förlust, ålägger honom att anlita stadens auktionsverk, kan ingalunda på den anförda grunden försvaras. Den enskilde bör vara närmast att bestämma, om han vill förrätta auktion å sin egendom sjelf eller genom annan; risken att på den af honom utsedde auktionsförrättaren lida förlust kan säljaren ju för öfrigt undgå genom att inskränka dennes uppgift till att leda sjelfva auktionen och göra förbehåll om likvidens erläggande till honom sjelf. Motiverar man auktionsverkens tillvaro endast ur synpunkten af den enskildes intresse, kan man sålunda aldrig komma längre, än att man ådagalägger lämpligheten af, att det finnes ett auktionsverk, som den enskilde kan anlita, om han föredrager detta framför att sjelf eller genom annan å auktion låta sälja sin egendom — en anordning af auktionsväsendet, som ock, enligt hvad den föregående framställningen gifver vid handen, i vissa svenska städer existerar[1].

Ett beaktansvärdt föredöme för den svenska lagstiftningen erbjuder enligt vår tanke den reform, som på detta område under innevarande år genomförts i vårt grannland Finland. Auktionsväsendet i detta land har, som ofvan nämts, ända tills nu kvarstått på i allt väsentligt samma ståndpunkt som vid skilsmessan från Sverige. Vid 1891 års landtdag väcktes emellertid en motion angående upphäfvande af städernas auktionsmonopol, och detta hade till följd, att (den finska) Lagberedningen erhöll uppdrag att utarbeta förslag till förändrad lagstiftning i detta ämne. Redan 1895 afgåfvos i följd häraf förslag till förordningar ang. frivilliga auktioner, ang. utöfvande af auktionsförrättareyrke i stad m. fl. författningar[2], och på grundvalen häraf framlades för innevarande års landtdag en kejserlig proposition, hvilken i hufvudsakliga delar af alla stånden bifölls. Författningarna i ämnet hafva visserligen ännu

[1] Se ofvan, sid. 155 not. 2.

[2] Lagberedningens förslag till förordning ang. frivilliga auktioner och förordning ang. utöfvande af auktionsförrättareyrke i stad m. fl. författningar jämte Motiv, Helsingfors 1895.

icke promulgerats[1], men då intet tvifvel råder om, att de komma att inom kort utgöra grundvalen för den finska rätten i förevarande afseende, torde en kortfattad redogörelse för de grundsatser, som i dem gjort sig gällande, här böra lemnas. Enligt § 1 i förslaget till Förordning ang. frivilliga auktioner är en hvar, i stad och på landet, berättigad att sjelf eller genom annan förrätta frivillig auktion till försäljning af sin fasta eller lösa egendom. Jämlikt sista punkten af § 9 skall dock denna grundsats endast succesivt träda i kraft; der stadgas nämligen, att, så länge i stad någon ledamot af magistraten eller annan tjensteman, som är tillförsäkrad andel i auktionsprovision, i sin befattning kvarstår och särskild öfverenskommelse med honom icke träffats, frivilliga auktioner i staden endast må förrättas genom auktionsverket[2]. För yrkesmessigt utöfvande af verksamhet såsom auktionsförrättare i stad fordras emellertid, enligt § 1 i förslaget till förordning i detta ämne, att dertill hafva erhållit tillstånd, hvilket endast må meddelas finsk medborgare, som råder öfver sig och sin egendom »samt genom känd eller vitsordad redbarhet, pålitlighet och öfriga egenskaper erbjuder tillräcklig säkerhet för yrkets samvetsgranna utöfvande». En sådan näringsidkare är derjemte enligt §§ 3 och 4 i den nämda författningen skyldig att aflägga ed på att samvetsgrannt fullgöra sina åligganden samt att föra handelsböcker.

---

[1] Åtminstone hade någon författning ännu d. 17 Okt. detta år icke utkommit, enligt hvad oss af adjunkten vid Helsingfors universitet, doktor Chydenius godhetsfullt meddelats.

[2] Härigenom har man undgått de svårigheter, som äro förbundna med frågan om skyldigheten att ersätta vederbörande tjenstemän den mistning af löneinkomster, som genom ett omedelbart tillämpande af de nya grundsatserna skulle blifvit en följd. — Ett liknande förbehåll gjordes som bekant i den svenska Kongl. Förordn. d. 1 Maj 1868 ang. bouppteckningars och arfskiftens förrättande i stad. Vid Utsökningslagens tillkomst träffade man deremot icke någon bestämmelse i denna riktning. Frågan om staden vore skyldig att ersätta vederbörande den minskning i inkomsterna af auktionsprovisionen, som föranleddes deraf, att auktionskammarens befattning med exekutiva auktioner i följd af Utsökningslagen upphört, har ock varit föremål för bedömande; se rättsfall i Walldén-Wennberg, a. a. VI s. 217 och N. J. A. 1882 s. 528. Jfr. Walldén-Wennberg, X s. 127.

Utan särskildt tillstånd är stadskommunen, äfven efter det den nya organisationen trädt i kraft, berättigad att genom föreståndare, som uppfyller nyssnämda kvalifikationer, tillhandagå allmänheten med förrättande af auktioner. Den af staden drifna auktionsrörelsen antages i motiven till författningen desto lättare skola förmå uthärda konkurrensen med enskilde, som stadens ansvarighet för redovisningen af auktionsmedlen är en omständighet, hvilken antagligen kommer att föranleda, att den enskilde finner med sin förmån förenligt att anlita stadens auktionsrörelse. Den egentliga orsaken till, att man icke velat förmena staden att, äfven sedan monopolet upphört, drifva en dylik verksamhet, är, enligt hvad i motiven framhålles, följande. För ett ändamålsenligt handhafvande af exekutionsväsendet torde det ofta komma att anses lämpligt, att staden för förvaring och försäljning af utmätt lös egendom bekostar särskild lokal; om denna då jämväl kan användas till frivilliga auktioners afhållande, blir följden deraf, att konkurrensen vid de exekutiva auktionerna kommer att ökas, så att försäljning till uppenbart underpris derigenom så vidt möjligt förebygges[1].

[1] Jfr. den österrikiska lagen »über das Executions- und Sicherungsverfahren» d. 27 Maj 1896 § 274 Abs. 2 och von Cansteins kritik deraf i Allgemeine österreichische Gerichtszeitung 1894 s. 249.

Förkortningar.

I denna afhandling äro, förutom de allmänt bekanta lag- och författningssamlingarna af BACKMAN, MODÉE och SCHMEDEMAN, följande arbeten citerade endast under angifvande af författarenamnen:

DERNBURG, Lehrbuch des preussischen Privatrechts. I, II, 5 Aufl., III, 4 Aufl. Halle 1894—97.

FÖRSTER-ECCIUS, Theorie und Praxis des heutigen gemeinen preussischen Privatrechts. II, 7 Aufl. Berlin 1896.

KINDERVATER, Ein Beitrag zur Lehre von der Versteigerung. (i Jahrbücher für die Dogmatik des heutigen römischen und deutschen Privatrechts, hrsg. von Ihering. VII, 1865).

(LAGERSTRÖM), Kongl. och andra Vederbörandes Förordningar etc. ang. Auctions- och Adresseverket i Stockholm. Stockholm 1731.

NELLEMANN, Læren om Auction i omarbeidet Fremstilling. Kjøbenhavn 1894.

RABENIUS, De auctionibus publicis. Dissertatio juridica. Upsala 1769.

REGELSBERGER, Civilrechtliche Erörterungen. I. Die Vorverhandlungen bei Verträgen. Weimar 1868.

SCHREVELIUS, Lärobok i Sveriges allmänna nu gällande civilrätt. I—III. Lund 1844—49.

SCHWEIGAARD, Den norske Proces. II, 4 Udg. Kristiania 1893.

STOBBE, Handbuch des deutschen Privatrechts. I—V. Berlin 1878—85.

TENGWALL, Tvistemålslagfarenheten. Lund 1794.

THÖL, Das Handelsrecht. I: 1, 2, 5 Aufl. Leipzig 1875, 76.

Windscheid, Lehrbuch des Pandektenrechts. I—III, 7 Aufl. Frankfurt a. M. 1891.

Zachariä, Handbuch des französischen Civilrechts. I—IV, 7 Aufl., hrsg. von Dreyer. Freiburg in Br. 1886.

J. A. betecknar Juridiskt arkif, utg. af Schmidt.

N. J. A. » Nytt juridiskt arkiv, utg. af Holm.

N. T. » Tidskrift för lagstiftning, lagskipning och förvaltning, utg. af Naumann.

Innehållsöfversigt.

Sid.

I. **Auktionens begrepp.** . . . . 1—25.
Inledning; auktion, ordets härledning, språkliga och juridiska innebörd s. 1—7. Aftal, vid hvilka auktion kan komma till användning; beskaffenheten af den ekvivalent, som genom auktionen skall till beloppet bestämmas s. 7—12. Infordrande af skriftliga anbud enbart eller i samband med muntlig täflan; skilnaden mellan detta förfarande och auktion s. 12—24. Sammanfattning, auktionens begrepp och plats inom rättssystemet s. 24—25.

II. **Olika indelningar af auktioner.** . . . . 26—47.
Öfver- och underbudsauktioner; de aftal, som härigenom pläga åvägabringas: försäljningsauktioner, arrende- och hyresauktioner, upphandlings- och entreprenadauktioner s. 26—33. Privata och offentliga auktioner s. 33—38. Frivilliga och tvungna auktioner s. 39—43. Nödvändiga auktioner s. 43—47.

III. **Pantauktioner.** . . . . 48—71.
Realisation af panträtt i lös egendom: enligt äldre rätt s. 49—54; enligt 1734 års lag (H. B. 10: 2) och senare rättsutveckling s. 54—63; särskilda undantagsbestämmelser s. 63—68. Realisation af panträtt i fast egendom s. 68—71.

IV. **Utmätningsauktioner.** . . . . 72—101.
Exekution i lös egendom: realisation af borgenärens rätt enligt äldre grundsatser s. 71—75; auktionen börjar inryckas till ett led i förfarandet s. 75—79. 1734 års lags grundsatser i ämnet (U. B. 5: 3) s. 79—82. Exekution i fast egendom: äldre grundsatser, 1734 års lag s. 82—87; auktionen vinner insteg äfven härvid (författningarna 1748, 1752 och 1798) s. 87—97. Utsökningslagens grundsatser angående realisation af utmätt egendom s. 98—101.

Sid.

V. **Konkursauktioner.** . . . . 102—123.
Öfversigt af utländsk lagstiftning s. 102—104. Äldre svensk rätt s. 104—106. Konkurslagens grundsatser rörande realisation af egendom under konkurs: fast egendom (Konk. L. § 51 mom. 1) s. 106—117, lös egendom (Konk. L. § 51 mom. 2, § 48) s. 117—123.

VI. **Rätten att afhålla auktioner.** . . . . . . 124—187.
Utländsk lagstiftning s. 124—129. Svensk rätt: auktionsväsendets uppkomst och utveckling i hufvudstaden s. 129—138. Författningarna ang. städernas s. k. auktionsmonopol s. 138—148. Förhållandet i detta afseende i de olika städerna s. 148—156. Omfattningen af den uteslutande rätten att hålla auktioner och påföljden af intrång deri s. 157—170. Universitetens auktionsrätt s. 170—175. Invändningar mot lagligheten af inskränkningarna i den enskildes rätt att hålla auktion s. 175—178. Befogenheten att förrätta auktioner å landet s. 178—182. Återblick på den svenska lagstiftningens ståndpunkt i denna fråga s. 182—187.